İNSANCIL

AYLIK KÜLTÜR SANAT DERGİSİ YIL 6 SAYI 61 KASIM 1995 60.000TL (KDV DAHİL) ISSN 1300-4158

İnsancıl... Aşkın çocuğu

İÇİNDEKİLER

BERRİN TAŞ İnsancıl... Aşkın Çocuğu ____ 1

2 ____ İnsan Emekçisi Engels **İNSANCIL**

AFŞAR TİMUÇİN Savunma Yalanları Çıkar Yalanları ____ 3

4 ____ İnsan Anlayışım **ALÂEDDİN ŞENEL**

CEM ŞAHAN SEZER Öl(dür)me Üzerine Bir Şiir (Şiir) ____ 9

10 ____ Hegel Yolunda Bir Üçlü: **MUSTAFA BAYRAM MISIR**
Karasu, Öner ve Çubukçu

NİHAT ATEŞ Soluk Tutmaca (Şiir) ____ 13

14 ____ Sağduyunun Tuzakları (III) **MUSTAFA TOPAL**

KAAN ARSLANOĞLU İnsan Nasıl Ortaya Çıktı ____ 18
Yeni İnsan Nasıl Çıkacak

22 ____ Önyazı **SÜREYYYA EVREN**

SİNAN KUTLU Şeytanın Post-Modern Simgesi: "666" ____ 25

28 _ Miyasoğlu'nun Hak ve Hakikat Duygusu **YUSUF ÇOTUKSÖKEN**

GÜNGÖR GENÇAY Dolanı Dolanı Arınır Sular ____ 30

34 ____ Direnmenin Şarkısı (Şiir) **BERRİN TAŞ**

ZAFER BÜLENT ÜNLÜ Felsefeden Notlar ____ 35

40 ____ Yürümek (IV) **OZAN YILMAZ**

MOLLA DEMİREL Ağlıyordu Yıldızlar (Şiir) ____ 43

44 ____ Aras Kargo İşçileriyle Söyleşi **GÜREL SÜRÜCÜ**

HÜSEYİN HİLMİ BULUNMAZ Özü Sözü Bir Olmak ____ 46

47 ____ Salıncak Susmalarım **ŞEREF BİLSEL**

YILMAZ ELMAS Tahir Özçelik İle Söyleşi ____ 50

51 ____ Zaman (Şiir) **SABRİ EVYAPAN**

SEDEF DİCLE YAŞATILAN Devrilen Çam Kırılan Cam (Öykü) ___ 52

55 ____ Neye Yarar (Şiir) **AYDIN ÖZTÜRK**

ÖZGEN SEÇKİN Çekincedeyim Çelişkideyim (Şiir)____56

57 ____ Yıldız Güncesi **CENGİZ GÜNDOĞDU**

İnsancıl'a gönderilen ürünler geri verilmez. Yazıların A4 kağıdın tek yüzüne çift aralıkla yazılması reca olunur

Sahibi
BERRİN TAŞ
Genel Yayın Yönetmeni
CENGİZ GÜNDOĞDU
Yazışleri Sorumlu Yönetmeni
NİHAT ATEŞ
Bilgişlem Sorumlusu
CELAL ERGÜN

Kurum Yazmanı
ŞADİYE GÜLE
Ofset Hazırlık
İnsancıl Teknik Bölümü

ISSN 1300-4158

Görsel Yönetmen
BUKET ÇETİN
Kapak Tasarımı
BUKET ÇETİN
Baskı
Ilıcak Matbaası Tel: 880 40 75
Dağıtım
Yay-Sat

Adres: Mollafenari Sok. Nadir Han. No 40-42 Kat 5 Cağaloğlu / İstanbul Tel: 511 79 94-513 93 99
Ankara Temsilciliği Burak Gürcan Necatibey Cad. Lale Sok. 4/18 Sıhhiye Ankara. Tel: (0312) 232 00 80
Antakya Temsilciliği Müslüm Kabadayı Silahlı Kuvvetler Cad. No 3 Antakya. Tel: (0326) 214 53 31
Adana Temsilciliği Hasan Hüseyin Gündüzalp Muhittin Çoban. Piramit İşhanı. Kat 1. Atilla Altıkat Köprüsü yanı
Konya Temsilciliği Kazım OĞUZ Sahaf Oğuz Rampalı Çarşı No 37 Konya Tel 0332 353 01 61

Abone olmak için PTT'den 666 043 no'lu posta çeki veya T. İş Bankası 9. Kısım Ataköy İstanbul 11 37 - 38678 Berrin TAŞ adına 600.000 TL yatırmanız yeterlidir. Avrupa 80 Mark T. İş Bankası 9. Kısım Alaköy İstanbul Döviz Hesabı 11 37 - 314 99 17

İnsancıl... Aşkın Çocuğu

Bazen kendimi çok yaşlı hissediyorum... binlerce yıl yaşamış... acı çekmiş... sanki bu dünyada görmediği hiçbir kent... tatmadığı hiç bir duygusu kalmamış biri. Bazen de tam tersi çok genç hissediyorum... konuşmayı... gülmeyi... ağlamayı... susmayı... sevmeyi... İnsanı anlamayı yeniden öğreniyorum... her şey öğrenmeye yeni başlayan insanın sevinciyle taze... ilk... coşkulu. **İnsancıl**'ın bana öğrettiklerinden sözediyorum... size **İnsancıl**'ı anlatıyorum... 5 yılı öylesine yoğun... insanlarla içiçe... seminerler... fırtınalar... tartışmalar... okuma tiyatroları... yolculuklar... kitaplar... para sıkıntıları... **İnsancıl**'ın mücadelesini kavrayan okurlarımızdan duyduğumuz güzel sözler... sıkıntılı günlerde yanımızdan kaçanların yarattığı üzüntüler... kötü günlerde varlıklarıyla... sorunlarımıza yaklaşımlarıyla yakınlıklarını esirgemeyenlerle içiçe geçirdik... dile kolay tam 5 yılı başarıyla doldurdu **İnsancıl**.

İnsancıl'a bir anlam vermek ya da geriye dönüp 5 yılı değerlendirmek istediğimde **İnsancıl**'ı çıkarmaya karar verdiğimiz günlere gidiyorum. Toplantılarımızı anımsıyorum... o günden bugüne... 6. yıla gelişimizi bazen şaşkınlıkla karşılıyorum. Şaşkınlıkla karşılıyorum çünkü sık sık kendime soruyorum... bunca sorumsuz... ne yaptığını bilmeyen güzelbozucular arasından... uğruna mücadele ettiğimiz insanların yere düştüğümüz anı gözlediklerini bile bile... hiç bir şey olmamış gibi... her gün aynı direngenlikle yeniden insana... **İnsancıl**'a koşarken gücümüzü nerden aldık... neydi bunca sıkıntıya karşın inatla **İnsancıl**'ı yaşatma mücadelesi vermeye zorlayan... kimlerle başladı yolculuğumuz... bugün kimler kaldı... gidenlerle kalanlar arasındaki ayrım hangi noktada belirginleşiyor... mücadelenin çeşitli aşamalarında aramıza katılanları hangi davranışlarımızla kazandık... Sorularımı sırayla yanıtlıyorum... yanıtlarım pratiğimizden çıkıyor... biz **İnsancıl Emekçileri** insana güvendik... binlerce yıldan bugüne zorlu bir yürüyüşle gelen insana saygı duyduk... biz insanı sevdik... bu anlamda **İnsancıl**'ın başarısı iradenin zaferidir. Kararlılığın... ne yaptığını bilmenin... sözle eylemin buluşmasıdır.

İnsanı sevmekten sözedince aklıma geliyor... çoğukez anlatamadık sevgimizi... alışıldığı biçimiyle sevmek hiç eleştirmeden sevmektir... yalnızca güzelliklerin görünmesi istenir... kişiler sevimsiz yanlarını bütün güçleriyle saklarlar... kendilerini karşılarındakilerin onaylayacağı biçimde sunarlar. O noktada iletişim kurmak zorlaşır... ilişkiler sıcaklığını yitirir. Sistemin sevme anlayışı temelsizdir... genellikle yanlışların görmemezlikten gelinmesi sevmenin yerine konulur... çoğunlukla bu görmezden gelmeye hoşgörü adı verilir... bir yalanı sürdürür insanlar.

Oysa **İnsancıl**'da sevmek eleştirmektir bir anlamda... birlikte değişmeyi önermektir... net... somut... ilkeli olmaktır... düşünmenin ve eylemenin birleştiği noktaya getirmektir insanı. Buysa yorucu... zorlu bir yolculuğu göze almaktır. Böylesine zorlu bir yolculuğu ancak kayıtsız şartsız sevmeyi becerenler omuzlayabilir. Kuralsız... kayıtsız şartsız sevmek savunmalarından kurtulmakla olanaklı... kişiler artık bir başkasına karşı kendilerini koruma gereksinmesi duymadıklarında aşkı yaratabilirler... biz kendimizi insandan sakınmadık... Kimilerinin tavırları bizi, üzdü... yaraladı ama insana ilgimizi sevgimizi esirgemedik... her yeni insanla yeniden umudumuzu diri tutmaya devam ettik... bu anlamda **İnsancıl** aşkın çocuğudur. Aşk savunmalarını kıran insanın yaşayabileceği bir gerçeklik yaratımıdır... bu gerçeklik etik... estetik değerler alanıyla bütünlük içinde oluşturulabilir... yalnız orda insanı güzelleştirmek... birlikte güzelleşmek... yaşamı ve kendimizi yeniden kurmak sözkonusu olabilir.

Bir çocuğun doğumu zordur... sancılar yaşanır... yaralara tuz basılır... bebek büyümeye devam eder... hiç kimse bebeğin büyümesini engelleyemez. Tek koşul çevresindeki insanların bebeğe iyi bakmalarıdır. Bu noktadan hareketle **İnsancıl**'ı tarihen yerine oturtmak gerekirse **İnsancıl**'ın 5 yıllık mücadelesi yalnızca başlangıçtır. Bu başlangıcı anlamak... bebeği büyütmek senin sorunundur Sevgili **İnsancıl** okuru.

İnsancıl aşkın çocuğudur... aşkı korumak insanı korumaktır. **İnsancıl**'ı sevdiğini söylüyorsan... unutma sevmek davranmaktır. Sen hele bir davran... gör bak neler olacak.

Berrin TAŞ

İnsan Emekçisi Engels...175 yıl önce doğdu, dünya durdukça yaşayacak.

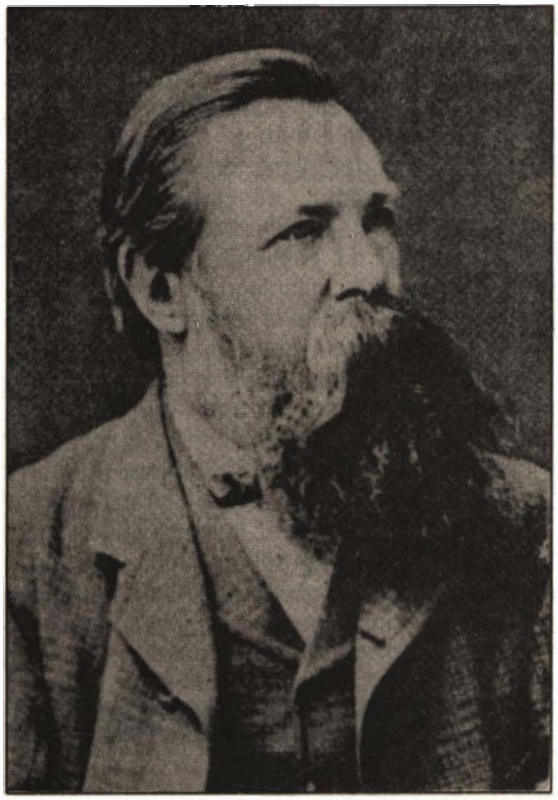

ENGELS... yolarkadaşı Marx'la birlikte Bilimsel Sosyalizm'in kurucusu... insan emekçisi... Friedrich Engels. 28 Kasım 1820'de Almanya'da Barmen'de doğdu.

Maddeci tarih görüşüne göre, tarihin belirleyici etkeni, ***nihai kademede***, gerçek hayatın üretimi ve yeniden üretimidir. Ne Marx, ne de ben, bunun ötesinde bir şey söylemedik. Bundan sonra biri kalkar da, bu önermeye, iktisadi etken *tek* belirleyici dedirtecek kadar işkence ederse, onu, boş, soyut, saçma bir cümle haline getirir. İktisadi durum temeldir ama üstyapının çeşitli unsurları -sınıf mücadelesinin siyasi biçimleri ve sonuçları, -savaşı kazandıktan sonra muzaffer sınıfın yaptığı anayasalar, vs,- hukuk kalıpları ve hatta bütün bu gerçek mücadelelerin tarafların beyinlerindeki akisleri, siyasi, hukuki, felsefi teoriler, dini sistemler ve bunların daha sonraki dogmatik sistemler halinde gelişmeleri de tarihi mücadeleler üzerinde etki ederler ve birçok halde bu mücadelelerin biçimini önceden tayin ederler. Bütün bu etkenler, karşılıklı etki halindedir ve iktisadi hareket, sonsuz tesadüfler arasında beliren bir zorunluluk gibi, bu etkenler içinde eninde sonunda kendi yolunu açar (tesadüften kasıt aralarındaki içsel bağ son derece uzak ve ispatı son derece güç olduğu için bunu yok farzedip kaale almayabileceğimiz, nesneler ve olaylardır). Böyle olmasaydı, teorinin herhangi bir tarih dönemine uygulanması, doğrusu, birinci dereceden basit bir denklemin çözümünden de kolay olurdu. (...) Ne var ki, maalesef çoğu zaman bir yeni teorinin başlıca ilkeleri kavranır kavranmaz bunun mükemmelen anlaşıldığı ve kullanılabileceği zannediliyor; bu da her zaman doğru değildir. Yeni "marksist"lerimizin bir çoğunu bu sistemin dışında tutamayacağım ve birtakım garip şeyler yapıldığını söyleyeceğim..."

Felsefe İncelemeleri, K. Marx-F. Engels
Sol Yayınları, Ankara

Savunma Yalanları Çıkar Yalanları

Afşar TİMUÇİN

Adana'da ortaokul öğrencisi olduğum yıllarda, günün birinde garip bir iş geldi başımıza. Bir sabah duyduk ki kirvemin evlatlığı kocaya kaçmış. Çok kötü! Kirvem sert adamdır, böyle şeyleri bağışlamaz ve kafasına taktığını sonuna kadar götürür. Çevresi var, tanıdığı var, yandı kızı kaçıran adam! Ertesi gün kapımıza köylü görünümlü ufak tefek bir adam dayandı. "Abdullah ağabeyle konuşmak" istiyorum dedi. Adamı ilk görüyorduk. Süklüm püklümdü. Kızı kaçıran delikanlının babasıymış. Buyur ettik. Hoşbeşten sonra açıldı adam. Bu işi çözersen sen çözersin diyor babama, doktor beyi yatıştıramazsak yandık demektir. Annem, ablam, ben sessiz dinliyoruz. Ara sıra bir iki bir şey söylemekle birlikte babam da dinliyor. İhtiyar susmak bilmiyor, oğlunu anlatıyor ballandıra ballandıra. Ona kalırsa kız turnayı gözünden vurmuş, kısmet işte. Allah herkesin evladına böyle koca nasip etsin. Adam oğlunu anlatırken üç cümlenin başında şöyle diyor: "Bak Abdullah ağabey, bu oğlan var ya bu benim oğlan, yani ne deyim sana, arahı içmez, humar oynamaz!" Adam gittikten sonra babam anneme "Yazık oldu zavallı kıza Nebile, besbelli uygunsuz birine kaçmış" dedi. Dünyadaki insanların en safı annem şaşırdı, Nasıl olur Abdullah bey, baksana adam neler söylüyor!" dedi. "Adam oğlunun içkici, kumarcı olmadığını bir kere söylese anlardık, ama enaz otuz kere söyledi ve anla ki kız esrarkeşe düştü!" dedi babam da.

Evet, bu olayın yaşandığı sıralar ben ortaokul öğrencisiydim. Yalanla dolanla bir ilgisi olmayan, her söylenileni doğru sanan sıradan bir halk çocuğuydum. Bugün de öyle düşünürüm, ama o zaman yalana gerek olmadığına yüzde yüz inanırdım. Şimdi, şu yaşımda, zaman zaman toplumsal yalanlar söylüyorum. Örneğin beni olmadık bir işe koşmak istedikleri zaman hastaydım gelemedim diye işin içinden sıyrılıveriyorum. Ancak bifine zarar verebilecek ya da bana bir yarar sağlayacak yalanlar söylemiyorum. Neyse, bu anlattığım olay diyebilirim ki yaşamımı değiştirdi, görüşlerimi biledi, gözümü açtı ya da beni ilk büyük yalanla tanıştırdı. Demek ki insan insanın gözüne baka baka yalan söyleyebiliyordu. Daha sonra yalan üzerine kurulmuş meslekler bile bulunduğunu görüp iyice şaşırmışımdır. Nihat bey içeride ayaklarını masasına dayamış kahvesini içmektedir. Nihal telefonda Nihat beyin alacaklısına şöyle der: "Aman Ziya Bey, ayrılmayın, bir bakıvereyim Nihat Bey gelmiş mi? Adile, Nihat bey orda mı? Toplantıda mı? Toplantıdaymış efendim, öğleden sonra bir arayıverin. Hayhay, ben aradığınızı söylerim efendim." Demek ki yalan düpedüz bir yaşam gerçeğidir. Esrar içen adama sorarsınız: "Arkadaş, senin gözler kan çanağı, surat çarşamba pazarına dönmüş, sen esrar mı içiyorsun?" Adam evet diyecek değil ya. "Yok ağabey, ne esrarı, ben ömrümde esrarın yüzünü görmüş değilim." Böyle der ve sizi zorda bırakır, siz başkasının işine burnunu sokmuş duruma düşersiniz.

Doğruyu gizlemek de bir tür yalancılıktır ama kimseden tam anlamında doğrucu olmasını bekleyemezsiniz. Böylesi bir katı doğrucululkta yalancılığa benzer bir şeyler vardır. Kızınızı istemeye gelene şöyle diyebilir misiniz: "Efendim, bu kız pasaklıdır, ayaklarını bile yıkamaz, donunu bile annesinin zoruyla değiştirir, son zamanlarda bir de cıgaraya alıştı, son derece de cahildir, geçenlerde bize "Dostoyevski nedir, bir gömlek markası mıdır?" diye sordu da gülmekten kırıldık." Evet, bu anlattığım olay beni o zaman çok etkiledi. O zamandan beri kendini ya da yakınlarını öven insanlardan da birilerini yerin dibine batıran insanlardan da korkarım. İnsan odur ki kendisiyle ve başkalarıyla ilgili olumlu ya da olumsuz görüşlerini ikide bir ortaya dökmez. Bence bu sarsılmaz bir yaşama ilkesidir. Oysa insanlar yaşamın pekçok gereksiz ayrıntısına önem verirken bu ilkeyi görmezler, görmezden gelirler. Sözde görgü kurallarını çok iyi bellemiş ya da o duygu içinde olan pekçok kişinin bu ilkeye uymadığını gördüm.

Nerede bir görgü kitabı görsem alır, karnımı tuta tuta gülerek okurum. Ne bilgiler vardır o kitaplarda. Nikah ve düğün törenlerine çağrı kesin olarak kartla yapılmalıdır, telefonla ya da adam göndererek yapılmamalıdır. Kartta çağrıda bulunanın adı ve unvanı, çağrılanın adı ve unvanı, çağrının niteliği ve zamanı kesin bir biçimde yazılmalıdır. Alaturka yemek çağrısı yapanlar önce çorba, sonra yumurtalı yemekler, sonra balık, sonra et yemekleri, onun ardından sebze ve hamur işleri, en sonra da tatlı ya da meyva vermek zorundadırlar. Alafranga yemek çağrısı yapanların şu sırayı izlemesi gerekir: giriş yemekleri, balık ve deniz ürünleri, et yemekleri, sebze, tatlı ve meyva. Çokları benim bir kitaptan aktararak buraya yazdığım bu şeyleri ezbere bilirler. Kibarlık adına ağızlarını büke büke konuşmayı, koca kıçlarını eğe eğe selam vermeyi, şefkati pederane görünümlerde küçük kızların yanaklarını okşamayı da bilirler. Daha çok şey bilinir. Kadınlar ya da kızlar bir erkeği nasıl kıskaca alacaklarının, erkekler kadınları ya da kızları nasıl ağa düşüreceklerinin bilimini yapmışlardır. Gelgelelim, kendileriyle ilgili olumlu sözler etmenin yalnızca bir ahlak sorunu ortaya koymadığını, aynı zamanda bir terbiye sorunu ortaya koyduğunu öğrenmemişlerdir.

Gençlik yıllarımızda peygamber görünümlü insanlarla karşılaşırdık. Edebiyat öğretmenlerimizden biri şöyle derdi: "Karım da çok iyi öğretmendir ama ben ondan bir gömlek daha iyi öğrenci yetiştiririm." Öğrenci yetiştirmek adına sıraların arasında gezinir dururdu. Edebiyat dünyasına girdik, hele orada ne biçim **büyüklüğü kendinden** adamlarla karşılaştık. Adam anlatırdı ki kendi içimizin yağları erirdi. O ne namusluluk, o ne insanlık, o ne insan sevgisi, o ne düşünceli davranışlar, o ne özveri yurt ve ulus için ve de insanlık için... Eski toplumcu ağabeyler kendilerini göklere çıkarırken başkalarını yerin dibine batırırlardı. O mu? O karısını bile ihbar etmiştir. Öbürü mü? Hapishanede hüngür hüngür ağlamıştır. Daha öbürü ne mi yapmıştır? Davadan kurtulabilmek için bildiklerinin yanında bilmediklerini anlatmıştır. Herkes aynı yöntemi kullanmasaydı bizim kafamız bu kadar karışmayacaktı. Ama her önümüze çıkan "ağabey" kendi dürüstlüğünü anlatmakla bitiremezken başkalarının namussuzluğunu yerden yere vururdu. Bunları hangisi namuslu acaba diye uzun uzun düşündüğüm olmuştur. Dürüstlüklerinin ölçüsünü kişisel ilişkilerinden toplumsal ilişkilerine kadar pek açık bir biçimde gösterdiler zamanla. Kimi dün verdiği sözü bugün anımsamıyor, kimi dürüstlüğünden **sana attığım kazık için özür dilerim** diyebiliyor, kimi okumadığı bir romana ödül verdirebilmek için bin takla atıyor, kimi en kıytırık

yayımcıya yüzsuyu döküyor, kimi iki kadeh attıktan sonra kendini birinci ilan edip sofradaki kadınlara açık açık sarkmaya başlıyor, kimi gazetede yazı yazabilmek için ne kadar küçülmek gerekiyorsa o kadar küçülüyordu.

Biri vardır, kendini akıllara durgunluk verecek bir biçimde övdükçe över, birini aşağılamak istediği zaman sesini kısarak önemli bir giz verir gibi konuşur; açığını iyi bilen birini etkisiz kılabilmek için övgülere boğar Bir başkası, cahilliğini felsefe terimleri arkasına gizlemekte ustadır; dizini kırıp çalışacak yerde kırk kapının ipini çeker, bilmediği her konuda rahat rahat konuşur ve yazar. Bir başkası, çelebi görünüşlerin arkasına sığınmıştır, her rüzgara eğilir, en değersiz adamı bile, örneğin üçkağıtçıyı bile yerden etekler Öbürü para için kesekağıtlarının üzerine bile yazı yazabilir, ama kendisine sorarsan tam tamına onurlu bir kalem sahibidir Daha öbürü dişine göre bulduğunu aşağılayarak ve bükemeyeceği bilekleri öperek, ama burnundan kıl koparttırmayacak kadar burnu havada dolaşarak kendini gülünç eder Bunların hepsi kendilerini övmekte ustadırlar, ancak her kendilerini övmelerinde partal, kokmuş, sefil bir kişiliğin paçavralarını ortaya dökmemek için gösterilen zavallı bir özen göze çarpar

İnsan kendini büyük, vazgeçilmez, önemli saydığı ya da hatta duyduğu zaman kendi boynunu kendi elleriyle vurmuş demektir Gerçek büyük insan kendinde bir büyüklük algılayamayan insandır Onu övün, yarım saat, bir saat övün, ister içinizden öyle geldiği için övün, ister bir başka amaçla övün, onda hiçbir değişiklik olmayacaktır Ne yazık, o büyük adam tipi çekildi ortadan, yalnız sanatta değil, bilimde ve felsefede de çekildi, siyasette de çekildi. Kötülük düşünmeyen, gözlerinin içi gülen, kimseyle yarışmaya, post kapmaya çalışmayan büyük ama sıradan insanlar yok şimdi. Onların uydurma örnekleri var, onlar gibi yapmaya çalışanlar var, onlar yok. O ayrı bir ahlak, ayrı bir terbiye konusudur, onu olabilmek için varlığını çok sağlam dayanaklara yaslamış olmak gerekir Onu olabilmek için engin bir bilgiye, onun sağladığı sonsuz bir hoşgörüye gereksinim vardır Eğitilmemiş eğitimcilerin eğitiminden geçerek dünyaya yarım yamalak yerleşmiş insanlardan kendilerini silmelerini, kendilerini geriye çekmelerini bekleyebilir miyiz? Yarım yamalak yetişmiş insan "ben" diyecektir de başka bir şey demeyecektir. Ortalık boş büyüklerle dolu. Bu boş büyükler kendilerini durmadan övecekler, böylece hem müşteri kızıştırarak fiyat yükseltmiş hem de kendilerini tatmin etmiş olacaklar İnsanlar onları büyük bilecek, bilsin. Önemli olan büyük bilinmek değil büyük olmaktır. Büyüklüğün baş koşulu da kendini büyük diye duymamak ve sunmamaktır

Yalanı çok seviyor insanoğlu. İnsanoğlu, öyle görünüyor ki, gerçeklerden korktukça yalana bağlanıyor Gerçeklerle yüzyüze gelmek istemeyen kişi yalanlardan bir koruyucu duvar örüyor çevresine. Yalan günlük, gündelik, anlık bir iş olup çıkmış. Hatta çok yerde bir zevk, bir eğlence konusu olmuş. Dünyaya kafalarıyla değil de mideleriyle ve cinsel organlarıyla bağlananlar düşüncenin boşluğunu onunla kapıyorlar İnsanlar yalanla kişiliklerindeki boşlukları gidermeye uğraşıyorlar, bunu yaparken de gülünç oluyorlar. Müdürüyle kekelemeden konuşamayan bir yürekli atıp tutar: "O müdür olacak herife, var ya o dangalağa ne dedim biliyor musun? Avni bey, dedim, makamının onurunu düşünerek soru sor bana. Ben şunun şurasında alnı ak yirmi yıllık memurum. Bugünü eski günlerle karıştırmayın. Ben vaktiyle Eskiali'ydim şimdi Atikali oldım..." Alnı ak Ali beyin masasının birinci gözü neden hep açık durur, ne dersiniz? "Eshabı mesalih" gerektiğinde elinden oraya bir beşyüzlük düşürebilsin diye. Böylece yalan içimizdeki, gönlümüzdeki, varlığımızın derinindeki kırıkları, çıkıkları, kesikleri onarır gibi olur Gerçekten onarır mı? Ne gezer! Daha da kötüleştirir onları. Şu yalan ya da doğru dünyada (ne olduğuna biz karar veremedik, artık bir zahmet arabeskçiler karar versin) yalanın üzerine kurulmuş tek bir başarı, tek bir mutluluk yoktur Adam kazıklanmanın kazancını başarı, sevincini mutluluk saymıyorsanız.

Yalanın en kötüsü çıkar yalanıdır Kendini övme de bir çıkar yalanıdır. İnsan kendini överken doğru şeyler söylese bile yalan söylemiş olur İnsanın kendisiyle tartışması güzeldir ama başkalarına övünmelerle sunması yanlıştır Çünkü kendini tüm doğru ve yanlış özellikleriyle olduğu gibi göremez, kişiliği ya da kimliği üzerine bir yanılmasa iki yanılmasa beş yanılır Ayrıca insanın kendini öne çıkarması terbiye dışı bir davranıştır. Öte yandan savunma yalanlarıyla çıkar yalanlarını birbirinden ayırmak iyice zordur Ayrıca bunlar arasında bir değer ayrılığı aramak da boşunadır. Bizim şu **oğlu kız kaçıran adam** örneğimizde ortaya koyduğumuz yalan bir savunma yalanı mıdır yoksa her ikisi midir? Bunu yüz yıl tartışsak bir sonuca varamayız. Yalanın bir çeşidi, bizim **toplumsal yalan** dediğimiz çeşidi hoşgörülebilir. Diyelim kent parkında kuytu bir yerde komşunuzun kızını mahallenin itiyle sarmaş dolaş görüyorsunuz. Komşunuz bunu öğreniyor, size geliyor, doğruyu bir de sizden duymak istiyor, "Şaziye hanım sizin de orada olduğunuzu, bizim kızı o pislik herifle gördüğünüzü söylüyor" diyor Adam beline tabancasını bağlamış ve o iti vurmaya karar vermiş. Burada sizin yapacağınız şey görmedim demektir Bunun dışında tüm yalanlar yasadışıdır yani ahlakdışıdır

Yalanlarınız uygun olsun. Bol yalanlı günler dileğiyle!

...Ve Bir Kitap

Prof. Dr. Ahmet Arslan, **İlkçağ felsefesi tarihi** adlı kitabının birinci cildini çıkardı. Bu birinci ciltte Thales'den Demokritos'a kadar ilk dönem yunan filozofları ele alınmış. Felsefe tarihi kitapları genelde bütün bir felsefe gelişiminin serüvenini özetlediklerinden Eskiçağ'a belli bir yer vermekle sınırlanırlar. Ahmet Arslan'ın kitabı Eskiçağ'ın bu ilk büyük filozoflarını geniş olarak ele alıyor **İlkçağ felsefesi tarihi** yalnız uzmanları ve öğrencileri değil tüm düşünen aydınları ilgilendirecek önemli bir çalışma. Her aydının kitaplığında bulunmalı. (Ege Üniversitesi Basımevi/Bornova İzmir)

Türkiye'deki Uluslararası İranlı Mülteci ve Göçmen Federasyonu'na bağlı ve yaklaşık iki aydır BSP genel merkezinde oturma eylemi yapan İranlı mültecilerle, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komisyonu'nun tez elden ilgilenmesini... İranlı mültecilerin üçüncü bir ülkeye gönderilmesini talep ediyoruz.

İnsancıl Emekçileri

İnsan Anlayışım(*)

Alâeddin ŞENEL

Varlığın Üç Görünümü: Jeosfer, Biyosfer, Noosfer

İnsan karmaşık bir düzenektir. Maddenin örgütlü karmaşık biçimi. Dolayısıyla İnsanın "madde" olan bir yanı var İnsanı kavramamız için maddenin özelliklerini bilmemiz gerekiyor. İnsanın ikinci yanı çok güzel bir "canlı" oluşu. Tüm canlıların paylaştığı özellikleri var. İnsanın üçüncü yanı "düşünen" bir canlı olmasıdır. Bunların yanı sıra insanın, öteki hayvanlarla birlikte yaşaması, toplumsal bir varlık olması ve tarih boyunca eşitlikçi topluluklardan sonra sınıflı toplumlarda yaşamış olması, "tarihsel-kültürel" dördüncü yanı olarak görülebilir. Ama bu dördüncü boyutu üçüncünün içinde ele alabilir.

İnsanın bu üç boyutu hakkında, (eski) Sovyet bilim adamı Vernatsky'nin yapmış olduğu sınıflandırma en iyidir kanımca. Vernatsky, iki Fransız düşünürden (filozof Eduard le Roy ve paleontolog Teilhard de Chardin'den) almış olduğu noosfer kavramını da kullanarak varlığın üç düzeyinden sözetmektedir Bunlardan birisi jeosfer'dir, cansız doğadır İkincisi biyosfer'dir, canlı doğadır. Üçüncüsü noosfer'dir Noos eski Yunan'da evrenin ilkesi nous'tur (akıldır) diyen idealist bir felsefenin getirdiği bir kavram. Ama burada noos, felsefi değil sözlük anlamı (akıl) ile kullanılıyor Jeosfer, biyosfer, noosfer kavramlarını basitleştirelim; cansız doğa, canlı doğa ve akıllı doğa.

Maddeden Bağımsız Nitelik Yoktur

Cansız doğa söz konusu olduğunda kuşkusuz maddeyle karşılaşıyoruz. Maddenin birkaç temel özelliğini yakalarsak ileride karmaşık bir madde olan insanın özelliği ile ilgili bazı ipuçları yakalayabiliriz sanıyorum. Bildiğiniz gibi maddenin bir niceliği ve bir de niteliği vardır. Bu ikisi maddede sanki yapışıktır; nitelik hiçbir zaman için nicelikten bağımsız olarak görünmez. Örneğin renk; hiçbir maddeye yapışık olmayan bir renk yoktur Bunun gibi bütün nitelikler maddeye yapışıktırlar. Tek başına var olamazlar. Ama maddeyi tek başına da görüyoruz her yerde. Maddenin yanısıra, niceliğin yanısıra niteliği de görüyoruz, renk olarak, acı duygusu, sevinç duygusu olarak ve kavramlar biçiminde.... Ama tek başına nitelik dediğimiz şeyi görmüyoruz. Nitelik değimiz şey maddenin varlığına sıkı sıkıya bağlıdır. Bunun bizi götüreceği sonuç şudur: maddi varlığı olmayan salt tinsel bir varlık yoktur. Bu, matematik bir kesinliktir ve insanlığın öteden beri bildiği bir gerçektir. Fakat nedense, böylesine matematik kesinlikte bir gerçeklik insanların gözlerinden kaçırılıyor. "İşte düşünce, elle yakalayabiliyor muyuz falan filan" deniyor İyi de biz, herhangi bir şeyi elle yakalayamıyorsak, gözle göremiyorsak yapabileceğimiz bir şey vardır Nerelerde görülüyor, nerelerde görülmüyor? araştırabiliriz. Bu açıdan baktığımızda, düşünce dediğimiz şey ve kavramlar, beyin varsa vardır, beyin yoksa yoktur Bir yazının bile okunup anlaşılması için bir beyine gereksinimi var Jeosferden çıkarabileceğimiz sonuçlardan birisi şudur: İnsan bir niceliktir, "ulu bir niceliktir" Çok sayıda atomdan, molekülden, hücreden oluşmuştur ve bunlar organlaşmıştır Aynı zamanda insan, "yüce bir niteliktir"

Nitelik-İlişki İlintisi

Burada gene aynı temayı sürdürerek, kimyadan örnekler vererek elementlerin birbirleriyle ilişkilerine bakalım. Hidrojen ve oksijen, ikisi de gazdır, bunların birleşmesinden sıvı oluşur Ama bunların ikisinde de birleşmelerinden önce sıvı niteliği yoktu. Sonra ortaya çıkıyor. Bir oksijen molekülünü (O2) düşünün, ona bir oksijen daha katıldığında ozon(O3) oluyor Ozon, oksijenden çok farklı niteliklere sahip bir gaz. Peki bu farklı nitelikler nereden çıktı. Bu konuda iki türlü mantık yürütülebilir Bu nitelikler daha önce tek tek oksijen atomlarında vardı, üçüncüsü gelince göze görünür duruma gelirler Ya da söz konusu nitelik daha önce hiçbir oksijen atomunda yoktu, üçüncüsü gelince ortaya çıktılar Ben bundan yanayım. Bu iki farklı bakış açısından birini benimsemek o kadar önemlidir ki, tüm dünya görüşümüz birini ya da ötekini benimsememize göre biçimlenecektir Eğer biz niteliklerin tek tek atomlarda olduğunu kabul edersek, atomların

biraraya gelip moleküller, elementler, varlıklar oluşturmasının yeni bir şey yaratmayacağı açıktır Birleşme sonucunda oluşan varlık, sonuçta birleşmeden önceki niceliklerin ve niteliklerin toplanmasından ibarettir. Tersten gidelim. Çok karmaşık bir varlık içinde bir nitelik, diyelim ki acı duyma, sevinme, umut etme özelliği insanda vardır İnsandan başka canlılarda daha alt düzeyde vardır. Cansız nesnelerde bile bir "duyma" bir "düşünme" vardır gibi bir metafiziğe kaçarız. Maddelerin birleşmesiyle yeni niteliklerin doğacağını kabul edersek sorun çözülür Oksijen molekülünden ozona geçişte yeni bir nitelik oluşur Bu niteliğin üzerine eğildiğimizde, işin püf noktasını yakalayabiliriz: İki oksijen atomu arasında bir ilişki vardır. Ortada iki nicelik bir de nitelik vardır. Ama bir üçüncüsü geldiğinde, ne olur bakalım: A ile B arasında bir ilişki vardır, B ile C arasında bir ilişki vardır, C ile A arasında bir ilişki daha vardır İlişkilerde bir artma olmuştur Dolayısıyla "nitelik" dediğimiz şeylerin altında ilişkilerin yattığını söyleyebiliriz.

İnsan İlişkilerinin Toplamıdır

Kaba materyalist düşünür, Feuerbach "insan yediklerinin ortalamasıdır" gibi bir söz söylemiş. Ben (ince materyalist olarak!) "insan ilişkilerinin toplamıdır" diyorum. Şimdi dikkatinizi ilişki kavramına çekmek istiyorum. İlişki kavramı da insanı anlamada son derece önemli. Burada bir analoji ile, cansız dünyadan canlı dünyaya, hatta insan dünyasına, akıllı dünyaya bir sıçrama yapacağım. İnsanları düşünürken genellikle tek tek düşünürüz. Ali şöyledir, Belkıs böyledir diye yargı veririz. Bunlar evlenecek olsunlar, beraber yaşayacaklar diyelim. "Hayatta geçinemezler ya! O adamın bu eksikliği var, bu kadının şu eksikliği var. İkisi de çocuk bunların! Nasıl geçinirler!" gibi yargılara varırız. Burada unuttuğumuz bir özellik daha var İnsanlar tek başlarına, neredeyse yokturlar. Tek başına Ali yoktur, tek başına Belkıs yoktur Fakat Ali, bir ilişkiler sistemi içinde vardır. Belkıs bir ilişkiler sistemi içinde Belkıstır. Dolayısıyla asıl bakmamız gereken bu ikisi arasındaki ilişkidir İnsanı ilişki olarak gördüğümüzde, artık tek tek Ali, Veli, iyi, kötü... değil, bir insanın öteki insanlarla yanyana geldiğinde ne tür bir sonuç çıkacak ona bakarız. Öyle durumlar olur ki, ikisinin de eksiklikleri vardır. Fakat birbirlerinin eksikliklerini tamamlayabilirler Tam tersine, birbirlerini daha olumsuz yönde de etkileyebilirler. Bu, doğacak ilişkiye bağlı. Dolayısıyla, insan aslında bir ilişkiler gizilgücüdür ve bu gizilgüç insan yaşadığı sürece açılacaktır.

İnsan Gizilgüçtür

Buradan insan tanımıma geçmek istiyorum. İnsan, dediğim gibi bence bir gizilgüçtür. Salt ilişkiler açısından değil, fizik olarak da gizilgüçtür. Aldığı besinleri enerjiye döndürecek, fizik enerjiye, psikolojik enerjiye, düşünsel enerjiye döndürecek bir gizilgüç. İnsanı bir gizilgüç olarak görmenin son derece büyük yararları var Biz atomları düşündüğümüzde, aslında atomlar da birer ilişki gizilgücüdür. Belli atomların belli atomlarla birleşme "gizilgücü" vardır, belli atomlarla hiçbir zaman için birleşmeme durumu vardır Bu bakımdan gizilgücü kavramak gerekir Hemen şunu söyleyeyim, gizilgüç, "hazır güç" değildir Gizilgüç açılım gösterme olanaklarıdır Bunu özellikle canlıyı oluşturan DNA moleküllerinin yapısına bakarsak anlayabiliriz. Çifte sarmal da aslında bir gizilgüçtür. O kendini eşleyerek bu gizilgücünü çoğaltır. Temelde bir DNA'nın yapısı şöyledir Herhangi bir cansız madde, diyelim ki su, bir damla dökersiniz, bir damla daha dökersiniz, nicelik olarak artar ama, bu artış amorftur; yani bir biçim kazanmaz. Bundan farklı olarak DNA'nın öylesine bir yapısı vardır ki, kendi içindeki türlerden elementler bulunan bir ortama düştüğünde onlarla gelişi güzel bir ilişki oluşturmaz. Düzenli bir ilişki, düzenli bir düzen oluşturur. Bunu basitçe anlatabilmek için bir halay benzetmesinden yararlanabiliriz. Gençler bir şenlikte halay çekmektedir, ve kural bir erkeğin elini bir kızın tutmasıdır Bir erkek bir kız olarak elele tutuşmaktır. Önce bir kız bir erkek, bir erkek bir kız ardarda sıralanmış; böyle bir halay düşünün. Oyun iyice hareketlendikten sonra, seyircilerin de katılması istenir. Kural aynıdır Böylece ikili bir sıra yerine dörtlü bir sıra oluşur Çiftlerin eski partnerlerinin ellerini bıraktıklarını düşünün. Halay sırası fermuar gibi açılacaktır Birken gene her sırada bir erkek bir kadın bulunan iki sıra doğmuş olacaktır Halay kendi kopyasını çıkarmış olur. DNA da öyle.

Buradan maddeye geçmek istiyorum. Madde gibi canlı madde de bir gizilgüçtür Bir DNA'nın bir canlıyı oluşturması içine bir ruhun girmesi gerektiği düşünülür Kuran'da!? denir ki, "biz ruhu dağlara taşlara teklif ettik, kabul etmediler, insan kabul etti, insan hem zalimdir, hem bilgisizdir" Anlaşılması güç bir şey. Nenemin din derslerini hatırlıyorum. Ruh gelmiş, Allah "gir" der "Korkuyorum Rabbim", der "Korkma gir", der. "Korkuyorum" "Güç ilen gir güç ilen çık" der Güç ilen girip çıkanın ruh mu olduğuna, yoksa başka bir şey mi olduğuna ben karar veremiyorum. Demek istediğim, canlılık olaya, bir ruhun cansız maddeye zorla girmesi değildir.

Ya nedir? Gene bir basitleştirmeyle anlatacağım. Toplar düşünün, on sıra top. Enine 10 tane boyuna 10 tane top dizilmiş düşünün. Bu toplar biraz ağır olsun. Bu topların üzerine, dört topun arasına oturacak biçimde toplar koyun İkinci katın ön sırası 10 tane değil, 9 tane, üçüncü katın 8 tane derken piramitsel yapı olur Ne zaman ki son topu koydun, o gizilgüç açılımını tüketmiştir. Üzerine tek bir top bile koyamazsınız. Gerek maddede, gerekse maddenin karmaşık, örgütlü biçimi DNA'da birleşmenin durumu budur. Bir tohumun açılıp ağaca, bir döllenmiş yumurtanın insana varması da bir gizilgücün ortaya dökülmesidir.

Düşünsel Gizilgüç

Ama insan, bundan öte bir de düşünsel bir gizilgüçtür. Düşünsel gizilgüç dediğimiz anda, insanın bir başka özelliğine yani beynine dikkatinizi çekmek istiyorum. Yalnız bundan önce, varlığın üç basamağıyla ilgili bir özelliği dikkatlerinize sunacağım. Cansız doğada "nedensellik" ilişkileri vardır. Belli nedenler belli sonuçlara yol açar. Ateşi suyun altına koyarsınız, ateş nedendir, sonuç suyun buharlaşmasıdır Dolayısıyla egemen ilişki nedensellik ilişkisidir, zorunludur; su hiçbir zaman hayır ben buharlaşmıyorum, demez; ateş de ben onu buharlaştırmıyorum, demez. Jeosferin bu egemen ilişkisi, canlı doğada da kendini gösterir Tek hücreli canlılarda gösterir, çok hücreli olan fakat sinir hücreleri olmayan canlılarda gösterir. Sinir sistemi ve merkezi sinir sistemi olan canlılarda da görünür nedensellik. Yalnız biz kaba materyalist bir bakışla, diyelim ki bir canlıyı, onun hareketlerini nedensellikle açıklamaya kalksak, öylesine uzun bir nedensellik zinciriyle karşılaşırız ki, izlemek bile son derece zordur. Onun için bence, bir canlıyı kavramada başka bir özelliğe dikkat etmemiz gerekir. Canlı, bildiğiniz gibi, bazı organlara sahiptir ve o organlar canlıda bazı işlevler görmektedir. Tek hücreli bir canlının hücre zarı, belirli işlevler görmektedir Bir bakıma o canlıyı dış etkenlerden korumaktadır Belirli bir amaca hizmet etmektedir İşte biz eğer "işlev" kavramına sahip olmazsak, hücre zarının belirli nedenlerin etkisiyle farklılaştığını ve bu farklılığın, çevresiyle farklı bir etkileşme (ilişkiye) yol açtığını düşünmeden onun bir "amaca" hizmet ettiğini söyleriz. Söz konusu tekhücreli, hatta çokhücreli "amaç" üreten beyin organına sahip değilse ona amaçlı organlar bağışlayan amaçlı bir yaratıcı düşünüveririz.

İşlevsellik Kavramı

Böyle bir bakış yerine olaya başka biçimde "işlevsellik" kavramı ile bakmak gerekir Şimdi işlevsellik kavramını her anlatışımda verdiğim bir örneği vereceğim. Demin sözünü ettiğim toplar yerine tek hücreli canlılar düşünün. Bunlar bölünme ile çoğaldıkları için, genellikle yan yana bulunma eğilimindedirler. Böylece oluşan bir tekhücreliler kolonisi düşünün. Bu koloni her bakımından fizik ve kimya yasalarına bağlıdır. Öylesine bağlıdır ki bir hücrenin beslenmesi bile ozmosis denilen neredeyse fizik olaya dayanır. Yani yarı geçirgen bir hücre zarı vardır, hücrenin içindeki sıvı yoğunluğuyla dışındaki sıvı yoğunluğunun farklı olması nedeniyle,

örneğin dıştaki daha yoğunsa, tuzluysa içeri girer. Dolayısıyla tuz canlıda çok önemlidir. Belirli bir oranda biz onu alacağız ki, hücrenin içinden dışına, dışından içine sıvı akımıyla birlikte zararlı madde atıp yararlı madde alacağız. Demek ki hücrenin beslenmesi bile bir fizik olaya, bir "nedenselliğe" bağlıdır. Sözünü ettiğim tek hücreli canlı kolonisi de fizik kurallara bağlıdır. Isı hepsini etkiler, hepsi de ısıdan eşit etkilenirler. Doğa yasalarından etkilenirler. Öyle mi acaba? Kuramsal olarak böyle olmasına karşın, olgusal düzeyde durum farklıdır. Diyelim ki ışığın etkisi hepsinde farklıdır. Dıştaki hücreleri ışık daha fazla etkiler, birez içerdekileri daha az, giderek ışığın ulaşamadığı yerler vardır. Aynı şey tuzluluk için söz konusudur; aynı şey ısı için. Dış hücreler dış etmenlere daha fazla açıktır Dolayısıyla içtekilere göre dıştakilerin farklılaşması söz konusudur Bu farklılaşma sonucunda, dıştaki hücrelerin diyelim ki hücre duvarı azalır ve hücre duvarı daha kalın bir tekhücreliler dizisi oluşur. Giderek deri dediğimiz olayla karşılaşırız. Bu değişiklik eğer içteki hücrelerin yaşamasına engel olsaydı, içteki hücreler ölecekti ve dağılacaktı. Zaten böyle etkiler olmuştur. Birçok çokhücreli dış etkilerden dolayı ya da iç etkilerden dolayı yokolmuştur. Yokolanı göremeyiz. Dolayısıyla olumsuz etkileri görmeyiz. Gördüğümüz, hep doğa etkilerinin canlıya hiç değilse zararlı olmayan ve büyük ölçüde yararlı olanlarının ürünüdür. İşte burada deri aslında nedenselliklerin bir sonul ürünüdür. Yoksa "erekselliğin" ürünü değildir Bir yaradanın canlı kolonisini korumak için icad etmiş olduğu bir şey değildir. Nedensel değişiklikler canlı sisteminde işlev kazanmıştır. Dolayısıyla insanı anlamada "işlevsellik" kavramının çok önemli bir yeri olduğunu düşünüyorum. Çünkü işlev kavramını anladığınız zaman nedenselliktен erekselliğe geçişi de anlayabiliriz. Yalnız nedenselliklе canlılık olgularını anlatmak çok zordur; anlatamazsınız. Mesela biri diyecektir ki "tavus kuşunun güzelliğine bak" Bunun bir amacı var Bir ineğin boynuzları savunma amacı içindir. Biyolojiyi iyi biliyorsak, ineğin boynuzlarının, bir amaçlı organ değil, çeşitli etkilerden dolayı oradaki hücrelerde genetik bir farklılaşmanın ürünü olduğunu düşünürüz. Mutasyonlar eğer canlının yaşamasına yararlıysa kalır, yayılır; zararlıysa o mutasyonu taşıyan canlı yok olur. Dolayısıyla gördüklerimiz yararlı mutasyonlardır. Zararlı mutasyon görmüyor muyuz? Görüyoruz. Çatal çatal boynuzları olan ren geyiğinin boynuzlarının, ben doğrusu pek de bir işe yaradığını sanmıyorum. Ama ren geyiği o boynuzların sırtına yüklediği handikabı taşımıştır. Eğer boynuzları 500 kilo olsaydı taşıyamıyacaktı. Dolayısıyla ur gibi görülecekti. Benim bildiğim kadarıyla boynuz önceden gelir, hayvan onu kullanmayı yaşam deneyi sırasında sonradan öğrenir.

Ve Ereksellik

Gelelim en üst katmana, akıllı doğaya. Akıllı doğadan amacım, beyin sahibi varlıklar, özellikle de beynin korteks denilen boz maddesine sahip insanlardır. Burada bir başka olay işin içine giriyor. Hemen şunu söyleyeyim: jeosferde nedensellik vardı, biosferde hem nedensellik hem işlevsellik vardır. Her olayı alttaki fiziksel, kimyasal olayları sıralamak yerine, belli organların belli durumlarda belli işlevler gördüğünü, belli durumlarda bu işlevlerini göremediğini dikkat etmemiz yeterlidir. Kalkıp da ille ben bunun moleküler düzeyindeki nedenler dizisini açıklayacağım derseniz, bu kaba materyalizm olur. Moleküler biyolojik olayları ancak bilim edamaları araştırabilir. Sizin canlılara bakarken yapmanız gereken şey, hangi koşullarda o organların işlevlerini nasıl gördüklerini, organların işlevlerini incelemektir. İşlevsellik, bir karmaşık nedensellikler kutusudur. İlle de kutuyu açmanız gerekmez. Kutuyu kutu olarak da kullanabilirsiniz.

Gelelim "akıllı doğa" dediğimiz insana, işlevsel farklılaşmayla bir organ, beyin, öteki hücrelerden farklı çalışan bir düzenek oluşturur. Dış dünyadan sinir uçlarında etkiler gelir. Işık olarak, ısı olarak gelen etkiler sinir uçlarında kodlanarak, elektriğe dönüştürülür. Sinir boyunca beyine gönderilir. Beyinde algılanır; anlama dönüştürülecek biçimde bir daha kodlanır Beyinden de belleğe yerleştirilir. Dolayısıyla beyin dediğimiz organımız nedensellik yasalarına tümüyle bağlı olmakla birlikte, işlevsellik yasasına da bağlı olmakla birlikte, ondan öte bir ereksellik ilişkisinin odağıdır. Beyin, sahibinin davranışlarını, belirli amaçlara ulaşmasını sağlayan bir organdır. Beynin insanın bu ereksel davranışlar göstermesine olanak veren yetisi, dış etkileri alıp bir fizik etki olarak kendinin ve bedenin derinliklerine yayması değildir Fakat kodlayarak, dönüştürerek belleğe kaydedmesidir. Beyinin işlevi bu. Bunun sonucunda doğan insan davranışına baktığımız zaman, görürüz ki insanın davranışları fizik yasalarının kaba bir ürünü değildir. Fakat insanın belirli durumlarda göstermiş olduğu "erekli" davranışlardır Örneğin bir bebeği düşünün, sıcak sobaya elini dokunduğunda, elini yakar. Dolayısıyla bu, hem işlevsellik açısından değerlendirildiğinde bedenin yanmaması için gösterdiği bir tepkidir. Fakat temelde, o ısının sinir uçlarını etkilemesinde yatan "nedensellik" vardır Bundan öte bebek elini dokundurduğunda olanları belleğine kaydeder İnsanın eyleminde ötekі canlılardan farklı bir özellik vardır Diyelim ki bir köpek, bir şey yapar, ısırır. Ama insan bir şey yaparken, iki şey yapar. Bir, o ısırma eylemini yapar İki, kafasında da aynı eylemi simgelerle yapar. Şu vakit, şunu gerdanından ısırmıştım diyerek belleğine kaydeder. İnsanın böyle iki yanı vardır İnsan, iki dünyada birden yaşar Biri fiziksel, biyolojik dünyadır İkincisi kafasında oluşan düşünsel dünya. Elbette ilk bakışta akla gelen şey, kafasındaki dünyanın dıştaki dünyanın kodlanmış, simgelenmiş bir yansıması olacağıdır Ama bu, bire bir yansıma değildir. Bundan öte, kafadaki simgelerin maddi varlıkları varsa da, gözlerimizi kapattığımız zaman bu kez maddi nitelikler olarak kodlanmış simgeler, kendi aralarında bir etkileşimde bulunacaktır Dolayısıyla insanın düşünceleri, cansız dünyanın tam bir kuklası değildir. Ondan görece özerktir. Bir insan at, kartal görebilir, ama hiçbir zaman için kanatlı at görmez. Ama at ve kartal simgesini beyninde birleştirerek kanatlı atı düşünebilir Bu da düşünceler dünyasının ne kadar yaratıcı olduğunu gösterir

Sözü biraz dağıttım. Bebeğin harektinden söz edecektim. Bebeğin ilk hareketi refleksseldir, ereksel değildir ve işlevseldir. Eli yanmıştır, bunu belleğine kaydeder. Anne baba da sobaya yaklaştığı zaman "cız cız" diye uyarırlar Dolayısıyla bebek kafasında, sobanın kırmızılığı ile elinin yandığını çağrışıtırır. Böylece bir dahakinde daha ısıyla, nedenle buluşmadan elini çekmeye başlar. Çocuğun sobaya yaklaştığında, yanmadan elini çekmesi, sobadan uzaklaşması artık ereksel bir harekettir Dolayısıyla, insan beyniyle ereksel davranışlarda bulunan bir varlıktır diyebiliriz. Bu erekselliğin altında da işlevsellik ve nedensellik yatmaktadır. Ereksellik, içiçe işlevsellikler, nedensellikler kapalı kutusudur Demek ki noosfer dediğimiz en üst katmanın egemen ilişkisi erekselliktir.

İnsan Hem Etkilenen Hem Tepki Gösteren Hayvandır

Buradan hemen, insanla, toplumla ilgili bir çağrışımla insanı nasıl algılamak gerek sorununa geçeceğim? Doğa bilimlerindeki doğadan farklı olarak insan doğasını nasıl algılamak gerek? İnsanı kavramak için her bilimden yararlanmamız gerekebilir. Bu bilgiler bazen idealist bilim adamları tarafından üretilmiş olsa bile. Sözünü ettiğim kişi Toynbee. Arnold Toynbee A Study of History, demek ki "Bir Tarih Çalışması" kitabında uygarlıklara bakmaktadır. Uygarlıklara bakarken der ki bir toplumun ilkellikten kurtulup uygarlığa geçmesi için şu gereklidir: meydan okuyucu bir çevre. Bu, sosyal bir çevre, düşmanlar olabilir; doğal bir çevre, sel bölgesi, fırtına bölgesi veya yabanıl hayvanlar bölgesi olabilir. Eğer çevre meydan okuyucu değilse, insanlar hiçbir şeyi değiştirmez, ilkel yaşamlarını sürdürürler Afrika'nın Kalahari bölgesi gibi. Meydan okumanın da insanın ona gösterdiği iradi tepkiyle aşılamayacak denli sert olmaması gerekir. Çok soğuk, çok sıcak vb. olmamalı. Öylesine bir meydan okuma olmalı ki, insan iradi bir çabayla bunu aşabilmeli. İnsan iradi tepki göste-

ren bir varlıktır Meydan okuma koşulları ılımlı olduğu noktalarda, insan toplulukları iradi tepkiyle sorunu çözebilmişler ve bir üst teknolojik düzeye geçebilmişse, uygarlıklar doğmuştur. Bu kuramın altında insanın davranışıyla ilgili bir varsayım var İnsan, kaba bir neden-sonuç ilişkisi değildir Neden-sonuç ilişkisi insanı açıklamada yetersizdir. İnsanı açıklamak için, etki-tepki ikilisini kullanmamız gerekir. Bu tepki ise, sözünü ettiğim iradi tepkidir, erekselliktir

Etki-tepki ikilisi çok önemli bir kavramdır Doğa olaylarında görülen neden-sonuçta, aynı nedenler yüzde yüz aynı sonuçlara yol açar. Bir cismi belli yükseklikten yüz defa da atsak, bin defa da atsak sonuç değişmez. Ama insanda aynı nedenler, aynı sonuçları doğurmaz. Neden doğurmaz? Bir baba düşünelim. Oğluna öğütlerde bulunuyor Öğüt verişi öylesine bir zamana rastlamış olabilir ki, çocuk o öğüdü kabul eder Fakat öylesine bir zamana rastlamış olabilir ki, babasının o öğüdüne karşı, ondan etkilenip o öğüdü uymak yerine, tam tersini yapabilir Dolayısıyla insanın davranışlarının kavranması son derece zordur Çünkü etkilerden bazen etkilenır, bazen etkilenmez, bazen de ters tepki gösterir Bu da kuralsız değildir Bunun da altına indiğimizde birtakım nedenler bulabiliriz. Neden aynı etkilere farklı tepkiler gösteriyor dersiniz? Çünkü aynı etkiler aynı insanın beynine iletilmekle birlikte, o sırada kafasının içindeki dünyada da bir etkileşim başlar ve o farklı olabilir İyi bir psikolojik iklimde olduğunda farklı kötü bir psikolojik (düşünsel) atmosferde olduğunda farklı tepki gösterir aynı etkilere. Birtakım beklenetileri varsa, gene farklı tepki gösterecektir. İnsanın maddeye göre bu bilinmezliğinin altında, belki bilmediğimiz, olaylar yatmaktadır Bu, kafasındaki simgeler dünyasıdır. İnsanın davranışlarının kavranmasında biyolojide iki kavram vardır: biri baskılama. Hayvanların ilk deneyimlerine göre davranış alışkanlıkları kazanması. Bunun dışında bir psikolojik araştırmada hayvanların ve insanların ilk deneyimlerinin çok büyük önem taşıdığı ortaya konmuştur.

İlk Deneyimin Önemi

Bunu bir örnekle size sunmaya çalışacağım. Diyelim ki bir çocuk, emeklemek üzereyken yürümek için harekete geçti. Şans eseri yürüdüğü yer düzdü, üç-dört adım attı, yürüdüğünü gördüler; annesi babası el çırptı ve birkaç adım daha attı. Halının kıvrık olduğunu düşünün. Şansızlık ya tökezledi ve düştü. Ondan sonra yürümeye karşı bir korkaklık gösterecektir. Bu tür ilk deneyimler insanın gelişlemesi bakımından son derece önemlidir. Bu elbette aşılamaz bir şey değildir. Sonunda yardım edilir, aşılır. Şimdi modelimi büyütüp, çocuktan gençliğe geçeceğim. Gençliğe biz öylesine kötü davranmaktayız ki, yaşama tam atılacağı sırada onun kendi özgüvenini yitirmemesi için, fakültesini bitir bitirmez, kursunu bitirir bitirmez bir iş, bir güvenlik sağlamak yerine, onu endişelerle, belirsizliklerle başbaşa bırakıyoruz ve yaşamını kazanmaya adımını atarken ilk deneyimi son derece olumsuz oluyor Sonra düzeltseniz de, onun olumsuz etkilerini yaşamı boyunca görüyorsunuz. "Ya işimden olursam, ya işsiz kalırsam, ya o adam benim işime sahip çıkarsa..." bir sürü endişe ortaya çıkıyor.

İnsanın bir gizilgüç olduğunu söylemiştim. Gençlik sırasında da bu gizilgücün oldukça gür bir biçimde açılması söz konusudur Peki gizilgüç açılırken nasıl bir tutum takınılması gerek? Gizilgüç açılırken iki etken vardır. Biri, beslenmesiyle ilgilidir. İnsan kalıtımsal bir yapıdır. Örneğin, boyunun, annebabanın, soyunun boyuna göre bir maksimumu vardır 160 cm anneden, dedeleri arasında hiç 190 cm olmayan bir babadan, olsa olsa 190 cm olur boyunun varabileceği sınır 160 ile 190 arasındaki aralık, bu gizilgücün açılabilme olasılıklarıdır Eğer iyi beslenirse 190'a kadar çıkabilir, eğer kötü beslenirse 160'a kadar yaklaşır. Dolayısıyla insanın genetik yapısı, kuşkusuz belirleyicidir Ama biyolojik meselelerde bile insanın genetik yapısının belirleyiciliğinin sınırları vardır Aynı şey insan psikolojisinin açılması için söz konusudur Aynı şey insanın beyninin gizilgücünün açılması için söz konusudur

Beyin, Eşitlik, Eşdeğerlilik Sorunları

Buradan insan beynine geçiceğim. İnsan beyninin on milyar hücresiyle çok büyük bir belleme ve kodlanmış bilgi birikimlerini işleme kapasitesi var. Ama bu kapasite doğarken tabula rasa, bomboştur Bu arada bilgisayar analojisini kullanabilirsiniz. Aynı fabrikadan, dört mega bytelık bilgisayarlar çıktığını düşünün. İnsanlar arasında beyin hücresi bakımından doğuştan ne kadar fark olabilir ki? Bazılarında on, bazılarında on milyar değil de, dokuz milyar olsun. Bu fark devede kulaktır Tümü zaten hiçbir zaman için tam olarak kullanmadığımız kapasitedir. Olay, burada cereyan etmiyor. Kapasitesinin tamamını doğuştan kullanan insanla, onun yarısını kullanan insan arasında değil. Olay bu kapasitesinin israf edilmesinde ya da bilinçli kullanılmasında düğümleniyor.

Bir mağaza örneği verelim. Adamın bir mağazası vardır, dört yüz metre karelik bir de deposu. Geleni atar, kalanı atarsa, bir şey arandığında bulması zor olacaktır. Ama bir başka adamın mağzasının deposu küçüktür, onu iyi kullanmak zorundadır Raflar yapar, mallarının defterini tutar; istediğini istediği zaman bulur İnsanın düşünsel kapasitesini böyle algılamak lazım. Onun doğuştan nöron sayısı olsun, niteliksel gelişmişliği olsun, bunlar daha kanıtlanmadı. Bunların hemen hiç önemi yoktur. Önemli olan o beyne sonradan yapılacak kayıtlardır Bu kayıt konusuna girdiğimizde, bir noktaya dikkatinizi çekeceğim. Bir fabrikadan, diyelim ki dört bin mega bytelık on tane bilgisayar çıksın. Siz birine matemetik, ötekine edebiyat, birine müzik notları doldurabilirsiniz. Bu yüzden kalkıp da sözcük doldurduğunuza "bunun aritmatiğe hiç kafası basmıyor" diyemezsiniz. Bu yanlış olur. Aynı biçimde insanlar doğuştan boş, tabula rasa gelirler, ona çeşitli yüklemeler yapar her toplum. Yapacağımız şeyin, "üstündür, aşağıdır" demek yerine, "eşdeğerdir" demek olduğu söylenebilir Bin mega bytelik müzik bilgisine sahip bir insanla, bin mega bytelık fizik bilgisine sahip insan, bence eşdeğerdir İnsana böyle yaklaşmamız gerek. Tabii bu gizilgüçlerin düşünsel olarak beslenmesi de gerekiyor. Hem fizik olarak beslenmesi, hem de düşünsel olarak beslenmesi. Beslenmediği durumlarda ketlenme vardır O, son derece tehlikeli bir şeydir Çünkü artık insanın gizilgücünün açılımı sağlıklı olmaktan çıkar, fakat çok sağlıksız bir yola yönelebilir. Kısacası insan gizil gücüne imkanlar verilirse, tansıklar yaratır Ama o eğer çeşitli ketlenmelerle karşılaşırsa insan, trajediler yaratan bir varlık olarak yeryüzünde görünebilir

Cinsel Farklılaşmanın Getirdiği Özgürlük ve Tutsaklık

İnsanla ilgili en önemli konulardan birisi de kadın-erkek kültürel farklılığıdır Bunun biyolojideki kökenleri, tarihte kültürdeki, zamanımızda psikolojideki etkileri üzerinde durmam gerekir Biliyorsunuz canlıların üremesi iki biçimde olur. Bunlardan biri eşeysiz üreme, yani tomurcaklanmayla, bölünmeyle üreme. Ötekisi de cinsel üreme, yani erkek ve dişi hücrelerinin biraraya gelmesiyle üremedir Cinsel olmayan üremede bir yavru atasının bütün genlerine sahiptir Biyolojide bunun adı klonlamadır Bu yolla üremenin bazı yararları vardır Örneğin böyle üremiş olan canlılar birbirlerine mutlak benzerler. Ama çevre ve biyolojik evrim bakımından bazı zararları vardır Çünkü çevresel koşullar radikal biçimde değiştiğinde, bir türün cinsel olmayan yolla çoğalan canlılarının hepsi birden ölebilir Çevresel koşullar iyiyse, hepsi birden son derece fazla üreyebilirler Ama cinsel yolla üremede, genlerin yarısı anneden yarısı babadan alınacağı için, bir konuda yüzlerce çeşit gen olacaktır. Diyelim ki bu genlerden bazıları, doğanın elinde sıkıştığında atacağı gizli kartlardır. Kıllılık örneğini ele alalım. Bir populasyonun içinde kıllaşma yaratan bir gen oluşmuş ve yayılmıştır. Bu gen sıcak bir iklimde handikaptır Ama diyelim ki insan, onu çekebiliyor Birdenbire havanın soğuduğunu ya da o popülasyonun soğuk enlemlere göç etmek zorunda kaldığını düşünelim. Eğer kılları olmasaydı zatürreden gidebilirdi insanlar; ama kıllılık on-

ları kurtarabilir İnsanlarda kıllılık yayıldı diyelim. Böyle bir farklılaşma biyolojik bakımdan bir avantajdır İnsanlık da bu avantajdan olabildiğine yararlanmıştır

Ama cinsel farklılaşmanın getirmiş olduğu sorunlar da vardır Tek eşeyli canlılarda üremenin yolaçtığı psikolojik sorunlar yoktur Oysa cinsel üremeyle çoğalan canlılarda derin bir psikolojik sorun vardır İnsanlar bu yüzden tam özgür değildir. Nereden çıkardım? Kendine yeterli değildir, dolayısıyla özerk olamaz, karşı cinsten birisini gereksinmektedir Bu onun özerkliğini engellediği gibi özgürlüğünü de engeller Dolayısıyla cinsel farklılaşma insan özgürlüğü üzerinde felsefi anlamda çok büyük bir sınırlama getirmektedir. Biyolojik evrim düzeyindeki yararlarına karşın, insan, cinsel farklılaşmadan dolayı, felsefi anlamda tam özgür değildir Bu olgu kutsal kitaplara yansımıştır Adem ile Havva cinselliklerine söz dinletemezler, dolayısıyla özgür irade sahibi olmadıkları anlaşılır

İnsan bellek sahibi bir varlık olduğu için, öteki canlılardan farklı olarak üç zaman boyutu içinde yaşar Hayvanlar anı yaşarlar Kulağı kesilmemişse, kuyruğu kesilmemişse eskiyi hatırlamazlar Onu da insandan farklı olarak simgelerle değil imgelerle hatırlarlar Hayvanlarda geçmiş zaman belleği birazcık vardır. Fakat gelecek zaman kavramı hemen hemen hiç yoktur. Oysa insan halde, geçmişte ve gelecekte yaşayan, üç zaman boyutunda birden yaşayan varlıktır.

İnsan Gerçekliği Bilebilen Bir Canlıdır

Bu zaman kavramı nereden geliyor? Zaman kavramı bana göre insanın çağrışımcı bir düşünceye sahip olmasından geliyor Çağrışımlardan giderek insan gerçekliği bilebilir, bilimsel bilgi üretebilir. Herhangi bir olay insanın belleğine kaydedildikten sonra insan daha sonra benzeri bir olayla karşılaştığında, bilinç belleğe haber gönderir. Çünkü bilinçle bellek birbirine bağlantılı. Benzeri olaylar kafasında tekrar canlanır ve tekrar canlandığı zaman bir duygu oluşur. Eğer o geçmişteki çok kötü bir olaysa korku duyulur Geçmişteki iyi bir olaysa umut duyulur Dolayısıyla bizim geçmiş kavramımızda daha çok korkularımız vardır. Kuşkusuz korkular gelecek için de söz konusudur Ancak gelecek kavramında umut ağır basar. Örneğin yağmurda ıslanan bir insanda güneşin çıkması, birazdan ısınacağım diye bir umut duygusu uyandırır. Korku ve umut insanın davranışlarını büyük ölçüde etkileyen iki büyük psikolojidir. Çağlar boyunca yöneticiler, bunu bildikleri için, felaketle korkutarak ve umutla uyutarak insanları yönettiler

İnsanın davranışlarının, irrasyonel, aşırı duygusal, öteki insanların zararına olabilecek saldırgan veya kendi zararına olabilecek şaşkın davranışlar olmaması için, korku duygunun ortadan kaldırılması, bunun için de güvenlik duygusu önemli. Bu bakımdan sosyalist sistemler daha insancadır Çünkü ötekiler, bolluk içinde bile olsa, güvensizlik içinde insanın öteki insanları sömürmesinden tutun da kendi kendini de sömürmesine kadar insan mutluluğu için tehlikelerle doludur

Gelecek kavramı son derece ilginç bir şeydir' Geçmiş kavramı insanda gelecek kavramını yaratmıştır. Özellikle umut söz konusu olduğunda: "geçmişte güneş doğduktan sonra şöyle bir şey olmuştu, bak güneş doğdu, gelecekte de böyle olacak." İnsan bu kez dikkatini yalnız geçmişe değil, geleceğe yönelmiştir İnsanın düşüncesinin, düzeneği son derece basittir Herhangi bir olay olduğunda, geçmişteki benzer olayları çağrıştırır Benzeri şeyler olacağı yolunda bir kestirmede bulunur. Yaşam deneyi onların olduğunu gösterirse, bu kestirmesi doğru bilgidir. Kestirmesi yanlışsa, dedikleri olmayacaktır. O zaman o olasılığı kafasından çıkaracaktır İnsanın doğayı bilebilmesi hatta insanın giderek bilimsel bilgiye ermesi, tümüyle bununla ilgilidir

(*) İnsancıl Ankara Temsilciliği'ndeki konuşmanın bant çözümüdür.

Öl(dür)me Üzerine Bir Şiir

Dağhan'a

I.
Ülkesinde acıyla savrulurdu günler
ve hep geceye yürürdü kentler
II.
acının közlendiğini hissetti
açtı yüreğini
sözcüklerin ağırlık merkezini
yüreğinin yerçekiminde sınadı
ve sözcüklerin yetersizliğini anladı
yaşamak için ölürken sevdiklerinin
III.
yaşamak için öldürmek dedi
içi burkuldu / zaten hep buruk bir çocuktu
buğulu bir pencereye sindi
gözleri boynunu büktü
gö(n)lünden kuğular geçti
kan rengi bir sessizlik çöktü içine
susarak konuştu
öldürmek dedi
öldürmek!
öldürme!
öldür!
öl!
düşler ve sisler ortası
gerçeğin kılpayında yaşadı
ve
güzyıllar geçti hüznünden
IV.
ülkesi yakılmış köylerdi
yasal olmayan bir masal
sınır ötesi aşklar ülkesiydi
yazık ki aşk
sevgilinin surgüsü çekilmiş yüzünün
asi kıvrımlarına sürgün gitmekti
V.
yaşamak için öldürmek dedi
öldürmek için yaşarken birileri
yaşamak için öldürmek!
yaşamak için!
yaşamak!
yaşam a k
VI.
ağırdı yükü
ihtiyar bir hamalın kederinden de
iklimlerin kül teninde közlendi sevinci
adı Dağhan'dı
dağılan bir dağ gibi dağlandı
VII.
yaşam aktı gözlerinden
mayın tarlasında sek sek oynarken

Cem Şahan SEZER

Hegel Yolunda Bir Üçlü: Karasu, Öner ve Çubukçu

Mustafa Bayram MISIR

Kör ölür badem gözlü mü olur?

Oldu. Bilge Karasu öldü. Bir "sosyalist" gazetenin kültür sayfasında badem gözlü oldu. Onu badem gözlü yapan gazetenin adına "kültür" ekli kültür-sanat dergisinin de Bilge Karasu'yu badem gözlü yapmasını bekledim. Yoksa, haksızlık olacaktı. Çok beklememe gerek kalmadı; Eylül '95 tarihli **Evrensel Kültür**'de Bilge Karasu evrensel değerlerin yazıcısı ilan edildi.

Bilge Karasu'daki Evrensellik Hangi Evrensellik?

Bilge Karasu'nun tek kusuru, o da kusur sayılırsa, kendisine özgü bir yazın dünyası olmasındaymış; ötesinde, ulusal değerleri aşarak evrensel değerlerin yazıcılığını yapan bir büyük yazarmış. Bunları Ayşe Okvuran yazıyor. **Evrensel Kültür**'de yazıyor: "Bilge Karasu, ülkesinin kültürünü aşmış, **Evrensel Kültür**le birleşmiş bir yazardır. Yapıtlarından yola çıkarak temalarına ve idealarına ve bilgeliğine ulaşmak çabası insanın kişiliğinde büyüme sağlamaktadır." (Okvuran:1995:15)

İzahına sözün kafi gelmediği durumlar vardır. Ayşe Okvuran, bunları **Varlık**'ta ya da nebileyim **Gösteri**'de yazsa, herhangi bir anlaşılmazlık çıkmaz. Ama bunları **Evrensel Kültür**'de yazınca, durumun izahına sözler kafi gelmiyor. Aslında, sözler kafi geliyor da o sözleri söylemeyi yüreğim kaldırmıyor.

Bu nedenle, **Evrensel Kültür** kollektifinden iki şeyi deklere etmesini rica ediyorum. Bir, "sosyalist gerçeklik" hakkındaki görüşleri nelerdir? Partili sanat taraftarı mıdırlar? Değillerse neyi savunuyorlar? İki, "evrensellik" ve "ilericilik"ten ne anlıyorlar? Tarihsel materyalizmin kategorileriyle mi tanımlıyorlar yoksa bir başka tanım zemini var mı? Rica ediyorum cevaplasınlar. Özel olarak benim için değil genel olarak...

Neden? Şunun için: Bilge Karasu'nun **Evrensel Kültür**le (kendileriyle) birleşmiş bir yazar olduğunu düşünüyorlarsa gerçekten; bir sosyalist gerçekçiliği, devrimci romantizmi falan kesinlikle savunmuyorlar ve işin hoş olmayan tarafı, savunuyor gibi görünüyorlar; iki, evrensel derken proleteryanın evrensel sınıf olarak kucakladığı kültürü değil, burjuvazinin evrensel sınıf olarak yarattığı değerleri/kültürü sıfatlıyorlar.

Kanımca bu durum, kökleri sosyalizmin tarihinde bulunan "sapmalara" dek uzanan sınıf dışı ideolojik ve kültürel perspektiften kaynaklanmaktadır. Bu daha ileride Çubukçu'nun Hegel'le olan ilgisini kurarken daha görünür hale gelecektir. Şimdilik şu kadarını söylemek gerekir ki, Bilge Karasu'yu proleterya için "evrensel" ilan etmenin sorumluluğu, tarihsel sorumluluğu ağırdır.

Bilge Karasu'nun edebi ürünlerini Okvuran'ın iddialarını "kısmen" doğruladığı görülür. Evet, Karasu, evrensel değerlerin yazıcısıdır: burjuva sınıfının evrensel değerlerinin yazıcısı.

Akademisyenlik süresine yeni girmiş biri olarak Okvuran'ın hangi değerlerin hangi sınıfın olduğuna dair bir araştırmaya girmemesi son derece olağan. Yazının genel olarak havası, Okvuran'ın zaten "bu tür soruların" ötesinde. Gürsel Aytaç türü eleştirmeciliğin naif örneklerinden birini yazmaya giriştiğini eleveriyor. Açıkçası Bilge Karasu'nun "**Evrensel Kültür**le bütünleştiğini" söylerken devirdiği çamların çok farkında olduğunu sanmıyorum. Büyüyüp bir akademisyen olunca, elbette öğrenecek bütün bunları. Bilinçli bir burjuva eleştirmeni olacak. Ancak, Okvuran'ın devirdiği çamlardan dergının yazılşleri habersiz olabilir mi? Bu, bir tesadüf mü?

Okvuran, Karasu'yu övmek amacıyla Akatlı'dan aktarıyor: "Gece, baskıcı, yıldıran, kışkırtan, kıyıcı, gizemli, usdışı bir yetkenin dışavurumu ve eylemidir. Gece'de edilgin boyuttan ezilen, korkan, yılan, sinen, tehdit altında seyreden ve bekleyen insan vardır, tanrımsı yetkeye körükörüne güvenen, boyun eğen, teslim olan, hizmet arzeden vardır." (Okvuran:1995:13) Gece, bu yüzden Amerikan tekellerinden birinin bağımlı ülkelerin kendi değerlerini yücelten edebiyatçılarına verdiği Pegasus Ödülünü almıştır. Okvuran, saf saf, Karasu'yu boyun eğen insanı olumladığı için övüyor. Akatlı, elbette Okvuran kadar "saf"değil. Gece'de bu insanın, korkan, yılan, sinen insanın olumlanıp olumlanmadığı üzerine susuyor. Karasu, bütün edebi metinlerinde olduğu gibi, **Gece**'de de bu insanı, korkan, yılan, tanrımsı yetkeye körükörüne boyun eğen insanı, "olanaklı tek insan" olarak yüceltmiştir.

İşçi sınıfının evrensel değerleri, "başkaldıran insanı" yüceltir. "boyuneğen insanı" değil. **Evrensel Kültür**'ün yazı kurulu, böylece, evrensel insan değerlerinden boyuneğmeyi anladığını ve taraftarı olduğunu susarak beyan etmiştir.

Okvuran, "inanç" teması üzerinde dururken, Karasu'nun "inancından ısrar eden "insanı yazdığından sözediyor Andronikos'u örnek veriyor. Doğru. Andronikos biçimsel olarak inancında direnir. Ancak, Karasu, bu direnişi olumlamaz. Aşağılar. Aynen şöyle: "Boşluğu görüp, boşluğa karşı bir çocuk gibi, bir delikanlı gibi, hayatı bilmeyen, az yaşamış, görgüsü körpe bir insan gibi böyle çırpınışı, direnişi, çabalaması da bir o kadar boş değil mi?" (Karasu: 1993:91) Sonra, Andronikos direndiği için kahraman olur. Karasu bunu da saçma bulur. "Kahramanlık, acaba köleliği kabul etmek anlamına gelmez mi?" der. (Karasu:1993:124) Uzun uzun bu sorun üzerinde durmayacağım. Okvuran ilgilenlyorsa; **Bir Eylülist Yazıcı: 'Bilge Karasu'** adlı yazıma bakabilir. Okvuran alınmasın maksadım ukalalık yapmak değil, içim sıkılıyor denir halk ağzında: çünkü Karasu, bir büyük gericiliktir. Yazıcılığı da, "bir keşiş gibi olmasa bile, herhangi bir insan gibi dua etmekten" ibarettir

(Mısır 1994:22)

Okvuran, Karasu'nun eserlerinde işlediği temaları sayıyor Şöyle: "tutku, dostluk, ölüm,"korku, baskı,inanç", "usta, çırak","yolculuk, olgunlaşma", yazgı, kehanet", "anı yaşamak ve kedi", "Efendi ve köle"yi unutmuş Okvuran, neyse. İdealizmin, geleneksel idealist yazıcılığın kopamadığı temalar bunlar. Karasu, Okvuran'ın da gösterdiği gibi bunları olumlar. Bu temalar, Augusto Cornu'nun belirttiği gibi çöken sınıfın temalarıdır. Emperyalizm çağında burjuvazi temaların "sahibi"olan sınıfın yazarıdır. Karasu'da "yenilik, umut ve yaşama bağlılık" temaları yoktur. Çünkü bunlar, yükselen sınıfın, proleteryanın temalarıdır

Okvuran, bu temalardan yola çıkarak Karasu'yu "ilerlemeci, özgürlükçü" ilan ediyor. Özgürlükçülük konusunda, burjuvazi ne kadar özgürlükçü ise o kadar bir iddiayı Karasu'nun kendisi de belki siyasal olarak savunabilirdi ama ilerleme sözkonusu olduğunda, meslekten filozof Karasu'nun bu işe güleceğinden en ufak bir kuşkum yok. Okvuran, "idealları"diye sınıflandırarak açıkça bir tahrifata girişmiş; gerçekliği niyetine uydurmuş. Bunun için Okvuran'a kızmak hiç anlamlı değil. Ne yapsın, öyle sanıyor

Burada, yazı kurulu ve yayın yönetmeninin birinci derecede sorumluluğu var. Nasıl mı? Stalin, bir konuşma esnasında dinleyicilere sorar: "Bu, bir tesadüf mü yoldaşlar?"Cevabı yine kendisi verir:"Hayır, bu bir tesadüf değildir "Okvuran'ın yazısı **Evrensel Kültür**'ün hislerine tercüme olmuştur. Bu yüzden, "bir tesadüf değildir, bilinçli bir tercihtir."

Çubukçu ve dolayısıyla **Evrensel Kültür**, aynı zamanda politik bir kimlik olarak iddia taşımasa aslında pek bir problem yoktu. Yani, hiçbir devrimci marksist **Hürriyet Gösterl**'ye Bilge Karasu'yu övdü diye ayrıca kızmaz. Bilge Karasu, Hegel'in izinde bir "akıllı idealisttir" Demek ki, **Evrensel Kültür**, farkında ya da değil, Hegelci bir idealizmle muzdarip. Karasu sağ, Çubukçu yani **Evrensel Kültür** sol. Tasavvuf'un diliyle, yol yanı, erkan aynı. İşin özü, "evrensel"ciler diyalektik materyalizmi Hegelcilik sanıyorlar. **Evrensel Kültür**'ün yaptığı ve yapacakları bu yüzden bir tesadüf değil. Aksine, olması gereken. "Virtüel olan bu, şimdi aktüel oluyor "

Hegel'e Geçişte Yılmaz Öner Faktörü

Öner kim? Çubukçu'ya göre, Türkiye'de sistem kurabilen tek filozof. Yani, Çubukçu'ya göre Öner çok önemli. **Evrensel Kültür**'de yazdı. Özetle şu: Yılmaz Öner idealisttir ama akıllı idealisttir Lenin'in dediği gibi, "akıllı idealizm, akıllı materyalizme aptal materyalizmden daha yakındır." (Lenin: 1975:48)

Bu yazıda Yılmaz Öner'in filozof değil, felsefe ile ilgilenen bir fizikçi olduğunu ve felsefesinin gericiliğini uzun uzadıya kanıtlama olanağı yok. Öner, felsefesini pro-deterministik bilgi kuramı üzerine kuruyor. Bana göre Yılmaz Öner'in eleştirel determinizmi, diyalektik materyalizm öncesi determinizmdir Yani, idealist diyalektiğin determinizmidir. Yılmaz Öner felsefi olarak determinizmi eleştirmek istemiş, ancak sonuçta, Heisenberg gibi, eleştirel görünmesi bir yana, Alman idealizminin çukuruna düşmüştür

Basit bir örnek: "Mülkiyet, bedenin kendini yeniden üretme faaliyetinden yoksun bırakılmış (kayıp olarak hissettiği faaliyetini telafi etme veya yeniden sahip olma amaçlı) uzantısı olarak 'gösterdiği faaliyetle kurulan ilişki' anlamına geliyor. Kısacası mülkiyet anlayışını insanın iç ve dış dünyası genel tabanına oturtmak istersek, bunu ancak duyguların içdünyadan dışdünyaya vurma bağlamı içinde yani üretim ilişkisi çerçevesinde yapabiliriz. Oysa gördüğümüz gibi üretim ilişkisi, insanın iç dünyasında akıl-ruh denen sürecin bir ürünüdür." (Öner 1992:41) Bu pasajın idealist olduğu son derece açık. Bana kalırsa, felsefi olarak söylenen yeni bir şey de yok: akıl-ruhun, duyuların nesnel gerçekliğe önceliği var, yani idealizm.

Konumuz Yılmaz Öner değil. Zaten, Öner, prodeterministik felsefesinden çok, kuantım mekaniğini idealist bir platformda da olsa felsefi tartışma alanına soktuğu için önemlidir

Konumuz Çubukçu. Bir söyleşisinden anladığım kadarıyla, Çubukçu, 1980 Eylül yenilgisi sonrasında, akıllı idealizmin sol içinde yayılmaya başlayacağını ve Öner'in felsefesinin buna müsait olduğunu düşünüyor. Böylece, Öner'in felsefesini eleştirmeye çalışıyor Sonra, Öner'in felsefesi böyle bir duruma sebebiyet vermeyince vazgeçiyor Buradaki kurgu, benim için, Çubukçu'nun felsefesindeki baskın Hegelciliğin önceli olarak, bir nevi sorumlusu olarak Öner'in etkisini dolaylı olarak gösterdiği için önemlidir Kanımca, Çubukçu, Öner'in felsefesi üzerinden doğrudan Hegel'e varmıştır. Bunu kanıtlamaya çalışacağım. Ancak, Öner'i eleştirmek isteyen Çubukçu'nun, Öner'in dağıtıcı felsefi etkisi karşısında diyalektik materyalizmde tutunabilmek için felsefi olarak Hegel'e biat etmesi de anlaşılır bir süreçtir. Benim iddiamın aksine, böylece, Çubukçu ile Öner arasında doğrudan değilde dolaylı bir bağ da olabilir. Sonuçta bir bağ vardır

Öner, her ne kadar gerek **Canlıların Diyalektiği**'nde gerekse de **Bilimlerde ve Sanatta Dlyalektik**'te pro-deterministik "diyalektik" üzerine de tutunuyorsa da Hegel'in yalnızca bir adım ötesindedir Çubukçu, eğer eleştirel yaklaştı ise, bu dağıtıcı idealist diyalektik karşısında, bir adım geriye, Hegelci "evrensel bağıntılılıkçı" diyalektiğe biat etmekte çare bulmuş olmalıdır. Diyalektik materyalizmin her ikisine de ihtiyacı yok. Sorun, Çubukçu'nun belki de iyiniyetli olarak sorunu buradadır

Çubukçu mu, Lenin mi?

Hegel ilerici mi? Engels'in **Ludwig Fourbach ve Klasik Alman Felsefesinin Sonu**'nda verdiği çok açık bir yanıt var:"Hegel'in öğretisinin devrimci yanı, onun tutucu yanının ağırlığı altında ezilip boğulmuştur." (Engels:1979:415) Devamla Engels, "Hegel'in kendisi de, yapıtlarında sık sık rastlanan devrimci öfke patlamalarına karşın, sonunda tutucu yana daha çok eğilir görünüyordu." (Engels:1979:18) diye yazıyor. Engels, aynı yerde Hegel'in felsefesinin "diyalektik" yanının önemini de vurgular Ama az önce aktardığım gibi, Hegel'in felsefesinin nihayetinde tutucu olduğunu belirterek yapar bunu.

Çubukçu Hegel'i böyle algılamıyor **Mantık ve Diyalektik** adlı, Hegelci etkinin gözle görülebilir oranda açığa çıktığı,"evrensel bağımtılılık" dediği şeyin bağıntıyı kuran öznenin insan da olsa belirsizleşmesi (tarihselle mantıksalın birliği) yüzünden felsefesini idealizme bulaştırdığı yapıtında Çubukçu, "Burada, Hegel'in kendi sistemi hakkındaki iddiasını, yani kendisinden öncekileri aşılmış olarak kapsama iddiasını geçerli kabul ettim." (Çubukçu: 1989:9) diyerek, felsefe tarihinde Hegel'i bir son olarak gördüğünü itiraf et-

mektedir Bu, idealizm ve materyalizm felsefeler şeklinde varolduğu için her dönem, insan düşüncesinin evrimine göre yeni biçimler alarak, en azından sınıflı toplumlarda devam edegeleceklerinden tarihsel olarak olanaksız olduğu gibi; Çubukçu, kendi diyalektik materyamizmini Hegel'e indirgemediği sürece de mantıksal olarak totolojiktir Ancak, herhalükarda Çubukçu, Hegel'e biat ettiği için bu ikincisi sözkonusu olamıyor

İdealizm ve materyalizm, kabaca, bilinç ile maddenin bilgi sürecindeki önceliği üzerinden ayrışırlar Çubukçu, eserinde, hiçbir şekilde açık açık saf düşünceyi maddenin önüne koymamakla birlikte, "evrensel bağıntılılık" derken, bir metafor olarak ucu açık sarmalı değil çemberi yeğlemektedir Yani maddeyi, nesnel gerçekliği Öner'deki gibi yalnızca bir olanak (virtüel) derekesine düşürmektedir Bu Hegelci etkinin bir sonucu, evrensel bağıntılılık insanların eylemiyle kurulsa da, kurulduğu ve kurulduğunda muhakkak "kaderci" etkileri olduğu için idealist bir kurgu olarak açığa çıkmaktadır Örneğin bu Yılmaz Öner'de potansiyel gerçeklik olarak vardır Diyalektik materyalizmde ise olanaklar mantıksal olarak belirlenebilir, epistemolojik olarak bilinebilir olmakla birlikte matematiksel olarak sonsuzdur, yani "potansiyel gerçeklik" yoktur Sorunu daha açık koymaya çalışırsak, Öner virtüel ve aktüel gibi iki temel kategoriye sahiptir Virtüel olan potansiyel gerçekliktir Yani herhangi bir belirlenebilir anda gerçekleşebilir olan olanakların toplamıdır Aktüel ise, herhangi bir belirlenebilir anda gerçekleşen olanak yani sonuçta olandır Öner, virtüelin aktüele dönüşme sürecini yani zamanı, zaman üzerine yazılarında inceler Ayrıntısı, bizim konumuzun dışında. Burada sorun şu: Öner'e göre virtüel olanda ölçülebilir Bu, evrensel bağıntılılık demektir işte: çember Diyalektik materyalizm buna karşı çıkar sarmal. Felsefi bir kategori olarak virtüel olandan sözedilebilir, bunda hiçbir sakınca yok. Ama bu ölçülemez. Yani bağıntılılık vardır ama "evrensel bağıntılılık" ancak Tanrı'nın evreninde vardır; insanın evreninde değil. Dolayısıyla tarihselle mantıksalın birliği gibi Çubukçu'nun kanımca tartışılırsa yolaçıcı olabilecek kategorileri de evrensel bağıntılılık üzerinden tanımlandığı için, tarihselin mantıksala önceliğini yadsımak için kullanılmakta, bu da idealist bir koku yaymaktadır Nihayetinde Yılmaz Öner'in virtüel ve aktüel kategorilerini fazlasıyla hatırlatan bu felsefi kurgu, diyalektik mantık açıklanırken bütünüyle Hegelci düalist kategorilere (öz ve görünüş, olanak ve gerçeklik, rastlantı ve zorunluluk vb.) indirgendiği içinde, ister istemez bu evrensel bağıntılılığın akıl-ruh denen sürecin ürünü olup olmadığı konusunda okuru kuşkuya düşürmektedir. Yani buradaki bağıntılılığın diyalektik materyalizmin nedenselliğinden çok daha farklı, daha doğrusu ince birşey olduğu apaçıktır Burada sözü Lenin'e bırakma ihtiyacı hissediyorum: "İdealizm papazlıktır Doğru. Fakat ("daha doğrusu"ve "ayrıca") felsefi idealizm, sonsuzca karmaşık (diyalektik) olan insan bilgisinin incelemelerinin birisi üzerinden papazlığa giden yoldur "(Lenin:1975:96) Açıkçası bu kadarından emin değilim. Her ne kadar Çubukçu'nun felsefenin incelimlerinin birisi üzerinden idealizme giden yolda olduğu kesinse de, "papaz" olmadığı, kendisini idealist varsaymadığı için, bir kesin. Lenin'in sözleri bir uyarıdır.

Sorunu daha da açık kavrayabilmek için felsefe tarihine bakmak gerekmektedir. Felsefe tarihinin, Çubukçu'nun sandığının aksine yalnızca "diyalektik" ve "diyalektik olmayan (mekanik ve metafizik)" iki okuması yoktur İdealist ve materyalist iki yorumu da vardır

Felsefe tarihinde takınılacak tavır, idealist ve materyalist tercihlerin bir sonucudur Çubukçu, **Mantık ve Diyalektik**'te ilkçağ materyalistlerini küçümsemekte, Hegel gibi, Platon ve ardılı idealistleri ise yüceltmektedir Lenin ise **Felsefe Defterleri**'nde Hegel'in **Felsefe Tarihi Üzerine Derslerine Toplubakışı** için tuttuğu notlarda tam tersi bir yaklaşım, ilkçağ materyalistlerini önemseyen Platon'u "idealist zırvalık" diye küçümseyen ve Hegel'i de Platon'a fazla yer ayırdığı için yeren bir yaklaşım göstermektedir. Çubukçu Hegel'e biat ettiği için felsefe tarihinin okumasında Hegel'i izler Dolayısıyla idealist yorumu takip eder Lenin ise materyalist yorumu tercih etmektedir

Önce Çubukçu'ya bakalım: "Platon idealizmi, bazı araştırmacılar tarafından, doğa felsefesi materyalizminden bir 'geriye dönüş' olarak yorumlanır ve Platon'un kavramlarından oluşmuş bir evren kurma çabası, materyalizmle idealizm arasındaki mücadele kapsamında, gerici bir konumda gösterilir./. yalnızca materyalist niteliği dolayısıyla 'ilerici' görülüp gösterilen doğa felsefesi, aslında bir bulanıklıktan başka birşey değildi./. Platon'da görülen şey, doğa felsefesi tarafından belli bir soyutlama düzeyine şöyle böyle ulaştırılmış bulunan madde kavramını, maddenin kendisinden de kurtarmaktır. Bu, düşüncenin gelişme sürecinde belli başlı devrim noktalarından biri olarak görülmelidir. "(Çubukçu:1989:32-33)

Şimdi de Lenin'e bakalım:"Burada Hegel Platon'un 'Doğa Felsefesi' üzerinde, en aşırı saçmalıktaki ideler mistisizmine kadar uzun uzadıya duruyor:"Üçgenler duyusal nesnelerin özüdür " ve buna benzer mistik saçmalıklar. Bu çok karakteristik! Mistik, idealist ve spiritualist Hegel (günümüzün bütün resmi, papazca idealist felsefesi gibi), mistisizmi, felsefe tarihinde idealizmi över ve yüceltirken materyalizmi önemsemez, küçümser " (Lenin:1975:53) Devamla şöyle yazar Lenin:"Karşl. Demokritos üzerine Hegel-nil !!Platon üzerine bir yığın mistik laf."(Lenin:1975:54)

Açıktır ki Lenin, Hegel'e Çubukçu'nun dediklerini dediği için bu denli öfkelenmektedir Yine açıktır ki, Çubukçu'nun "bazı araştırmacılar" diye nitelediklerinin içinde Lenin'de vardır

Çubukçu, **Mantık ve Dlyalektik**'te devamla, Aristoteles üzerinde durmakta, yine Hegel'in felsefe tarihini izleyerek Platon'la olumlayıcı sürekliliğini kurmaktadır Lenin ise **Felsefe Defterleri**'nde, "Platon'un, ideler öğretisine karşı Aristoteles'in polemiğini anlatışında Hegel, bu polemiğin materyalist yanlarını hasıraltı ediyor " diye yazmaktadır (Lenin:1975:54) Çubukçu bu açık uyarıya rağmen eserinde, Aristoteles'i Hegel'deki gibi Platon idealizminin sürdürümcüsü, ideler öğretisinin geliştiricisi olarak 'sınırlamaya' devam etmektedir Çünkü Çubukçu'ya göre, materyalist doğa felsefecileri bir hiçtir ama Platon "devrim" yapmıştır Bu yüzden, Lenin'in ısrarla "Aristoteles'in Platon'un 'ideler'ini eleştirisi, idealizmin idealizm olarak genellikle eleştirisidir çünkü kavramların, soyutlamaların geldiği yerden 'yasa' ve 'zorunluluk'vbg. de

gelir İdealist Hegel idealizmin temellerinin Aristoteles tarafından (Platon'un idelerinin eleştirisinde) yıkılmasından korkakça kaçınıyor." (Lenin:1975:57) diye yazması, Çubukçu için birşey ifade etmez. Çubukçu, Aristoteles'in Platon'u eleştirdiğinden sözeder ama teorisini geliştirici olarak yıkıcı olarak değil. (Çubukçu:1989:35)

Çubukçu, **Mantık ve Diyalektik**'te Kant ve Hegel üzerine eğilirken de, Hegel gibi eğilir. Yani Kant'a değinmez. Bunu önsözde "Hegel'in felsefe tarihinde bir son olduğunu iddia etmesini geçerli buluyorum."diye gerekçelendirir Halbuki, "Bir idealist başka bir idealistin idealizminin temellerini eleştirirse, bundan kazançlı çıkan her zaman materyalizmdir Karşl. Platon'a karşı Aristoteles vbg. Kant'a karşı Hegel vbg." (Lenin:1975:57)

Sonuçta, felsefe tarihine yaklaşında Çubukçu, Lenin'den çok Hegel'in yanındadır Lenin, Hegel'le idealistlerle çok oyalandığı, onlara çok yer ayırdığı için eğlenir Ne yazık, Çubukçu da aynı alayı hakediyor. Lenin, Hegel'in **Felsefe Tarihi** için şöyle şeyler söylüyor:"Saçma. yalan, iftira." "İdealistçe ağız kalabalığı." "Bir idealistin materyalizmi çarpıtmasına ve ona iftira etmesine numune."(Lenin:1975:67-69) Tabi, söylediği iyi şeyler de var Ben Çubukçu için aynı şeyleri söyleyemiyorum. Yalnızca, **Mantık ve Diyalektik**'i el kitabı yapan devrimcilere sorma ihtiyacı hissediyorum:"Lenin mi, Çubukçu mu?"

Sonlarken: Bilge Karasu İçin Dua

Öldü. Bir teşekkürüm var Hegel'i hep soldan yani eksik anlıyordum. Bilge Karasu'nun gerici metinlerini okudukça Hegel'i sağdan da anladım. Faydası oldu. Karasu'yu bademgözlü yapan gazetenin adına "kültür"ekli kültür dergisinin yayın yönetmeninin Hegelci olduğunu söylüyordum. Bilge Karasu'dan sonra hükmüm kesinleşti. İlk kez burada açık açık yazıyorum

Öldü, yazıyorum. Ama bademgözlü değildi. Hegelci sözde sol onu bademgözlü yaptı.

Öldü, söylüyorum. Karasu, kör olmayı yaşama ahlakı olarak bu sonradan görme Hegelcilere inat tercih ederdi. Durduğu yeri biliyordu, solun (daha doğrusu marksist solun) düşmanıydı ve düşmanı olarak kaldı.

Öldü, muhtemelen inandığı Alman idealizminin tanrısı o'na rahmet eylesin.

Kaynakça

Çubukçu, A. Mantık ve Diyalektik.Yurt yay, 1989, Ankara

Engels-Marx.Seçme Yapıtlar. Sol yay, 1979, Ankara (çev:Sevim Belli)

Lenin, V.I. Felsefe Defterleri.Maya yay, 1975, İstanbul (çev:Uluğ Nutku)

Mısır,M.B,Bir Eylülist Yazıcı:Bilge Karasu. İnsancıl,Mayıs 1994,İstanbul

Okvuran.A.Bilge Karasu'nun Eserlerindeki Temalar. **Evrensel Kültür**,Eylül 1995,İstanbul

Öner,Y.Aklın ve Ruhun Altından Bilinçaltına Ulaşmak. Anahtar yay,1992.İstanbul

Düzeltme:

Geçen sayıdaki Bay Lunn'a Karşı adlı yazıda bazı isimler dizgi hatası sonucu yanlış yazılmıştır. Ayrıca üç cümle düşerek şöyle çıkmıştır: "Bizzat kendisi Marx'ın Eugene Sue meselesi ne demektir?" Okuyuculardan özür diler doğrusunun aşağıdaki gibi olacağını belirtiriz: "Bizzat kendisi Marx'ın Eugene Sue hakkındaki eleştirisinden sözetmektedir. İlahi, Marx orada ne yapıyor? Ayrıca, "sınıf perspektifi ya da ideoloji meselesi" ne demektir?"

Soluk Tutmaca

kim gömebilir başını
gömebilir başını
zamana karşı
kendisi ve ikiziyle yarışan çocuktan başka
bir kova suya

kim tanıklık eder
tanıklık eder
kendini çocuğun ciğerlerinde tutan soluğun
yarım kalmışlık duygusuna

kim merhaba der
merhaba der
kovadan çıkan baştaki saçları kuruturken
güneşin duygusuna

kim hakem olur
hakem olur
böyle bir yarışın sonucuna

aşk gömebilir başını
tarih tanıklık eder ona
merhaba der sömürüsüz dünya
özgürlük hakem olur sonuca

Nihat ATEŞ

Sağduyunun Tuzakları (III)

Mustafa TOPAL

Tekil olgular önemlidir. Örneğin yola indiği anda gelen bir araba yoksa karşıya geçmeye çalışır.

Bu örnek insanın sağduyusunun anlamını ve hayvandan insanı ayırdeden akıl yürütmenin doğasını kabaca gösterir Demek ki insanların toplumsal kuralları öğrenmelerinde ve toplumsal ilişkiler kurmalarında sağduyu gereklidir Yeşil ışık yandığında yola inen yaya ilerden gelen araba sürücüsünün sağduyusuna güvenmeseydi bu harekete hiç girişmezdi. Nitekim araba nedir, yol nedir bilmeyen bir Avustralyalı yerlinin bu durumda çok farklı davranacağı açıktır. İnsanlar arasındaki, ilişkileri düzenlemede olumlu bir rol oynayan sağduyunun günlük yaşamdaki rehberliğinden hiçbir insan vazgeçemez. Sağduyuya karşı bayrak açmış çağımızın en büyük bilim adamlarından Einstein bile yolda yürürken arkasından gelen klakson sesinin pekala bir çocuğun oyuncağından çıkan ses olabileceği varsayımından hareketle kenara çekilmemezlik etmezdi. Çünkü günlük deneyimleri Einstein'a bir klakson sesinin arkasından hızla gelmekte olan bir araba anlamına geldiğini öğretmişti. Einstein'ı yolda yürürken ezilmekten kurtaran sağduyusunun tüm bilimsel kariyeri boyunca önündeki en büyük engellerden biri olmasını nasıl açıklamak gerekiyor?

Nasıl oluyor da insanlar arasındaki toplumsal ilişkileri düzenlemede olumlu bir işlev gören sağduyu aynı zamanda insanları yanıltan, çıkmaz sokaklara sürükleyen ve insan düşüncesinin gelişimini köstekleyen bir şey oluyor? Sağduyuya tümüyle olumlu bir şey olarak bakan egemen sınıfların, onların bakış açısıyla sağduyuyu olumlayan sıradan insanın ve bu yönde düşünen bazı bilimadamı ve düşünürlerin dayandıkları esas nokta, yukarda sözü edilen sağduyunun toplum yaşamındaki vazgeçilmez düzenleyici rolüdür Ancak madalyonun bir de öteki yüzüne bakmak gerekiyor. Günlük yaşamda olumlu bir rol oynayan sağduyu, insanın doğaya egemen olma mücadelesinde insanın kendi kendisinin efendisi olma uğraşında, bu sefer, ters yönde bir rol oynar İnsan bilgisinin derinleşmesi, görünen olguların ardındaki gerçekliğin açığa çıkartılmasında sağduyu en büyük engellerden birisidir Başlıca özelliklerini gördüğümüz sağduyu, nesnel gerçekliği tahrif eden, gerçekliği kaba saba kılan, özetleyen, donduran ve gerçekliğin kimi yanlarını ayıklayıp atan bir şekilde işler

Günlük yaşamın acil karar vermeyi gerektiren olayları için enerji ve zamandan tasarruf anlamına gelen bu özellikler aynı zamanda, bilimsel düşünce sürecinin de başlangıcını teşkil ederler Çünkü bir düşünürün kısaca ifade ettiği gibi "düşünmek şematize etmektir" Bilgiye ulaşmada ilk adım nesneleri ayırdetmek ve ayrılan şeyleri kendi yalıtılmışlıkları içinde saptamaktır Dolaysız sezgi ve somut duyumlara dayanan sağduyu bilginin bu ilk aşamasında belli bir rol oynar Burada önemli olan insan bilgisinin bu ilk basamağındaki sağduyunun rolünün doğru değerlendirilmesidir "Bilim işlenmiş sağduyudur" diyen düşünürler sağduyunun bu ilk adımdaki rolünü olduğundan büyük değerlendirmektedirler

Yukarda sorulan sorudaki çelişik olguyu, yani sağduyunun olumlu ve olumsuz yanlarının nasıl yorumlanması gerektiğini netleştirebilmek için sağduyuya biraz daha yakından bakmak gerekiyor Buraya kadar söylenenlerden çıkan sonuçlar ışığında sağduyu öğelerini özetledikten sonra incelememizi derinleştirmek gerekiyor

Sağduyuyu oluşturan çeşitli öğeleri kabaca üç grupta ele almak mümkün.

Birinci olarak, insanların nesnel dünyaya ilişkin algıları ve bu algılara dayalı kendiliğinden oluşan tepkilerden sözedebiliriz. Her insan içinde yaşadığı fi-

ziksel çevreye ve üyesi olduğu toplumsal bütüne bağlı olarak belirli refleksler belirli tutum ve davranışlar edinir. Bunlar çeşitli anlamlar ifade eden yüz mimiklerinden, el-kol hareketlerine, selamlaşma biçimleri, konuşma dili ve tarzından değişik gelenek ve göreneklere kadar birçok konuyu içerir. Bunlar her toplumda ve her toplumda dönemden döneme değişiklikler göstersede bütün toplum üyelerince paylaşılan davranış kalıpları ve düşünce alışkanlıklarını oluştururlar. Bunların bireylerce edinilmesi tek yönlü bir yönlendirmeyle bireyin itaatiyle oluşur. Bebeklikte başlayan toplumsallaşma sürecinde, kendiliğinden bir şekilde, özel bir zihinsel çaba ve eğitime gerek olmadan edinilen bu özelliklerin bireylere maledilmesi esas olarak toplumun zorlamalarıyla, toplumun bireye bunları dayatmasıyla sağlanır. Bu nedenle, bu türden sağduyu, öğelerinin insan zihnine yerleşmesinde soyut düşünce işlemlerinin, mantıksal akıl yürütmenin hiçbir rolü yoktur. Bunlar; defalarca yinelemeyle, uyulmadığında gündeme gelen çeşitli cezalarla (azarlama, tecrit, fiili cezalar vb.) ve uyulduğunda verilen ödüllerle oluşturulan şartlı refleksler ve alışkanlıklardır. Burada öne çıkan bireyin topluma itaati (boyun eğme) dir. Sağduyunun bu öğeleri son derece sığ bir bilinç düzeyini gerektirir. Zihinsel olarak özürlü olan, zihinyaşları 2-10 yaşındaki çocuk düzeyindeki alıklar (embesiller) ve ahmaklar bile bunları edinirler. Bu yanıyla bu ögeler, insan beyninin limbik sistem denilen, hayvansal bilinç düzeyinde edinilebilecek özellikler taşırlar. Nitekim bu türden belli refleksleri sirklerde vb. bazı hayvanlar özel eğitimler sonunda kazanabilirler.

İkinci olarak normal bir bilinç, düzeyini ve bu bilinç düzeyine denk düşen bir muhakeme gücünü, yani soyut düşünce yeteneğini gerektiren, hayvansal bilincin üzerindeki zihnin belli bir eğitiminl ve gelişimini şart koşan yargılar, inançlar, düşünceler ve bunlara bağlı olarak oluşan tutum ve davranışlar gelir. Sağduyunun bu öğelerinin kazanılması sürecinde birey yalnızca boyun eğen pasif bir alıcı konumunda değildir. Burada bireyin zihinsel çabası sözkonusudur. Bu öğelerin zihne yerleşmesi esas olarak özdeşleşme yoluyla, belli şeylerin benimsenmesi yoluyla olur Burada da bir otorite ve bu otoritenin belli bir zorlaması olmakla birlikte bireyin azda olsa bir "seçme özgürlüğü" vardır. Bu kapsama giren birçok yargı, inanç ve düşünceyi birey aklına yattığı, ona mantıklı geldiği için benimser. Nedensiz inanılan boş inançlar (hurafeler), mekanik ve tek boyutlu kanıtlarla ortaya atılan temelsiz iddialar, çürük önyargılar vb. Bunların çoğunu kabul ederken birey belli bir akıl yürütmeyi izler Ancak buradaki yöntem bilimsel bir akıl yürütme değil, özelden genele ilerleyen şematik bir tümevarımdır Mekanik nedensel açıklamalar, kolaycı genellemeler ve toptancı kestirimler izlenen yöntemin ana çizgileridir. Model alınan, güvenilen benimsenen ya da boyun eğilen otorite yine vardır. Bu otorite ana, baba, öğretmen, devlet görevlisi ya da bilimadamı olabilir Ama sonuçta sağduyunun bu ögeleri yinede yüzeyseldir, güçlü bir mantıksal temele dayanmazlar. Yakından bakıldıklarında kof ve çürük oldukları anlaşılabilir. Bunlar; sözde bilimsel (sütyen kadın göğüsleri için sağlıklı ve olumludur boş inancı, salatalık sütü cilde yararlıdır boş inancı vb.) duygusal (örneğin Türk ulusu büyüktür, Türkler konukseverdir, annelik yücedir vb), inanca değgin (Kuran-ı Kerim'de bilimsel kehanetler vardır, uzayda canlı yaratıklar var vb.)ya da geleneksel (çok çalışan kazanır, beş parmağın beşi bir olmaz, devletsiz toplum olmaz vb.) yapıda olabilirler. Ama sonuçta belli bir akılyürütme ve belli kanıtlarla çürütülmeleri nispeten kolaydır.

Üçüncü olarak, gelişmiş bir zihinsel çabayı ve özel eğitimi gerektiren, bilimsel bir akılyürütmeye dayanan, incelmiş ve soyut düşüncelerle desteklenen yargı ve düşüncelerden sözedilebilir. Felsefi, teknolojik, estetik ya da bilimsel bilgilerin bir kısmını da oluşturan sağduyunun bu ögeleri şimdiye kadar ele aldığımız sağduyunun çeşitli zaaflarından arınmıştır. Sağduyunun 1.ve 2. grup ögelerinin sığlık ve basitlikleri burada görülmez. Özellikle bilimsel bazı teoriler, bilimsel yasa ve hipotezleri oluşturan sağduyu yargı ve düşünceleri bu türe girer. Zaten bu yapılarını gözönünde tuttukları için sağduyuyu olumlayan bilimadamları ve düşünürler, sağduyu ile bilimi birbirlerine iyice yaklaştırırlar.

Önceki sayfalarda sağduyuya dayalı görgül düşüncenin eksik ve zaafları olarak sıralanan çeşitli özellikler ve bu özelliklerin kavranması için verilen örneklerin çoğunluğunun sağduyunun burada tanımlanan ögelerinden ilk iki grupla ilgili olduğu açıktır. Dolayısıyla sağduyuyu olumsuzlarken verilen örneklerin ve söylenenlerin dışındaymış gibi gözüken sağduyu ögelerinin üçüncü grubunu daha yakından incelemek gerekiyor. Bunlar içinde en güçlü ve kalıcı olanlar bilimsel teoriler olduğu için bu incelemenin merkezine bilimsel teorileri almak gerekiyor. Şimdi çeşitli bilim alanlarında sağduyu ve bilimsel düşüncenin karşılıklı gelişimine kısaca gözatalım. Bilimsel düşüncenin gelişimi aynı zamanda sağduyunun insan zihni üzerindeki egemenliğinin kırılması süreci olduğu için bu inceleme ayrıca büyük bir önem taşımaktadır.

VI. Doğada, toplum yaşamında ve insan zihnindeki hiçbir olgu ya da süreç kendisini doğrudan doğruya insanın kavrayışına sunmaz. Herşey değişik ögelerin bir birliği, çoğulluğun birliği olduğu için çok yönlü ve karmaşık bir görünüm arzeder. Dolayısıyla çoğu kez işin aslı basit ve yalın bir açıklamayla gözler önüne serilebilecek bir durumdaysa da insan zihni bu basitliği kavrayamaz. Şeyleri oluşturan değişik ögeler ve bu ögelerin karşılıklı etkileşmeler altındaki karmaşık düzeni eğitimsiz kafanın, görgül düşünceyle akıl yürüten zekaların harcı değildir. Bu olgu, yani şeylerin yüzeyde görünen karmaşa ve kaosu ile gerçekliğin esastaki basit ve yalınlığı arasındaki fark sıradan sağduyuya dayalı görgül düşünce ile bilimsel düşünce arasındaki farka tekabül eder Bu gerçeği Marx özlü bir biçimde şeylerin görüntüsüyle özleri bir olsaydı bilime gerek olmazdı diyerek vurgulamıştı. Gerçekten de bilimsel düşünce şeylerin, olgu ve süreçlerin, görünür, ikincil yanlarını değil öze değgin, temel birincil yanlarını açığa çıkarma çabasından başka bir şey değildir.

Bu gerçek ilkçağdan bu yana bütün büyük zekalar tarafından bıkmadan usanmadan vurgulanmıştır. Gerçekliğin hiç de öyle hazırlop bir şekilde insan zekasına kendini sunmadığını ilk farkedenler büyük Yunan filozofları oldular Aristotales şöyle diyordu: "Bazı durumlarda, "anlamak" zihnimizin başlangıçtaki yönelişini tümüyle tersine çevirmektir. Çünkü herkes şu ya da bu olgu tarafından yanıltılmış olarak işe başlar." İlk çağ Yunan düşüncesinin bir diğer devi olan Herakleitos bilgi edinmenin sıradan insanların sıradan

akıl yürütmeleriyle mümkün olmadığını, bunun için çok çabalamak, belli bir zihinsel eğitimden geçmek gerektiğini söylüyor ve yalnızca sağduyuları ve gördükleriyle yetinenleri şöyle tanımlıyordu: "Anlamadan dinleyen sağırlar gibidir onlar. Atasözü, onların var fakat yine de yok olduklarını tanıklık ederler. Gözler ve kulaklar kötü tanıklardır insanlar için, eğer barbar ruhları varsa." Herakleitos'a göre hakikat peşinden koşanlar sonsuz acılar tatmalıydı. "Altın arayan çok kazar, ama az bulur"du. Şeylerin ta içine girebilmek için dikkatli gözlemler yapılmalıydı ona göre. Aksi halde şeylerin yüzeyinde olmayan hakikat kavranamazdı. Çünkü "Doğa gizlenmeyi sever"di. Bu yüzden hakikat görünenden farklıdır. "Beklenilmeyeni beklemezseniz onu bulamazsınız; şaşırtıcıdır ve bulması zordur onu."

İlkçağ Yunan düşünürlerinin bu belirlemeleri sağduyunun tuzaklarına ilk dikkati çeken insanlar olmaları nedeniyle tartışılan konu açısından anlamlıdır. Gözleriyle gördükleriyle nesnel gerçeği kavradığını sananların "görmek anlamaktır" kuruntusu boş bir hayaldir. Nitekim Bertrand Russell'ın altını çizerek vurguladığı gibi tüm insanlar şeylerin gerçekten olduğu gibi göründüğüne inanan "safdil bir gerçekçilik"le yola çıkarlar. Doğanın basit bir uzantısı olan; ilkel (vahşi) insanda kuşkusuz buna inanıyordu. Ama ilkel insan da safdil gerçekliğe inanan modern insan da yanılıyor. Bizim günlük deneyimlerimizle bildiğimiz çimenin yeşili, taşın sertliği ve karın soğukluğunun gerçekte bambaşka şeyler olduğunu bize ancak bilim gösterir. Tüm insanların beyaz olarak tanımladığı gün ışığının aslında gökkuşağını oluşturan yedi rengin karışımından oluştuğunu Newton gösterene kadar hiç kimse bunu düşünemezdi bile. Oysa Newton beyaz ışık diye bir şey olmadığını kanıtladı. Demek ki Dilthey'in söylediği gibi "doğanın açıklanması ile doğanın anlaşılmasını birbirinden ayırmak gerekiyor." İşte tam da bu noktada sağduyu devreye girerek insanları dolaysız, olana, somut ve algılanabilir olana sıkıca bağlar ve "gözlerin alışkanlığıyla kafalar da alışır." (Cicero)

Sağduyunun tuzaklarına karşı insanları ilk uyaranlar Yunan filozofları oldular denmişti. Bu konuda Sokrates'in özel bir önemi vardır. Öğrencisi Platon'un diyaloglarından da görülebileceği gibi Sokrates her tür soruyu sorarak, tartıştığı insanlara ilkin doğru olarak görünen, mantıklı ve sağduyuya uygun gelenin, aslında doğru olmadığını, doğrunun başka bir yerde yattığını gösteriyordu. Sokrates böylece bilginin görünende, ilk sezilen şeylerde yatmadığını göstermiş oluyordu. Daha sonraki yaratıcı ve yenilikler getiren düşüncelerin tüm gelişim seyri bu yönde olmuştur. Sağduyu ve bilimsel düşünce arasındaki ilişki konusunda Einstein üzerine yaptığı bir incelemesinde Lincoln Barnet şöyle yazıyordu:

"Klasik fizik, bir cisim ister dursun, ister devinsin boyutlarının aynı olacağını varsayar. Çünkü sağduyu bu varsayımı gerektirir. Ama Einstein sağduyunun onsekiz yaşından önce zihinde yerleşen önyargılardan başka bir şey olmadığını göstermiştir. Onsekiz yaşından sonra karşılaşılan her yeni düşünce tartışılmadan kabul edilen bu sağduyu önyargılarıyla savaşmalıdır.

Einstein tanımlanmamış hiçbir ilkeyi açık ve belli olarak kabul etmek istemediği içindir ki gerçeğin özüne kendisinden önce gelen bilimadamlarından çok daha iyi inebilmiştir." (Orhan Hançerlioğlu, **Felsefe Ansiklopedisi** Cilt 6-sf-15)

Barnet'in sağduyuya yaklaşımındaki mekanik ve yüzeysel yaklaşım bir yana bırakılırsa dikkat çektiği nokta son derece önemlidir; heryeni düşünce mutlaka sağduyuya dayalı görgül düşünce ve bu düşüncenin önyargılarıyla hesaplaşmak zorundadır! Aksi halde hiçbir yeni düşünce ne rüşdünü ispat edebilir ne de gelişme şansını yakalayabilir. Devrimci fikirler ve yeni teoriler ortaya atan yaratıcı düşüncenin sağduyuyla ilişkisi konusunda Whitehead'ın söylediklerine katılmamak olanaksız:

"Yaratıcı düşüncede sağduyu kötü bir üstaddır, onun tek yargı kıstası yeni fikirlerinin eskilere benzemesidir; orjinalliği yok etmek yönünde davranır sağduyu."

Birkaç istisna dışında tüm bilimsel gerçekler ve tüm bilimler tarihi bu saptamanın doğruluğunu gösteriyor. Şimdi birkaç çarpıcı örnekle bilimsel gerçeklerle, bilimsel düşünceler ile sağduyu yargılarının birbirleriyle ne kadar çelişik olduğunu görelim.

Bu konuda hareket fiziğinde birçok örnek bulmak olası. Fizik eğitimi almamış birçok insanın hareket hakkında sağduyularına mantıklı gelen bir takım fikirleri vardır ve bir cismin hareketini açıklarken bunlara başvururlar. Örneğin öğrenciler uçaktan atılan bir bombanın nereye düşeceğini genellikle yanlış tahmin ederler. Bu yanılgının temelinde, bombanın uçaktan ayrıldığı anda aşağıya dik bir doğrultuda düşeceği beklentisi yolaçar. Günlük yaşamlarında insanlar birşeyi yüksekten serbest bıraktıklarında o nesne dümdüz aşağıya düşer. Oysa hareket halindeki uçaktaki bombanın da belli bir hızı vardır ve uçaktan ayrılsa da bomba hızını sürdürür. Dolayısıyla bombanın yere düşeceği nokta aslında aynı doğrultuda gittiği sürece uçağın gökte bulunacağı noktanın izdüşümüdür. Bu olguyu daha çarpıcı bir şekilde şöyle örneklendirmek mümkün. Bir elinde mermi çekirdeği bir elinde tabanca bulunan bir adam varsayalım. Adamımız iki elini yere paralel olacak şekilde kaldırıp ileriye uzatsın ve aynı anda tabancayı ateşleyip diğer elindeki mermiyi bıraksın. Tabancadaki ateşlenen mermimi yoksa elden bırakılan mermimi yere daha önce düşecektir? Bu soruya çoğu insan eldeki mermi diye yanıt verir, çünkü onlara göre tabancadan çıkan mermi ileriye doğru fazladan bir yol katettiği için daha geç bir sürede yere düşer. Oysa bu yanlıştır. İki mermi de aynı anda yere düşerler. Çünkü tabancadan çıkan merminin yerçekimi etkisiyle düşüşü onun yatay hareketinden tümüyle bağımsızdır ve bu yatay hareketten hiçbir şekilde etkilenmez.

Bu konudaki çarpıcı bir başka örnek ilk kez Aristoteles'in ifade ettiği ve sağduyuya uygun gözüken; bir nesnenin hareketini sürdürmesi için ona sürekli bir güç uygulaması gerektiği önyargısıdır. Bu önyargıyı oluşturan günlük deneyimlerimize göre nesnelerin normal (doğal) halleri hareketsizlik halidir. Taşlar, binalar, ağaçlar kısacası herşey öylece dururlar. Onları hareket ettirmek için belli bir güç uygulamak gerekir. Gözler bunu görür, kafalar da bu yönde düşünür. Oysa nesnelerin doğal halleri hareketsizlik, durağanlık değil sabit bir hızla hareket etmektir. Hareket halindeki bir cisim kendisini durduran bir güce rastlamadığı taktirde sonsuza kadar hareketini sürdürür. Modern fiziğin öncülerinden Galilei Galileo'nun ortaya

koyduğu bu olguyu kanıtlamak hiç de zor değildir Dümdüz buzdan bir yüzeyde yuvarlanan pürüzsüz cam bir bilyanın çok uzun süre hareketini sürdürdüğünü her çocuk bilir Oysa aynı bilya toprakta daha az halı üzerinde ise çok daha az bir süre hareketli kalır. Çünkü bu yüzeylerdeki sürtünme etkisi hareketi engeller Bir nesne bulunduğu ortamda kendisini engelleyen bir güçle karşılaşmadığı sürece almış olduğu ilk hızla sonsuza kadar hareketini sürdürür Gezegenler arasında dolaşan uzay araçlarının espirisi de budur zaten. Uzay araçlarına takılan roketlerin amacı uzay aracını yerçekiminin etkisinden kurtarmak için gereken gücü sağlamaktır Uzay aracı yerçekiminden kurtulduktan sonra aldığı ilk hızla uzayda hareketini sürdürür .Bu olgu Newton'un birinci hareket yasasının özünü oluşturur Bu yasaya göre bir cismin doğal durumu düz bir çizgi üstünde sabit bir hızla hareket etmektir.

Konunun daha iyi anlaşılması açısından çarpıcı bir deneyden de kısaca sözetmekte yarar var Günlük deneyimler atmosferde serbest bırakılan aynı büyüklükte iki cisimden daha yoğun olanın yere daha erken ulaştığını gösterir Oysa burada gözlemlenen sonuca yolaçan şey, mevcut ortamın, yani havanın sürtünme etkisinin engelleyici rolüdür. Açık havada birlikte bırakılan mermi çekirdeği ile tüyden önce yere ulaşan mermidir Oysa havası boşaltılmış bir deney tüpünde mermi ile tüy aynı anda bırakıldıklarında tüpün tabanına aynı anda ulaşırlar Havanın sürtünme etkisi ortadan kalkınca tüy ve mermi aynı hareket yasasına göre düşerler Buradan Galileo ünlü eylemsizlik ilkesini, "her cisim bir dış kuvvetin etkisi olmadıkça hareket halindeyse hareketini aynı hızla, düzbir çizgi üzerinde duruyorsa hareketsizliğini sürdürür" ilkesini, çıkarmıştır.

Sağduyu ile bilimsel düşünce arasındaki zıtlık yalnızca fizikle ilgili olgularla ilgili bir özgüllük değil kuşkusuz. Örneğin 2000 yılı aşkın bir süre Euclides (öklid) geometrisi ebedi mantığın "tartışılmaz gerçekleri olarak kabul edildi. Euclides'in değişik önerme ve yargıları 2000 yıl boyunca insanların sağduyularının sesine uygun düşüyordu. İki nokta arasından sadece bir doğru geçeceğinden herkes emindi. Bir noktaya belli bir yükseklikten ancak bir tane paralel doğru çizilebileceğinden açık bir gerçek olamazdı vb. Oysa Lobaçeusky diye bir bilimadamı çıkarak bir doğruya belli bir noktadan bir çok paralel doğru çizilebileceğini göstererek Euclides "doğruları"nda ilk gediği açtı. Ardından bir başka bilimadamı, Rienmann, ortaya çıkarak, Euclides'in en tartışılmaz görünen dogmalarından birini yıkarak iki nokta arasından sadece tek bir doğru geçmediğini gösterdi. Bugün temel eğitim alan her yüksekokul öğrencisi bir üçgenin iç açıları toplamının 180 derece olmasının yalnızca iki boyutlu yüzeyler için geçerli olduğunu, örneğin Rienmann geometrisinde bir üçgenin iç açılarının 180 dereceden daha küçük ya da daha büyük olabileceğini vb. bilir

Görüldüğü gibi günlük deneyimlerle sınırlı görgül düşünce ile bilimsel gerçeklere ulaşmak olanaklı değil. Bilimsel düşüncelerle sağduyu yargıları arasındaki çelişki bu derece belirgin olmasına karşın farkedilmesi hiç de o derece kolay değildir. Farkı kavramak için özel bir kafa eğitimi ve eğitilmiş bir dikkat gerektirmektedir. Günlük deneyimler içinde insanların sık sık karşılaştıkları sağduyuya ters gelen bazı olgular bile görgül düşünce açısından çarpıtılarak normal şeylermiş gibi algılanır. Sık sık karşılaşıldığı, gözler aşina olduğu için alışılan bu tuhaf olguların açıklaması hiç de öyle göründüğü gibi kolay olmamasına karşın insanlar sanki ortada böyle bir zorluk yokmuş gibi davranırlar Bilimsel düşünceyle iyice tanışıklığı olmadığı için birçok insan bu olguları açıklayamasa da, bunları hiç dert etmez. Örneğin saatte 100 km. hızla yolalan bir arabadaki yolcu burnunun ucunda vızıldayan ve kendisini rahatsız eden sineği kovmak için elini hızla sallar Kovduğu sinek kısa bir daire çizerek tekrar yüzüne konmaya çalıştığında aynı el sallama hareketini yineler. Burada garip bir şey görmez, çünkü aynı işlemi bürosunda otururken, evinde TV seyrederken de sık sık yapar Oysa bu basit el sallama hareketiyle kovduğu sinek ile arasındaki ilişki evdeki gibi değildir. Evde kendisi otururken sinek hareketlidir Oysa arabada kendisi de 100 km. hızla hareket etmektedir. Dolayısıyla ortada bir "gariplik" vardır. Nitekim 100 km. hızla yolalan arabanın ön camına baktığında oraya konan sineklerin hemen ezildiklerini, burnunun ucunda vızıldayan sinek gibi normal hareket edemediklerini görür. Ama görgül düşünce alışkanlıkları nedeniyle aradaki farklılığın anlamı üzerinde hiç düşünmez. Bununla birlikte, belli bir hızla yolalan bir geminin güvertesinde masatenisi oynayan insanlar düşünelim. Bu insanlar vurdukları topun, geminin hızlı hareketine rağmen, sanki karadaymış gibi normal hareket ettiğine pek dikkat etmezler. Tıpkı arabadaki yolcu gibi... Ancak, bu sefer, gemide masatenisi oynayan yolculardan biraz düşünmelerini isteyerek bazı sorular soralım. Örneğin gemi hızla yolaldığına göre bir akrobatın geminin güvertesinde yukarı doğru iki metre zıpladığını ve bu zıplama anında gemi hızla yolaldığına göre akrobatın zıpladığı noktaya düşüp düşemeyeceğini soralım. Bu tür bir soruya birçok kişi akrobatın güvertenin geri bir noktasına düşeceğini söyleyerek yanıt verir Çünkü bu kişilerin sağduyuları akrobatın havada olduğu sırada geminin biraz ileriye gideceğini onlara söyler, Oysa akrobat zıpladığı aynı noktaya düşer

Yüzyılımızın başında çalıştığı yüksek bir binanın çatısından düşen ve şans eseri ölümden kurtulan bir çatı tamircisi günlük gazetelerin birisinin muhabirine olayı anlatırken şöyle der: "Düşerken hiçbir şey hissetmedim. Sanki evde, odamdaymış gibi herşey bana normal gözüküyordu." Çatı tamircisinin bu sözlerini gazetede okuyan Einstein görecelik teorilerine yol açan uzun bilimsel çalışmaları için gerekli hipotezlerden birisi olan eşdeğerlik ilkesini o anda kafasında canlandırdı. Bir kum tanesinde evreni görebilen dehalar cinsinden büyük bir bilimadamı olan Einstein'ın başarısının ilk sırrı sağduyunun önyargılarından kurtulmayı becerebilmesiydi. Einstein'a gelenedek Galileo ve Newton gibi devrimci düşünceler öne süren büyük bilimadamları da dahil herkes için "şeytan da gelse 1 metre, 1 metre, 1 dakika 1 dakika" idi. nesnelerin boyları gibi zaman denilen olgu da kesin ve mutlak bir şeydir Çünkü sağduyu bunu söylüyordu. Oysa bunların tümü yanlış yargılardır

Bu söylenenler ışığında sağduyuya dayalı görgül düşünce ile bilimsel düşüncelerin gelişimi sırasında ortaya çıkan bazı ilginç teori ve tartışmaları kıcasa ele alalım. Buraya kadar söylenenlerin somutlanması açısından bu türden bir inceleme gerekiyor

İnsan Nasıl Ortaya Çıktı, Yeni İnsan Nasıl Çıkacak?

Kaan ARSLANOĞLU

"Alnımızda bilgilerden bir çelenk,
Nura doğru can atan Türk gençiyiz.
Yeryüzünde yoktur, olmaz Türk'e denk;
Korku bilmez soyumuz."(1)

İnsanı insan yapan kalıtım mıdır, yoksa toplum mu; insani özellikleri oluşturan genetik yapı mı, yoksa çevre mi, sorusu durup durup yeniden tartışılan önemli bir konunun anahtar sorusudur. Her sorunda olduğu gibi tartışmayı yanlış bir noktadan başlatıp, yanlış bir alanda sürdürmek tartışan tarafları yapay ayrılıklara götürürken, aslında varılması gereken ayrılıkları da gizler ve erteler. Geçenlerde okuduğum Bilim ve Ütopya'nın 1995 Eylül sayısında konuyla ilgili seçilmiş yazılar da bilgi verici, aydınlatıcı hizmetleri bir yana, kimi bildirileriyle yanlış tartışmaya yanlış yönde ışıklar tutmaktan kurtulamamıştı.(2) Konuyu İnsancıl sayfalarında ortaya attığım günden bu yana bana yöneltilen sorulara, eleştirilere yanıt niteliğinde ve tartışmayı özetleme amacındaki bu yazıyı hazırlama gereği duydum. Bu arada yazının, Mustafa Topal'ın bana mektupla sorduğu, aynı zamanda kendisinin de üzerinde çalıştığı problemlere belli açılardan yanıtlar verdiğini düşünüyorum.(3) Kanımca sorun, genetik ve çevre etmenlerini birbirinden soyutlayarak ve birbirine karşıt göstererek anlaşılamaz. Bununla birlikte, "ikisi de önemlidir, ikisi de diyalektik bir birlik içinde bir organik yapıyı ve onun özelliklerini belirler," demek de, soruna bugünkünden daha yüksek bir bakış noktası sağlamaz. Doğru olan tutum bence evrim sürecine ve insanın oluşum ve gelişimine kalıtsal ve çevresel gerçekliği unutmadan bir bütün olarak tarihsellik boyutuyla bakmaktır.

Tartışmada Marksizm öncesinden bu yana ilerici-toplumcu kanat, çevre-toplum etmenini alabildiğine ön plana çıkartmıştır Gerici-tutucu çevreler ise genellikle insanın değişmez bir özü olduğunu, bunun yaratılıştan ona verildiğini, kalıtımın büyük önemi bulunduğunu savunmuşlardır. Buradan yola çıkarak bazı ideologlar hakim sınıfların, hakim güçlerin toplum tepesinde edindikleri konumun, onların diğerlerinden üstün olan özelliklerine (zeka, akıl, soyluluk, erdem, cesaret vs..) dayandığını ve bunların da kalıtımla nesilden nesile geçtiğini ileri sürmüşlerdir. Oradan da üstün insan, üstün ırk iddialarının sözde bilimsel zeminini oluşturma çabalarına varılmıştır. Bilim ve Ütopya'nın, biyolojizme, psikolojizme, kalıtımın rolünü abartan görüşlere haklı olarak karşı çıkışı ve yine konuya yönelimlerini "Genler Modern Put mu?" ya da "Varolanı Meşrulaştırma İdeolojisinin Modern Biçimi: Genetik indirgemecilik" başlıklarının yansıttığı yazıların seçimi aynı kaygılardan, duruş zorunluluklarından kaynaklanmaktadır

Ancak unutulan çok önemli bir gerçek vardır: İnsanın bilimde ilerleyişi niyetlere, arzulara, ütopyalara bağlı değildir Reel Marksizmin, üç beş kuşakta ya da otuz kırk yılda sosyalizmi kurma, yeni insanı yaratma hayali ayakları yere basmayan ham bir hayal olarak gerçeklik önünde kırılmıştır. Öte yandan insan davranışının biyolojik kalıtımsal ögeleri her geçen gün daha da aydınlatılmakta, yeni öğrenilen her şey geleneksel kalıtım-çevre tartışmasında genetik hanesine yazılıyor gibi görünmektedir. Peki Marksizmin insan kuramı çökmüş müdür?

Marksizm her şeyden önce bir yöntem felsefesidir. Onun bilimlerin gelişimine ışık tutan doğru yöntemi geçerliliğinden bir şey yitirmemiştir Bunu iman tazelemek için belirtmiyorum; az sonra ne demek istediğimi açıklayacağım. Ayrıca onun insanla ilgili, insanın doğasıyla ilgili temel önermeleri doğruluğu giderek daha iyi anlaşılır biçimde ayaktadır. Çöken şeyler ham hayallerle bağlantılı sözde Marksist yorumlardır. İnsanın doğasının üç beş kuşak içinde değişmeyeceği, yeni insanın otuz-kırk-yetmiş yıllık politik deneyimlerle yaratılamayacağı ortaya çıkmıştır Bu anlamda çevre etmenini, toplumu bir "put" olarak ele alan, toplum düzelince insanın da düzeleceğini varsayan (kimisi de ustaların imzasını taşıyan) kestirmeci, kolaycı kuramlar iflas etmiştir. Konu, yeni insanın, toplumcuların hayalindeki yeni toplumun nasıl bir gelişim sürecinde ortaya çıkacağı konusudur. Konu aslında basbayağı biyolojik evrim konusudur. İnsanın üstünden de yeni bir tür ortaya çıkabileceği varsayımını da reddetmeyen bir evrim konusudur.

Kilit Sorun: Evrim

Şimdi biyolojik evrimi açalım. Demiştik ki Marksizmin yöntemle ilgili ve insanla ilgili temel önermeleri hala giderek artan bir doğruluk payıyla geçerliliğini koruyor. Bu önermeler nelerdir? Diyalektik ve tarihsel materyalist bakışla insanın verilmiş ve değişmez bir doğası yoktur. İnsanı oluşturan toplumsal varlığıdır. İnsanı oluşturan emektir, üretim sürecidir. Tek hücreli canlıdan, solucanlara, balıklara, sürüngenlere, kuşlara; oradan memelilere, memelilerin alt basamaklarından üst basamaklarına, maymuna ve primatlara varıncaya kadar hayvani canlı dünyası sürekli bir gelişim içinde. Marksist iyimserliği, yani daha gelişmiş yeni insanın, yeni toplumun yaratılacağına olan inancı ortaya çıkaran şey de bu gelişim çizgisidir. İnsan öncesi canlı varlıklar yaşam mücadeleleri, hayatta kalabilme mücadeleleri içinde sürekli olarak daha yetkin türler üretmişlerdir. Gelişme önceden verili bir şey değildir, önceden verili bir programa da bağlı değildir; tümüyle yaşam mücadelesinin sonucudur. Bu yetkinlik artışı gerek sinir sistemleri gerekse diğer organik sistemlerinin çevreye uyumu ve öbür canlılara ve doğaya karşı işlevselliğinin artışı bakımındandır. Burada unutulmaması gereken bir gerçek ilk canlılardan maymun insana varıncaya dek bu evrim sürecinin en az üç milyar yıl aldığıdır. Gelişim giderek artan bir hızla ilerlemiştir ve hızın giderek daha da artması beklenebilir. Gerçekten de ilk omurgasız canlıların oluşumu 670 milyon yıl önce, ilk memelilerin ortaya çıkışı ise 200 milyon yıl öncedir İnsanın kuzenleri olan maymunlardan kesin ayrılışı üçbuçuk milyon yıl öncesine dayanır. Bugünkü tür olan Homo Sapiens Sapiens ise 10.000 yıl önce ortaya çıkmıştır. Gelişim hızının giderek artışı üzerinde durulması gereken birinci noktayken, ikinci nokta gelişimin sebebidir.

İnsanı maymundan ayıran ilk en önemli anatomik fark insanın dik duruşudur Bu sayede elini kullanabilme yetisinin gelişimi sağlanmıştır. Başparmağın gelişimi ve bu sayede elin alet tutabilme, alet kullanabilme yetisinin ilerlemesi, alet kullanımının gündelik yaşama girmesi, ateşin bulunuşu, otçulluktan etçilliğe geçiş ve etin pişirilişi, çene kemiklerinin küçülüşü, bunun kafatasının gelişimi için daha uygun bir anatomik-fizyolojik yapı oluşturması, beslenme zamanının azalı-

şı, insanın başka üretim çalışmalarına daha çok zaman ayırabilmesi... Tüm bunlar belli bir ardıllık içinde birbirinin hem nedeni hem sonucu olan gelişim etmenleri ve evreleridir. Evrim süreci içinde merkez sinir sistemleri giderek gelişen canlılar, memelilerle birlikte daha da gelişmiş bir beyin kabuğuna (neo korteks) kavuşmuşlardır. Son basamaktaki insan ise elini kullanma yetisinin gelişimi, üretim sürecinin karmaşıklaşması, toplumsal yaşamın, birlikte çalışmanın gereklerinin artmasıyla daha da yukarıya evrimleşmiştir. Konuşmanın (önce ilkel bir işaretleşme sistemi olarak) simgeleme ve soyutlamanın ilerlemesiyle neo korteks daha da gelişmiştir. Burada da organik yapı, genetik etmenle; yaşamın gerekleri ve yapılan işin (pratik ve düşünsel) birbirini karşılıklı etkilemesi ve geliştirmesi söz konusudur. Böylece Australopitecus Africanus'un 500 cc lik beyninden günümüz insanının 1300 g lık beynine gelinmiştir. Hayvanın (insanın) yaptığı iş, çevre koşullarına uyum ve hayatta kalma çabası, evrimleşme-türleşme sürecinde tüm organları olduğu gibi merkez sinir sistemini de değiştirmektedir Örneğin kurbağanın, kaplumbağanın ve farenin beyinleri karşılaştırıldığında beyin yarım küreleri hacminin beynin tümüne oranla artmakta olduğu bir gelişim eğrisi görülür Kuşların da beyinleri vücut hacmine göre oldukçu gelişkindir. (Memeliler kadar ya da onlara yakın oranda) Ancak memelilerdekinden farklı olarak kuşların beyin yarı kürelerinin hacimsel boyutu korteksin gelişimine değil, korteks altı yapıların gelişimine bağlıdır. Ayrıca ikiz çıkıntıların gelişimi kuşlarda görme yeteneğinin önemiyle sıkı sıkıya ilintilidir Beyinciğin hacmiyse bu hayvanların üç boyutlu bir ortamda hareket etme zorunluluklarıyla açıklanır ki, balıklarda da benzer bir beyincik gelişimi söz konusudur. Özetle canlılar yaptıkları işe, bulundukları ortamın zorunluluklarına uygun bir gelişim gösterirler. Bu gelişim sinir sistemini de kapsar ve organik yapının ayırt edilemeyecek bir parçası olan sinir sistemindeki bu gelişim canlının evrim sıralamasındaki yerine uygun olarak hiyerarşisini belirler. Giderek derinleşen ve ayrıntılanan tüm bu bilgiler Marksist önermeleri doğrular niteliktedir (4,5,6)

Biraz Özet Biyoloji

Canlı varlıklar kendilerine benzeyen başka canlı varlıklardan doğar Bu canlılar tür adı verilen birbiriyle çiftleşebilir bir topluluk oluşturur. Ancak ana babayla yavru arasındaki benzerlik mutlak olmaktan çok uzaktır. Aynı aileden olan kişiler arasında kalıtsal bir çeşitlilik olduğunu gösteren pek çok farklılık gözlemlenir. Özel bir durum olan tek yumurta ikizleri bir yana bırakılacak olursa herhangi bir canlı türüne mensup hiçbir birey biyolojik olarak bir diğerinin aynı değildir. Bireyler arasındaki bu kalıtsal çeşitlilik topluluklar düzeyinde de gözlemlenir Bu anlamda topluluk aynı toprak parçasını paylaşan aynı türden bireyler topluluğu olarak tanımlanır. Çoğu zaman birçok karakteri ilgilendiren kalıtsal çeşitlenmeden topluluklardaki genetik polimorfizm ortaya çıkar. Bireyler arası çeşitlenme kalıtımsal özelliklere bağlı olduğu gibi çevresel etmenlerden de kaynaklanabilir. Otsu bir bitki olan Knautia Arvensis'in yaprakları güneş görmesine veya gölgede bulunmasına göre parçalı yapraklı ya da bütün yapraklı olur.

Belli bir özelliği belirleyen bir genin çeşitlerine alel genler denir Örneğin İnsanda kan gruplarını belirleyen A,B,O olmak üzere üç alel gen vardır. Doku uygunluğunu belirleyen HLA sistemini şifreleyen bir tek genin 33 aleli vardır ki bu aynı gende en çok alele örnektir. Birçok özelliği ise (örneğin insanın boyunu) birden fazla gen yönetir. Birden fazla genin aynı karakteri belirlemesine çok genli kalıtım denilir. Örneğin insandaki deri rengi her birinin en az ikişer aleli bulunan en az altı gence belirlenir ki bu birçok ara rengin varlığını açıklar. Bu bilgi klasik Mendel yasalarını geçersizleştirmeyen, ancak Mendel yasalarının basit açıklamalarının çoğu durumda neden geçersiz olduğunu gösteren bir bilgidir. Genler hücre çekirdeğinde bulunan kromozom adı verilen yapılanmalar üzerinde bulunur. Bunlar çomak şeklinde cisimciklerdir. Gen denilen ve kendi kopyalarını üreten kalıtsal maddenin yapısı DNA dır. DNA ikili sarmal bir zincirdir

Bugün tartışılan evrim kuramları Yeni Darwincilik (sentetik kuram) Yeni Mutasyonizm ve Yeni Lamarkçılıktır Darwin'in orijinal kuramı ileri sürüldüğünden 130 yıl sonra bile süreçle ilgili bilgimizin iskeletini oluşturmaktadır Onun kuramı dört ana önermeye dayanır: 1- Canlılar kendilerine benzer bir canlıdan oluşur, 2- Herhangi bir canlı topluluğunda bireyler arasında çeşitlilik vardır ve bu çeşitliliğin bir bölümü kalıtsaldır 3-Bir türde üreyebilecek yaşa gelmiş canlı sayısı üremiş tüm canlılara oranla düşüktür, 4- Bireylerin ve türlerin üreme çağına gelebilme ve üreyebilme yetenekleri farklıdır. Bazı çeşitler başka türlere göre daha kolay hayatta kalabilirler ve daha çok nesil üretebilirler. Bu durum doğal seleksiyonunun temelini oluşturur.

Ancak klasik Darwin kuramı şu üç soruya yanıt veremez: 1- Bir genetik özellik bir nesilden ötekine nasıl aktarabiliyor? 2- Genetik özellikler neden karışıp kaybolmuyor, kaybolsa da sonra neden yine ortaya çıkıyor? 3- Doğal ayıklanma ortamında yeni türler nasıl ortaya çıkıyor?

Yeni Darwinciliğe göre çok düşük düzeyde oluşan bir ayıklanma süreciyle bile bir topluluğun genetik yapısı bazı allelerin diğerlerinin yerini almasıyla değişikliğe uğrar. Başka bir deyişle türleşmeyi oluşturan o topluluğun gen havuzundaki baskın ve çekinik tüm allelerin bileşiminde kuşaklar boyu oluşan küçük değişimlerdir. Dobzhansky 1937 yılında bir türün farklı topluluklarının, birbirinden aynı genin allelerinin oranıyla ayrıldığını belirtmiştir. Laboratuvar çalışmalarıyla bu farklılığın doğal ayıklanma yoluyla açıklanabileceğini göstermiştir. Böylece aynı türün genetik çeşitleri arasındaki bu mikro evrim daha sonra makro evrime, yani değişik türlerin oluşumuna yol açmaktadır. Yeni Darwincilik doğal ayıklanma ortamında canlı topluluklarının genetik varlığında yer alan bazı alel genlerin zaman içinde birbirlerinin yerini almasıyla yeni türlerin oluştuğunu kabul eder.

Yeni Mutasyoncu görüşte ise doğal ayıklanma karşısında nötr olan rastlantısal genetik değişimler (mutasyonlar) yeni türlerin oluşumuna yol açar. Bu genetik değişimler ortam koşullarından kaynaklanmaz. (Çevreye uyum özelliği bakımından.) Türler uzun süre istikrarlı bir dengede kalır ve genetik yapıdaki önemli değişimlerin etkisiyle birden bire yeni bir tür ortaya çıkıp eskisinin yerini alır. Evrimin temeli doğal ayıklanmadan çok genetik değişmelerdir.

Lamarck'ın kuramından ise bugün aklımızda kalan sadece evrim mekanizması olarak edinsel karakterlerin soydan geçtiği görüşüdür. Onun kuramı şüphesiz bundan daha kapsamlıdır ve özellikle türlerin tedrici karmaşıklığını açıklamaya yöneliktir. Zürafaların boyunlarını uzaması bu kuramın klasik örneğidir. Lamarck'a göre bu türün boynu uzundur; çünkü ataları yüksek ağaçların yapraklarını yiyebilmek için boyunlarını uzatmışlardır ve sonraki kuşaklara bu anatomik değişiklikler geçmiştir. Yeni Lamarkçılara göre türlerin evrimi bu modele göre açıklanabilir. Türlerin uyumu ani ve rastgele bir farklılaşmanın sonucu olarak değil, bireylerin ortama uymalarından doğan bir farklılaşmanın sonraki kuşaklara geçmesiyle açıklanır. Bu görüşteki biyologların bugüne dek ileri sürdükleri, edinsel karakterlerin sonraki kuşağın genetik yapısına geçtiğini gösteren az sayıda basit deney sonucu, bilimsel çevrelerce kuşkulu sayılmıştır.

Peki baskın ve çekinik genler neden kuşaklar boyu bir arada var olur, çekinik gen neden kaybolmaz, baskın gen neden kesin hakimiyet kuramaz. Bunun neden böyle olduğu matematik ihtimal hesaplarıyla gösterilmiştir. Hardy-Weinberg ilkesi denilen bu ilkenin işlemesi için o toplulukta mutasyonun olmaması, genetik karışım olmaması; göç, dış melezleşme olmaması, topluluğun ihtimal hesaplarını geçerli kılacak büyüklükte olması, eşleşmenin rastgele olması, yeni kuşağın üreme yaşına kadar hayatta kalabilme gücününü bulunması gibi koşullar gerekir. Peki bu ilkeyi geçersiz kılarak, gen havuzunu değiştiren, yeni türleri ortaya çıkaran etmenler nelerdir?

1- Mutasyonlar (Nokta mutasyonları: DNA zincirindeki eşleme hataları, kromozom mutasyonları)

2- Gen akışı (Topluluğa dışardan gelen bireylerin gen havuzunu değiştirmesi.)

3- Genetik sapma (Topluluğun küçük olması durumunda)

4- Doğal ayıklanma

Türleşme kuramları ve modelleri de ikiye ayrılır Dereceli türleşme (Yeni Darwinciliğe uygun) ve ani türleşme. Ani türleşme genetik devrim ve kromozom düzenlemesi gibi iki ayrı modelde gelişir.(4,5) Görüldüğü gibi türleşme gerçeğini kavramak için genetiği iyi bilmek gerekir. Zaten genetik yapı demek bir türün ana özelliklerini oluşturan temel şifre sistemi demektir Genetiği bu anlamda türleşmeden ve çevre etmeninden ayrı ele almak mümkün değildir Onu yadsıyarak da canlıları dolayısıyla, insanı anlamak olası değildir.

Bilgiden Korkmamak Gerek

Bugün biz on bin yıl önceki atalarımızla hemen hemen aynı genetik temele sahibiz. Yine on milyon yıl önceki hayvan atalarımızla da çok benzer genetik özelliklerimiz var Bu, bugün çözemediğimiz birçok şeyin nedenini anlamamızda anahtar bilgi olmalıdır Başka bir deyişle hayvani organik yapımızı hala aşamadığımızı bilmek durumundayız.

Toplumsal çevreden tamamıyla ayrı ortamda büyütülmüş bir insan varsayalım. Bu insanın yetenekleri, zekası, davranışları on bin yıl önceki atalarımızdan hiçbir farklılık göstermez. Şimdiki uygar yapımız, ince davranışlarımızın tümü öğrenmeyle kazanılmıştır Yani bize toplumsal yapının verdiği ayrıcalıklardır Toplumsal varlığımızın en güçlü göstergesidir bu gerçek. Öte yandan bugünkü saldırganlığımızı, bireyciliğimizi, aç gözlülüğümüzü, aklımızı kullanmada gösterdiğimiz çok temel zaaflarımızı açıklayan bir anahtardır toplum dışı varlığımızın hayvaniliği. Bugün insan teknolojik olarak biyolojik varlığının üstüne çıkmıştır. Teknolojiyi çok iyi kullanabilmekte, ama bazı temel güdülerini hala on bin yıl önceki ataları gibi denetleyememektedir Uygarlık davranışlarımızın, düşüncelerimizin bir çoğunu değiştirmiş, yeni biçimlere sokmuştur Ancak hala hiç değiştiremediği şeyler vardır.

Birçok toplumcu, insanın genetik-kalıtımsal yapısının gücü hissedildikçe, o konuda yeni gerçekler açığa çıktıkça tepki gösteriyor. Varılan sonuçları ütopyalarının sonu olarak yorumlayanlar görüldüğü gibi; temel felsefelerini geçersizleştiren bir kapitalist-faşist oyun olarak algılamaya eğilimlilere de sıklıkla rastlanmaktadır Öyle ya; insanın değiştiremeyeceği etmen ne denli güçlüyse, eli kolu o denli bağlanır; bir şeyleri değiştirmek için çaba harcaması da o denli anlamsızlaşır Oysa en basitinden bir mantık yürütmeyle bile görülebilir ki; böylesi yaklaşımların bilimsellikle ya da Marksizmle ilgisi yoktur Bir kere mücadele; yaşam mücadelesi, üretim mücadelesi, sınıflar mücadelesi insan isteminden bağımsız olgulardır ve insanlar bu olgular karşısında bir gerçekliği kabul etsinler ya da etmesinler tavır almak zorundadır Zaten başta da açıklandığı gibi uzun vadede canlılardaki ve insandaki genetik değişimi oluşturan ve oluşturacak olan da böylesi mücadelelerden başka bir şey değildir. Söz konusu yanlış kavrayışın başka bir temelsizliği ise, değiştirmenin çok zor olduğu bir yapıyla ilgili tutum üstünde şekillenir Zorluklar mücadele azmini arttırmalıdır, tersi bir sonuç vermemelidir Zor olan bir şeye insan daha da bilenerek hazırlanır, kendini daha çok yetkinleştirme gereksinimi duyar, daha sabırlı olur. Eğer bunun tersi olursa kişi ya baştan vazgeçer ya da karşısına ilk gerçek zorluk çıktığında hemen yılar Toplumsal mücadeleler pratiği de hep bunu göstermektedir Sözümüz yeni insanın yaratılışını gözleriyle görmek isteyenlere, ya da çocuklarının torunlarının görmesini isteyen kolaycılara hoş gelmeyecektir Zaten sözlerimiz onlara değildir Değişimi doğuracak olan dinamik, iyi bir şeyler için, büyüklü küçüklü iyi bir şeyler için mücadeleyi kendine yaşam biçimi seçenlerin çabalarıdır

Kalıtım ve genetik etmen konusunda ya az önce sözünü ettiğim ön yargı ve korkudan ya da bilgisizlikten kaynaklanan basite indirgemeler var Ne zaman biri kalıtımın giderek daha iyi öğrenilen öneminden söz etse başka birileri hemen sosyal koşulları anlatmaya başlıyor Ya da bazı kaba örneklerle genetik önermeler çürütülüyor! Babası şöyleyse çocuk ille de böyle olmak durumunda mı? Öyle olmadığı açıkça görülmüyor mu? gibi. Oysa işin abecesinde öğrenilir ki; genetik temel çevre koşullarıyla karşılaşır ve kişinin o günkü yapısını yani fenotipini oluşturur Ayrıca kişi o denli çok ve çeşitli bir genetik karmaşa mirası alır ki, bunun içinde yalnız anne babasının kalıtı, onların akrabalarının kalıtını değil, tüm olarak on bin hatta 3 milyar yıl önceki atalarının kalıtını da edinir O yüzden dünyada hiçbir bir birey, (genetik yapıları birbirinin aynı olan tek yumurta ikizleri bile) birbirinin tıpatıp aynı değildir Bir şeyi daha eklemek istiyorum: Benim için genetik temelde önemli olan bireyin genetik temelidir Ailenin, milletin ya da ırkın genetik temeli değil. Bireye aktarılan kalıt o denli kendine özgüdür ki, o denli karmaşık ve tarihsel boyutludur ki, bir aptalın çocuğu alim, bir hımbılın çocuğu kitle önderi olabilir Büyük topluluklar(milletler, ırklar) arasında ise önemsiz de olsa temel yeti (potansiyel) farlılıkları bulunmadığı yapılan araştırmalarla kanıtlanmıştır.

Günümüzde tıpta genetikle ilgili pek çok çalışma yürütülüyor Bunlardan önemli faydalar sağlanıyor Genetik özelliği kanıtlanmış bazı hastalıklara önceden önlem alınıyor, doğumlar buna göre düzenleniyor vb. Psikiyatride de çok genetik çalışma var. Her on çalışmanın dokuzu kalıtsal etmeni kuvvetle doğruluyor

Ancak bilimsel çalışmaları az çok izleyenler bilirler ki, bilimde mutlak bir doğru yoktur. Herhangi bir alandaki gerçeği de mutlak olarak saptama iddiası olamaz. Hele ki insan gibi en karmaşık yapıyla ilgili olarak... Gerçekten de genetik-kalıtsal etmenin önemini göstererek sonuçlanan hiçbir çalışma, "genetik her şeyin başıdır, başka şeylere kafa yormaya gerek yoktur," gibi bir önerme ortaya koymaz. Bugünkü teknolojik düzeyimizle son derece karmaşık akli ruhi süreçleri incelerken bunların şu oranda genetik şu oranda çevresel kökenli olduğunu söylememize de imkan yoktur. Diyelim bir araştırmada farklı aileler yanında büyümüş 10 çift tek yumurta ikizinden sekiz çiftinde alkolizm görüldü; çift yumurta ikizlerinde ise bu sayı dörttü. Araştırmacı olguyu şöyle yorumlamaz: "Demek ki bu bozukluk %100 kalıtsal etmenlere dayanıyor." Onun yerine en fazla şöyle bir yorumda bulunur: "Alkolizmde kalıtsal faktör en önde gelen faktördür..." Zaten özellikle insanla ilgili, tıpla ilgili hiçbir bilimsel çalışmada bir olguyu %100 tek bir nedene bağlı bulmak olası değildir.

Ama bilimsel gelişmeleri yorumlarken, başka bir deyişle felsefi düzleme yükselirken, düşünürlerin araştırmacı bilim adamları kadar kılı kırk yarar, kesin yorumdan kaçınır bir havaya girmesine gerek yoktur. Aksine felsefe, daha ileri görüşlü, daha aceleci önermelere dayanmak zorundadır Çünkü felsefe bilimlere yol göstermek, toplumlara, aydınlara yol göstermek durumundadır O yüzden bir düşünür eğer bilimsel dergilerde kitaplarda binbir veri, binbir olasılık içinde öne çıkan, öne çıktığı ihtiyatla duyurulan bir gerçeği biliyorsa, o gerçeğin elli yıl sonra apaşikar aydınlanmasını beklemeden yorumunu yapmak zorundadır.

Kişilikte-Kişilik Bozukluklarında Kalıtım

Bu son bölümde değişik psikiyatrik durumlarda, hatta bazen psikiyatrik durum olarak görülmeyen, sıradışı bazı insani kişilik özelliklerinde kalıtımın ne denli önemli olduğunu gösteren kimi gelişmelerden söz etmek istiyorum. Bilim ve Ütopya'nın Eylül sayısında Işık Bögesoy'un da belirttiği gibi üstün zeka, eşcinsellik, suça eğilim gibi insani özelliklerin kalıtımsal yönünün ne denli güçlü olduğunu gösteren söz konusu çalışmalara kısaca bir göz atalım:

Obsesif-kompulsif bozuklukta yapılan genetik ikiz çalışmalarında monozigot ikizlerde ayrı yumurta ikizlerine göre önemli derecede yüksek eş hastalanma bulunmaktadır. Obsesif bozukluk gösteren hastaların birinci derece akrabalarında aynı özelliğe %35 oranında rastlanmıştır

İntihar ederek ölen psikiyatrik hastaların birinci derecede akrabalarındaki suisid (intihar) riski intihar etmeyen hastaların akrabalarındakine göre dört kat fazladır. Bir çalışmada tek yumurta ikizlerindeki eş intihar olayının çift yumurta ikizlerindekine oranla anlamlı derecede yüksek olduğu saptanmıştır Başka bir araştırmada intihar eden 26 kişiden dördünün ailesinde majör depresyon, bipolar duygudurum bozukluğu ve başka duygudurum bozuklukları lehine kuvvetli genetik yüklülük bulunmuştur

Saldırganlıkla ilgili ikiz çalışmaları ve Pedigree (soy ağacı) çalışmaları genetik geçiş lehine sonuçlar vermektedir (7)

Thomas ve Chess'in 1984 te yaptığı çalışmada 133 kişi erken bebeklikten erken yetişkinliğe dek izlenmiştir ve bu deneklerin 3 yaşındaki mizaç ve uyumlarının yetişkinliklerindeki davranış ve uyumları için önemli bir ön gösterge olduğu saptanmıştır. Ana-baba tutumunun (izin vericilik, koruyuculuk vb.. yönünden) ve ana-baba ayrılığı, ölümü gibi yetişme koşullarının yetişkinliklerindeki sonuçlarla önemli bir bağlantısı olmadığı görülmüştür Siever aile ve genetik çalışmaları sonucu 1982 de Sınır Kişilik Bozukluğunun duygulanım bozukluklarıyla ilişkili olduğunu göstermiştir 1981 de Kendler, Şizotipal Kişilik Bozukluğunun şizofreniyle kuvvetli genetik bağlantısı olduğunu, 1984 de Torgerson şizoid ve paranoid özelliklerin temel genetik çekirdeği bulunduğunu ileri sürmüştür Guze 1976 da 223 erkek ve 66 kadın mahkum üzerinde yaptığı aile çalışmasında birinci derecede akrabalarda yüksek oranda antisosyal, histerik kişilik bozukluğu, somatizasyon, alkolizm bulmuştur Evlat edinme çalışmalarının çoğunda (Schulsinger 1972, Hutchings Mednick 1975, Bohman 1972, 1978, Crowe 1974, Cadoret ve Cain 1980) Anti Sosyal Kişilik Bozukluğunda genetik etmenin majör önemde olduğu gösterilmiştir. İkiz çalışmaları da (Crowe 1983) tek yumurta ikizlerinde ayrı yumurta ikizlerine göre yüzde 68 e karşı 33 lük bir üstünlükle yukarıdaki sonuçları desteklemiştir.(8)

Loranger 1982, Pope 1983, links 1988, Baron 1985 ve Zanarini'nin çalışmaları Sınır Kişilik Bozukluğunda kalıtımsal geçişi doğrulamıştır. Ayrıca bazı çalışmalar Soloff 1982, Schulz 1986, Links 1988 ve Zanarini impuls kontrol ve davranış bozukluklarının tıpkı anti sosyal kişilik bozukluğu gibi kalıtımsal olarak Sınır Kişilik Bozukluğu ile ilintili olduğunu göstermiştir Sonuç olarak genetik ve çevre etmenlerinin bu bozuklukta birlikte rol oynadığı, ancak ciddi kişilik bozukluğu gösterenlerin herhangi bir genetik tip yatkınlığa sahip olmadığını söylemenin zor olduğu ifade edilmektedir. Aslında bunların görece daha uyumlu olanlarında bile belli bir tip genetik yatkınlık söz konusudur.(9)

"Stockholm Evlatlık İncelemeleri" ailesel genetik ve çevre çalışmaları sonucunda iki tür alkolizm saptamışlardır 1 tip alkolizmde orta veya ciddi derecede alkolizm yetişkinlikte başlar, suçla ilgileri azdır ya da yoktur, biyolojik anne ve babaları sıklıkla aynı tip alkolizm gösterirler 2. tip alkolizmde alkol kullanımı ergenlikte başlar, suça eğilim yüksektir, bunların babaları (anneleri değil) sıklıkla aynı tip alkoliktir Birinci tipin alkolik olması için çevre şartlarının da uygun olması gerektiği gösterilmişken, ikinci tip alkolizmde çevre şartlarından bağımsız yüksek bir risk vardır.(10)

Monozigot ve dizigot ikizler üstünde yapılan bazı genetik çalışmalar (Pillard ve Weinrich 1986, Bailey ve Pillard 1991) eşcinsellikte sosyal ve çevresel şartlardan daha fazla öneme sahip bazı ailesel geçişleri açık biçimde göstermiştir.(11)

Unipolar depresyon geçiren hastaların birinci derece akrabalarında hastalanma riski genel nüfustaki riske göre üç kat yüksektir. Bipolar Bozukluk gösterenlerde ise risk bunun da iki katıdır. Eş hastalanma oranı tek yumurta ikizlerinde %40-50 arasında bulunmuştur; çocukluğunda biyolojik ana babasından ayrılarak evlat edinilmiş olan ve affektif bozukluk geçiren kişilerin biyolojik ana babalarında benzer hastalığın görülmesi olasılığı bu kişileri evlat edinenlere göre çok daha yüksektir.(12)

Şizofreniyle ilgili araştırmalaradan çıkan sonuçlar şöyle özetlenebilir:

a) Öz ana babası şizofrenik olan ve başka bir aile tarafından yetiştirilmiş kişilerde şizofreni riski öz ana babası şizofrenik olmayanlara göre daha yüksektir

b) Çocukluklarında evlat edinilmiş olan şizofreniklerin öz anne babalarında ve 1 derece akrabalarında şizofreni oranı daha yüksekter

c) Öz anne babası şizofrenik değilse ancak kendisini evlat edinmiş olan ana babada şizofreni varsa bu kişilerde şizofreni riski hasta olmayan ailede yetişenlere göre daha yüksek değildir.

d) Şizofreniye kalıtımsal yatkınlık bulunmadığı takdirde çocuğu yetiştiren ailenin şizofreni açısından riski yükseltmediği anlaşılmaktadır.(12)

Tüm bunlardan sonra eğer birileri hala genetikle fazla ilgilenmek ırkçılıktır, genetiğin önemini vurgulamak sosyo biyolojizmdir diyorsa ne yapalım? İnsan hala yalnızca gerçeğe ulaşmak için gerçeği arayan bir varlıktan çok, inandığı şeyleri doğrulamaya eğilimli bir canlı varlıktır Yeni insan herhalde böyle olmayacaktır

DİPNOT ve KAYNAKLAR:

1- Y.Doç.Dr. Turan Güven ve arkadaşlarınca hazırlanan Liseler İçin Biyoloji (M.E.B 1991) kitabından korka korka alınmıştır. Çünkü kitabın başında şu uyarı var: "Her hakkı saklıdır ve Milli Eğitim Bakanlığına aittir. Kitabın metin, soru ve şekilleri kısmen de olsa hiçbir surette alınıp yayınlanamaz." Bu ibareyi görünce değerli yazarlarımızın ve şiirde adı geçen aziz milletimizin biyolojiye tek bir cümlelik katkısı olmuş mu acaba diye sayfaları karıştırdım. Çeviri olmayan tek bilgi yalnızca son sayfadaki bu şiir de vardı; onu alıntıladım.

2- Bu yazının bir özeti adı geçen dergiye gönderildi.

3- Mustafa Topal'ın soruları şunlardı:

I- Organik yaşamın ortaya çıkışı ve canlıların evrimi açısından devrimsel gelişmelere (ilk hücrelerin bölünmesi, fotosentezin ortaya çıkışı, sudan karaya geçiş, sıcakkanlılığın ortaya çıkışı, vb.) ait bugünkü son bilgiler nelerdir?

II- Organik yaşamın ortaya çıkışı ve seyrinde determinizmden söz etmek ne derece doğru? Mutasyonlara neden olan rastgele etmenlerin bile önceden belirlenmiş olduğunu söylemek bir tür fatalizm değil mi?

III- İnsanın biyolojik evrimi açısından dil yeteneğinin gelişim seyri nedir? Gerçek anlamda konuşma ne zaman ortaya çıktı? Dilin ortaya çıkışında mutasyonunu rolü nedir?

IV- İnsanı yaratan emektir önermesinin biyolojik yorumu nedir? Çalışmak, emek harcamak, dil ve düşünceyi ortaya çıkarır mı? Çıkarırsa bunun biyolojik açıklaması nedir? Dil ve düşünce yeteneğinin genetik bir temeli yok mu?

V- Beynin yapısı açısından gelişmiş memelilerle (örneğin maymun) insan arasındaki fark nedir? Neokorteks hayvanlarda da yok mu? Hayvanlar hiç düşünemez mi?

4- Curtis, Barnes, Invitation to Biology, Worth Publishers, 1981

5- Thema Larousse, Yaşam Bilimleri, Biyoloji, 1993

6- Serol Teber, Davranışlarımızın Kökeni, Sorun Yay. 1975

7- Kaplan, Sadock, Synopsis of Psychiatry, 1994,

8- Katleen R. Merikangas, Myrna M. Weissman; Epidemiology of DSM III Axis II Personality Disorders, Annual Review 1986, American Psychiatric Association,

9- Gunderson, Zanarini, Pathogenesis of Borderline Personality, Review of Psychiatry Volume 8, 1989, American Psychiatric Press,

10- Cloninger, Dinwiddie, Reich; Epidemiology and Genetics of Alcoholizm, Review of Psychiatry Volume 8, 1989, Amerlcan Psychiatric Press,

11- Whirter, Biological Theories of Sexual Orientation, Review of Psychiatry Volume 12, 1993 American Psychlatric Press,

12- Orhan Öztürk, Ruh Sağlığı ve Bozuklukları, 1989, Evrim Basım Yayım.

Önyazı

Süreyyya EVREN

İnsancıl'ın Eylül '95 sayısında Augusto Rao Bastos'un kültür emperyalimizni pekiştiren Sanatta Star Sistemi'ni dünya ölçeğinde açımlayan yazısını yayımlamıştık. Bu sayımızda Süreyyya Evren'in Genç Şairler ve Yazarlar Kitabı adlı eserinin (Kabalcı Yayınları) önyazısını yayımlıyoruz. Evren bu yazısında Sanatta Star Sistemi'nin iç yapısını çözümlüyor.

Gide gide bazı rakamlar geliyor önüme, gençliğe güvenimi kaybettiğim günlerde. Yıl 1936. Yaşar Nabi, Orhan Veli ve arkadaşlarına Varlık'ta bir tam sayfa vermeye başlıyor ve sıkı tartışmalar, gündem olmalar, 1940'ta da kitap: Garip... 1936'da Orhan'la Oktay 22, Melih 21'indedir. Haliyle; 1940'a gelindiğinde Orhan'la Oktay 26, Melih 25. Fazıl Hüsnü Dağlarca unutulmaz

"Üfleme bana anneciğim üşüyorum/ Dua edip edip geceleri/ Hastayım ama ne kadar güzel/ Gidiyor yüzer gibi, vücudumun bir yeri" diye başlayan **Ağır Hasta** şiirini yazdığında 21'inde, kült betiği **Çocuk ve Allah** betik olarak yayımlandığında 26'sındadır. Cahit Sıtkı "Her mihnet kabulüm, yeter ki/ Gün eksilmesin penceremden" diye bitirdiği meşhur **Gün Eksilmesin Penceremden**'i 26'sında yazmış, Necip Fazıl **Kaldırımlar**'ı 22'sinde. Nazım, **Salkımsöğüt**'ü 27'sinde, Orhan Murat Arıburnu adıyla beraber anılan **Mahkumlar**, **Şifre** şiirlerini 20'sinde, Attilâ İlhan CHP şiir yarışmasında Cahit Sıtkı ile Fazıl Hüsnü arasında ikinci seçildiği günlerde 21'indedir. Şemsettin Sami ilk Türk romanı sayılan **Taaşşuk-ı Talat** ve **Fitnat**'ı 22'sinde Mehmet Rauf ilk psikolojik romanımız olan **Eylül**'ü 26'sında Hüseyin Rahmi **Şık**'ı 24'ünde yazmıştır Turgut Uyar yıllarca ezberlerden düşmeyen **Arz-ı Hal**'i 22'sinde yazmış, **Türkiyem**'i 25'inde çıkarmıştır. **Türkiyem**'in başındaki Nurullah Ataç'ın "Ne olursa olsun, onun için atıyorum zarımı" dediği önsözü düşünelim. Bugün hangi eleştirmen taşrada (Örnejin Samsun'un Terme ilçesinde) yaşayan, henüz bir betik çıkarmış bir şair hakkında bu kadar bilgi ve ilgi yüklüdür ve onun ikinci betiğine önsöz yazıp zarını atacak kadar cesaretlidir ve o zar Turgut Uyar gibi düşeş gelmiştir Hem de bütün bunları şiirden anlayanlarımıza inat 'şiirden anlamaz Nurullah Ataç' yapıyor. Sonra Edip Cansever her gittiği yerde yüzleşmekten yorulduğu **Masa Da Masaymış Ha**'yı 26'sında **Yerçekimli Karanfil**'i 29'unda bitirir Cemal Süreya'nın 27'sinde betikleştirdiği **Üvercinka**'daki şiirlerin hemen hepsi 22-23-24-25 yaşlarında yazdığı şiirlerden oluşur. Ece Ayhan **Bir Ellşi Tanrısı İçin Ağıt**'ı 25'inde yakmıştır ve Şeyh Galip **Hüsn-ü Aşk**'ı 26'sında yazmıştı. En son örnek belki İskender'dir. Küçük İskender 22'sinde **AdamSanat**'ta düzenli şiir yayımlamaya başlamış, 24'ünde **Gözlerim Sığmıyor Yüzüme**'yi çıkarmıştı. Ben edebiyat dünyasına adım atmaya ve kulak kabartmaya başladığımda (90-91) en çok konuşulan, tartışılıp anlaşılmaya çalışılan isim iskender'di. Ve daha önemlisi önceki kuşakların duruşlarını gözden geçirmelerine neden oluyordu. Genç neslin sanatta olsun, sokak eylemlerinde olsun, teoride olsun, politikada olsun temel işlevlerinden biri budur. Uyuşmuş, koltuğunu sağlamlaştırmış, çıkar çarklarını yağlamış ve her türlü yeniliğe gem vurmanın uygarca bir önşartı olarak gençlikten ve muhalefetten yana olan ihtiyarları, ortayaşlıları ve onların genç müridlerini; titremeye, devinmeye, değişmeye, kafa patlatmaya, yenilenmeye kışkırtmak, bir anlamda mecbur bırakmaktır. Burda 'genç zihin' belirleyici. Eğer gençler de iktidarca düşünürlerse o toprak kurur ve çatlayacaktır.

Birincisi, basit bir anlamı var bu betiğin. Bir süredir pekçok genç, yazılar yazıyorlardı, şiirler yayımlıyorlardı, betikler çıkarıyorlardı, artık onlara eğilmenin değil, onlarla toplu olarak karşılaşmanın zamanı gelmişti. O yüzden bu bir güldeste (antoloji) değil bir betik (kitap) oldu. 67-76 arası doğumlu bütün genç şair ve yazarların bu betikte toplandığını söylemek ne olanaklı ne de sözkonusu. Ama en azından Bay Mehmet H. Doğan gibi yalan söylemiyorum. Adam yayınları son üç yıldır bir Yıllık yayımlıyor: 1993, 94 ve 95 şiir yıllıkları... Mehmet H. Doğan yazdığı önsözlerde hakkıyla beraber yıllığa alınacak şairlerin ve şiirlerin seçiminde tümüyle nesnel davranmadığını bu yıllıkların 'bir kişinin yaptığı bir seçme' olduğunu ama dergi seçiminde olabildiğince çok sayıda dergiyi izlemeye çalıştığını belirtiyordu. Bu yalan pek şaşırtmıştı beni. Taranan dergi ve seçkiler listesinde 50'ye yakın

irili ufaklı derginin ismi geçiyordu ama **İnsancıl** geçmiyordu. **İnsancıl** bu ülkede düzenli olarak ayda, bir yayımlanan (Milliyet S. 15 günde bir) ve yaygın dağıtıma giren beş sanat-edebiyat dergisinden biri (**Varlık**, **Hürriyet Gösteri** ve **AdamSanat**'la birlikte). **İnsancıl**'ı ister sevelim ister sevmeyelim, eğer özellikle dışlanıyorsa, yıllıklara özellikle alınmıyorsa, önsözdeki "olabildiğince çok dergiye ulaşmaya çalıştım" ifadesi kaldırılmalıydı. Ama gizli konsensus böyle konularda pek konuşmayı sevmez. Örneğin Adam yayınlarının Memet Fuat yönetiminde hazırladığı Nazım Hikmet'in toplu eserlerinin sansürlü baskılar olduğunu ispatlayan yazılar kimseyi ilgilendirmez. Üstelik bu yazılar İnsancıl falan gibi 'kötü' bir dergide değil TYS Edebiyat dergisinde yayımlanmıştır. Yani Türkiye Yazarlar Sendikasının dergisi. Nazım Hikmet Kültür ve Sanat Vakfı gibi her yıl düzenli olarak ajanda ve Nazım'ın mezarı hakkında haber üreten bir vakfın Nazım Hikmet'in kitaplarındaki sansürle ilgilenmemesi kimseyi şaşırtmaz. Yahudi cemaatin ihtar çekmesi üzerine **Yapı Kredi Yayınları**'nın Gülsüm Akyüz'ün çocuk betiğini apar topar toplatması da kimseyi ilgilendirmemiştir.

(Elinizdeki betik zaten zamanı gelmiş ve birisinin uğraşması gereken bir çalışmaydı, öyle denk geldiği için ben dertedindim...) Dolayısıyla bu önyazıda önce ve sonra iki şey söylemeye çalıştım. İlki Türk edebiyatında her zaman gençlerin canlandırıcı, yenileyici bir yeri olduğu, gençler etkin olamadıkları zaman edebiyatın da olamayacağı düşüncesi... diğeri de özellikle günümüz Türk edebiyatının pörsümüş bir yazınsal ortam olduğuna dair bendeki kızgın kanı... Örneğin, Erdoğan Alkan, Ahmet Hamdi'den Cemal Süreya'ya Cahit Sıtkı'dan Necip Fazıl'a şairlerimizin Fransızcadan transfer ettiği mısraları ve imgeleri gösterdiğinde hiçbir ciddi tartışma başlamadı. Sansasyon çizgisindeki **Aktüel**, **Nokta** gibi dergilerde 'çaldılar mı' üstünden haber yapıldı ve bir edebiyat dergisi, **Nar**, iki tam sayfalık yanıtında, bunlar edebiyatımızın gururudur ağzıyla şairlerimizin adlarını büyük puntolarla alt alta dizdi. Yani 'yıldız' isimleriyle korkutuyorlar! Tuğrul Tanyol, **Varlık**'taki bir yazısında, pekçok kişi gibi, "Türkiye'de eleştiri yok" yazınca,(1) Memet Fuat **Cumhuriyet**'teki köşesinde eleştirmen isimlerini alt alta koyu harflerle dizdi ve korkuttu...

Memet Fuat, Gaziosmanpaşa kırımından sonra yine **Cumhuriyet**'teki köşesinde garip bir yazı yazmıştı. Yazıya göre televizyon seyrederken polislerden birinin küçük bir kızı kucağına alıp uzaklaştırdığını gören Memet Fuat (nedense en çok bunu görmüş) küçük kızı kucaklayan polisin kadın olduğunu öğrenince şaşırmış ve şöyle düşünmüş: bütün polisler kadın olsa kimse kimseyi öldürmezdi, devamında askerler kadın olsa savaşlar durur, politikacılar kadın olsa dünya barışır vs. İki tokat var bu yazıda; biri kadın kimliğini erkek egemen bakışa göre kutusuna yerleştirme, diğeri polise karşı tavır alma aydın sorumluluğundan topu erkekliğe atarak sıyrılma. Buna sanırım, aydının teslim olması ya da daha sert bir lisanla işbirlikçilik denir. Gazi olayından bir hafta sonra polis haftası kutlanıyordu. Memet Fuat'la aynı şeylere dikkat eden polisler kucağında kız taşıyan kadın polisi afiş yapmışlardı. Aynı afişte Memet Fuat'ın yazısı da yer almalıydı ki, memleketin yazarları da ne düşünüyor bilinsin.

Politik olarak hiçbir inandırıcılığımız olduğunu sanmıyorum. Örneğin son yıllarda birdenbire Sartre hem Türk aydınını hem de Kürtleri kurtarmaya başladı. Fransa-Cezayir ilişkileri ile Türk-Kürt ilişkileri arasındaki uzak bağ telaşla yüceltildi. Ama Sartre hemen her yazısında Fransız kimliğini öne çıkarıyormuş ne gam, neredeyse bir Fransız böyle şeyler yapmamalıya getiriyordu lafı. Artı kimi lokal dinamikler vardı, model gösterilen 121'ler dilekçesinde hükümetin de savaşa karşı olduğunu, ordunun savaşı ısrarla uzattığını söylüyordu.

Örneğin Sartre'dan bir alıntı: "Biz ki Fransa'da doğmuşuz biz ne diyeceğiz? Fransa vatanımızdır demek yetmez. Hele hiç de açık değil bu söz, üstelik. Fransa bizim somut durumumuz, kaderimiz, varımız yoğumuzdur. İnsan kişiliğinin gelişmesi yine de ve her zamankinden çok millet çerçevesi içinde oluyor... (...) Ne yapabiliriz öyleyse? Fransız topluluğunu yok saymak, kendi kendimizi yok saymak olur. Hayattan, dostlarımızdan yana oynuyorsak, Fransa'dan yana oynuyoruz demektir" (2) Bizim yazarlanmız arasında, Saygıdeğer Attilâ İlhan hariç benzeri şeyler söyleyenini görmedim.

Sartre'ın komünist gazete dağıtmasının Türkiye bayiliğine bakacak olursak: Orhan Pamuk, Ahmet Altan, Murathan Mungan vs.... **Özgür Gündem** dağıtıyorlar... Sartre'ın Maocu arkadaşları vardır, bunların bir kısmı (aralarında gazete yayın yönetmenleri de vardır) hapse atılınca gazetenin yönetmenliği Sartre'a önerilir. Sartre kabul eder ve çalışmaya başlar. Fakat gazetenin dağıtımı engellenmektedir, ne yapabiliriz diye düşünürler ve sokakta elden dağıtmaya karar verirler. Fransız bir felsefe, yazın, kültür adamının birebir mücadelesinden bir kesit...(3) Peki Türkiye'de... Konuyla uzaktan ilgili bir grup 'yıldız', İstiklal Caddesinde beş dakika yürüyorlar bol fotoğraf çektiriyorlar ve dağılıyorlar. Ne hayatta özgürlük felsefesi üzerine bir çalışma yapmışlar, ne de Türkiye'nin sorunları hakkında özgün bir yorumları var, ne de bir mücadelenin içindeler. Aşağıdaki yoğurdu ekşimeye terkedip yukardaki kaymağı yemenin lezzeti...

Ya da 1991 Körtez Savaşı sırasında 81-Türk şairi demiyorlar da- Türkiyeli şair (Biz Türk yazarları Sartre gibi rahatlıkla Türk dili, Türk şairi deyimlerini kullanırsak faşist suçlamasına maruz kalmaktan korktuğumuz için böyle küçük sözcük kıvırmaları yapmaya mecburuz) toplanıp birer dize yazmış ve bu dizeler müthiş' barışçıl bir metin eşliğinde **Barış İçin Dizeler** başlığı altında tek bir şiir haline getirilmişti.(4) Yani dünyadaki hiçbir savaş karşısında toplanıp şiir yazmayan yahut başka bir etkinlik düzenlemeyen Türk şairleri, kızmasınlar ama, deyim yerindeyse, paçaları tutuşunca, yani Türkiye savaşa yaklaşınca, gaz maskesi muhabbetleri, bir verip on alma başbakan demeçleri ortalığı sarınca, 81 dizeyi biraraya getirmişler. Ama bu şiirin tanımı yanlış, bu şiir **Savaş Karşıtı** değil **Savaşmaya Karşıdır**. Nasıl bir işadamı önemli yardımcısı savaşa gidecek diye korkarsa, bir bürokrat oğlunu güneydoğuya göndermemeye çalışırsa, şairler de böylece savaşmaya karşı olduklarını gösterdiler.

Bu politik ilkesizlik estetik ilkesizlikten besleniyor, estetik ilkesizlik de etik ilkesizlikten. Zaman zaman şöyle düşünüyorum. Türkiye'nin iyi şiire, iyi romana, iyi öyküye gereksinmesi yok, öncelikle eleştirel şiir tarihimiz, öykü, roman tarihimiz, kuramlarımız, incele-

melerimiz, araştırmalarımız olması gerekiyor Yoksa her şey havada kalıyor. Bu durumda en fazla okurlar barınabilir, anlam barınamaz. O da kendisine sunulan arasından seçen bir okur. Bu okuru edebiyat dergileri okumaya ikna edebileceğiniizi de sanmıyorum, edebiyat dergileri yalnız nalburların okuduklan nalburiye dergileri gibi bir meslek dergisine dönüşmüştür, üstelik biz mesleğimizin temel kavramlarını, tarihini vs. de sağlıklı öğrenemiyoruz, bir ahşap sandalye meraklısının marangoz olmaya karar vermesine benziyor bizim yazar olmaya karar verişlerimiz, oluverişlerimiz.

Hepimiz devlete, resmi tarihe falan karşıyız ya sevinçten ölmemiz gerekir Türkiye'de uzun yıllar sonra, yayıncılığı bir ülkü değil (önceleri Cumhuriyet ülküsü, sonraları Komünizm) piyasa değerleri yönetiyor Ve daha böyle bir sürü eleştiri var kafamda. Edebiyat dünyamıza genel olarak güvenmiyorum. Şairler ve yazarlar her yıl yarbayların açıklanmasını bekleyen subaylar gibi rütbelerin açıklanmasını bekliyorlar 'Dünyadaki ve çevremdeki çirkinlikler benim umurumda ve gündemimdedir' şairsözü vitrinden başka bir yerde görülmüyor Halbuki sanatçı en eski zamanlardan beri özgürlük için bir omuzlamaydı. Günümüz Türk şair ve yazarlarıysa, padişah tarafından omuzlarına asılan nişanların zedelenmesinden korkuyor olmalılar ki böyle omuzlamalara falan hiç yanaşmıyorlar Beni genç bir adam olarak edebiyata başlatan şey, beni çeken edebiyat duygusu, günümüz Türk edebiyatına bulaştıkça giderek silikleşmeye başladı. Etik ve estetik nedense küsüşmüşler, parkın iki ayrı köşesinde birbirlerine sırtlarını dönmüş çekirdek çıtlatıyorlardı ayakta. Sanatçıyı zararsız hale getirmenin iki bilinen yolu vardır: ya ezersin ya beslersin. Türk sanatçısını hem ezmişler hem beslemişler. Ezilen kesim etikle donanmış ama estetiği saray adetlerinden sayarak uzak durmuş. Beslenen kesim, köşeleri tutmuş, tuzunu kurutmuş, suya sabuna dokunmayan edebiyatın binbir türlüsünü üretmiş ve meşrulaştırmışlar

Bir Günümüz Türk Edebiyatı Şeması

Köşe başları

Tampon bölge

Genç bölge

Köşebaşları malum, genelde devletlere ve sermayelere ferah bir yazınsal ortam sağlayan Memet Fuat, Hilmi Yavuz, Enis Batur, Mehmet H. Doğan, Doğan Hızlan gibi kültür müdürleridir Bunlar hangisinin iyi yapıt değil de kimin uygun adam olduğuna bakmayı bir DNA gibi kabul etmiş ve ettirmişlerdir

Tampon bölge iki uç bölge arasındaki aşınmaları ve kırılmaları engellemek için araya yerleştirilmiş gibidir M. Kıray'ın (5) tampon mekanizmalan kuramı burada olumsuz işler. Tampon bölgedekiler şok emicidir. Edebiyattaki şok duygusunu ılımlandırırlar Yumuşatıcıdırlar Yazınsal kaygılan hedefsizleştirirler. Kriz dönemlerinde boşluk dolduran geçici kurumlardır. Nitekim 80 sonrası kriz döneminde tampon bölge tam aradığı yeşerme zeminini bulmuştur.

Tampon bölge en kalabalık bölgedir Nasıl olmasın, öncelikle 30-45 yaş arasında bir kuşağın kontrolündedir ama her yaştan insan bulunur Bu bölgenin çalışanlarına kültür gardiyanları, kültür kolcuları ya da kolluk kuvvetleri denebilir.

Tüm resmi yazışmalarında "yukarıdakilere saygıda kusur etmeme" amblemini kullanırlar. Zamanla iyice törpülenmiş, edebiyat duygusunu yeni gelen konukların avuçlarına sıkılacak kolonya zannetmeye başlamışlardır Köşebaşındakilerin kendilerini 'büyük" hissetmelerini sağlarlar Olası bir isyanı engellemekle görevlidirler Kısacası dengeyi bu bölge kurar Bu bölgede kontenjan sınırsızdır Milyon şair, yazar gelse yine yer vardır. Fazla mal göz çıkarmaz gibi bir şey Tampon bölgede olup da yukarı çıkmak isteyenler olmakla birlikte tampon bölgenin de kendine göre yenebilir bir yağı olsa gerek ki hayatlarını tampon bölgede geçirmek isteyenler de vardır. Şöylesine bir isim dökümü yapacak olursak; ilk akla gelenlerden: Metin Celal, Metin Cengiz, Semih Gümüş, Hulki Aktunç, Osman Hakan A., Orhan Alkaya, Turgay Kantürk, Gültekin Emre, Engin Turgut, Tuğrul Tanyol, Adnan Özer, Haydar Ergülen, Feridun Andaç, Vural Bahadır Bayrıl, Orhan Kahyaoğlu vb. İsimleri dizince bir özellik daha farkettim, hiçbirinin tampon bölgenin yarattığı illüzyon altındaki sınırlı okur kitlesi dışında okuru yoktur, okuyanı hiç yoktur. Bu anlamda kendilerini gerekçelendirememişlerdir

Genç bölgede iki üç eğilim vardır Kimileri tamponla iyi ilişkilere girerek sözhakkı almaya çalışır, kimileri ilerde tampon olabilmek için kendini eğitmeye başlar, kimi doğrudan yukardakilerden birine sığınır. Çoğunluksa bir iki denemeden sonra ya da hiç denemeden ortamla uyuşamayarak çekilir, kendi kendine yazmayı aşağı yukarı sürdürür, yarışmalara katılmak ve kitap çıkarmak yolları denenir Sık sık şu belirtiler öne çıkar: a) isteklerde azalma, b) edebiyatı küçümseme, c) kendi yaptığı edebiyatı küçümseme, d) hiç duygusu, e) boşvermişlik vb. Saf edebiyat hissinin yüzde yüz olmasa da canlı olarak bulunabileceği tek bölge burasıdır.

Önyazının son cümlesine geliyorum: Benim bu betikle yaptığım bir anlamda ve sanırım asıl anlamda budur: Genç bölgedeki şair ve yazarların hiçbir tamponla hiçbir yukardakiyle ilişki kurmak zorunda kalmadan doğrudan okuyucuyla buluşmasına önayak olmak!

Kaynakça

1 Aynı konuda daha sağlam bir yazı için bkz. Söylem ve Eleştiri Üzerine, Özdemir İnce, Varlık, sayı:1053, Haziran 1995

2 J.P. Sartre, Çağımızın Gerçekleri, s.53-54, çev.: S. Eyüboğlu-V. Günyol, Çan Y., İstanbul 1961. (Aynı alıntının özgün bir yorumu için bkz. "Türkiye'den Felsefe Manzaraları." Ömer Naci Soykan, Yapı Kredi Yayınları, 1993, s.9.)

Bkz. Simone de Beauvoir, Veda Türeni ve J.P. Sartre ile söyleşiler. s.10-11, çev. N. Altınova, Varlık y., İstanbul 1983

4 Metin ve şiir için bkz. Sombahar, sayı. 4, Mart-Nisan 1991

5 Bkz. Mübeccel Kıray, Ereğli, Ağır Sanayiden Önce Bir Sahil Kasabası, Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Yayınları, Ocak 1964.

Şeytanın Post-Modern Simgesi: "666"

Sinan KUTLU

Editörlük yaptığım sürede ilk kez bu yazı için duraksadım. Yazının yayımlanıp yayımlanmaması İnsancıl'da tartışıldı. Sonunda yayımlanması kararlaştırıldı. Şüphesiz her nesnenin bir adı var Kimi nesnelerin adı, zamanla bozuntuya uğruyor kabalaşıyor İnsani kültür bozuntuya uğramış bu adlarla gelişmeyecek. Ama bu dille "Edebiyat" da yapılıyor Bunun bilinmesi istendi. İnsancıl okurunun hoşgörüsüne güvenle bu yazıyı yayımlıyoruz.
Cengiz Gündoğdu

Bugüne dek İnsancıl'da yer alan eleştirel çalışmalarım kimileri kişisel estetik kavrayışımdan farklı ölçülerde ayrılan tavırlar sergilese de, sonuçta benim de içinde olduğum bir damardan beslenen ürünlere yönelikti. Bu kez farklı bir şey yapmak, örneğin alan değiştirmek istedim, Bu farklı alan, düşünsel estetik belirlenimime ya da çizgime diyelim tümüyle karşıt bir konumla tanımlanmalıydı, Egemen metropol kültürüne canla başla eklemlenmeye ve bu alanda uç ürünler vermeye çabalayan yerli uzantılar

iş için biçilmiş kaftan olabilirdi kuşkusuz. 'Çağdaş' karakteri gereği amaç uğruna kıyafeti esirgememe ilkesine uyan mevcut dünya düzeninin geçerli kültürü, ülkemiz pratiğini enine boyuna ölçüp biçtikten ve sonunda kültür sanat alanında baskın eğilimin "sol" olduğunu saptadıktan sonra ilginç kılıklara büründüğüne göre ilgi alanım da belirlenmiş sayılırdı. Bu alandan çarpıcı bir seçim yapabilmek amacıyla, üstteki tanıma uyan ülkemiz kültür tekellerinin son dönemde en çok neleri ve kimleri pohpohladığını tartmaya çalıştım. Sonunda bu incelemenin amacına en uygun verileri sağlayan 'şair' olarak küçük İskender öne çıktı, Daha önce O'nun süreç içinde karşıma çıkan bazı şiirlerini okumuş, modern sonrası burjuva yaşam kavrayışının günümüz insanına yönelik üstü açık bildirilerine en güncel biçimleriyle tanık olmuştum, Gördüklerim, toplumsal bir olgu biçiminde ele alındığında çok ilginçti ve doğal olarak seçimimde etkili oldu

Ancak, küçük İskender'in son şiirlerini içeren **666** adlı kitabı derinlemesine inceledikten sonra önceki bilgi ve tanımlarımın ne denli yetersiz kaldığını, bazı edebiyat babalarımızca yerlere göklere sığdırılamayan bu parlak şairin düşündüğümden de ilginç yönsemelere açılan bir kültür misyoneri olduğunu algıladım. Kapitalist dünya düzeninin bugünün ve yarının insanlarına nasıl bir yaşama ve ilişki biçimi, nasıl değerler önerdiğinin; varoluşunu sürdürebilmek için insanı hangi kalıplara sokmak zorunda olduğunun bundan daha açık bir dışavurumu olamazdı. Bu 'şiir'leri okurken ve bunları gerçek bir haz duyarak okuyan... okumaya mahkum edilen tutsaklaşmış bilinç örneklerini düşünürken ırkılmediğimi söyleyemem, Ancak yine de, yüklendiği kültürel misyonun tüm yönelimlerini net bir açılımla yansıtan, bu konuda bir çok örtülü yandaşına göre "dürüst" sayılabilecek bir tavır sergileyen küçük İskender'e teşekkür edesim geliyor, Şimdi söze tam girmeden önce, tüm İnsancıl okurlarından özür dileyerek kitaptan bir dizi alıntı yapmak istiyorum.

annem mrs hitchcook'tan:

" Annemi severim... Sekiz yaşlarındayken onu yatak odasında bir erkekle aleni matematik çalışırken yakalayışım, muhteşemdir "

" Herkesin elinin altında bir annesi olması iyidir. Hiç olmazsa mastürbasyon derdi çekmezsiniz,"

psikopattan;

"Barın arka tarafındaki kuytuda onaltılık bir veledi yemiştim, Teni acaip lezzetliydi... Dudaklarıma bulaşan tükürüğü ve beli hâlâ kurumamıştı "

"Arkama yaslanıp hafif hafif kesik kesik osurdum." watch your step'ten:

"Penis güzeldir!.. Ona itina göstermek gerekir"

"Beni bodruma çağıran o yabancı da öyle demişti!. Beni çırılçıplak soyduktan sonra, kapağı açık kalorifer kazanının önüne yatırmıştı."

puzzles in pyre'dan:

"Hiç değilse David'in beni düzmesinin bir anlamı olurdu. Cebimdeki küçük plakayı çıkartıp bir tek kağıtlı sardım."

"Elimi pantolonunun arkasından sokup deliğimi yokladım Hâlâ pütür pütürdü... krem kullanmadığımız için canım yanmıştı "

april'den:

"Bu ülkeden hoşlanmıyorum, o yüzden dizlerimin üstüne çöküp, organımı elektirik prizine sokmaya çalışacağım. Prızdeki deliklerden üstteki babamın, alttaki annemın kıçıdır "

pembe zippo'dan:

" Oo! Kimbilir kime dönmüştür sırtını, osura osura sikişiyordur labunya."

Haklı olarak bu bölümleri bulmak için kitabı çok karıştırdığımı düşünebilirsiniz. Oysa gerçek hiç de böyle değil Rastgele karıştırılan , sayfalarda, bakmadan açtığınız her-

hangi bir yerde bu tür ifadelerle karşılaşmanız neredeyse kaçınılmaz. Kısacası kitabın tümünü böyle bir içdünyanın dışavurumu oluşturuyor, Böylece... belki de ilk kez bir metin çözümleme girişimimde bu denli zorlayıcı, önemli bir açmazla karşılaştığımı söylemeliyim. Çünkü bu çabaya girişirken, inançlarıma ve kendi çizgime aykırı da olsa, sonuçta bir sanat yapıtını estetik açıdan değerlendirmeyi amaçlamıştım. Oysa kitabı baştan sona, en genel çizgiden en ince ayrıntıya, içeriğin kuytu kıvrımlarından biçimsel dokunun geniş olasılık bireşimlerine dek incelememe karşın, değil kişisel çizgime, en geniş estetik ölçütlere, estetiğin genel kavramına uyum gösteren tek bir unsur bile çıkmadı karşıma. küçük İskender'in estetize etmeye çabaladığı tüm içsel öğeler - içerik katmanları - ve anlatım yöntemleri - biçimsel öğeler tümel estetik kavramlarınca sürekli dışlanıyordu. Böyle bir çalışmanın zorunlu ölçüde gereksindiği yöntem ve belirli ölçütleri saptamada enikonu zorlandıktan sonra duruma uygun bir kategori geliştirmek zorunda kaldım: estetik-dışılık ya da karşı-estetik. Literatüre böyle kavramlar dayattığım için nasıl değerlendirileceğimi, doğrusu merak ediyorum!..

Şurası açık ki, ürünleşme sürecine giren böyle bir gerçekliğin sanat kuramına ilişkin yaklaşımlar dışında kültürel, toplumsal ve ruhbilimsel irdelemelerinin yapılması da aynı ölçüde önem taşıyor. Geniş çapta araştırmaları uzmanlarına bırakarak, bu konularla ilgili kişisel görüşlerimi genel çizgileriyle aktarmayı yeterli buluyorum. Ancak, örneğin toplumsal-kültürel bir değerlendirme için Cengiz Gündoğdu'ya, ruhbilimsel bir araştırma için de Kaan Arslanoğlu'na bu kritik konuyu içtenlikle tavsiye ederim.

Şimdi genel içeriksel çözümlemelere girmeden önce, kitaptaki 'şiir'lerden birini, bu kez bütün olarak alıntılıyorum:

stay (faraway, so close !)

bir erkekle bir erkeğin dansettiği yere kan damlar bir erkekle bir erkeğin birbirine sarıldığı güne fırıncının kızı amını gösterir.

bir erkekle bir erkeğin evlenemedikleri geceye yıldızlar çıkartma yapar, yıldızların paraşütleri açılmaz: yeryüzüne düşerler!

bir erkekle bir erkeğin sevişemedikleri saatlere yalnızlık meze olur.

bir erkekle bir erkeğin düzüşemedikleri yatağa kobralar işer.

bir erkekle bir erkeğin alkol komalarına ziyaretçi alınması yasaktır

bir erkekle bir erkeğin ilginç yazışmalarına dışardan müdahale etmek hakikaten tatsız sonuçlar doğurabilir

bir erkekle bir erkeğin dağıtmalarına çocuk getirilmemesi rica olunur

bir erkekle bir erkeğin karşılıklı sevgilerine omuz atılmamalıdır

bir erkekle bir erkeğin uçak yolculukları pilotu ne ilgilendirir ?!

bir erkekle bir erkeğin tren yolculukları raydan çıkmak zorundadır.

bir erkekle bir erkeğin gemi yolculukları filikayı sevindirir

bir erkekle bir erkeğin otobüs yolculukları karşı şerit sürücülerine hayati kararlar verdirtir.

bir erkekle bir erkeğin bilinçaltı yolculukları onlardan başka herkesin şaftını dağıtır

bir erkekle bir erkeğin birbirlerinin vücutlarındaki yolculukları kontrbasın do telinin kopup maestronun gözüne 'zart' diye saplanmasıyla sona erer.

Bu 'şiir'i, yapıtın bütünündeki temel sorunsalı en yalın biçimiyle aktardığı için seçtim, Her dizede yinelenen 'bir erkekle bir erkeğin' laytmotifi, küçük İskender'in, bu kitabın da ötesinde yaşamsal anlamda en önemli varlık nedenini oluşturuyor. Burada kaçınılmaz olarak eşcinsellik olgusu geliyor gündeme... Ancak biz burada eşcinselliği egemen kültürün dayattığı biçimiyle doğal bir olgu olarak değil, ardındaki toplumsal gerçeklikle birlikte, yani emperyalist kültür entegrasyonunun sistemli olarak kullandığı figürlerden biri olarak ele alacağız. Küçük İskender'in ürettiği metinlere yakından bakınca ana 'tem' in eşcinsellik oluşuna karşın, egemen kültürün geniş bildirişim ağıyla günümüz insanına empoze etmeye çalıştığı bilinç biçiminin çok sayıda değişik figürleriyle de karşılaşıyoruz. Bu yazılarda ana figür ve az sonra değineceğimiz diğerleri, özdeş bir nitelikle bir içeriğin farklı dışlaştırım biçimlerini oluşturuyor.

Verili dünya düzenine baktığımızda, hayatın her alanında tepe noktaya tırmanan kapitalist bunalımın, toplumsal yapıya ve insan ilişkilerine bir değer bozunumu olarak da yansıdığını algılıyoruz. CSzgürlük, eşitlik, sosyal adalet şiarlarıyla, burjuva hümanizmi temelinde bir zamanlar kitleleri yanına çeken ve toplumsal iktidarını kuran aynı egemen sınıf, vaatlerinin birer birer çöktüğü ve karşıtına dönüştüğü günümüz koşullarında meşruluğunu koruyabilme kaygısıyla, eski kavramsal kabuğuna yaldızlı eklentilerle geçerlilik sağlamaya çabalıyor Ancak azınlık iktidarına dayalı bir sömürü düzeni olduğu ve bunun doğasından gelen kaçınılmazlığı belirli bir bilinç düzeyi için yeterince açığa çıkan kapitalizmin tek bir dayanağı var artık: dünya nüfusunun büyük bir çoğunluğunun henüz o bilinç düzeyinin altında kalan belirlenimi. Aynı sözcükleri kullanarak - örneğin özgürlük - kavramları içeriğinden soymak, farklı içeriklere dönüştürmek, bu karşıt içeriği aynı kavramsal tanımlarda gilemekse tümüyle bir yöntem sorunu. Burada uzun uzun değinemeyeceğimiz bu yöntem, özetle toplumsal yaşamda insanlararası bildirişimi sağlayan çeşitli gösterge sistemleri aracılığıyla ve uzun bir sürece yayılarak uygulanıyor. Örneğin kültür alanında edebiyat, sinema vb. günlük pratikte gazete, dergi, televizyon, reklam gibi araçlar geniş anlamda sistemli olarak değerlendiriliyor ve böylelikle kitleye sürekli birbirini destekleyen iletiler gönderiliyor Seçeneksiz bırakılan, hemen her türlü içerik için dolaysız algıya uygun durumdaki çoğunluk bilinci de doğal olarak, aralıksız karşılaştığı bu iletilerle süreç içinde koşullanıyor Örneğin konumuzla doğrudan ilintili özgürlük kavramına böyle bakarsak, özü gereği toplumsallıkla anlam kazanan, insanın birarada yaşama gerçeğinden hız alan düşünselliğini sosyal bir dengede gerçekleştirmesi demek olan özgürlük, bugünlerde bambaşka bir kavrayışa doğru itekleniyor Egemen kültür üstüne basa basa bireysel özgürlük kavramını dayatıyor şimdilerde ve tam da bu noktada bir kavramsal dönüşümü karşımızda buluyoruz. Tarihsel sürece toplumsal özgürlük çığlıklarıyla eklemlenen burjuvazinin, şimdi neden bireysel özgürlük gibi bir dönüşüme yığınak yaptığı sorusu, üzerinde durup düşünülmeyi gereksiniyor. Gerçek anlamını edinen ve bu doğrultuda kurumsallaşan toplumsal özgürlüğün, kendi sınıfsal varlık temeline son vereceğini; bireysel özgürlüğünse zaten diğeri olmadan sözkonusu olamayacağını herkesten iyi bilen burjuvazi açısından düşünülürse, bu bir rastlantı değil tabii. İşte bu bilinçle davranan uluslararası egemen gücün üstyapı aygıtı geliştirdiği içi boş söylem biçimiyle yabancılaşmış bireyde bir özgürlük sanısı yaratarak, onu tekil çemberinde tutsak almayı amaçlıyor ve bugün için bunu büyük ölçüde başarıyor da. Toplumsal boyutunu yitiren, güzel değerleri çökertilen insan, küçük çıkarlar uğruna başkalarını çiğneyerek kötü barlarda düzeysiz müzikler eşlisin 'içki içerek, aldatmaya-aldanmaya açık ilişkiler kurarak, eşcinsel ilişkiler yaşayarak özgürlüğünü edindiğini sanıyor Tek kişilik çemberlerin içinde gerçekten de sınırsız özgürlükler tanınıyor insanlara: istediğiniz kadar küçülebilir, dilediğinizce dağıtabilirsiniz orada... Ancak, çemberin dışına çıkılamaz, orası yasak! Çünkü orada insan onuru, değerleri var ' toplumsal kimliği, dayanışması, üretkenliği, kısacası özgürlüğü... Bu niteliklerden arındırıl-

mış insan, kendini özgürlüğüne inandırmak için ne denli çırpınsa da ondan artık zarar gelmez nasıl olsa...

Böylece küçük İskender'in 'şiir' lerinde kullandığı figürlerin ortak özüne, eşdüzlemine bir ölçüde varmış oluyoruz. Daha sonra sırayı diğer figürler alıyor:

made of stone'dan

"Aşk, ahlaksızlığın çekiciliğini ayrımsamadıkça, uygar düşünceden tarihi fark yemeye devam edecektir. Nedir ahlakın bu denli uzman düşmanı? Onunla mahkemelik olan, salt yaratı mıdır ? "

Görüldüğü gibi İskender'in sorunu geleneksel ahlak anlayışındaki tutucu eğilimleri sorgulamak falan değil, O doğrudan ahlak kavramıyla zıtlaşıyor. Uygar düşüncenin ahlaksız olmayı gerektirdiğini, yaratı ile ahlakın birbirini dışlayan nitelikler taşıdığını da böylece öğrenmiş oluyoruz; demek düşünce sistemleri kendine uygun ahlaksal içerikler üretmiyor da, bu kavram kendi kendini üreten bir genelgeçerlik taşıyormuş. Bu durumda insanların çağdışı kalmamak için ahlaksız olmaktan başka şansları olmadığı açık

knockin'on heaven's door'dan:

"Sosyalleşme, bir vazifedir: Bir tür zorunluluk halidir adeta. İnkar etseniz de, rahatsızsınızdır. Yeryüzü sizin rahatınızı bozmaktadır"

'Şair', burada da ne kadar kötü ve sakıncalı olduğunu bildiği toplumsallığa karşı okurlarını uyarmaya, "özgür" olabilmek için bu can sıkıcı olgudan uzak durmak gerektiğini anımsatarak görevini yapmaya çalışıyor. Hem kendisi, hem de başka birileri için !..

blues power' dan

" yaratı ve bilgisiz hürriyetin şenşakrak ivedü muzırlığı: salt güzelin düşsel yorumu olan estetik, sis emdışı oylumlu kaosun terimleriyle oluşur. Bu bilgid n arınmış şair, düzenin soyut çocuğudur Düzenin somut çocuğu, ahlak ve din fanatiği, natura düşkünü; kalıp talibi, post-marksist konuma gelmiş olan toplum bireyidir."

Burada küçük İskender'in kafası -çapının ötesinde zorlanmaktan olacak- iyice karışmış görünüyor. Her şeyi birbirine karıştırmış... Örneğin sistemdışı olmayı karmaşa içinde olmak ve bilgiden arınmışlıkla açıklıyor Yani düşünce üretince, doğayı ve dünyayı açıklamaya çalışınca kaostan kopup, sistemin çocuğu oluyorsunuz! Karmaşanın ortasında, ne yapacağını, ne düşüneceğini bilmez durumda kalıp, beyin fonksiyonlarınızı sıfırlarsanız sistemdışı, hatta şair olabilirsiniz... İnsan böyle bir ifadeyi neresinden onaracağını şaşırıyor; ancak, belki yararlı olur umuduyla kendisine bir iki düzeltiyle yardımcı olmaya çalışabliriz. Bir kere daha önce sıraladıklarından sonra gelen "post-marksist" terimi yanlış olmuş, o post-modern olacaktı... Sistem, son üretimi olan öz çocuklarına şimdilerde bu ismi veriyor, örneğin İskender'in kendisi gibi... Haklı olarak da bu çocuklara yaşamsal gerçekler üzerine fazla düşünmemelerini, her şeyin ancak bir kaosla açıklanabileceğini öğütlüyor. Marksist ya da şair türünden terimlerin zaten böylesi ifadelerde hiç yeri yok, çünkü bunlar beyin kullanımını gerektiren kavramlar... Bunları hiç karıştırmadan yukarıdaki düzeltiler yapılırsa, ifade belki bir şeye benzeyecek. Örneğin şöyle: Sistemin oylumlu kaosu bilgisiz hürriyetin terimleriyle oluşur Düzenin somut çocuğu ahlak ve din fanatiği ile yaratıdan ve bilgiden arınmış post-modern toplum bireyidir.

Görülüyor ki küçük İskender'in 'şiir'lerindeki içerik katmanı üzerinde daha fazla durmak bir anlam taşımıyor. Neresinden bakılsa da, kendini çok kolay ele veren, apaçık bir niteliği, ortak bir ereği dışavuruyor bu metinler. Şimdi de kitabı biçim düzeyinde kuran dilsel yapı ve anlatımsal özelliklere geçmeden önce, birkaç kısa alıntıya gözatıyoruz:

"...o güne **kadar kl** birikimlerinizden edindiğiniz... Havanın suya deyişi... Sık sık **camiiye** giderek.., anarşiyi **temaşaaya**... Borcuma **sağdığımdır** vb."

Bu alıntıları farklı şiirlerden rasgele seçtim. Buna benzer örneklerin sayısı sınırsız çoğaltılabilir küçük İskender'in kitabında... Aslında altı çizili yerler bu dil yetisindeki bir insanın özgün bir deyişe, sanatsal bir söyleme uzaklığını yeterince açıklıyor. Üstelik neredeyse her şiirine bazı yabancı sözcükleri ve yazar düşünür adlarını istifleyerek "kültürel birikimini" kanıtlamaya çalışan birisi sözkonusu olursa, durum trajikomik bir görünüm kazanıyor bu kez... Örneğin, kültürel ve dilsel yetkinliğinden hiç kuşku duymayan küçük İskender, büyük olasılıkla "cami'ine" deyiminden esinlenerek ve herkesin atladığı bir doğruyu yakaladığı düşüncesiyle "camiiye" biçiminde bir yazılım geliştiriyor Doğal olarak herkesin Osmanlıca bilmesi, cami' sözcüğünün sonunda " ' " ile gösterilen Arapça bir sessiz harf(ayın) olduğu için eski yazılımın camisine değil cami'ine biçiminde geliştiğini ve ikinci " i " harfinin sözcüğe bağlı bir ses değil, bir çekim eki olduğunu bilmesi gerekmiyor Ancak gelişen Türkçe yazım biçimlerini izleyerek bu sözcüğü artık "camiye" biçiminde yazmanın yeterli olduğunu bilmek için de çok araştırmaya gerek yok. Burada gülünç olan, hiçbir birikime dayanmaksızın ve sözde doğruyu uygulamak kaygısıyla, böylesi tuhaf biçimler türetmek... Şu çok bilinen kaş yapayım derken göz çıkartmak deyimi, bu duruma çok uygun sanırım.

Genelde dil kullanım yetisi bu düzeyde olan küçük İskender'in 'şiir' dilini sanatsal söylemin ölçütleri açısından değerlendirmek ne denli abes olsa da, bu konuya da kısaca değinmekte yarar var. Örneğin bir yazısında kendi anlatımını transsemantik (anlam dışı, anlam ötesi) olarak tanımlamasına tipik bir 'malum olma' örneği denebilir. Aslında bu deyimle anlatmak istediği, kişisel söyleminin bildik kalıpları, yerleşik anlam düzeneklerini açan bir düzeyde olduğu tabii. Ancak O'nun transsemantizmi bu anlamı karşılamak şöyle dursun, bilinen anlatım biçimlerini bile uygulamakta yetersiz kalarak anlam dışı olma düzeyinde beliriyor Hele sözdizimini zorlayıp da, özgün deyişler yakalamaya giriştiğinde ortaya tanımsız ifadeler çıkıyor Edebiyat tekellerince, insanlara "yetkin bir deyiş", "özgün ve sıradışı bir söylem" nitelemeleriyle pazarlanan ve böyle olduğuna büyük olasılıkla küçük İskender'in de inandırıldığı bu sözdizimi kısaca şöyle tanımlanabilir: Sözcüklerin ardarda, rastgele sıralandığı, hiçbir gramer anlamı taşımadığı gibi, sanatsal söylemin kaçınılmaz gereğini, yani imgeyi de kesinkes kuramayan abur cubur bir istif... Dilsel yapının bildik grameri, retorikle, sanatsal deyişle kırıldığında üst anlamlar biçiminde beliren imgeler bu yer değiştirmeyi anlamlı kılabiliyor, Ancak, bu katmana çıkamayan, yalnızca bozuk dil kullanımlarından, üstelik de çirkin ve itici ifadelerden ibaret bir söz yığını için söylenebilecek pek az şey var· Düzeysiz ve derme çatma bir birikim, bozunuma uğramış bir kişilik zaten kolayca, doğal olarak bunları üretiyor...

"666" ve genelde küçük İskender'le ilgili söylenebilecekleri kabaca tamamlandığını sanıyorum. Aslında buradaki amaç O'nun kimliğinde temsil edilen bilinç biçiminin, kültürel ve yaşamsal bozunumun örnekli bir değerlendirmesini yapmaktı. Bu biçimi almış bir bilinç ve onun yarattığı hayat sayısız irkiltici örnekle dolu; ya da böylesine sarsıcı bir gerçekliğe oturmuş olmasaydı örneklediğimiz anlatıların "yetkin bir şiir" olarak tanımlanması bir o kadar güldürücü. Şimdi isterseniz sözlerimizi yine küçük İskender'den bir dizeyle bitirelim: Lord byron'dan yunanlı mesihe mektup'tan

"Seni son defa uyarıyorum kainat!, Bana benden başka yanlış yapma sakın!"

Not: "666" İncil'de Şeytan'ın simgesi olarak bildirilir.

Miyasoğlu'nun Hak ve Hakikat Duygusu(!)...

Yusuf ÇOTUKSÖKEN

Zorunlu bir açıklama

Her şeyden önce, yazımın başlığıyla ilgili bir açıklama yapmak istiyorum. Çünkü bu geciktirilmiş bir yazıdır: Üniversite bitirme tezim ile yarım kalmış doktora tezimin yöneticisi rahmetli hocam Prof. Dr. Muharrem Ergin'in cenazesinde Mustafa Miyasoğlu ile karşılaşmıştık. Miyasoğlu bana *Türk Edebiyatı* dergisinde yayımlanan yazısını görüp görmediğimi sordu. Görmediğimi söyleyince "Biri sana söylemeliydi" dedi. Cenazeden sonra Türk Edebiyatı Vakfı'na gidip *Türk Edebiyatı* dergisinin Ekim 1994 sayısını satın aldım. Yazıyı okuduktan sonra yanıt hakkımın doğduğunu düşünerek bu yazıyı hazırladım; 12.1.1995 tarihli küçük bir mektupla yazımı *Türk Edebiyatı* dergisi yöneticilerine sundum. Birkaç ay bekledikten ve yazımın yayımlanmadığını gördükten sonra derginin yazı işlerine telefon ettim. Yazımın niçin yayımlanmadığını sordum. Sayın Gazi Altun çok kibar bir dille bu tür polemik yazılarının yarar yerine zarar getireceği düşüncesiyle yazımın yayımlanmadığını Miyasoğlu'nun da bu konuda uyarıldığını söyledi. Bence hiçbir yazı karşılıksız kalmamalı. Derginin sorumlu yöneticisi sayın Ahmet Kabaklı basın ahlakını hiçe sayarak yazımı, yayımlanmayacak yazılar arasına almış... Ben de bu geciktirilmiş yazımı burada yayımlamaya karar verdim...

Miyasoğlu'nun hak ve hakikat duygusu

Sağcı-İslamcı kesimin Necip Fazıl Kısakürek kanadı edebiyatçılarından Mustafa Miyasoğlu, *Türk Edebiyatı* dergisinde (Ekim 1994, sayı:252 sayfa:29-31) yayımlanan "Yaz Notları" yazısını şu düşüncesi ile noktalıyor: "Hak ve hakikat duygusu kimde varsa güzelliklere de o sahip olabilir." (s.31) Bunu yazan bir edebiyatçının yaşamını bu düşüncesiyle bezediği ve yönlendirdiği düşünülür: Yapıp ettikleri, söyleyip yazdıkları bu görüş açısından değerlendirilir. Ben de öyle yapacağım. Miyasoğlu'nun bu yazısını yorumlarken, Miyasoğlu'nun "hak ve hakikat duygusu"nun ne menem şey olduğunu göreceğiz.

M. Miyasoğlu yazısının önemli bir bölümünü Aziz Nesin'i kötülemeye, dinci-fanatik kesimlerin şiddet duygularını tatmin edebilecekleri bir hedef durumuna (yeniden) getirmeye ayırmış. Çeşitli yazınsal türlerde ürün vermiş bir yazıncının şiddeti hoş görmesini, alkışlamasını, şiddete hedefler göstermesini anlayabilmek ve kabul edebilmek olanaksız... Ne adına olursa olsun... Şiddetle protesto ediyorum... Ayrıca *Théme-Larousse-Tematik Ansiklopedideki* "Mizah ustası Aziz Nesin" maddesinden en önemli, vurgulayıcı sözleri alıntılayarak adı geçen ansiklopediyi ve yazarlarını (hazırlayanlarını) sözüm ona mahkum etmeye kalkışmaktadır. Nedense hep hak ve hakikat duygusuyla... Güzelliklere sahip olmak için... Bu ne biçim güzellikse...

Milliyet gazetesinin 1994 yılında okurlarına kupon karşılığında hediye ettiği *Théme-Larousse Tematik Ansiklopedi*'nin (altı cilt), son cildini (altıncı cilt) karıştıran Miyasoğlu sözüm ona eleştiri yapıyor. İşaret parmağını dilinin ucuyla ıslatıp sayfaları çeviriyor, kimi maddelerdeki eksikleri ve yanlışları cımbızla çekip özellikle beni yargılamaya ve mahkûm etmeye çabalıyor. Bu önyargılı yaklaşım ve değerlendirmesiyle yazar, en haklı göründüğü konularda bile kendi dergisinin yöneticilerine şirin görünmek kaygısıyla beni ve çalışma arkadaşlarımı bir kalemde harcamaya kadar gidiyor. Doğal olarak hak ve hakikat duygusuyla... Güzelliklere sahip olmak için...

Eleştirmenin sorumluluğu bu mu?

Okurların olup bitenleri anlayıp değerlendirebilmesi için bir iki konuda açıklama yapmam gerekiyor. Adı geçen ansiklopedinin "Edebiyat" bölümünün (genel yayım yönetmeni Sayın Hakkı Devrim'den sonra) sorumlusu bendim. Altı aylık bir çalışmayla bilimci, araştırmacı, eleştirmen toplam 35 arkadaş ile bu işi kotardık. M. Miyasoğlu bu ansiklopedide Cemil Meriç'i anmamış olmamızı affedemiyor: "Deneme bölümünü hazırlayan Uğur Kökden ve Yusuf Çotuksöken, Nurullah Ataç'tan Uğur Kökden'e kadar hiçbir solcu ve Batıcı denemeciyi ihmal etmezler de Cemil Meriç'le birlikte hiçbir sağcı ve İslamcı yazarın adını anmazlar. Bu kadar bilgisizlik olamaz. Hiç değilse Ahmet Kabaklı'nın kitabında isim olarak görmüşlerdir... Eleştiri kısmını yazanlardan olan Yusuf Çotuksöken'in ("Eleştiri" birimini sayın Prof. Dr. Durali Yılmaz ile oluşturduk. Miyasoğlu nedense Prof. D. Yılmaz'ın adını anmıyor) iki bölümde de Cemil Meriç'i ihmal ettiklerini hatırlamaması imkânsızdır. Bu kadar angaje olmak için silah zoru mu var? Böylesine içten gelen sansürü kimsenin sistem olarak kurması mümkün değildir. Yusuf Çotuksöken'i böylesine kör ve sağır yapan nedir acaba?" Her şeyi soğukkanlılıkla tartışmalıyız: Yazıncıların solcu, batıcı, sağcı, İslamcı olmaları kendi seçimleridir. Bu yönleriyle ne aşağılanabilir ne de yargılanabilir. Miyasoğlu, nedense çok büyük

bir yalana başvuruyor· Ansiklopedinin deneme ve eleştırı maddelerinde pek çok deneme ve eleştiri yazarı ne yazık ki metin dışı kaldılar Miyasoğlu bu yalanını görmek için B. Necatigil ile Ahmet Kabaklı'nın kitaplarına, bu konudaki öbür kaynaklara bir kez daha bakmalıdır Kimler alınmadı diye. Gelelim Cemil Meriç'e. Gerçekten de Cemil Meriç'i özellikle deneme bölümünde anmalı mıydık? Doğrusu bugün de tereddüt içindeyim. Uğur Kökden bu konuda ne düşünür bilemiyorum. (Kendisiyle yaptığım bir telefon konuşmasında "alabilirdik" dedi.) Cemil Meriç Türk düşünce dünyasında özgün yaklaşımları ve değerlendirmeleriyle önemli bir yeri olan bir düşünürümüzdür Bana göre de "münhasıran edebiyatçı" değildir Dolayısıyla Cemil Meriç'in anılacağı yer "Türk Düşünce Tarihi" olmalıydı. Ne yazık ki ansiklopedide böyle bir bölüm yok. Cemil Meriç'ten söz etseydik o bağlamda Hıfzı Veldet Velidedeoğlu, Cavit Orhan Tütengil, Niyazi Berkes, Emre Kongar vd. de anmam gerekirdi. Bir de şu var Gerek deneme gerek eleştiri maddesi kendi türünde bütün gelişmeleri, yazarları, yapıtları tanıtmak gibi bir görevle de yükümlü değildir. Telefon-adres kataloğu ise hiç değildir Bu ansiklopedi çerçevesinde (özellikle beşinci ciltte yer alan dünya edebiyatı bölümündeki birimleri hemen her yönden örnek almak durumundaydık.), 1800-2000 sözcük içinde konuyu ancak en genel çizgileri ve en önemli gördüğümüz kişilerle (kişilerin seçiminde nesnel davranmak ne kadar mümkündür?) anlatmak zorundaydık. Dolayısıyla ne her şeyi söyleyebildiğimizi ne de her denemeci ve eleştirmeni andığımızı söyleyebiliriz. Gerçekler böyleyken, Miyasoğlu bize durumu *efendice* soracak yerde, sırf kendi kamuoyu önünde kötülemek amacıyla bizi bilgisizlikle, angaje olmakla, sansür uygulamakla, kör ve sağır olmakla suçluyor. İnsaf kantarının topunu böylelikle elinden kaçırmış oluyor Bana öyle geliyor ki deneme ve eleştiri bağlamında kendi adının geçmemiş olmasının öcünü bir zamanlar eleştirdiği Cemil Meriç'i kullanarak, nezaket ve nezahet kurallarını bir yana atarak almaya çalışıyor Üstat bildiklerinin saldırganlığını huy olarak edinmiş görünüyor Kim bilir Oysa farklı değerlendirme, unutma, başka birimlerde söz konusu edilme.. gibi olasılıkları da düşünebilirdi.. Bunlarla ilgili sorular sorabilirdi... (Bir not: Benim teslim ettiğim eleştiri maddesinden Rauf Mutluay'la ilgili bilginin çıkarılmış olduğunu sonradan öğrendim; doğal olarak da çok üzüldüm.)

Ansiklopedinin "Edebiyat" bölümündeki temalar (her tema genellikle iki sayfalık bir birim halinde işlendi), benim ön çalışmam üzerinde tartışılarak belirlendi. İlk taslak 50 birim dolayındaydı Özellikle benim ısrarlı girişimlerimle birim sayısı 63'ü buldu.

Théma-Larousse'un "Edebiyat bölümünde, Türk edebiyatı, tarihsel gelişim çizgisindeki bütünselliği içinde yorumlanırken, kökenleri, etkilendiği veya esinlendiği edebiyat gelenekleri (İslam öncesi, Arap ve Fars şiiri, Batı kültür ve edebiyat gelenekleri (İslâmi Türk edebiyatı, Tanzimat edebiyatı, Servetifünun edebiyatı), bölgesel oluşumlar (Anadolu divan edebiyatı, Anadolu dışında gelişen Türk edebiyatları), dönemiyle özdeşleşen, çağına damgasını vuran edebi kişilikler, geleneksel ve edebi türler (geleneksel Türk Tiyatrosu, Türk edebiyatında roman), siyasal ve toplumsal yaklaşımlar göz önünde bulundurulmuştur." (s.9)

Miyasoğlu; Necip Fazıl, Mehmet Akif, Sezai Karakoç ve öteki İslamcı şairlerin niçin "İslamcı edebiyattan söz edilebilir mi?" adlı tek bölümle geçiştirildiğini, bu iş için Y Çotuksöken'in niçin görevlendirildiğini anlamakta zorluk çekiyor Miyasoğlu yazıdaki görüşleri, değerlendirmeleri tartışacağına bu yazıyı niçin benim yazdığıma takılıp kalmış. Her şeyden önce sayfa sınırlamasıyla karşı karşıyaydık. Keşke daha çok sayfamız olsaydı da İlhan Berk, Ece Ayhan, Necip Fazıl, Sezai Karakoç, Tarık Buğra, Adalet Ağaoğlu, İsmet Özel, Orhan Pamuk... ve daha nice seçkin yazarımızı gönlümüzce anlatabilseydik. Bugün bile Nasrettin Hocayı bir birim olarak anlatamamış olmaktan üzüntü duyuyorum. Miyasoğlu'nun amacı üzüm yemek değil, bağcıyı dövmek. Oysa dikkatlice incelenip niçin böyle yapıldığını anlamaya çalışması, anlamıyorsa sorması, aldığı yanıta göre yorum yapması gerekmez miydi? İsterdim ki: Miyasoğlu, ansiklopedinin 5. ve 6. ciltlerinin edebiyat bölümünü iyice okumuş olsun, bizim hazırladığımız bölümde, bilinip de yinelediğimiz, ilk kez bizim ileri sürdüğümüz (eğer varsa) yorumları bittikten sonra eksiklerimizi göstersin, yanlışlarımıza parmak bassın. Doğrular bizi gönendirir Yanlışlar utandırır Ama böyle durumlarda ben hep Augustinus'un şu sözünü anımsarım: *"Eğer yanılıyorsam, varım."*

Miyasoğlu'nun yerden göğe kadar haklı olduğu konuya da değineyim: Rahmetli Tarık Buğra ile ilgili değerlendirmemiz, ('Romanda Yeni Arayışlar', s 126-127; yazan: Dr. İ. Güvenkaya) özellikle benim yeniden-yazım (redaksiyon) aşamasında hayli uzun olan metni kısaltırken birkaç tümceyi atlamamdan kaynaklanıyor Doğrusu Miyasoğlu'nun düzelttiği gibi olacaktır Atlanan bölüm şöyleydi: "Ona göre sanat (...) düşüncesinden kurtulup, evreni ve insanları bir micaza göre yaratmalıdır " Kaynak da Ahmet Kabaklı'nın *Türk Edebiyatı* adlı kitabıdır Ben, kendi adıma hem okurlardan hem de rahmetli Tarık Buğra'dan özür dilerim. Ancak Miyasoğlu'nun dediği gibi Tarık Buğra'ya "sanat sanat içindir" dediği için de düşman değiliz. Her edebiyatçıya duyduğumuz saygı ve sevgi ("Cümle şairler dost bahçesi bülbülü" diyordu Yunus), Tarık Buğra'dan esirgediğimizi düşünmek, büyük bir haksızlıktır Böyle bir haksızlığı yapmak da ancak Miyasoğlu'nun hak ve hakikat duygusuna özgüdür sanırım. Kitap basımı, kitaplardaki kimi baskı yanlışlarının bilgi-değerlendirme-yorum yanlışı olarak değerlendirilebileceğini çok iyi bilen Miyasoğlu'nun bu sözlerini ne dinsel· inancıyla ne de insanlığıyla bağdaştırabildik.

Çok merak ediyorum: Miyasoğlu, bu 126 sayfa tutan 'Edebiyat' bölümünde hiç mi sözü edilecek bir birim bulamadı? *Dağlarca, Geleneksel Türk tiyatrosu, Yahya Kemal, Reşat Nuri Güntekin, Behçet Necatigil, Attilâ İlhan, Şiirde yeni arayışlar*... gibi birimleri niçin görmezden geliyor? Miyasoğlu'nun eleştiri anlayışı sadece kötüleme kategorisine mi özgülendi? Rahmetli Uğur Mumcu ne kadar da haklıymış: Bizim aydın, yazıncı geçinenlerimiz bile yeterince bilgi sahibi olmadan fikir sahibi oluveriyorlar Bununla da yetinmeyip insanlara hadlerini bir güzel bildiriveriyorlar(!). Miyasoğlu'nun amacı benim yanlışlarımı, eksiklerimi hak etmediğim bir suçlamayla dile getirip beni mahçup etmekmiş. Doğrusu iki kez mahçup oldum: Birincisi özellikle Tarık Buğra konusunda. İkincisi, benden dostum diye söz eden bir yazıncının benimle ilgili yakışıksız nitelemeleri... Unutmayalım ki bir yazının çirkinliği yazı kimi doğruları içerse bile yazarını da çirkinleştirmektedir...

Mlyasoğlu'na düşen görev

Miyasoğlu'na şimdi iki görev düşüyor: Birincisi insan emeğinin ürünü olan bu çalışma yalnızca kimi yanlışları ve tartışılabilir tutarsızlıkları nedeniyle hak etmediği biçimde eleştirmenin "hak ve hakikat duygusu" yla bağdaşmadığını anlayıp özür dilemek, böylelikle ansiklopediyi hazırlayanlara karşı yaptığı haksızlığı gidermek; ikincisi ansiklopedinin "Edebiyat" bölümünü bütünüyle okuyup eleştirmek, yani doğrularını, eksiklerini, tutarsızlıklarını, yanlışlarını nesnel biçimde göstermek. Mehmet Selimoviç'in *Derviş ve Ölüm* adlı yapıtında geçen güzel bir söz var· "İçtenlik bizim doğruyu söylediğimizin inancıdır " Miyasoğlu'nun içtenliğine ancak böyle yaptığında inanabilirim..

Son sözler

Yazımı *"Yâ Rab, dilimi sehv ü hatâdan sakla/ Endîşemi tezvir ü riyâdan sakla"* diyen Nefi'nin şu rübaisiyle bitireyim:

Ey dil hele âlemde bir âdem yoğ imiş
Var ise de ehl-i dile mahrem yoğ imiş
Gam çekme hakîkatde eğer ârif isen
Farz eyle ki el'an yine âlem yoğ imiş.

Dolanı Dolanı Arınır Sular

Güngör GENÇAY

Bir kaynağın başına geçip, avuçlarımla buz gibi suyu yudumlarken, korkunç bir mutluluk duyarım. Kimbilir hangi sarp dağlardan, granit kayalar arasından, yokuşlardan, adı konmamış yaylalardan dolanı - dolanı gelmişlerdir bu sular.

Kimbilir kaç tür mineralle haşır- neşir olmuş, hangi bitkilerle öpüşmüş, hangi çiçeklere hayat vermiş, toprağın hangi katmanlarında konuk olmuşlardır.

Doğanın oluşturduğu bu özsuyuna baktıkça hayranlığım büyür. O zaman şiir düşer aklıma. Çünkü o da bir tür özsu'dur. Gerçi bütün sanat ürünleri bir özsu'dur ama, şiir insan yüreğinin ve aklının daha bir ince eleğinden geçmiştir. O nedenle, tüm sanat ürünleri arasında şiiri baş köşeye oturturum. Kitabı açtığım zaman şiirle karşıkarşıya gelirsem yüreğim titrer.

Bazı öğeler eşdeğerde de olsa, şiir, diğer sanatlardan daha çok emek, daha çok sabır, daha çok duyarlık vb şeyler gerektiriyor. Ne var ki şiire soyunan birçok arkadaşımız, bu gereklere pek aldırış etmiyor. Öyle de olsa ben elime aldığım kitabı sonuna dek okuyor; aklımın erdiği ve dilimin döndüğünce düşündüklerimi yazıya geçiriyorum.

M. Şakir Gemalmaz, "**Uzun Gece**" adlı ilk kitabında şiiri didikliyor ve bir arayışın içinde yol alıyor. Buna karşın tutarlı bir dünya görüşünün sahibi olduğunu şiirindeki yansıtmalardan anlıyoruz.

Şairin:

"Koşuyoruz / zamanın şu sonsuzluğunda/ Karanlıklardan / Aydınlıklara/ Bir avucunuzda geçmiş/ Ötekinde gelecek" dizeleriyle seslendiği "Hedef" adlı güzel şiirin önünde biraz duralım. İkinci dizedeki (şu) ve üçüncü dizedeki (Karanlıklardan) sözcükleri, altı dizeden oluşan bu küçük şiirde kalabalık ettiklerini ısrarla söylüyorlar

"Zaman Zaman" adlı şiirin ana amacı:

" Bir avuç güneş/ Bir avuç toprak/ Bir avuç hava ve su/ İşte hepsi bu"

dizelerinde yatıyor. Fazladan söylenen diğer yirmi dizenin şiire hiç bir katkısı yok. "Kabus" şiirinde de aynı yanlış yapılandırma var.

"...Oyun çağında/ Oyuncak satarlar/

Oyuncakçı çocuklar"

dizeleri şiirin özünü okuyucuya aktarırken, daha önce söylenmiş on sekiz dize, şiiri şişirmekten başka bir işe yaramıyor Bu durum başka bir tehlikeyi de beraberinde getiriyor. Sözcükler şiirin özünü istila edince, şiirsel anlatımın yerine; düz, sıradan bir anlatım egemen oluyor. Sonuçta; "Açıkalın" şiirinde olduğu gibi iyi bir konu yakalanmasına karşın, asalak dizeler özü yiyor.

M.Şakir Gemalmaz, ilk yolculuğuna sözcük kalabalıklığı içinde çıkmış. Ne var ki:

"...Ağlama/ Çırpınma boşuna/ Böyledir/ Büyük şehirlerde yaşamak/ Ne acını anlayan bulunur/ Ne sevincine ortak..."

dizelerini yazabilen ve sağlam bir dünya görüşüne yaslanan şairin, şiirinin işçiliğine özen gösterdiği taktirde güzel yapıtlar ortaya koyacağına inanıyorum. (**Aydın Kitabevi**, Ankara-1995)

1956 yılında Trabzon'da doğan ve edebiyatın değişik türlerinde çalışmalar yapan Neriman Calap'ın kitap boyutundaki ilk sesi "**Güncemde İzdüşümü**"nden geliyor Ama güncesinde oluşan görünümler daha çok bir karmaşa içinde şairin 43.sayfadaki "Melankoli"şiirini okurken karşıma çıkan

"...İki kişilikti yasamız biz yazıp biz inandık. " dizesinden sonra, kitabın bireysel duygu yoğunluklu şiirlerle biteceğini sandım. Gerçi bu çizgideki şiirlerin içinde:

"...yaşamın toplamı hüzünlü algılarım yörüngemde dönüp duran geceler "

deyişinde olduğu gibi insanın yüreğini kavrayan, ya da

"...usuma düştüğünde durgunlaşır sevinçler " söyleminde görüldüğü gibi öznel bir durum değerlendirmesi içeren ve güçlü bir ifadeyle şiirleştirilen dizeler

de var Ayrıca şair, doğa olgularından ve tarihi öğelerden de yararlanmış ama, sonunda "ben" boyutunda düğümlenmiş. Çoğu şiirler bu boyutta dönenip duruyor. Bilinir ki insan, yalnızca "ben halleri"nin bir toplamı değildir. Belki de bunun nedeni, "Şarkısıydık Rüzgârın" adlı şiirindeki:

"zamın gecikmiş anlar yaşadıklarım"
dizesinde yatıyordur.

Sevindirici olan şu ki, kitabın son on sayfasına gelindiğinde, daha değişik, canlı ve yaşamla içiçe girmiş bir söylemiyle karşılaşıyoruz şairin.

'Yaşamın Gerçeği, Çağın Alnında Karamız, Damla, Yüreğimi Açtım Güneşe ve Gerçeğim: Özgürlük" adlı şiirler; bu tanıma örnek oluşturuyor.

"...her yıkılışımız doguşumuzdu yeniden kan revan..." diyen şairi ve şiirini arka kapak yazısıyla Ahmet Özer tanıtıyor. Bu yazıdan Neriman Calap'ın on sekiz yıllık bir eğitim emekçisi olduğunu öğreniyoruz.

Kullandığı sözcükleri özenle seçen, dili önemseyen ve:

"..öptüğüm çocuklar bahar kokuyor "
diyen şairden bu kokuyu daha yoğun ve yaşam dinamiği içinde bize de ulaştırmasını bekliyoruz yeni kitabında. (**Prospero Yayınları**, Ankara-1995)

Her yazarın yazdıklarında biraz da kendisi vardır. Gerçeği içeren bu vargıyla Aliye Özlü'nün **"Kırmızıyı Unutma"** adlı kitabını okudum. Kırmızıya, bir simge olarak bakıyorum. Ne yazık ki soluk bir pembeyle bile karşılaşamıyorum. Buna ilişkin ne bir ses ne de bir mesaj var kitapta. Özlü'nün çekisi büyük olabilir, buna saygı duyuyorum. Ne ki, şiirle kendi acılarının içine giremiyor Yöresinde dolanıp duruyor. Bu acılar, kuşkusuz kendine çok şeyler de söylüyordur Ama, doğrusunu isterseniz duygularını ve de düşündüklerini okuyana aktaramıyor. Aynca:

"Sonsuz denizin erkek yüzlerini" ve
"Milleri eksildi yürüyüşün"
gibi dizelerin ne anlama geldiğini çıkarımlamak da mümkün değil. Yazın sanatçılarını da kapsamına alacak bir söz vardır: "altın olarak duydu, teneke olarak ifade etti" derler. Aliye Özlü'nün şiiri, keşki bu özlü sözün tersini yapmış olsaydı. (**İnsancıl Yayınları**, İstanbul-1994)

"Öyle bir telaş içindeki dünya" diyor **"Sevdayı Muhabbet"** adlı kitabında Yugoslavya'lı şair Suat Engüllü. Acaba dünya mı telaş içinde, yoksa insanlar mı? Yakılan, kirletilen, yıkılan dünyaya yine hergün güneş doğuyor. Günün içinde, kimi yine hergün açlığın nöbetine duruyuor, kimi vurgunun. Bu karşıtlıkta ve çatışmada doğru tavır alanları:

"açıverdi yüzünde/ haklı kavgaların/
al al çiçekleri.."
diyerek tanımlıyor şair.

Kitap, (Gün Olur Güzelim Gün Olur, Sevdan Yüreğe Dayandı, Ali Yazıcı Destanı, Kördüğüm, Urumeli Sevdiğim, Bir Başka Sevda, Sevdayı Muhabbet, Türkülerim-II adlarını taşıyan sekiz bölümden oluşuyor 128 sayfalık kitapta zaman zaman:

"bir dostun varmış beş düşmanın/ Olsun ne çıkar
bazen tek dostluk bile cümle düşmanlıkları yıkar
yeter ki yıldırmasın kavgada bizi gerçek olan"
diyen dizelerde olduğu gibi toplumsal bakışı öne çıkaran söylemlere rastlansa da şiirlerin çoğunluğu, kitabın adından da anlaşılacağı gibi aşk şiirlerinden oluşuyor. Kendi dünya görüşü içinde tutarlılığını koruyan bir kitap. (**Birlik Yayınları**, Üsküp/ Yugoslavya-1994)

Boyu yükselen şiir kitaplarımın içinden ilkleri ayırır özellikle de onlar için yazmak isterim. Doğrusunu söylemek gerekirse, biran da kayırma yapanm ilk kitaplara. Yeter ki, dizeler birazcık olsun şiire gülsünler. Bilindiği gibi, sözcükleri altalta getirmekle, şiir olmuyor. Güzel düşünceler de, güzel şiir yazmaya yetmiyor. Erhan Eyüp'ün ilk kitabı olan "Kırık Gölgeler"i okudum. Doğrusunu isterseniz şiir bulmak için çok çabaladım. Ama Erhan Eyüp benimle inatlaştı. Estetik yönü bir yana, eksen yok kitapta. Çiçekten kalkıp allaha, denizden çıkıp aşka, kelebekle uçup güneşe sarılıyor Eyüp. Ama hakkını teslim edelim. En doğruyu:

"Ben şair değilim/ Şiir bilmem yazar degilim/ diyerek yine kendi söylüyor. Ne demeli? (**Broy Yayınları**, İstanbul-1995)

Raşit Kara, Anadolu aşığı, insana tutkun bir ozan. Sade ve abartısız bir söylemi var. Ama gerçeklere cepheden saldırıyor. Bakın Bedestan adlı kitabında 68'ler gerçeğini:

Bir kara tren hareket halinde/Mevkii başkent/ Geçermiş Şarkışla, Sıvas / Erzurum, Sarıkamıştan/ Yolcuları Hüseyin, Yusuf ve Deniz imiş/ Hareket şefi faşistmiş/ Barbar bağırıyor/ Altmışsekizliler kalmasın/ Güle güle Altmışsekiz yolcuları...!

Mirasınızı yedi bitirdiler/ Sahte demokratlar/ Sahte solcular/ Güle güle altmışsekiz yolcuları... dizeleriyle "Bu Güneşin Dönüşü yoktur" şiirinde nasıl vurucu bir biçimde dile getiriyor

"Vurdurursun" adlı şiirde:

"Gönül seni hükümete şikâyet ederim/ Götürüp
joplasınlar seni/ Bütün dünyadaki insanları/ Sevmeye ne hakkın var/ Bu da yetmezse DGM ye ihbar ederim/ Bu da yetmezse vurucu time/ Bu da yetmezse Ziverbey Köşkü'ne/ Sana işkence yapsınlar/ Senin ne hakkın var insan sevmeye/ Tüm dünyadaki insanlar kardeştir/ Sevgi yasak/ Paradan başka bir şey bilmeyen/ Bir ülkede yaşadığını bilmez misin?/ Sen beni vurdurursun gönül/

dizeleriyle de mizahi öğelerden de yararlanarak kendine özgü bir biçimde düzenin portresini çiziyor. Çoğu şiirlerinde sözcükleri birer şamar yapıp, gerçekleri, yüzlerine vuruveriyor. Buna, "Bir Söz" adlı Şiirdeki:

...Bana bir tarih bulun
Hile katılmamış.."
dizeleri güzel bir örnek oluştunıyor. Şair, yazıyla düşünürken gözünü budaktan sakınmıyor. Çoğu kimsenin aklına getirmekten çekindiği:

" On olunca yaşımız
İşkence milli marşımız..
gibi dizelerle örüyor şiirlerini. Reşat Kara'nın şiirlerinde imge yüklemesi yok. Kimi yerde halk ağzından, kimi yerde de tekerlemelerden ve mizahsal bir söylemden yararlanıyor. Ama, sözcükleri süslemeye, ifadeyi allayıp pullamaya önem vermiyor.

"İstanbul sen bizi şehirli edemediysen
Biz seni köylü ettik.."
deyişinde görüldüğü gibi, kalemiyle birlikte yüreği de konuşur onun. Gerçekleri duymaya dayanabilirseniz, Raşit Kara'nın şiirini de seveceksiniz. (**Kendİ Yayını**, İstanbul-1995)

1967 yılında İstanbul'da doğan, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi ile, İşletme Fakültesi'nin İşletme İktisadı Bölümü'nü bitiren Gülin Çelikal'ın ilk kitabı **Gecenin Bir Vakti** adını taşıyor. Şiirleri, çeşitli dergilerde yayınlanmış.

Her elma farklıdır öyle değil mi/Elma elmadan doğar yine del Biri diğerinin anası/ yine kendi başına/ Tek bir elmadır doğrusu./

dizeleriyle oluşturduğu "Elma" adlı şiirin anafikri bir derinlik taşımasına karşın, anlatım çok zayıf.

"Mavi Boncuk" şiirinde:

"...Kerpiç bakışlı nineler.."

dizesi umut veriyorsa da, gerisi gelmiyor Öyle anlaşılıyor ki Gülin Çelikal, pişirmek istediği yemeğin tadına bakmadan servis yapmış. Şiire demir atmaya niyetliyse, uzun süre mutfaktan çıkmamalı, (**Kendi Yayını**, İstanbul-?)

Yaşamak, bir anlamda da kavganın içinde olmaktır Bu olgu tüm canlılar için geçerlidir Ama sanatçılar her an "Baktığın yerde tanık ol yaşama" uyarısını yüreklerinde duymak ve "umutlarımız, sevgilerimiz, özlemlerimiz, düşlerimizle çelişse de dünya" bunu gerçekleştirmek zorundadırlar Böyle kabullenince, babalar ve çocuklar arasındaki çelişkiyi de doğal olarak görünek gerekiyor Örneğin:

" Ve büyük adam olmasını/ Beklerken babası/ Bir sevdanın limanında/ Gözden kayboldu çocuk/ Çünkü bu kavgada kimi insanların payına mutluluk, kimine de Erdoğan Ekiner'in **Yaşadıkça** adlı kitabının "Siz Değil miydiniz" şiirinde söylediği gibi:

".. Şimdi adresiniz değişti/ Belki aynalardaki yüzünüz de/ Belki yeni sevinçler edindiniz / Zaman, eskiden beri dönüşü olmayan bir ırmaktı/ Belki size de hüzünler bıraktı.../ Yaşam tekdüze olmadığına göre, onun mücadelesinde de zaman zaman kayıplar verilecek; zaman zaman da yaralı olarak yol alınacaktır Bakmışsınız bir "Diktatör" çıkmış karşınıza. Durmak. zaman içinde gerilemek olduğuna göre:

".. Şımdi, yeniden yürüyeceğiz! Duraksamadan/ Ve her gün. her adımda/ Kavganın yüreğine bir ses ekleyeceğiz/

diyen şair, "Sitem Günleri" adlı şiirinde çok önemli bir konuya daha parmak basıyor

" Unutma, adın söylenilmez bir başına/ Bir başına, alaca karanlık akşamlarda

Bir başına düze çıkılmaz.. ./

Erdoğan Ekiner; ilk kitabı olmasına karşın, kendi sesiyle başarılı şiirler sergiliyor Toplumcu bir sanatçı duyarlılığı taşıyan Ekiner'in şiirlerini okurken, yaşamın değişik kesitlerinden yüreğinizi sarsan tanıdık ve tanımadık konuşmalar duyacaksınız. (**Karşı Yayınları**, Ankara-1994)

Her şairin, ağırlıklı olarak ilgi duyduğu, işlediği bir alan vardır Kimi aşk şiirinde yoğunlaşır, kimi de toplumsal olaylan işleyen şiirde. Nasıl bir seçim yapacakları, kendilerinin bileceği iştir Ama yaptıklarının teknik ve estetik kurallara uymak zorundadırlar

Sıradan bir söyleme var Ömer Bilge'nin "**Açık Gece**" adlı kitabındaki şiirlerin çoğunda. Yanyana koyarsanız düzyazı oluyor, altalta koyarsanız şiir Konular anlatımından da eski. O nedenle kitaptan sevindirici bir ses gelmıyor Ama:

Hâlâ o şehirde misin/ Sokaklarını bin göz iziyle gezdiğin. "

deyişinde olduğu gibi güzel dizeler yakalasa da, aynı ağırlıkta şiiri götüremiyor "Zamanla" şiirinin:

"...Bu eve taşındığımda/ İki zamanlıydı yaşamak/ şimdi çok/

dizeleriyle, şiire giden yolun o ince ışığını yaksa da, hemen söndürüveriyor. Bu yolu yürümeye kararlıysa, şiirden uzun soluklu emeğini esirgememesi gerekecek. (**İnsancıl Yayınları**, İstanbul-1993)

1964 yılında Akyazı'da doğan Sevencan Keserkaya, kendini doğru tarif etmiş şairlerimizden biri. **Tutuşmuş Toprak Rengi** adlı ilk kitabının arka kapağında: " Bireysel coşkularımı, sancılarımı, sevdalarımı daha çok öne çıkarıyorum. İnsan-doğa ve deniz aşığı sevgimi duyumsadığım bireysel çıkışlarımı başkalarına iletmek ve paylaşmak yöntemini ancak şiirle yakalıyabiliyorum... Toplumsal hayattaki olay ve olguları, algılayabildiğimce, insandan hareketle görebilmeyi uygun buluyorum.. İnsan yaşamının sevgiden, sevdadan ve duyarlıktan yola çıkarak daha anlamlı kılınacağına inanıyorum. Şiirimde bu kaygılardan öte, insan üretkenliğini, iş ve emek sevgisini, zaman ve çağ ilişkisini vurgulamaya çalışıyorum. İnsanı karamsarlığa ve duyarsızlığa iten toplumsal-bireysel acılardan kalkarak, büyük umutlarımıza, tarihsel iyimserliğimize, gerçekliğimizi gözeterek, köprü kurmayı da deniyorum" diyor. Bu açıklamalar, duygu ve düşüncelerini belki eksiksiz, belki de ona yakın olarak açıklıyor Söyledikleri, yaptıklarında ne kadar yer alıyor? Bunu, şiirleri arasında gezindikçe anlayacağız.

"...bütün gece düşündüklerimi

gögsümün sol çekmecesine yerleştirdim..." gibi kendine özgü bir söylemle yola çıkıyor şair Kimi zaman, kişileri, olayları; kimi zaman da kendini sorgulayarak yürüyüşünü:

"...birleştirelim bütün nehirleri

sevgilerde"

dediği kimsenin karşı duramayacağı bir dilekle sürdürüyor Ama hüznün gölgesi üstünden çekilmiyor Bu duygusunu: ".. anaçtır acımız. " dizesiyle ifade ettikten sonra yüreğindeki

tedirginliği:

"...sanır mısın

hüzünler değiğtirir dünyanın akışını.."

dizeleriyle açımlıyor

Keserkaya'nın çoğu şiirlerinde, öykü anlatımı egemen. Bu uygulama da, dizelerde gereksiz sözcük yığılmasına neden oluyor

" .gel gökkuşağını serelim görüş gününe., " diyen şair güzel ve iyi şiiri aramanın peşinde. Bu da, daha yetkinleşmenin ilkelerinden biri. Az da olsa bazı şiirlerindeki çelişkiler ile, soyutlama adına anlamsızlığa düşmemeye özen gösterirse, sesini daha yoğun, net ve daha anlamlı olarak duyuracak.

"Nerelisin Yüreğim" diyebilen bir şairden, şiir severler çok şeyler bekliyor. (**Sorun yayınları**, İstanbul-1995)

İnsan dediğimiz canlının karanlık odası, negatif, ya da henüz banyo edilmemiş filimlerle doludur Bu filimleri görünür duruma getirmek de şairin işidir Yetkin Aröz, üçüncü kitabında:

' Şimdi kahve ocağı olmuş/ Sırlarımı sakladığım duvar/ Kitaplarımın rafı/

Düşlerimi taşıdığım yatak/ Ya gözyaşlarım/ Sessiz akıp giden/ Onlar da buralarda olmalı../ diyerek **Görülmeyen Fotoğraflar'ın** anlamını şiirle çiziyor

Aröz, bugüne kadar çıkmış kitaplarının serüvenini

Bu, üçüncü kitabım oluyor hesapca! Birincisi (Mehmet Mehmet) adını taşıyordu.12 Mart'ta çıktı ve çıkmadı! Yayımcısı kitapları ortadan kaldırdı. Kendisi de yoklara karıştı. Elimde sadece dostlara verilmek üzere alabildiklerim kaldı. İkincisi, çok sonraları, (Hüznündür/ Gün Işığından Korkan Şiirler) diye çıktı. O da dağıtım engellerini aşamadı pek.." diyerek anlatıyor ve sanatta hatır-gönül ilişkilerini dışlıyor.

Şair, hemen hemen her insanın düşünüp duyduğu, ama anlatmakta zorlandığı ortak noktaları yakalayarak şiirleştirmiş. Yazdıklarını kendi de yaşadığı için, lirik bir söyleme kavuşturmuş.

Her, şey birdenbire oldu/ Hey giysiler, ayakkabılar, dolaplar/ Odalar, sofalar, mutfaklar/ Ağaçlar, kuşlar bulutlar/ Dağlar, ovalar/ Soluduğumuz hava/ Bizi kuşatan gökyüzü/ Sevdiğimiz insanlar/ Yaşamıştık ya bir tarihte-/ Her şey tanıklığınıza kaldı/

Öyle büyük büyük sözler beklemeyin Yetkin Aröz'ün şiirinde. Yapmacıksız, yaşam kadar sadedir onlar Ama durağan değil.

" Ben hep o kadınları sevdim/ Süzgün ve sessizdiler/ Bir görünür bir görünmezdiler/ Evlerinde uçuşur gibiydiler/ Nasıl olurdu ne olurdu bilemem/ Hep hüzün renkliydiler/ Ben hep o kadınları sevdim/ Üstlerinde bir zırh gibi giyilmiş namusları/ Hep içlerine gömülüydüler/ ne zaman sevmişlerdi/ Ne zaman sevgiliydiler/Ne zaman elleri ellerine deymişti/ Yoksa hep anne miydiler/ Sevecen öpücüklerini gelip konduran/ Geçmiş zamanlarıma/ Ben hep o kadınları sevdim/ Gurbet türküleri gibi/ Tevekkül bir sevda yüreklerinde/ Hem vardılar hem yoktular/ Anılarımızda hep vardılar/ Yün örerdiler yemek pişirirdiler/ Yalnız odalarda ağlardılar "

Aröz, akıllara çelme takarak, şaşırtarak konuşmaz:

"Sözcüklerin dili vardır/ Yüzü-gözü vardır/ Elleri ayakları/ Geceleri gündüzleri/ Sessiz dalgın bakışları vardır "

dediği sözcüklere can vererek seslenir Duygularmızı ve düşüncelerinizi kapı ağzında dikelterek, isteğinizle beklemeye durdurur. "Didem Bebek Bir Yaşında"ki şiirinin:

"Her Şeyden önce güzelim/-Bunu bilmiyorsun ama-/ Mutlu bir çocuksun sen/ Annenin memesini iştahla emiyorsun/ Elterin kıvıl kıvıl/ Doydukça mutlanıyorsun/

Her Şeyden önce güzelim/ Mutlu bir çocuksun sen/ Annenin sütü bol, besinli/ Mamaların en iyisinden/ Aşılarının hepsi tamam/ Ayda bir doktor görür seni/ Boyunu kilonu ölçer/ Öğütler reçeteler verir/ Her şeyden önce güzelim/ Mutlu bir çocuksun sen/ Daha bilmiyorsun ama bebeğim/ Senin doğduğun ülkende/ Hemen ilk ağızda ölüyor/ Doğumlularının üçte biri/ Yani her yıl doksan beş bin bebek/ Ulaşamıyor birinci yaşına/ Sarıl Didem bebek sarıl/ Annenin sıcaklığına/ Mutluluğu tat minik ellerinle/ Öyle hep gülümse/ Her şeyden önce güzelim!-Bunu bilmiyorsun ama-/ Mutlu bir bebeksin sen/ Bir gün büyüyeceksin Didem Bebeğim/ Aklın da büyüyecek düşlerin de/ Sevmeyi öğreneceksin bir baştan/ Ama hiç unutmadan güzelim/ Bu doksan beş binleri de seveceksin/ Onlar da bir güzel bebektiler/ Onlar da bir masal gibiydiler/ Bir vardılar bir yoktular/ Gözyaşları dökülmüş ağıtları yakılmış/ Bilmeden gökyüzünü/ Bir gelmiş bir gitmiştiler/ Didem bebegim onları hep seveceksin/ Ölmesinler diye bir daha/ Onlar için de büyüyeceksin/ Didem bebeğim zor olacak büyümek/ Karşına çıkacak adım adım/ Yoksulluk bilgisizik bağnazlık/ Köylerinde kentlerinde gezer olacak/ Umarsızlık/ Zor olacak Didem bebek/ Karanlığı açmak/ Taşımak o koca aydınlığı/ Uyanmak güzel günlere/ Didem bebeğim/Daha çok miniciksin ama/ Seni bekliyor gelecek/ Hazırlan bütün gücünle/ dediği dizelerinde, bir bebeğe yürüyeceği yoldaki ilk ışığı yakar.

Aröz'ün, şiirini böylesi bir yetkinliğe kavuşturabilmesi, şiir malzemelerinin tümünü çok ince süzgeçlerden geçirdiğini ortaya koyuyor. Ama yine de kalabalık şiir ve şair alanlarından çok, sözcüklerin arasında olmayı yeğliyor anlaşılan. **(Boğaziçi Yayınları**, İstanbul-1995)

Zeki Erdoğan'ın ikinci kitabı Bozuk Çalgı Üçlemesi adını taşıyor Minik şiirlerden oluşan ayrımlarla üçe bölünmüş. Daha çok toplumsal sorunların irdelenmesine önem ve ağırlık vermiş Erdoğan.

"Şehirlisi tükenmiş Şehirler"de yaşarken "adımız orda, kendimiz burdayız" diyor. Hemen ardından burun buruna yaşadığımız bir gerçeği de "ölüme hudut havamız sularımız" dizeleriyle güzel bir biçimde vurguluyor.

Elimizi çabuk tutmak hastalığı, hepimizin zayıf ürünler ortaya koymamıza neden oluyor Güzel dizeler yakalayan Zeki Erdoğan'ın da şiir işçiliği biraz zayıf

" Ellerinde kimliklerini tutmayan
kimlik belgeleri..."

gibi birçok dizeyi oluşturabilen, "Küçük-Büyük" gibi güzel şiirler yazabilen Erdoğan'ın, beklentilenmize seslenenecek ürünler vereceğine inanıyorum. **(Ozan Yayınları**, İzmir-1994)

Hasan Hüseyin Yalvaç'ın anma kitaplan. Yitirdiğimiz değerleri sesli düşünmek güzeldir. Ama yazılı olarak düşünmek, ondan da güzel. Şair, yazar Hasan Hüseyin Yalvaç **Bu Bir Hasan Izzettin Dinamo Kitabıdır (Kendi Yayını**, İzmir-1994) **Bu Bir Hasan Hüseyin Korkmazgil Kitabıdır (Kendi Yayını**, İzmir-1995) ve **Bu Bir Rıfat Ilgaz Kitabıdır (Sone Yayınları**, İzmir-1995) adlarını taşıyan üç anma kitabı yayınladı.Sanırım arkası gelecek bu güzel uygulamanın. Böylesi bir davranıştan, elini kalemin emrine veren kişlnin mutlanmaması mümkün değil. Yalvaç' ı kutlamaması da.

Kitapları okuduktan sonra, aklıma gelen önerileri seslendirmeden edemedim. Yazılı düşünceler daha çeşitli seslerle karşımıza çıkarsa; hem daha renkli, hem de daha doyurucu olur diye düşündüm.

Örneğin; çeşitli yazarlarca kaleme alınmış, ama yazıya geçmemiş anılardan oluşan iki-üç sayfa. Örneğın, kitabı oluşturulan yazarlar hakkında belli sorular hazırlanarak sokaktaki adama sorulması ve alınacak önemli yanıtlardan iki-üç sayfa oluşturulması.

Bu tür yapılabilecek şeyleri dalıa da çoğaltmak mümkün. Böylesi değişik uygulamaların yaşama geçirilmesinde edebiyatımızda gittikçe azalan anı türünün unutulmaması dışında birçok yarar vardır.

Dolanı-dolanı arınıp gelen suların değerini bilelim. O, kirlilerin yıkanacağı bir su değildir İçilecek ve içirilecek bir sudur insanın, özellikle de sanatçının yüreğindeki ve düşüncelerindeki tomurcukları açtırır O nedenle hakkını verelim. Çünkü bu, diğer anlamda kendilerine şairim diyenlerin de kendilerini değerlendirmesi olacaktır

Direnmenin Şarkısı

Mevsim kıştı
bir sabah güneş doğarken yola çıktım
çorak topraklardan geliyorum
adını bilmeyen çiçekler diyarından
sakın sormayın etime batan dikenleri
anımsamak yorar beni
gün geceye dönerken
içime çöreklenen hüzünleri
neler gördüğümü unutmak istiyorum
unutmak
ve şarkılarla yeniden doğmak
ben bataklığın şarkısını söyleyeceğim
yüzüne sinekler konan çocukların şarkısını
düşlerinde bebeklerle oynayan çocukların

Soğuktu... üşüdüm
ince ince yağan yağmurlardan geliyorum
kimseyi sınıklam etmemiş seller diyarından
sormayın anlatamam
buza kesmiş soluğumu neyle onardığımı
sevgilim
babamın kucağında hiç ağlamadım
anla beni
ben köprü altlarının şarkısını söyleyeceğim
on birinde evden kaçan
on beşinde çöplükte ölen çocukların

Uzaklardan kokular getirdim size
eskimemiş gülümseyişler
yıpranmamış sözcükler buldum
yaşını bilmeyen mevsimlerden
bahar meltemleri getirdim
ben çatısı akmayan bir ev düşleyen
Ayşe'nin şarkısını söyleyeceğim
utanmayı unutmamış insanların şarkısını
açlığın... susuzluğun... sefaletin şarkısını

Uzaklardan geliyorum
uzun sürdü yolculuğum
yandım kavruldum
harını göstermeyen ateşlerde
küllerim tohuma dönüştü
adımı yazdım düşlerinize
ben kimsesizliğin şarkısını söyleyeceğim
öldükten sonra kurtlanan yaşlı adamın şarkısını

Üzüm bağlarından geliyorum
düşmekten korktuğum elma ağaçlarından
taze pişmiş esmer köy ekmeğinin tadını aldım
anneannemi seyrettim
bir inekten süt sağarken
türkülerden geliyorum
dinlerken anımsadığım
o çalışkan insanlardan
ben yalınayak gezenlerin şarkısını söyleyeceğim
bir ayakkabıyı sırayla giyenlerin şarkısını

Şimdi evlere süs olmuş
gaz lambasının geçmişini biliyorum
anlıyorum sancılarla kıvranan annemin tarihini
yaşama kavgası veren dedemin öfkesini
ben sıcak bir çorbanın şarkısını söyleyeceğim
alelacele mideye indirilen ekmeğin şarkısını

Gül kurusu akşamlardan geliyorum
karanlığa teslim olmamış kahkahalardan
ben ölümüne sevenlerin şarkısını söyleyeceğim
yokluğun eritemediği duyguların şarkısını
çığlığa dönüşen direnmenin şarkısını

Soba başında söyleşmenin sevincini yaşadım
sıcak kestanelerin kokusu burnumda tüten
ben işkencede gözlerini yitiren
Ahmet'in şarkısını söyleyeceğim
bir zeytini beş çiğnemede yutan
Cengiz'in şarkısını

Ben barışın şarkısını söyleyeceğim.

Berrin TAŞ

Felsefeden Notlar

Zafer Bülent ÜNLÜ

Görüşleri, çoğunlukla hiçbir temele dayalı olmayan insanların da (özgül bir biçimde) dünya görüşü vardır Ancak şu geçiştirilmemelidir ki, felsefeyi, varılan ya da vardığı sonuçları (kendisine) dayanak olarak sağlayabilen bir sistem bilimi olarak ele aldığımızda, gelişigüzel bireysel dünya görüşlerinin etkili yönü yoktur.

Teorik temel esaslı olmayan hiçbir düşüncenin ürünü insan (gerçekte) düşünmüş/düşünüyor olamaz.

Felsefesin düşünce bilimi olması yönü ağırlık kazanırken, sırf "bulunsun" güdüsüyle edinilmiş fikirler, felsefeler, tahterevalli çubuğundaki ağırlık noktasını dogmatik taraf ağırlıklı bir görünüm dengesine (!) yerleştirir Daha doğrusu pek bir şey yapıyor da değildir hani.

Beri yandan her teorem, her teorik temel esaslı düşünce, ayakları yere sağlam basan felsefeyi öngörmez. ve bilimselliği hiç tartışılmaz değildir... tartışılabilir olması da bilimsellik içerdiği anlamına gelmez. Bilimsellik, bir işi hipotez (varsayım) noktasında birden kestirip atmak ve hükmü hemencecik ortaya sürmek değildir Bilim, hipotezle hüküm arasındaki gelişme süreci ve kapsamlı çalışmalardır

Bir fikri varsayabilirsiniz... Ancak hiçbir sağlamaya, diyalektiğe sokmadan "var" kararına taşıyamazsınız. Bu iki şey arasında çalışma olmalı, çaplı sorular olmalı rasyonel sonuçlar ve en önemlisi (toplumsal) gelişme isteği ve koşulu olmalıdır. İşlem aralarında tüm değişik yanıtlara içtenlikle açık olunmalı. İşlem bitimi son yanıt (tabii ki bu her zaman için son yanıt değildirse de) işlem sürecinde aralara konuk edilmemeli, yanıtlar olgunlaşmadan saptama yapılmamalı ve bu ham yanıtlar rasyonel uygulamada bilinci körlükle karşı karşıya bırakmamalı.

Çalışmalar bu sıralamaya yönelik sürdürüldüğünde felsefemizi salt "edinme budalalığı" gösteriminden sıyırmış oluruz. Düşünce ve inanç arasındaki öncelikliği, "düşünce" yönünde kullanırız. Oysa yukarıdaki sıralamayı tersinden aldığımızda... yani, yanıtları önceden belli (?) soruları, "nasıl oluyor da (böyle) oluyor" gibi güdük bir araştırma içinde sorduğumuzda önce "inanç" sonra düşünce demiş oluruz.

Önce inanmak sonra düşünmek (sorgulamak-araştırmak) dogmaların dinsel saplantıların, banallığın, gelişmemeciliğin tanımlarına uyumlu olmasına ek olarak... aslında "düşünmemenin" ta kendisidir, burjuva ideologları dediğimiz kriteristlerin (!) dayanağıdır. Önce inanmak sonra düşünmek, inanmak bile değildir. Düşünmeye inanmayan düşünce, mantığın ilkelerini yadsıyan ideoloji neyi düşünür, neye inanır hiç düşündünüz mü? Bunlar düşünceyi Tİ'ye alırlar, düşünebilecek bir beyin taşıdıklarına bile inanmazlar...inançlarını çıkarsız ortamlarda ücretsiz sunmazlar çıkarlarınca inanırlar...kolaycılığa iman ederler. Düzen anlayışlarını (temiz-pak) düzenli gibi tanımlarla estetik bir açılıma sokarlar...düşüncelerini varsayım, permütasyon aritmetiğinin şanslı kıldığı bir edilgenlikle oluştururlar... Ve derler ki, ülkeye sosyalizmin gelmesi (sanki postacının getirip bıraktığı bir şeyler misali) evet, "sosyalizmin gelmesi bin üzerinden bir, bu böyle gelmiş böyle gider, bin üzerinden inme. O halde ben sosyalist olmam/olmamalıyım" diyen burjuva ideologlarının, bilmem kaç bin wattlık aydınların bildirgesi imza bulmakta hiç de sıkıntı içinde değil. Oysa insani yanı gelişmiş beyinler amaçlarını olabilirliğin, gerçekleşebilirliğin ölçütlerine göre savunup dil etmez.

Gerçeğin ve güzelliğin nicelliği yoktur Bu noktada kapitalistlere seslenip yazıyorum. "Varsayalım, düzen sosyalist de olsa kır çaba göster, nicelliği felsefene izdüşüm etme, düşünceni - çağına - gerçekleşebilirlik ölçütüne uyumlayıp sunma, oyunu kurallarıyla oynamak yerine oyunun kurallarıyla oyna... yaratıcılığını bu yolda ortaya koy"

Gelgelelim kapitalizm, toplumcul bir felsefe değildir Bireyci yapılanmayı esas alarak, bunu emekçi yığınların üzerine inşa eder Hal böyle olunca az önceki öneriler kapitalistler için gülünç bir trafiktir. Onlar böyle bir diyalekt yol izlemezler.

O halde, düşünmenin daha önce yaşaması, oluşup sürmesi ve ancak buradan sonra kişiyi bir inanca taşıyıp/getirip "konsinye" bir nitelikte bu inanca bağlaması sözkonusu demek ki...

İnancı düşünceye göre öncelikli kılmak körükörüne inanmanın tanımıdır, Gelişigüzel varılan noktayı tabulaştırarak, dogmalaştırarak (teolojinin en gözde pren-

sibi olan) "Şüpheye ve şirke düşmeye mahal bırakmadan" kutsal kitapları incelemek (!) bu tip "şartlı" araştırmalara bilimsellik süsü vermek...(sonuçta) "olmuşu" zaten kabul etmek şartıyla "iyi de nasıl olmuş ama," kısmını ilmi açıdân dayatmaya kalkışmak, konuyu-olup/biten/bitmiş gerçeklere büyülü biçimler kazandırarak illüzyon kuvvetinde mistisizm aramak noktasına taşır.

Düşünerek varamadığımız inançlarımızın yadsınamayacağı kesin değildir. İşte bu yüzden düşüncelerimiz tartışılabiliyor. Ancak iyi bakıldığında şu görülecektir, tartıştığımız, düşüncelerimizin ilerisine...inanca kadar uzanmakta.. Bu inançlara yön olmuş, kılavuz düşüncelere (sözde) saygılı davranılması, inançlara da aynı saygının gerekliğini göstermiyor ne yazık. Buradaki güdük standart, sözkonusu tartışmayı sanki "inanç" değil de teorik "düşünce" tartışması olarak, adeta sınırlayıp, inancı alabora edip, işin eylemini hiçe sayıyor

Beri yandan sıradan düşüncelerin tartış(tır)ılması, uyumsuzluğun dışında hiçbir şeyin göstergesi değildir, Hür düşüncenin hür koşulların aydınlığında tartış(tır)ılmasıyla, (sanki) pek bir ayrıklığı varmışça gibi gösterilip aslında düzene pekala uyumlu... düzenin pekişmesini şakşaklayan düşüncelerin kendi düzleminde tartış(tır)ılması arasında bağımsızlık ve boyunduruk ilişkisi kadar bir fark vardır.

İnsan ve topluluklarının, inançlarını mutluca sürdürebilmeleri için düşüncelerini bağımsızca öne sürebilmeleri gerekir Düşüncenin hür olmadığı beyinlerde ve toplumlarda inançların bağımsızlığı ve mutluluğu...sonuçta gelişimdeki bilimsellik yükü anlamsızdır İnançlar insanları mutlu kılabilmeli...

Mutluluğun en büyük engeli - buralara taşınırken - her tür bağımlıktan sıyrılmasıyla kırılır Gözlerinizi bir toplumun üzerinde şöyle bir dolaştırın. Kaç mutlu insan görüyorsunuz? Kaldı ki (yöneten) düzen, bu mutsuz insanların inançlarına (hani) gölge olmaz, görünüyorsa da, sonuçta toplumsal mutsuzluğun sebebi, (yönetilen) kişilerin inançlara olan yolculuklarında "düşünceyi" (kendi işlemlerinde) bağımsız olarak taşıyamadıklarına gelip dayanır. Demek ki düşüncenin sağlıklı yapılanmasından aranan ön koşul, toplumsal "baskıyı kırmak"tan önce bireyci tabuların (siyasal baskıya rağmen) kişi başına düşen çabayla yıkılması koşuludur

Önce düşünmek sonra inanmak... Düşünmeden inananlar şunu her zaman hatırlamalılar, kendileri de düşünürler elbet. ancak inancı düşünmek , düşünceye inanmaktan çok daha başkadır İnandıktan sonraki düşüncelerin tümü özgür olmayabiliyor, hatta düşüncenin "kuvvetini" kabul etmiyor, eski törel ve ilkel inançları yeniden yapılanma çabasından uzaklaştırdığı gibi insanı oto - kandırmacı sistemle tanıştırıp karanlığa kanalize ediyor

Buraya kadar ki beraberliğimiz her türlü yadsımaların, yalanlamaların, olumsuzlamaların... ayrıntının varsayımdaki ve varsayımların ayrıntılar üzerindeki etkin rolüne kör bakmanın asıl başladığı bataklığı bir parça ortaya koyuyor.

Doğruluk derecesine hiç bakmaksızın birtakım değerler, yersiz prensipler edinip... üzerinde çok düşünme gereği duymadan "şüphe götürmez biçimde" inandıklarımızı hâlâ aynı saksılarda suluyor olabiliriz. Böyle bakıldığında değerler prensipleri.. prensipler sınırları.. sınırlar çerçeveyi... çerçeve de mahkumiyeti kolayca getiriyor Beri yandan diğer bir olumsuzluk, düşüncesizce inandıklarımız (başka bir açılımla) kuralları ve banal ilkeleri bilim fakiri kalmış düşüncelerle inandığımız "değerler" kolayca dejenere olurlar, amaçlarını sildirirler, çağdaş içeriğe maya olamazlar Hatta şaşılmamalı, trafik dışı inançların yani mantık dışı/mantıkla yakın ilişki kurmaktan öte duran inançların kendi içindeki kavramları birbiriyle çelişik durumu girer. En garibi, inancın özünü oluşturan ilkeler, amaçlar ortadan çifte birer ve yavaş silindikleri halde, inanç (sanki) vurdumduymazca sürüklenip giderken - işin bu tutarsızlık yönü kişice incelemeye bile alınmaz. Ta ki, her şeye bilimsel düşüncenin ışığında başlama kararı alana kadar

Böylece bu karar her ne kadar mutlu son getirmiş gibiyse de. .aslında gelinen bu nokta mutsuzluğun başlama kararını saptıyor (Çünkü) artık düşünmemek yok, bir önceki formüllerin işe yaramazlığı (kolay yenir - yutulur lokma olmaktan) çok öte. çevre, iletişim sorunları ekonomik bastırma... ve benzer sorunlar bu duyarlı trafiğin yokedilemez engelleridir

Yaşamda hiçbir zaman geriye dönüş yoktur. Hiçbir eski yaşam biçimi, türlü gelenekler, (hikayesinden başka herşeyini yitirmiş) mitolojik esintiler yeniden hortlamaz. Oysa bazı kimseler geriye dönüş hareketini "öze dönüş" olarak gösterirken, bu saptamanın bir "tıkanma" sonucu oluştuğunu kavrayamazlar Öze dönüş geride değil ileridedir Evet doğru, gelişme öze yaklaşımdır, öze yaklaşıldıkça "gelişmeden" daha çaplı söz edilecektir Toplumsal sürecin ve işin özü gelişmedir Gelişmenin özü ise öze yaklaşımdır, ancak öze dönüş değildir Doğruculuk, insanın (durup) özüne dönmesi değil, özüne gitmesinin kavranılmasındadır İşin özü bu kadar basit gibi de değildir hani. Ancak yine de gelişim sürecinin özünü bu tutarlıkla kavrayabilmek tarihi doğru algılayabilmeye yarayacaktır Aksini iddia ededuranlara ise "gelecek takvimi" yanıldıklarını açıklayacak kadar "öz" bir tanımdır

Hızla ilerleyen ve teknolojinin gün geçtikçe geliştiği şu gezegende atmamız gereken ilerici adımları atamadığımız..."hamle" dendikçe karşı tarafı "mata yaklaştırmak" dar anlamında algıladığımız taktikler ve bu yanılsamanın hâlâ bilincinde olamadığımızdan kaynaklanan "tıkanma", bize "iptidai" zaman anlayışlarını cazip gösterebilir. Bu istem, çıkış noktalarının bulunamadığından oluşan bir yanılmadır

O dönemlerden günümüze birçok gelişmelerle gelinmiştir Gelişmelerse insanlığı yeniden başa dönmeye mahkum kılmaz. İnsanlığı başa dönmelere mahkum etmedeki savunmacı yapılar, bu istemlerinin aslında "çıkış noktalarının belirlenemediğinden" kaynaklandığını görememektedirler. Gelişme ve sonuçları, başa dönme değil, başlardan/başlamalardan uzaklaşma amaçlıdır Ayrıca gelişmenin bize ne amaçlı seslendiğini algılayabilmek için gelişmenin "özünü" aramak gerekir Aynadaki aksinin bile bilincinde olmayan (yada) olup da "kendisiyle" içten bir tanışma içinde bulunmayan insana, kendisini bulup göstermemiz ve "bu sensin işte" dememizin yararı yoktur Kendisini arayan insan değil aynada, evrendeki aksini (yansısını) bulabilmiş insandır. Buna göre, gelişmenin bize ne amaçlı seslendiğini dinleyebilmek için gelişmenin kendisini aramak, gelişim içinde bulunabilmek zorunluktur Tıkanıklıktan utkan sonuca bu zorunluğun

gereğini yerine getirmeyle ulaşılabilir. Zaten çıkış (tırmanma/ yükselme) tıkanmayla utkan sonuç arasındaki çizgidir Tıkanıklıktan "tıkanmışlık öncesine yolculuk, çıkıştan uzak kalan...gelişmeyi hiçe sayan. geçmişin eski deneyimlerini abartılı kılarak (başa dönüş) ona sarılma kolaycılığına yolculuktur. Böylece çözüm değildir "Çözümleme" ipteki bir düğümün çözümünde olduğu gibi eski yapıya kavuşması değil, tıkanma ve düğümlerin ortaya çıkardığı problemleri sonuca götürme azizliğidir.

Ne Sovyetler Birliği ne Türkiye, bu azizliği gösteremediler Gorbaçov'un (Yeniden Yapılanma) politikası bidefa sosyalizmin yapılanmasına yönelik bir çalışma değildir "Tıkanıklıktan" utkan sonuca yolculuk değil, başa dönme kolaycılığın kandırmacılığıdır Bu yüzden sosyalizm (kapitalini yitirmiş bir şirket gibi) iflas etmiş değildir Ki sonuçlar bunu böyle belirliyor Oysa marksizm yenik düşmemiş, Sovyet muhafazakarlığı ve katı milliyetçiliği yüzünden yapılanması geçiştirilmiştir. Bu noktada Spinozalardan günümüze uzanan tarihsel maddeciliğe ve sonuçta Engels'e, Marks'a, Lenin'e gönderme yapılamaz. Eğer yapılabilirlik doğrucuysa Atatürk'e kadar gönderme yapılabilmeli...çünkü bir yığın insan Atatürk Türkiye'sinin sorunlarında boğulmaktadır. Böylece Hiroşima adına Einstein'a ya da termonükleer dinamiğe... gericilik adına Muhammed'e, 8-0'lık İngiltere yenilgisi adına futbola gönderme yapılamaz. Bunlar tarihsel sürecin birer kesiti olup, bilimsellikten pay alıp almamanın, "gelişmenin kavranıp - kavranılmadığının gerçek sonuçlarıdır

Devrimler nokta amaçlı değildirler. Komünizmin sınıfsız - sınırsız amaçlı toplum modelini alaya alanlar Avrupa'ya kafalarını (miyopsuz gözleriyle) çevire dursunlar Avrupa'daki sınırlar dün nasıldıysa, bugün nasılsa, yarın nasıl olacaksa ve gözleri şayet miyopsa bu beyhudeler hemen gözlük kullanarak bunu gözardı etmemeliler. Sınıfsızlık koşulunu ise şimdilik aynı paralellikte görmüyorum. Yine de çok küçük bir alıntı diyebiliriz sosyalizmden... Avrupa son Avrupa değil, Karl Marks da tarihsel maddeciliğin son virtüözü olmayacaktır. Buradan çıkan sonuç Avrupa'nın sosyalizme doğru yolaldığını göstermez Kaldı ki tam tersi. Avrupa, birliğine alacağı ülkelere ve coğrafya dışı "birlikteliğine" katacağı ülkelere koşullarını - kişibaşına düşen dolar miktarı uyarınca - dayatırken, ekonomik çıkarlarını iç - dış alım - satımına yani gümrük içinde gümrüksüzlük sistemine bağlayarak... bunu da aday adaylarına dayatma pratiğini sürdürmekteyken, burada marksist felsefe kokusu aldığımızı söylemek budalaca olur

Sistemin toplumsal gelişiminde "tıkanma" olduğunda geriye yolculuk çıkış ve sıyrılma başarısını getirmezken, aynı zamanda "çaresiz sıvışmanın" yenikliğini matematikler. Çıkaryolun sürekli yenilenme yapılanma koşulundan geçtiğini prensiplemeliyiz. Yenilenme yapılanma "gelişme" amaçlı olmalıdır Gelişim tutarlığının bir sistem biçime dayandırılabilmesinde bu tür zorunlu yapılanmaların gecikmeden geçiştirilmeden oluşturulması... yapılanmaların (her tür) sistem için "doğal konuk" oldukları yadsınmamalıdır

Marks Engels döneminde sosyalizm (o dönem adına) yeni bir yapılanmanın ürünüydü. (İdealistlerce) bu döneme ait en eleştirel yani, Marks'ın "din bir afyondur" önermesine karşın "Marksizmin proleteryaya dayalı yeni bir din sürecini başlattığı" saldırılardı. O döneme ait bu tutarsız eleştiriler ve saldırılar, kapitalizmin bugünkü parlak başarılarıyla (!) çaplı bir hale getirilmiş... sömürüye karşı savaşımın manifestosunu kaleme alanların geliştirdikleri diyalekt yöntem bizzat kendilerine karşı kullanılmaya başlanmış... (voleybolda) "karşı smaçı" etkisizleştirip yeni kurulan paslarla (!) karşı saldırıya geçer gibi diyalektik, kapitalizmin saldırısında kullanılmaya başlanmıştır. İşin en garibi, ezilen emekçi yığınlar, kendilerini sömüren gülünç ama hâlâ da başarılmakta olan politikalara yandaş olarak katılmıştır.

İnsanın beyin yapısı kendi bilincini kandırmakta çok zekidir Bir beyin, diğerine göre aptalca/sıradan ilişkiler sergilemekteyken dahi "kendine çalışır bu zeka potansiyelini" körleyemez. İş, kendini kandırma olunca - içe çalışır bu zeka - öyle bahaneler üretir ki, her başarısızlığa birden çok "zavallı" neden öne sürer, Bu herhangi bir mafyanın, öldürdüğü kişi başına birden çok gerekçe bulmakta zorlanmaz yapısını andırır Sonuçta sadece namus (!) adına işlenen cinayetler vatan haini (!) nişanıyla hücrelerde bitirilen evlilikler (!) dinsizlik mertebesiyle (!) ölüm ödülüne aday gösterilen listeler... belki de bu yazıların "insanlık adına" yararsız görüldüğünün kararına ulaşan mahkemeler... vs.

(Bu yazılarda) benimvatanım tüm insanlığı kucaklayan bir coğrafya ülkem şu yuvarlaklığı kesinleşmiş dünya, ve benim dinim "bilimdir" kokuyorsa, size göre bir parfüm modelini üzerime sıkmakta böyle neden gayretlisiniz, anlamak mümkün...

İnsan kendi çıkmazının nedenlerini sıralar elbet. Sayar döker. Ancak sayıp döktüğü nedenler, başarısızlıkların "iç zeka" kullanılacak bahaneleşmiş zavallı açmazı mıdır?

Gelişememe, ilerleyememe gibi ciddi başarısızlıkların köküne ayak üstü sohbetlerle inilemez, Gerçek nedenler kapsamlı çalışma ürünlerine saygı duyularak saptanır Teolojik manifestonun atmosfer dışı bir vahiden çıkış yaptığı varsayıldığında, insanlık, kapsamlı bir çalışma sonucu kutsal kitaplarını üretmiş görünmüyor. İnsan, bu yüzden belki kendine yabancı. Bu tanışmayı sağlayabilecek tek "diplomat" bilimdir" Dinler bilim için amaç olmadıktan... bilimler gelişme amaçlı olmadıktan...gelişme de - emekçi yığınların üzerine bireyci/starcı/jandarmacı bir amacı inşa kıldıktan sonra, ne dinin ne bilimin ne de gelişmenin ürünü pozitif değildir.

İki seçeneği var insanın, ya, insan bilimi düşünecektir, ya da insanın yerine dinler düşünecektir

Dinler soru sormayan, düşünmeyen insana, bilginin dublorlüğünü yapar... Bilim ise insanın soru sorup yanıt arayabildiği tapınakların yalvaçıdır.

Dinler, başlarda düşünemez olan insanları genel bir ilkokul eğitimiyle "ortalara" hazırlar Bilim, yükseklere ulaşabilmenin derinliğidir. Bilimle din arasındaki en çarpıcı paradokslardan biri de... din, insanlığı bir sonra hazırlarken, bilim insanlığa, başlama noktalarının yasalarını hazırlar Din, bilime sıcak bakadursun, pozitif bilim hiçbir zaman dine sıcak bakmaz. Rolatif söyleyecek olursam, bilim, bu sıcaklığa tek bir koşulla karşılık verir... o da (dinlerin), insanlığı genel bilgilerle "son" diye hazırladığı (cenette bile?) bilimin yine yaşayacak olmasını ve sonsuza dek gerçeği arayacağını kabul etmesi koşuludur.

Bilimsel sürecin en anlamlı yapılanması, bulguların kendi aralarındaki yenilikçi yapılanmalarından öte, (bulguların) birbirleri arasındaki gerçekçi köprülerin kurulmasıyladır. Aralarındakl - en güçlü ortak düşman - sömürü olup, sömürüyse, din ve bilim dahil bütün değerleri ranta uyarlarken... kesin olan birşey var ki o da insanlığın sonunu hazırlıyor olmasıdır.

Eğer sosyalizm geliştirilmiş yapılarıyla ortaya sürülüp her tür sömürü düzene son verilmezse (belki yüzlerce yıl sonraya kalmadan) geleceğin savaşları, devletlerin bayrakları adına değil... global tröstlerin kapitalistleri adına olacaktır. Kapitalizm büyük büyüsünü üflemeye devam ettikçe (bu gidişi hiçbir din önleyemeyip üstelik pekiştirerek) koca gezegende ne bir devlet ve bir bayrağı, ne bir din ve peygamberi olmayacaktır Sembolik devletler... sembolik havra/kilise/camiler... bundan böyle paranın ve böylece kapitalizmin güçlü kanıtıdır bu. Devlet adına tröstler... din adına para... bilim adına sömürü. Peygamberliğini kapitalistlerin ve yüksek burjuvanın oluşturduğu... ve ilan edilen paranın dini...

Ne demiştik? Neyin çözümünü bulmuştur şu geçip gıden insanlık. Ortaçağın feodal vurdumduymazlığından günümüze... değişen, çözümlenen nedir? Günümüzün "gelişmecilik yasaları" varsılla yoksul arasındaki uçurumun korkunç ürkütüsüne ve ezilmişliğin susturumuna dayanıyor olduktan sonra, değişen nedir? Kurulan teknolojiler rantın savaşına dönüştürülüp... varsıl burjuva bireylerin kullanım şansına açılıyor olmasıyla, iletişimi ele geçiremeyen proleteryanın bu konuda gerçekçi yanıtları nasıl değerlendirilmeye alınabilir ve yine, "gelişen" nedir... söylenebilir mi?

Çözümleme ipteki bir düğümün çözümünde olduğu gibi eski yapıya kavuşması değil... tıkanma ve düğümlerin ortaya çıkardığı problemleri utkan sonuca götürme azizliğidir.

Ne demiştik? Ne Sovyetler Birliği ne Türkiye bu azizliği gösteremediler, Sovyetler, sosyalizmin çoktan yapılanması gereken gelişimine önayak olma yerine, sözüm ona "iflas etmiş" bir rejimin/oyunun primadonnası oldular.

İşin Türkiye bölümü daha trajik... Türkiye'nin (Rönesans yerine) ilk gerçekçi yapılanması "Atatürk Devrimlerinin" peşpeşe ortaya çıkışıyla başlar. Kökeninde bilimselliğin dogmalara savaşımı yatmaktadır. Aradaki yılları çarçabuk geçip günümüze vardığımızda, varılan nokta "belirsizlik " olup... bizi ne ısıtmakta ne serinletmekte. Sovyetler gibi bir dağılma / parçalanma çıkmazı... ancak bu süreç Türkiye içi "içten kamplaşmayı" işletiyor. Bir yanı Din Devleti bir yanı Kürt Devleti istemleri "tıkanıklığın" adıdır. "Hiçbir şeyde geriye dönüşün olmadığı" ilke, gelişmenin temel düşüncesiyse, sistem için zorunlu yapılanmalar süreç içinde savsaklanmamalıydı. Eğer bu işlemler bu sürece alınmış olsaydı Türkiye din ve kürt gerçeğini "sorun" olarak yaşamayacak, sorunlar bu boyutta ortaya çıkmayacak, ancak bir değişik "ad" aldında gelişimden payını alacaktı. Bu "değişik ad" ın bu yazıdaki sözlük karşılığı sosyalist bir yapılanma ve bilimsel bir devlettir.

Geçmişte saray azınlığı feodal avamda sorunken, tam tersi de bir sorun içeriyor. Tüm çağlarda ve günümüzde her tür etnik azınlık, baş yönetimlerce bir sorunmuşcasına sergilenirken... yönetimlerin etnik kesime baskısı da (azınlıklar açısından) "sorun" içermekte. Bu bir "düğümdür" Buradaki düğüm ipteki düğümün konumuyla eşdeğer tutulamaz. İnsanlık tarihini (kafadan atmaca- kaç-rakamsal yıl kadar?) geriye döndürerek bu farklı yapılanmaları ortadan kaldıramıyacağınız gibi, çözümü - kestirip atarcasına - koparark da sağlayamazsınız. Düğümleri çözerek yok saymak, koparark yok saymak nokta çıkışına ulaştırmaz. Tıkanmaları matkaplayarak gidermek çözüm getirmez. Çözümleme ipteki düğümün çözümünde olduğu gibi eski yapıya kavuşması değil - bu tıkanma ve düğümlerin ortaya çıkardığı problemleri utkan sonuca götürme azizliğidir Bu tür tercih gelişmenin yansısıdır., Taşınan beynin gelişmeye açık olduğu iddia edip, tersi bir süreci çalıştırmaya yönelik davranışlar bir "iç zeka ile" geliştirilen kandırmacı yeteneklerin bağımsız objektifliğine süredeğin yaşayabilir.

Düğümün eski yapısı bir - iki hamle öncesiyle bulunamaz. İpi ortadan kaldırmakla da doğacak problemlerin önünü alma becerisine sahip olamazsınız. Eskinin hangi senesi? "öz" diye gösterilen "geçmişin" kaç metrelik geriyi/ gericiliği hedef gösterdiği tartışmaya başlanıldığındaysa ortaya gelişme diye bir sonuç çıkmayacaktır Düğümleri düğümsüz yapıya kavuşturarak böylece de problemleri ortadan kolayca kaldırılabilir göstermek, pratiğin kolaycılığı değil, kolaycılığın nazariyesidir

Böylece herşeyin kolaycı bir çözümü var gibi görünür. Eroin bağımlığının çözümünde de bu "pratik kolaycılık" pekala destek görebilir Oysa insan bu bağımlıktan payını aldığında yaşamsal düğümler problem hanesinde kalırken, (bunlarla savaşmadan) bu uyuşturucuların imalatına yönelik (tarla- tezgah-file) çalışmalarını çözüm göstermek ve rakibi bu yönüyle belirlemek problemi çıkışa götürmez

Kısaca pürüzleri ütüleyerek ortadan kaldırarak... böylece ayrıntıların zenginliğinden ve bunların kazancından... sonuçta gelişimden pay almamak yerine, açmazların getirdiği problemleri çıkmazdan kurtarmanın çalışmalarına koyulmalıyız. Düğümleri , pürüzleri, tıkanmaları, bir "açmaz" olarak kabulgörmeye başlayınca, bu açmazın problemlerini çözümlenip çıkışını bulunması adına doğal karşılamalıyız. İnsanlık sürecine tüm doğallıklarıyla katılmak isteyen problemlerin kaçınılmaz varoluş savaşı, gelişim adına önemi büyük bir konuktur Bu türden konukların ağırlanıp uğurlanabileceği tek salonsa insan beynidir.

İnsan gelişimi, çözümleme ve çıkış yetisiyle orantılıdır. Böyle olduğundan "tıkanmanın" bir sonraki adresi olan "açmazlarla" tanışmak durumundayız. "Açmazlarla" tanışmadan açmazları kabul ediyorum demek, içten bir söylem olmadığı gibi doğru da değildir. Açmazları tanımalıyız. Yoksa, açmazlığı yaşamamamız uğruna (?) bunun sistemini bulduttumaya (!) ve bunu kurmaya kalkışmak gelişmeyi reddetmektir.

Tıkanıklıklar problem için, problem çıkmaz için, çıkışlar gelişme içindir Gelişmeyse kesinlikle geride değildir, "gelişme" problemin öncesine değil, devamına olan yolculuktur Gelişme "öze dönüş" değil, "öze yürüyüştür " Öz, (şimdilik bildiğimiz) bir atom... bir çekirdek...

Mikroskobun henüz bulunmadığı "geçmişlere özlem" duyarak "öze" ulaşılamaz. Hem düz çizgili bir hayat hem mikroskop...işte asıl Ti'ye alınacak ütopya budur. Mikroskopsa bir sıra düğümün, bir yığın soru-

ların, açmazların - bilim adına rasyonel bir yanıtla - çıkışa yolculuğudur. "öz" gelecektir. Yapışma dışı özelliğe sahip teflon tencerelerin çizilmemesi adına kullanıma giren "tahta kaşık" örneğini "öze dönüş" savunuyla parelel kılmak - omletin yapışma yeteneğine - hakaretten başka birşey değildir... ve sıradan bir teknoloji kullanılarak basılmış metal kaşıkların statik zararlarını "öze dönüş" yasanıza alkış yaparak da (elektronların akışını yasalaştıran) bilimi gölgeleyemezsiniz.

İleri kapitalist devletlerin, gelişmemiş (pardon) az gelişmiş ülkelere "demokratik" ve "ekonomik" refah ulaştırma çalışmalarının "gerçekliğinde" - içtenliği - anlaşılır bir yön de yoktur. "Bu anlaşılmaz karışık görünümlü uzatılan elin kolu, sömürü mekanizmasının ünitesinden uzanır. Bu yanılsamayı ister merkeziyetçi kontrol, ister yeni dünya düzeni adıyla kavramlaştırsak da, temel nedenler ileri kapitalist ülkelerin birbiri karşısında yok olmama/ayakta kalabilme stratejisinin kaçınılmazlığıdır.

Ayakta kalabilmenin en ilkel ve acımasız dayanağı sömürüdür. Sermaye kullanımlı sömürü sistemler kapitalizmi işletir. Sosyalizmin en gerçekçi ahlaki bidefa kapitalizmi mutlak reddetmesidir. Kapitalizmin nicel başarısı (yüksek kazancın tek donesi durumundaki) parayken, sosyalizmin "sonuçta" başarısı hakkında insanlık henüz birşeyler savunur durumda değildir ne yazık. Çünkü sosyalizmin verisi, parayı (mutlak) olumlayan mezhep saçmalığı değildir Taşıdığı amaç çağlar boyu sürüp giden - insanda yoğun mülkiyet inadının - ilkel yapısını, (dayanağı) sömürü olmayan bir gelişme sürecinde evrimleştirmeye yöneliktir. Böylece sosyalizm toplumsal gelişmeye hizmet etmeyen ekonomiyi (parayı) salt kendine hizmetkarlık yatırtan bir anlayıştan çıkartarak, onun böylesine yoz ve sınırlı kullanım alanını yıkar.

Çağımızda birkaç ileri kapitalist ülkenin refah içinde bulunduklarının gösterime sokulması, tüm burjuva ideologlarına "kapitalizmin" reklam doneleridir. Az gelişmiş bir ülkede gelirinin ortalama % 8O'inin % 2O varsıl azınlık tarafına "üleştirilmesinde" olduğu gibi, dünya üzerindeki "ileri azınlık", (reklamları refah göstergeli olarak yapılmakta olan) devletlerin % 2O'den çok düşük oranını karşılar, Böylece kapitalizmin refaha açılımlı (düzen) iddiasına birkaç flaş örnek sokuşturulmuş olunur. İnsan renklerden birini sevdiği halde, olanakları da varken, kazağında, çakmağında, ceketinde, çizmesinde bu rengi taşımaması garip olur zaten. Bu suluboya kutusundan çekip benimseyerek kullandığınız...ve böylece "ferah" bulduğunuz (bir) rengi tablonuza taşıyarak, meydana "refahı" azalmış bir kutu çıkarmış olursunuz. Başkaya şöyle der. "Bir yerde zenginliğin kurulması, başka yerde yoksulluğun yaratılmasıyla mümkündür." O'nun adına ekleyecek olursam "Durum böyle olunca da boş cep paranın hizmetkarıdır."

Sosyalizm toplumsal gelişmeye hizmet etmeyen ekonomiyi (salt) kendisine uşaklık yaptırtan bir anlayıştan çıkararak, onun böylece sınırlı kullanım alanını yıkarken... egosundaki "yoğun mülkiyet inadını" kırmış bilinçli beyinlerin öncülüğüne gereksinim duyar, Sosyalizmdeki bilimsel yapılanma ancak bu "doğal" yansımanın inandırıcılığına dayandırılmalıdır. Sosyalist felsefe bu çalışmayı gözardı ettiğinde, "mülkiyet hırsı" açığa çıkmamış, eyleme dönüşmemiş proleteryaya suni bir yapılanmanın hizmetini yapıyor olacaktır. İnsanı bu sosyal dayanışmanın başlama noktasına taşıyıp çıkaramamış dinler, insanın "inat kırımına" yönelik evrimleşmesindeki bu güdüklüğü üstlenmesi gerekirken... sosyalist felsefeye kara çalmalarla, diyalektik dışı bir mantık sergilemekteler

Çağımızda bilim, gelişmiş devletler arası emperyalist çekişmenin oyun alanına dönüşmüştür Bilim, üniversitelerini bu çekişmeye hazırlayarak para kaynağının tamamını (sömürüde) ABD ve AT yarışlarıyla edinirken din ise bir gün kendinin bilim tarafından keşfedileceğinin ütopyasında, armudun plşme hayalini kurmaktadır

Dünya üretim kaynakları belli ve sınırlıdır Bu kaynaklardan haksız ve dengesiz bir oranla kar edinen ülkeler, kapitalizmi "şık" gösteren ülkelerdir Suluboya kutusundan alınan her değer, çalınan her emek ezilen yığınların bir kat daha sömürülmesi anlamını çıkarır Emek, karşılığı verilerek alınmış olduğunda ise üreten ve tüketen arasındaki dengesizlik ortadan kalkar İşte kapitalizm bu dengesizlik üzerine kurulu bir yapılanmayla sürüp giderken... "şık"lığın (neden?) şık olduğunu nereden kaynaklandığını dil etmez. Bu gerçeğe türlü büyüler katarak, (kendine göre) bir gerçeklik kampanyasıyla...toplumsal gelişmeyi, toplulukları sömüren bireyci yapıların gelişmesi şeklinde anlatır

Kapitalist politika parayla (dilediği) herşeyi olumlatır. Kendi doğrusunu. kendi rengini... kendi dilini.. hatta (kendi) insanını. Kapitalist politika, para kullanımıyla herşeyi olumlatırken... güzelin, doğrunun ve gerçeğin (bu trafikle) olumlanmasını isteyerek, topluma anlamlı göndermeler (mesajlar) sergiler ve iyi kitap, satan kitap. tutarlı felsefe (günümüze uygun.) felsefe...güzel şarkı, prodüksiyonu güçlü (!) şarkı.. (böylece de) büyük hırsız, büyük götüren.. büyük yazar, büyük yerde yazar demektedir

Günümüzde FIBA, milyarlarını Basketbol kulüplerinden kazanıyor Basketbola harcanan yatırımlar ülkeden ülkeye değişiyor 2O - 3O bin kişilik kapalı salonlarıyla, transferlerinde korkunç paralar harcayan bir kulübün FIBA'ya getirisi, üç - beş harcamayla takım kurmaya çalışan diğer ülke kulüplerinin FIBA'nın avucuna koyduklarıyla bir değil tabii. İş böyle olunca, diyelimki seyirci taşkınlığıyla kapatılacak olan salonların (stadların) kapanma gerekçeleri, kulüpler adına farklı işletilen şans ve ya yasal boşluklarla gözardı edilmekte ya da uygulanabilmekte. Sonuç. sonuç "sistemin" güzelliklere etki ederek, rantın olumlandır(ıl)ması çalışmalarına standart biçmektedir.

Haksızlığa uğramış gibi bir durumda kalan ülkeler, aslında kendi ülkelerinde bitakım haksızlıklar üreterek (Basketbol Futbol) gibi fedarasyonlar arası birinci çekişmeciliğe "rant" bir yaklaşıyla baskıda bulunurlar, Bakışlar FIBA ve FIFA'ya üye ülkeleri taradığında (bu) iki fedarasyonu da - eşit destekli - çalışır bir ülke göremez. Para kaynağı nerdeyse, sistem o sporu ekonomilendirerek, birinin başarısını diğerinin gölgesi üzerinde yansıtacaktır Spor haberlerinde bu adaletsiz yansıma tv sayesinde evlere kadar girdiği halde işin "kapitalist" bir boyutu olduğu - köreltilmiş bilinçlerde - görünüp göze batmayacaktır Sonuç. sonuçta kapitalist sistem "başırının" ne olduğuna, neyin diğerine göre başarılı gösterileceğine kadar kararı kendisi verir. Sen de bu arada bir sürü TOP 1O/ DOP 1O seyrediyor olursun...hepsi bu.

Yürümek (IV)

Ozan YILMAZ

İç Eleştiri Ya Da Öznelliğin Perde Arkası

Yaşamı, sahte bir bölmeyle özel yaşam-genel yaşam diye ikiye ayırıyoruz. (Özel yaşamda öznel, gnel yaşamda nesnel düşünüp davranma eğilimindeyiz.) Bu ise şizoid (şizofroni benzeri; kişilik parçalanması/ bilinç yarılması öncesi) durumu anlatıyor: Amire-patrona ayrı, eşe dosta ayrı tavır sergiliyoruz. İş yerinde başka, alış-verişte başka insanız. Okurken yeni, konuşurken eski düşünceleri üretiyoruz. Evde farklı, dışarda farklı duyguları yaşatıyoruz/yaşıyoruz... Yaşamı bölmelerle parçaladığımız oranda kişiliğimizi de parçalıyoruz. Uyum vidalarıyla birbirine tutturduğumuz bu çelişik ögeler beynimizde sinsice çatışıyor; "sıkıntı" yaratıyor Bunun bilincinde olabilirsek, gücümüz varsa, çözme olasılığı beliriyor Olamazsak, "neden sıkılıyorum" diye dönüp durmak, alkolle vs. unutmaya çalışmak ya da "hedonist" eğlencelere yönelerek savuşturma gibi sorunu yerinde bırakan çıkmaz sokaklara dalıyoruz. Dış etkenler fitili ateşleyici ya da var olanı kamçılayıcı rol oynasa da zaman zaman, iç sıkıntılarımız büyük oranda insan ilişkilerimizden, yani özel yaşamımızdan kaynaklanıyor ve bu genel yaşamla iç içe... Şimdi bir soru: **Özel yaşam/özel sorunlar** "mahrem" midir.... açıklanmamalı, yazılmamalı, konuşulmamalı mı,... **herkesin kendini ilgilendiren "kendi" sorunu mu?** Buna bir soruyla karşılık verebilirim: Bazı "özel" sorunları çoğumuz yaşıyorsak "genel" sorun sayılmaz mı? Ben, yaşamı özel-genel diye bölmeyi doğru bulmuyor ve herşey konuşulup tartışılabilmeli derken, bunu açıklayabilmek için "özel- genel" terimlerini kullanmayı sürdüreceğim. "Özel" yaşamdaki tutum, bir ölçüde "genel" yaşamda da geçerlidir. Örneğin, evde eşini azarlayan despot kişilik, aynı saldırgan tutumu patronsa; işçisine de gösterir İşçi ise, patrona pısırıklaşabilir(rol yapabilir/tepkisini içine atabilir ya da başkasına (çoğunlukla da yine evdekilere) yansıtabilir (Tabi, "bir ihtimal daha var "; işten atılmayı/cezayı vs. riskleri göze alıp diklenebilir) Başka bir örnek: **Sendika/kooparatif kurma ve yönetme** konusuna ilkesel olarak (teoride) aynı ve "nesnel" bakan farklı kişiliklerde 20 kişi düşünün. İçselleştirmeden onaylayan, kararsız/dirençsiz/ürkek/pasif kişilik taşıyanlar bir bahane bulup "akla uydurarak" vazgeçebilir Kurup yönetime gelenler ise çoğunlukla "özel" yaşamında nasılsa (kıskanç/bencil/paylaşımcı/özgeci/saldırgan/titiz/tembel /duyarlı/çıkarcı vs.) yönetimde de öyle davranıp, çarpık bir "öznellik" sergileyebilirler Şunu düşünüyorum sonuçta; **pratiğini yaşamadığımız konularda kişilerin sözlerine bakıp, tamamen aynı düşünceleri paylaştığımız** (ve öyle davranacağını) **sanmak çoğu kez "öznel" bir yanılsama** anlamına geliyor Şöyle olmasaydı, genel konularda (dünyaya bakış açımızda) aynı düşünceleri/duyarlılıkları paylaştığımız insanlarla kendi ilişkimiz ve her birinin kendi "özel" ilişkileri alabildiğine farklı ve çelişkili olmazdı, benzer olurdu. (Soyut **sözü**, somut **yaşam pratiğine vurup "test" edin; dağılmıyorsa sağlamdır**. Dağılıyorsa sahtedir...)

Özel/nesnel üzerine, bu genel/nesnel kılıklı değerlendirmeyi yaptıktan sonra yazının yeni bir aşamasına geçebilirim. Yazılarımda "özel" yaşamımdan ve günlük yaşamdan örnekler vererek bunun genelle/toplumla/sistemle bağlantılarını göstermeye çalışıyorum. (Sanırım ilk kez tepkili bir bireysel öznellik bu yazıda dikkatinizi çekti. Bu da gerçek yaşamın bir parçası... Sonraki bölümde açıklayacağım.) Bunu yaparken (yazarken) farklı bir ruh hali içinde hissediyorum kendimi; aşkı/dostluğu içinde yaşayan bir insanın insanlığını hissetmesi gibi insani duygular/düşünceler yoğunlaşıyor beynimde. Adeta, günlük yaşam içindeki koşturmalardan, ufak hesaplardan, sistemin zorunluluklarından azade farklı bir insan oluyorum. (Düşüncemi aydınlatan bir kitap/yazı okurken ya da bir dostla/sevgiliyle başbaşayken de böylesi bir coşkuyu hissediyorum. Dışardaki " günlük yaşam" ile karşılaşmam ise bir kaos içinde mücadaleye benziyor. Aşamadığımız; yılların ve sistemin alışkanlıklarıyla, yeterince dönüşemeden süren insan ilişkileri.. yüzeysel tanımalar sıradan/günlük sıkıntılara vs. dair konuşmalar içinde herhangi bir insandan farkım kalmıyor adeta... (Bu da benim "şizoid" durumum..) Önceden hazırlanmamışsak, **konuşurken ilk aklımıza gelen sözü** söylüyoruz. Bu da, genellikle **akılla işlenmemiş, ham/sıradan sözler** oluyor Çoğu da, beynin benliği savunmak için oluşturduğu **refleks yanıtlardan** öteye gitmiyor Özellikle kalabalıkta söylenen sözler, sözün de kalabalığa boğulmasına yol açar çoğu kez. Örneğin T V izlerken vs. ortaya atılan bir söze doğru yanıt vermek için onlarca söz, saatlerce konuşma gerekirken, ikincisi bile dinlenmeyen (kesilen/algılanmayan), tek sözle neyi ne kadar anlatabilirsiniz? Ayaküstü sohbetler de böyledir Sıradan günlük konuşmanın üretken olmayan, bilince en ufak bir etki yapmayan kısırlığı içinde kalınır (**Aklen kısırlaşmamak için her, fırsatta** -anlayarak- düşünceyi zenginleştiren **kitaplar okumalı**. Başka yolu yok...) Konsantre; slogan gibi tarafınıza dair ip ucu verecek tek sözle de özünüzü/birikiminizi/felsefenizi gösterecek vurgu yapmak mümkün değildir; "şu partiden/bu ideolojiden yana" diye ketlenmek de var **Yazmak**, bu **"sağırlar diyaloğunu aşma** anlamına da geliyor

benim için Çünkü yazmak(bence), sözü kendi mantık akışı içinde, derinlemesine ve günlük dili/sıradanlığı aşarak ifade etme, söze felsefeyi katma, dilin zenginliklerini ve olanaklarını kullunma yolunu açan, bazen düşüncenin duygusunu da yansıtabilen görkemli bir araçtır Güzel olan, insanlığın bu mirasını kirletmeden, asıl sahibi için; insan için, insanlık için kullanmaktadır

Yazıyı insan yaratır; düşüncenin, sözün simgeleşmesidir yazı. Öyleyse bir yazıyı elimize aldığımızda düşünmeliyiz; **bu yazıda insan ne kadar var** Bir insan söylemi mi, insan üstü(varsayılan) şeylerin söylemi de insan araç mı etmiş kendini? Ya da, yazan kendi adına mı söz üretiyor bir "efendi"/patron adına mı? Bir adım sonrasında da şunu düşünebiliriz; bu yazıda yazarın kendisi ne kadar var... varsa ne kadar içten amacı nedir... okura ne anlatmak istiyor? Ben, bu bakışla okuduğum için, bu bakışla da yazmaya çalışıyorum. Elinizdeki yazı; duygusu, yeni arayışları, uğraştığı sorunları olan, sorular soran yanıtlar arayan, kendi kendini sorgulayan, kendi kendisiyle tartışan, insani kaygılar/duyarlılıklar taşıyan, okurun dikkatini çekmeyi, gelişime teşvik etmeyi, amaçlayan bir yazı. **"Canlı bir yazı**.. Bu yazı, **Ben**'im.. Yazarken, yaşayan bir insanın tüm boyutlarıyla -bilinç altına dek- algılanmasını/hissedilmesini hedefledim. Bu noktaya nasıl geldim? Bunu yazının yeni bir aşamasına geçerek daha iyi anlatabilirim.

Ne Yazıyorum? Nerde, Ne Zaman, Nasıl, Niçin Yazdım/Yazıyorum

Dikkat ettiyseniz, biçime değin bir yorumda bulunmadım şimdiye kadar. Biçime önem veren bir eleştirmen (kendi açısından haklı olarak) sorabilir: "Bu yazıyı hangi estetik/edebi kategoriye göre değerlendireceğiz? Deneme mi eleştiri mi, öykü mü, söyleşi mi, mektup mu, anlatı mı, postmodern birşey mi? **Bu... bu nedir bu?** (Banka kartı reklamı gibi oldu. Eleştirmen o bankayla ilişkili olabilir... Reklam ücreti talep edelim.) Araya şiirler de koymuş.. **Bu; hepsi ve hiçbiri**.. Belli bir kalıba bağlı kalmadan, düşüncelerimin akışını bozmadan ve sınırlamadan; kullandığım kavramlara yüklediğim anlamları da açarak (mümkün olduğu kadar anlatmak istediğim anlaşılsın diye), bir bilmece çözer gibi aşamalar içeren bir yazı oluşturmaya çalıştım. Bu, estetiği önemsemiyorum anlamına gelmiyor bence. Fakat, biçimden çok öze/içeriğe/düşünçeye önem veriyorum. Buna bağlı olarak, kendimi yazı yazmayı iş edinmiş anlamında "yazar" olarak değil, düşünen bir insan anlamında "düşünür" olarak kabul ediyorum. (Bu da, "filozofluk" iddiası değil.) Bilerek ve isteyerek, aynı anlama gelebilen öztürkçe ve osmanlıca vs. sözcükleri (yaşamhayat, azade-özgür vs.) cümlenin akışına, melodisine, anlam oluşturmasına göre aynı yazıda kullanıyorum. Amacım, bir yerlerden "aferin" almak değil, anlattığımın anlaşılır olması, kavranması. Bunun için kimilerine gereksiz gelebilecek sözcük açıklamalarından da kaçınmıyorum. Söz/dil/yazı amaç değil, araç benim için. Yine de açıklamalarımda okuyana kolaylık olması için bu yazıyı yazan anlamında yazar "sıfattan özneye yolculuk" yazısını da öykü olarak adlandıracağım. Yazının tümüne de, bir yazarın, daha iyisi **bir insanın insanlara seslenişi** diyebilirsiniz...

Şimdi bu seslenişin oluşumunu, **bir yazarı/yazıyı etkileyebilen iç ve dış faktörlerin** anlaşılması amacıyla anlatacağım. Son aylarda felsefe ve insanın evrimiyle ilgili kitaplar okuyordum fırsat buldukça. İnsanın insanlığına yürümesi konusunda bir yazı tasarlıyordum ancak günlük sorunlardan/koşturmalardan dolayı yazmak için dingin bir zaman yaratamıyordum. Bu arada pek de umutlu olmadan müracaat ettiğim yurtdışı işinden olumlu yanıt geldi... Tam hazır değildim, ancak vazgeçersem de bu olanağı tekrar bulmam pek mümkün görünmüyordu. Kafamda kendimi buna hazırlamaya, gidişi olumlamaya, gerekçelerimi çoğaltmaya başladım. Bu, var olanın olumsuz yanlarını daha çok bilince çıkmasını da beraberinde getirdi. Dış dünyada da kimi kronik, kimi sürpriz sorunlar sanki çoğalıyor, yoğunlaşıyordu. Nihayet yola çıktım; karmaşık duygular ve düşünceler içinde... Uçakta geçmiş zamanı düşündüğümde hüzün, karamsarlık, kırgınlık, tepki... nihayet öfke yoğunlaşıyordu beynimde. Çöldeki şantiyeye geldiğimde bir de buna "çöl" duygusu eklendi... Önce, yolculuğu anlatan bir yazı yazdım; "ben" zamirini kullanarak ve oldukça öznel bulduğum tepkilerimi katmadan. "Ben" dememe rağmen, yaşayan "ben"; gerçek duygular yoktu. Yeterince içten bulmadım, beğenmedim. Öykü şeklinde yeniden yazarken "o" zamirini kullanarak (düşünsel olarak da) kendime dışardan bakmaya çalıştım. Yazarken, neden böylesine tepkili ve öznel düşündüğümü düşünüp bulduğum ipuçlarını da yazıya kattım. Aynı süreçte böyle bir öyküden yola çıkarak öznelliğin eleştirisini (kendim ve herkes için) ve açıklamasını yapabilme olanaklarını gördüğümden, ana dokuyu(sıfattan özneye yolculuk/yürümek.../genele değin "nesnel" değerlendirmeler vs.) bozmadan, özellikle insan ilişkilerimdeki(bireysel) öznelliği(belirgin olarak yorumlarda) abartarak yazmayı sürdürdüm. Öyküden önceki bölümde de, öyküden sonraki "olası yorumlar"da da aynı yöntemi kullandım. (Sonraki bölümlerde abartıyı bırakıp, bireysel öznelliği sürdürdüm, sürdüreceğim.) Öyküyü yazarken, yabancılaştırıcı bir ortamda yaşayan, bunun bilincinde olan, yabancılaşmanın izlerini taşıyan ve içtenlikle bunu silmeye, insanlaşma sürecinde ilermeye çalışan insana(kendime) bir yabancı gibi(olumlu bir yabancılaştırmayla) dıştan bakıp kendimi (beyinsel süreçlerimi-bireysel öznelliğimi) anlamaya, anlatmaya çalıştım. Abartı deyince, öyküdeki bireysel durumların/diyalogların uydurulduğu sanılmasın. Yıllar içinde yaşananların/gözlenenlerin, sadece (ve özelce) olumsuz örnekleri seçildi. (Bardağın boş yanını gördüm/anımsadım karamsar/tepkili ruh halimle.) Şimdi, karamsarlıktan/tepkilerden sıyrılmış ruh halimle, o insanlarla sıcak, paylaşımcı, güzel anların/süreçlerin çok daha fazla olduğunu "nesnel" olarak söyleyebilirim. Okurlardan da sıcak, dostane, olumlayan yorumlar/mektuplar daha çok geldi. Fakat, eleştiriye benzer tek yazılı eleştiriyi Berrin Taş yaptı. O da, olumsuz bulduğu yanları belirtmenin ötesinde değildi... İki yıl içinde beni en çok sevindiren/teşvik eden tesadüfen karşılaştığım bir genç okur(Birgül) oldu. Şunları anlattı bana: "Özel sorunlarımdan dolayı moralimin bozuk olduğu bir süreçti. Epeydir kitapta okumuyordum bu yüzden. Bir arkadaşım geldi, "sana bir yazı okuyacağım, kitap okumaya başlayacaksın" dedi. "Hadi canım sende... Neyse, ver sonra okurum" dedim. Kabul etmedi, yazının duygusunu vermek için kendi okumak istedi ve çoşkuyla okudu, ben de dinledim. Gerçekten etkilendim, onun duygusunu,

çoşkusunu ben de hissettim. Aynı şekilde işyerindeki genç arkadaşları toplayıp yazıyı onlara okudum, dinlediler Onlara da bir isteklilik geldi. O günden sonra bir karar verip uyguladık: Herkes kitap okuyor, belli günler toplanıp üzerinde konuşuyorduk. O yazı, senin "Okumak" başlıklı yazındı. Okumayı denize dalıp güzellikler bulmaya benzetmen filan çok hoşuma gitmişti. Haftalarca sürüdü bu okuma etkinliğimiz. " İşte, benim için en **önemli olan** bu! **Bir değişim/dönüşüm/gelişim başlatması**. Beğenilmesi, ödül alması, çok satması, "başyapıt" sayılması vs. değil. Bu yüzden, hata bulunması,olumsuzlanması ya da olumlanması; "beğendim, çok hoş yazı, güzel, onaylıyorum, katılıyorum" yaklaşımları çok anlamlı/sevindirici gelmiyor bana. Olumsuzlayandan o konuda, açımlayıcı katkı/daha iyi bir yazı, olumlayandan o yönde gelişim-eylem... yaşama uygulama, hiç değilse o yönde yaşamını gözden geçirme/kendini sorgulama anlamlı sayılabilir benim için. Tüm bu izlenimler ve yaşadığım herşey,"duygusal" bir insan olan beni etkiliyor, yazılarıma yansıyor. Aynı zamanda birçok konuda az da olsa "bilgili" ve insan olmamın gereği "sorumlu/sorgulayıcı" bir insan olarak da yaşadıklarımı, duygu ve düşüncelerimi sorgulamaya, tartışmaya yöneliyorum ve "öznelce başkaldırından da (özellikle ilişkide olduğum insanlardan/okurlardan) bunu umuyorum.

Öğreneceğimiz çok şey var **İnsanca yaşam öğretilmedi bize**. Ne evde, ne okulda. hiçbir yerde. Doğru. güzel öğretilmedi. Hep yanılsamalar... Öğrenmeye zaman bulamadan, insanlaşmanın bilincine varamadan yaşamaya başladık bir çok şeyi. Gerçek yaşama uymayan yaşantılar, yaşamın duvarına çarptı dağıldı Rehbersiz/bilinçsiz yolculuklarda, sistemin çukurlarında düşerek ve gücümüzce kalkarak, yeniden deneyerek... acılarla sınayarak öğrendik o yaşamı. **İçimizdeki uçurumları** ise, **ona yuvarladığımızda farkettik.**

"Işığın anlamını ışıkta anlamayanların, karanlıkta el yordamı ile ve birbirine çarparak anlamsı ne dramatik..."

Bireysel öznelliğimi sorguladıkça, (şimdi) "onlar tamamen haksız" yargısından uzaklaşıyorum. Süreçte, kendi payımı de buluyorum. Bu anlamda, tepkili bir bireysel öznellik içinde hissettiklerim/yazdıklarım tek başına doğru/gerçek ya da tek başına yalan/yanlış değil, sadece karamsar bir bakışın sonucu abartılı ve eksikti diye düşünüyorum. (Genele ilişkin görüşlerim, bir tepki-öfke içinde oluşmadığından, en dingin halimde bile aynı.) Oysa, öyküyü ilk yazmaya başladığımda şöyle düşünüyordum: "Artık, bir iletişimi/ilişkiyi kurtarmaya/sürdürmeye çalışmanın duygusal çırpınışlarından, "bir ihtimal daha var (ise) onu canlandırmalı, ılımlı olmalı, kızdırmamalı" sakınmalarından, "benim için ne düşünürler" endişelerinden "azede" yazacağım. Kendi açısından bakmış, taraflı vs. diyecekler Desinler Elbet kendimden yana olacağım. Neden sizden yana kendime karşı olayım? Siz benim açımdan baktınız mı hiç?" Şimdi, çırpınış/sakınma/endişe içinde değilim. /Öyle olsam, bunları yazamazdım.) Tersine daha da rahatım. O an öyle hissediyorum ve o tepkili anın/sürecin duygularını/düşüncelerini de içtenlikle ortaya koymaya çalıştım. Aynı zamanda, insanlığına soyut bir yolculukta olan birinin, süreç içinde çakışan somut yolculuğuyla "öznel" bir özdeşim/paralellik kurarak, bunu nasıl yücelttiğini göstermeye çalıştım. Kimseye, açıkça öğütler/öneriler sunmaya çalışmıyorum. Fakat biliyorum ki, insan ve yaşamla ilgili **her yazı, her eser, her yaratı bir önermedir**. Bu bağlamda yazının temel fikirlerini şöyle sıralıyabilirim: **Her insan kendi evrimini ancak kendisi gerçekleştirebilir**; bunun çabasına girmeli... Bunun ve insani ilişkilerin oluşmasının/sürmesinin bir engeli sistem, diğeri kendimiz ve ölçüsüz öznelliğimizdir Bunları nedenleriyle kavramayıp şözümleyemezsek, bir doğruya ilerlerken, bir çok yanlışa düşebiliriz/sapabiliriz. **Herşeye rağmen ve en olumsuz koşullarda bile** (yine de) **bilinç umudumuzu canlandırıp direnebilir... ilerleyebiliriz**. İlerleyen insana mikroskopla değil, büyüteçle bakmalı... analamaya çalışmalıyız. (**Özüne inemediğimiz insanı tanımış/analamış sayılmayız**.) Bir insanı eleştirirken, kendimizin nasıl yaşadığını da düşünmeliyiz.

Şimdi, (hiç abartılı öznellik yaşamamış gibi) sorabilirsiniz; **"bu kadar biliyorsun da, üstelik beynin işleyişi hakkında bilgisi olan bir hekim olarak nasıl böyle "öznel" düşündün?"** (Açıklamasam bu soru sorulur muydu?) Anlatayım. **Bir şeyi bilmek, doğrulamak ile onu yaşamak bir değildir**. Bilmek dönüşmek için yetseydi farklı bir dünyada yaşardık şimdi. Duygulanışa ilişkin değişim, davranışa ve düşünceye ilişkin değişimden çok daha zordur ve çok daha/yoğun (beyinsel) bir içselleştirme sürecini, öncül olarak da beyinde neler olup bittiğini doğru anlamayı gerektirir. Çünkü duygulanışın beyinsel/evrimsel/tarihsel kökleri çok derindedir ve duyguların söz ve davranışla gizlenebilme, farklı gösterilebilme olanağı vardır. (Bu da insan soyu tarafından kanun ve kurallar desteğinde yaygınca kullanır.) Buna, doğal içgüdülerin, beyinsel olarak yerine getiril(eme)me problemini de ekleyebiliriz. Bu, güdülerde evrimleşmeyi, kişilikte değişmeyi de içerir... "Öznel" düşünme; bunlarla bağlantılı olarak, beynin benliği korumak üzere "doğal" olarak oluşturduğu (varsayılan) savunma düzeneğidir Öznelliği üreten/abartılmasına ve çarpıtılmasına yol açan sistemi, tüm inançları, bencilliği vs.'de unutmamak gerek. "İnanan", mutlaka öznel düşünür. Başka faktörler de var

-Doktor bey hiç umut yok mu?

-Eee... Var da, çok zor... Henüz ben bile başedemedim bu sorunla...

-Yürü kız (başka yazıya) gidelim. (Okumayalım artık, lafı uzatıp duruyor

Bir sonuca bağlayacağı da yok.) Kelin merhemi olsa başına sürer...

-Durun yahu... Merhem var, yeni buldum. Ama saç çok hızlı dökülüyor... Merhemin miktarı, yoğunluğu yetersiz kalıyor. Bir de aklım unutturuyor bazen. Hafızam çok kuvvetli değil. Siz de araştırsanız; belki daha iyisi vardır

(Unutmaktan bahsedirıce, parmağımdaki bakır teli anımsadım. 30 gün oldu soran çıkmadı... Sahi... ben onu, neyi hiç unutmamak için parmağıma sarmıştım?)

Nerede kalmıştık? Bireysel öznellik... **Yaşanılan ilişkiler** ve sistem, **bilinçli, bilgili/uzman insanları da** (psikiatrist/psikolog/hekim/yazar/filozof/bilgin vs.) **bir ölçüde etkileyerek** (bunaltı/kırgınlık **umutsuzluk/düşünsel ve duygusal çatışmalar yaratarak)**

öznel düşünmesine **yol açabilir** (Nedense bunlar ruhsal konularda yazarken/konuşurken kendilerinden pek örnek vermez, kendilerini anlatmazlar Sanki herkesin ruhsal sorunu var, kendilerinin yokmuş gibi..) Bu etki sanatçının eserinde, filozofun düşüncelerinde, bilginin kuramlarında, insanların günlük ilişkilerinde kendini gösterir. Çarpıcı bir örnek olarak, **W.Reich**'ın Freud ile ilgili tespitlerini verebilirim: " **Freud** psikanalizinin sinir hastalıklarını geçirmedeki başarısızlığı karşısında büyük bir umut kırıklığı yaşadı. ...Freud'un canını sıktılar Açılıp çiçeklenmesini önleyecek kadar çok sıktılar. Böylece o ölüm içgüdüsü kuramına gömüldü..." **E.Fromm** ise, **Freud**'un egemen burjuva materyalizmi görüşünün etkisiyle dünyaya otoriter-ataerkil bir burjuva gözüyle bakarak hata yaptığını belirtir. Bu tespitler doğruysa, **Freud**, daha mutlu/huzurlu/insani bir ortamda olsaydı ve/veya takdir ve teşvik edilseydi, psikiatriyi(dolayısı ile milyarlarca insanı...) onyıllardır etkileyen "ölüm içgüdüsü" kuramı yerine umutlu, daha iyimser, (sevgiyi ve yaşamı yücelten ve güzel gösteren) bambaşka bir kuram geliştirebilirdi... (**Freud**, karşıtları ve ardıllarınca öyle çok eleştirilmişti ki... Ard arda sıralansa bir dizi olur; **Freud'un kabusları...**") Oysa binlerce yıldır yaşanan, kurulu düzene karşı çıkıp farklı/yeni şeyler söyleyen/yazan/yaratan insanların çoğunlukla baskıya/saldırıya uğraması, en uygar ortamda bile olanakları kısıtlanıp, insafsızca eleştirilmesidir...

Duyguların ve benliğin davranış ve düşünüşümüzde baskın bir etkisi var. Genelde **önce duygularımızla "eyleyip" sonra düşünüyoruz.** Duygularımızın öznellik, zevklerimizle (dinlediğimiz müzik, sanata bakış vs.) ilgisini **"Duyguların evrimi ve müzik"** yazısında incelediğimi belirtip yazının yeni bir aşamasına geçebilirim.

Yeni Yayınlarımız

Abc Denemesi (Şiir)
Aytekin Arık

Bir Saksılık Dünya (Şiir)
Ayhan Ergün

Kişilikler (Roman)
Kaan Arslanoğlu

Uzaydan Gelen Kadın (Öykü)
(İkinci baskı)
Semiha Uçuk

Not: **İnsancıl** yayınları Beyoğlu Pandora kitabevinde bulunmaktadır.

Ağlıyordu Yıldızlar

Üşüyordu yıldızlar
Düşünce bombalar kente
Havalanan toz duman arasında
Kül oldu insan
Yazılır elbet tarihe ortada kalan boşluk
Ve yıldızlara çivilenen gülün yükselen alevi

İşkence odasında beni ürküten
Beni Filistin askısına asan
Zabanilerin sevinç haykırışları değil
Kaya ve uçurumlara dönüşen zaman

Rüzgara saldım dallarımdaki tohumu
Bombalar kül etmeden saçtı dört bir yana
Gelir gün elbet kanat açar toprakta
Dalgalanmasın acı türkülerle bu deniz

Çocuklar mis kokulu güldür
Okşanıp sevilmesi bundan
Ama kırlangıç sürüsü gibi bugün avlanan
Zorlanmışız göçe elbet uzar gün kısalır gece
Çadır kurüyor gök kubbesinde çocuk çığlıkları
Ve düşlerim

Rüzgara kapılmış bir bulutum
Artık yitirecek bir şeyim yok
Ağlıyordu yıldızlar düşünce bombalar kente
Havalandı toz duman kül oldu çocuklar
Yazmıyor kalemim bitmedi şiirim
Çocuk çığlıklarıyla ortada kalan boşluk
Ve günün yükselen alevi çakılır yıldızlara
Elbet sustuğum ve düşlediğim gerçek yazılır
tarihe

Molla DEMİREL

"İşte Aras Kargo Grevi... İşte Şiir, Öykü, Roman Burdan Çıkacaktır."

Gürel SÜRÜCÜ

Yer: Aras Kargo Alibeyköy Aktarma Tesisleri İstanbul

Şu an çalışan işçi sayısı: 16

Atılan işçi sayısı: 52

Taşeron işçi sayısı: yok

Grev kırıcı gündelikçi işçi sayısı: 100

İşten atılma gerekçesi: Sendikalaşma

Greve başlangıç tarihi: 15 Haziran 1995

Direnişi sürdüren (Grev) işçi sayısı: 33

İşyerinde örgütlü olan sendika: Disk Nakliyat İş

Toplam üye sayısı: 7200

Söyleşi DİSK Nakliyat İş Genel Merkez Merkez Mali Sekreter Hamdi Yılmaz ve Grevdeki işçiler.

-Greve hangi koşullarda çıktınız?

Sendikalaşmadan dolayı seksene yakın işçi işten atıldı. İçerde çalışan 25 sendika üyesi arkadaşımız kaldı. Bunlar da ürkek insanlar. Diğer tabirle bir grev örgütleyecek ve sürekliliğini sağlayacak yetenekte değiller. Grev pankartını asarken sıfır bir örgütlülükteydik. İşçi sınıfının gücüne ve temel yapısına güvenerek grev pankartını astık. Astığımız ilk gün 15 arkadaş katıldı. Gece işveren greve katılan arkadaşları telefon ederek, dolaşarak tehdit savurarak 9 işçiyi işyerine geri döndürdü. Geriye kalan 6 arkadaşla 14 gün sürdürdük. Sonrası 23 kişi daha katıldı. Birkaç şubenin çalışmaması hizmet üretimini durdurur 23 şoför arkadaş greve çıkınca işin yüzde sekseni durdu. Çünkü buranın çalışması bir makinanın dişlisi gibidir Bir dişlinin olmaması nasıl makinayı işlevsiz kılarsa bizler de bu hale getirdik iş yerini. İşveren bu gücü görünce daha önceki bizi ciddiye almama durumu lehimize döndü.

İşveren bu kez güvenlik güçlerini yanına alarak saat 15.00'de saldırılara hazırlandı ve 16.00'da grevdeki işçilere 2911'e muhalefetten dolayı 25 arkadaşımızı döverek gözaltına aldılar Bu tamamen haksız bir saldırıdır Çünkü işyerine grevdeki işçilerin aileleri ve arkadaşları desteklemek için geliyorlardı. Bu da suç değildi. Gözaltına alınanlardan 9 kişi tutuklanıp bir ay cezaevinde kaldı. O arkadaşların boşluğunu fırsat bilen işveren "Burada benim borum öter ben ister gözaltına alırım, ister tutuklatırım" diyerek yeni işe giren arkadaşlarımıza gözdağı verdi ve dışarıya çıkarmadılar 14. günde grevdeki işçi sayısı 50'ye ulaştı.

Hizmet sektörü olmamız işlerin anlık gelişmesini engelleyince müşteri kaybı oldu. Buna işveren amale pazarından genç işçileri günlük 600-800 bin TL ücret vererek grev kırıcılığına gitti. Grev kırıcı işçileri kapalı kasa arabalarıyla içeri sokuyorlardı. Bunu tespit eden işçiler engelleme yoluna gittiler. Çalışma Bakanlığının tespiti için müfettiş istedik ve olayı suç üstü yaptık ve hazırlanan raporla mahkemeye gittik. Mahkemede lehimize karar verdi. Emniyete havale ederek olaya el koymasını istedi. Ne yazık ki onlara müdehale yerine bize müdahale oldu.

-İşverenin gelişen süreçte tavrı ne oldu?

-İşveren yeniden bu süreçte bizi muhatap almamayı önüne koymuş "Kesinlikle sendika tanımam" diyor Devletin güvenlik güçlerini arkasına alarak grevi kırmış ve iş devam ediyor. Bizim burada **"Bu iş yerinde Grev Var"** pankartının varlığı ve sendikanın grev ilan etmesi üretimi durdurmuyorsa grevin anlamı olmuyor. Şu an yaklaşık 100 kişilik gerev kırıcı işçi çalışıyor Bizler 50 kişiyiz. Olay ortada.

-Grev boyunca demokratik kitle örgütlerinden destek gördünüz mü? Bu destek nasıl sürdü? Yeterli görüyor musunuz?

-Kitle örgütlerinden yeterince destek görmedik. Hatta kendine devrimciyim diyen çevreler dahi bu konuda destek vermediler Başka bir zaman olsa mangalda kül bırakmayan bu insanlar nerede. "İşte Halep, işte Şam, işte meydan"grevin başında nısbi oranda destekten sonra bu çevreler ve kitle örgütleri dayanışmayı kesti. Bizce sınıf dayanışması bu olmamalı. Ama çevre mahallelerden fabrikalardan belli bir dayanışma yaşadık yaşıyoruz. Yemek, içmek gibi bir takım temel ihtiyaçlarımızı karşılama yoluna gidiyorlar.

Eminönü işçileri direnişine gelen desteğin onda birini burda göremedik. Yalnız Eminönü direnişindeki işçiler direniş boyunca belli aralıklarla yemek gönderdiler. **Disk** Genel Başkanı dahi bizim zorlamamız sonucunda grevin 75. gününde yanımıza geldi.

-Grev boyunca işçilerde bir bilinç sıçraması yaratılabildi mi?

-Çok güzel bir noktaya değindiniz. Grevin son günündeyiz. İlle de Aras Kargodan ekmek yiyeceğiz demiyoruz. Arkadaşlarla buradan iyi bir öğrenci olarak geçmeliyiz. Yarın ve sonrası değişik fabrika ve işyerlerinde olacağız. Buradan çıkan işçi arkadaşlarımız işçi sınıfı ideolojisiyle donanımlı ve de sendikalarda çalışma metodlarını öğrenmiş bir şekilde gidecekler ve işlerinde kolaylık sağlayacaktır. Buradaki teorik eğitimin önemi yaşanan pratikle örtüşmesi işçilerin kafalarında daha da bir yer edecektir İşyerinde somut bir kazanım olmasa da işçilerimiz gerçekten işyerlerine birer işçi önderi olarak girecektir.

-Grevdeki işçilerin kültür-sanatla ilgileri hangi ölçülerde; grevle birlikte bu yöne bir eğilimleri oldu mu?

-Birincisi, grev yerinde dinlenen müzik sorun oldu. Bazı arkadaşlarımız aldıkları geri bilinçten dolayı arabesk ve pop müzik yönünde eğilimler belirtti. Bizler de bunun böyle olmamasını anlattık. Dinlememiz gereken müzik türü bizi anlatan bizden olan veya klasik müzikler dinleyebileceğimizi söylediler.

İkincisi, gazetede yazanlara veya renkli spor ve diğer basınlara ilgileri vardı. Bu yöndeki okuma eğilimini de yine kendi çabalarımızla işçi sınıfı kültürünü yansıtan veya işçilerin sorunlarını somut anlamda alıp anlatan sosyalist ve ilerici yayınları okutmaya başladık.

Üçüncüsü, kültür-sanat dergileriyle haşır neşir olduk dersek doğru olmaz. Biz sendikacılar, sendikaya gönderilen yayınlar dolayısıyla olabildi. Grevci işçiler ise daha düne kadar iş kahve ev üçleminde geçtiğinden buluşmaları olmamış veya bu bağı kuranların olmayışıyla böyle bir somut durum ortaya çıkarmıştır

Dördüncüsü, sineme, tiyatro gibi görsel anlamda dahi ilişki şu süreçte yok.

Bunları bir bütün olarak ele alırsak gözle görülen gelişmelere tanık olduk. Artık grev çadırı dergii kitap gibi yazılı iletişim organlarını okuyor

-Birçok kültür sanat dergisi yayınlanıyor. Bu dergilerin yazarlarının gerek okurla gerekse okur olması gereken işçi sınıfıyla ilişkilerini nasıl görüyorsunuz?

Buna çok net bir yanıt vermek gerekirse; biz ne devlette ne de işverenlere suç buluyoruz. Kabahat bizim önderlerimizde, yazarlarımız, aydınlarımız, öğretmenlerimiz, sendikacılarımızda. Yazarlarımız işçi sınıfı kültürünü yazıyor Öğretmenlerimiz işçi sınıfı kültürünü okutuyor, öğretiyor. Sendikalarımız işçi sınıfının önderi oluyorlar

Herşeyi yaratan üreten işçiler olması gerekirken bunların kültürleri üzerinde yazarlar, çizerler pirim yapıyor; şiir, öykü, roman yazıyor.

Sendikalar ise önderliğe soyunuyor Kabahat bunlarda. Işçi sınıfı üzerine yazılan bir kitabın ne kadarı işçilere ulaşıyor İşte somutu **Aras Kargo Grevi** işte şiir, öykü, roman buradan çıkacaktır Ama söylemem o ki kültür-sanat dergisi yazarları ve okurları burayı kitlesel ziyaret etmiş, şairlerinden biri şiir dinletisi vemiş veya bir söyleşi yapmış veya nasıl bir sanat, sanatın işçilerle olayın bağı nasıl kurulmalı konusunda şöyleşi yapmış.

Gerçek anlamda kültürün kitle bağı böyle kurulur ve kültür bunların üzerine oturur.

Burada sizin suçunuz yok mu derseniz, haksız sayılmazsınız derim. Ama bizim kullanacağımız araçlarımız da bu yazar çizerlerden olacaktır. Yukarda da anlattığım gibi bu da tam yerine oturmaktadır

İşte bu nedenlerledir ki sağlıklı okur-yazar ilişkisi kurulamıyor Buna somut işte; 60 milyonluk Türkiye'de çıkan gazete tirajına, okunan ve basılan kitap sayısına baktığımızda da çıkacaktır.

-Son olarak İnsancıl Dergisini nasıl buldunuz. İşçilere seslenebiliyoruz. Önermeleriniz ve beklentileriniz nelerdir?

-Yayınınızla son iki sayısıyla buluşabildik. Daha önce böyle bir derginin varlığından dahi haberimiz yoktu. Ama sizlerin çabalarınız ve sayenizde gerçekten insancıl bir dergiyle karşılaştık. Ama gerçeği söylemek gerekirse yayınınızı biraz ağır bulduk.

Biz bir sanat dergisinde ülkemizde yaşanan bir olay üzerine kurgulanan bir öykü ya da şiiri, ya da bir eylemin anatomisini veya bir fotoğrafını görmek isteriz. Biz o dergide kendimizden bir şey bularak o dergilerle buluşabiliriz.

Descartes'in, Kant'ın felsefesini reddetmiyoruz ama işçi sınıfını oluşturan bireylerin toplumsal yaşamda gerek eğitim gerekse başka yönlerini alırsak derginin bize ulaşması bizim de dergiyle buluşmamız kolay olacaktır.

Sosyalist aydın çevrelerin kendi aralarında okuyup yazdığı değil emekçi kesimleri içine alan bir tarz yayıncılık yapması gerektiğini düşünüyoruz. Sınıf adına birilerinin yazması değil sınıfın yazdığı pratiklerin yansıtılabilmesi yazının tüm emekçilerle bütünleşmesini ve buluşmasını sağlayacaktır

İşçilerimizin okur yazarlığı diğer bir ifadeyle okumuşluk seviyesi 110 kişiden 70 kişi ilkokul diploması almıştır Bu insanlara İnsancıl dergisi ağır gelir Dergiyi açtığında onu sürükleyen yazılar çıkarsa hem okunur hem de bilinç sıçraması yaratacaktır.

-Son olarak söylemek istedikleriniz?

Grevin başarıya ulaşması için tüm emekçilere sesleniyoruz. Burda ki başarı tüm işçilerin önünü açarak bitirilecek bir sözleşme diğer sendikalaşmamış işyerine köprü olacaktır

Tüm devrimci, ilerici insanları **Aras Kargo Grevine** destek olmaya bekliyoruz.

Tüm **İnsancıl** emekçileri ve okurlarını **Aras Kargo'yu** boykota çağırıyoruz.

Aras kargodaki sendikalaşmayı başarırsak kargolardaki ilkel kölelik zincirini kırmış ve kaldırıp atmış olacağız. Tüm emekçi kesimlerin desteğiyle olacaktır Tüm kargolarda çalışma koşulları ilkel kölelik diyebiliriz. Bunu kesinlikle başarmak zorundayız. Bu da başarılırsa işçilerin önünde önemli bir engel aşılacaktır

Duyuru

Kimi bölgelerden İnsancıl'ın bulunmadığı konusunda uyarılar almaktayız. İnsancıl Yay-Sat ile dağıtılmaktadır. Herhangi bir Yay-Sat bayinde İnsancıl'ı bulamazsanız o bayinin numarasını belirterek aşağıdaki numaraları ücretsiz arayabilirsiniz.

Yay-Sat Okur Hizmet Hattı:

0800 219 65 05

0800 219 65 06

Özü Sözü Bir Olmak

Hüseyin Hilmi BULUNMAZ

Okurlarım bilirler; daha çok güncelden yola çıkarak, "bir yer"lere varırım... Hele, güncel olan, kafamı "kurcalayan" bir izleğe yataklık ediyorsa, keyfime diyecek yoktur

Gazetede bir haber; "sırlar, sanattan daha çok ilgi çekiyor" Snatsal etkinlikte bulunan bireylerin günlük yaşantılarının izdüşümlerini gündeme getiren yapıtların, günümüzde (belki her zaman) yoğun ilgi odağı olduğunu açımlayan yazıdan küçük bir alıntı; "Günümüz insanının ilgi alanlarını da içine alan kapsamlı bir araştırmanın sonucuna göre artık Çaykovski'yi intihara götüren nedenin sanatçının eşcinselliği olup olmadığı ya da "Alis Harikalar Diyarında'nın ünlü yazarı Lewis Caroll'un küçük kızlara düşkünlüğü ilgi çekiyor"

İmdi, burda tek erek olarak, cinselliği gündeme getirerek açımlamada bulunmak durumundayız. Cinselliği de kapsamına lan bir "özel yaşam" denen, yaşantılar yumağının "kördüğüm"leştirerek ikincileştirilen yanını ele/dile dolamak istiyoruz...

Çokça ele/dile alındığı gibi, " Canım, san'atçının "özel yaşam'ı kimseyi ilgilendirmez, önemli olan "toplumsallığıdır..." teraneleri, sürekli yenilenir. Hele, sanatsal olana yeni yeni soyunan insanlar, bu türden söylemlerle sürekli "iştigal" etmek zorunda kalırlar

Oysa, yalın bir bellekle düşünüldüğünde, görülecektir ki, özel yaşamını "özel yaşam"dan soyutlamış ve "toplumsallığı", toplumsallaştırabilmiş birey/sanatçılar, daha yalın ve yalıtılmış ürünler elde ederler

İmdi; Jack London, "bir zamanlar Amerika"da günün önemli bölümünde çamaşırcılık yapmadan, salt "yazınsal olan"la ilgili olsaydı, acaba aynı duyarlılıkta yapıtlar yaratabilir miydi?.. Ünü, dünyanın dört bir yanında yankılanan Meksika'lı ressam Frida Kahlo, bedenini bin parçaya bölen kazalar/ameliyatlar geçirmiş olmasaydı, Aztek/Maya/İnka uygarlıklarını bu denli yalın biçimde algılamamız olası mıydı? Nazım Hikmet, Bursa Cezaevi'nden tutun, memleketimin hemen hemen tüm cezaevlerinde "konuk" olmasaydı, aynı güzellikleri örebilecek miydi? Örnekleri çoğaltmak ve sonsuza dek ulamak olasıdır

Bence, insanların, sanatçı denilen insanların, ince eleyip-sık dokuyarak irdelemesi ve özel yaşamıyla ilişkilendirerek "izleme"si son derecede yerinde/yadsınmayacak bir gerekliliktir Hele hele, "devrimci iş" yaptığını savlayan sanatçıların, her an "özeleştiri"ye benzer süreçlerle halka "hesap" vermesi gerekir Halktan aldığı izleklerle "rant" yer duruma düşmemeli sanatçı. Eğer, salt izleksel bağlamda halka gidiyor ve otantik olanın ötesine geçemiyorsa, gün gelir burjuvazinin kulvarına girer/döner bu türden sanatçılar

Örnekse, bir tiyatro sanatçısı, salt oyun metnini ezberler ve yine salt sahnesel süreçte (diyelim iki sahnede) "sanatsal devinim" de bulunur, bunun ötesine geçme/sıçrama gereksinimi duymazsa, vay o tiyatro snatçısının haline...

Oysa, bir tiyatro sanatçısı, "adam gibi" tiyatro yapmak istiyorsa, insanal tüm edimlerden haberdar olmalı ve yine tüm insanal edimlere katkıda bulunmalıdır. Varsayalım, tiyatronun tuvaletleri tıkanmışsa, bir an önce, tuvaletin tıkanıklığını nasıl açarım diye telaşlanmalıdır. Tıkanan tuvaletin tıkanıklığına kafa yorma gereksinimi duymayan bir tiyatro sanatçısı, gün gelir,tüm kanalları tıkalı olan, kabızlıktan ötürü, "adam gibi" yapıtlar üretmeyen burjuvazinin tiyatrolarına kapağı atar. Tiyatronun güncel/günlük sorunlarını kafa yorabilme yeteneği gelişmemiş zavallılar, bir gün "köktendinci tiyatro"da artizlik yaparlar, bir başka gün "belaltı tiyatro"da masturbasyon yaparlar, bir diğer başka gün de "reality show" ya da "talk show"da burjuvaziye sabun köpüğü olurlar

Bir zamanlar, televizyonda bir reklam vardı: "Yok aslında birbirimizden farkımız, ama biz Osmanlı Bankası'yız..." "Özel yaşam"a önem vermeyen/verilmeyen/verdirilmeyen sanatçılar, ne denli karşıtını savlarsa savlasınlar, nasıl ki tilkinin son durağı kürkçü dükkanıysa, onların tek durağı da burjuvazinin kucağıdır. Mışıl mışıl uyur/uyuturlar

"Özel yaşam"a önem vermeyen sanatçılar, aynı zamanda "milli birlik ve beraberlik" içerisindedirler Onlar için, ideolojilerin hiç mi hiç önemi (de) yoktur Örnekse, Nükhet Duru, 12 Eylül Faşizmi öncesi, komünizm propangadası yapıyor denilerek "Halka ve Olaylara Tercüman" olan bir gazetede manşete çıkarıldı. Yine aynı Nükhet Duru, "Huzur Veren Gazete Türkiye"nin gecesinde, alkışalayanların huzurunda huzur buldu...

Doğal ki, "milli birlik ve beraberlik"in ingilizcesi Money ve Türkçesi parrrradır. Parrrayı ve onun anaç yüzünü gören sanatçılar, bir kuş olup pırrr diye uçabilirler. Onların bu türden özgürlükleri vardır Malumunuz bir santaçının özgürlüğü bir diğer sanatçının özgürlüğü ile sınırlanmıştır. Özgürlüklerarası sınırın da parrra olduğunu yinelemeye gerek yok sanırım

Sanatçı bireyselliği/bireyliliği bağlamının dışına çıkıp "özel yaşam" halkasının çapını biraz daha genişletirsek, grup ya da siyasal duruşların sanatsal yapısını gündeme getirebiliriz... Örnekse, altı yıldır İstanbul'da valilik tarafından konser yasağı konulan Grup Yorum... Yaklaşık üç aylık bir "birliktelik"imiz oldu. Her konuda yüzde/yüz anlaşabilmemiz olası olmasa da, özel yaşam/tüzel yaşam diyalektiğini son derecede doğru yaşadıklarını gözlemledim. Bir yerde de yazdığım gibi; "Toplumsal devrimi gürbüzleştirme gibi bir derdimiz varsa, devrimin tek yumurta ikizi olan kültürel/sanatsal devrime önem vermek zorundayız. Hem de önümüzde somut bir örnek var **Grup Yorum**..."

Salıncak Susmalarım
İki Kadın'ın Mahpesinden Mektuplar

Şeref BİLSEL

"Evli Bir Kadına"
"Seherde bağa geldi seyre cânan
Neler seyreyledi bidâr olanlar,"
-Esrar Dede-

Dışarda kapkara bir yağmur var. Birilerine ağlıyor sanki. Yağmurla başlıyorum unutmak istediğim her şeye. Çatı durmadan akıyor, bilirsin varımız yoğumuz bu evi. Köşedeki dolabın solundan aşağı sızıyor su. Hüzünlü bir yüzü andıran şekle bürünüyor, seni getiriyor, rezilliğini getiriyor. Demin gaz lambasının ışığında baktım fotoğraflarına. Gözlerin, sahile vurmuş bir çocuk cesedine bakar gibi. Ne kadar soğuk her şeyin ışıksız tarafını yaşamak. Unutmadan "atlar yine meşelerde kaldı" bu lafı bilirsin, elektirikler kestiği zaman nenemin ağzında geveleyip durduğu...

Son bir haftadır yeni bir mesken edindim: sahilde "Dursun Dayı" adında yorgun bir adam var, ona uğruyorum. Eskiden büyük salonlarda keman çalarmış. Denize aşık yüreği, su katılmamış ruhu ve kör bi köpeği var Köpeğini görsen bayılırsın zavallıya, adı:Aga. Şiir,kimyadır diyor,Dursun dayı. Birilerine silah zoruyla şiir okumaktan kurtarıyor beni, bu adamın varlığı. Yaşlı bir kadın tanıdım burda, seninle gözden uzaklaşıp denize yaklaştığımız o sivri uçta, bir kayaya yaslanıp saatlerce denize bakıyor her akşam. Her akşam o kadının gelişini görünce saatini yedi'ye ayarlıyor, Dursun dayı, O kadını anlattılar bana: kocasını bir deniz kazasında kaybetmiş, o günden sonra her akşam gelip denize karşı oturuyormuş. Bunu öğrendikten sonra kadına dikkat ettim, bakışlarına... dudaklarına... hiç de öyle söver gibi bakmıyor, sadece bakıyor yüklü ve dul gözlerle. Bir kamyona demir yükler gibi bakıyor. Gözleri, dudakları yokmuş gibi bakıyor yani bakmıyor gibi bakıyor Bir an kendimi yerine koydum o kadının, vazgeçtim sonra kendimi denizin yerine koydum, bir yokluktan nasıl bakılır düşleyemedim, utandım.

Şimdi ne kötü seni duymaya çalışmak, bahçedeki duvarın dibinde yeşeren ısırgan otlarına bakıp, ne acı seni hatırlamak. Geçenlerde biraz olsun dinlenebilmek için kaçkarlara doğru bir yaylaya uzandım. Ahşap evler vardı sırılsıklam yalnızlık kokuyorlardı. Evlerden birisinin ön yüzünde koyu yeşil bir boyayla "Bal bulunur" yazıyordu, seni düşündüm zehir gibi. Telefonlardan ürperirdim, yeni susturulmuş ne zaman bağıracağı belli olmayan, dizlerini göğsünde toplamış bir bebe gibi aklıma düşünce telefonlar, ürperirdim onlardan. Beni korkularımla tanıştırdın. İki gün aramayınca -Ağzından şiirsel bir sitem duyabilmek için aramazdım oysa- Diranas'ın sözleriyle: çıkıp gelirdin "Sesin nerde kaldı her gün ki sesin"

Şiir sevmeyen bir kadınla yakalanmamın ne demek olduğunu anlamadan, "yaptığın neyse sen o sun" derdin bana. Seni bana sorsunlar diye üzgün duruyorsam, ezgin duruyorsam, seni bana sorsunlar diye, yalnız kalmaya giderken yalnız kaldığımın bilinmesini istiyorsam, seni bana sorsunlar diye, başka insanlara ait kadınların dertlerini dinlemek için sahnelerde sarhoş dolaşıyorsam, elbette yaptığım neyse ben o yum...

Bunca rezil yoksulluğun içinde sen diyebilmek Masamda yokluğuna eriyen gereksiz mumlar avizelendirse de seni varlığının tutsağındaki bana, Osman beyden çıkma elbiselerin gelse de gözümün önüne, elinin eteğinin taşra kokusunu atamıyorum üstümden. Yıllar süren bir uykudan uyanır gibi ayrılır ken, simsiyah bir şehirden kalkan dağlı bir trene binercesine sana sövmüyorum ve iner inmez usulca bir çok şeye başlıyacağım da demiyorum ve demiyorum sana dönmek ipin ucunda yaşamak kadar zordur ama döneceğim de demiyorum. Unuttum, kaç şehre taşındım senden sonra. Hepsinin de üstü açıktı. Durmadan yazdım, bir türlü sana ait yazılardan elimi çekemedim İnsanı öldürmenin yolu onu tanımlamaktır derdim sana, anlamazdın. Seni görmemek için bakardım gözlerine, seni duymamak için kaçardım duruşundan.

Tanrıyı bir kadında bulmak ve aynı kadında kaybetmek: kendime gelirken senden gitmek gibi bir şey bu. En güzel yazılar müsvettelerden taşınır, bir kaç defa yazılıp yoğrulurlar yani.Yaşamda öyle mi olmalı, zamanın koynunda bir yılan gibi mi yaşanmalı ilkin, neler vermezdim, eski bir fırtınadan sığınmışçasına aklımın avlusunda serili duran yüzünü fırlatıp atabilmeye. Neler vermezdim, seni bir şarkıyla zehirleyip uyutmaya. Yüzünün rengi, çocuklara bakmaya utandırırdı beni. Renklerden konuşurduk seninle, onları geri istiyorum işte. Kar, beyazı hatırlatırdı sana, beklediğim bir cevap olurdu bu. Kış, neyi hatırlatıyor sana deyince susardın, bir müddet sonra çıplak dudakların açılır

"Siyah" derdin. Ne düşündüğünü anlamazdım ama şeverdim böyle cevaplarını ve sen de bilirdin böyle cevapları sevdiğimi. Unutmadan söyleyeyim, seni Zihni isminde bir çocukla tanıştırmıştım, tanışır tanışmaz anlatmaya başlamıştı: Geçen gün ölü bir kediyi odamdaki verniklenmiş kütüğe çaktım, öyle derin derin baktım yüzüne, karşısına geçip bir sigara yaktım Parlament. İşte böyle demişti o gün, onun için delirmiş diyorlar Yaya yürürken görmüşler onu. (Ordu- Giresun arasında bi yerde) ve yargıcılar sıfat buyurmuş Deli. Görüyor musun, memleketinden uzakta başka bir memleketlin tarafından yaya yürürken görülmek nasıl da insanın ensesine deli damgasını vurduruyor. Normallik ve anormallik üzerine bir yazı için kolları sıvadım ama her iki taraf içinde verdiğim örneklere bi baktım, hep kendimi anlatmışım, vazgeçtim yazmaktan. Yine de yaya yürürken farkında olmadan memleketten çıkıp uzaklara giderim diye tetikte olmaya çalışıyorum ve sana giderim diye.

Tut ki, boynun dudaklarımı emmemiş olsun ve gözlerin yağmurlarıma asılmamış.. Ya müşterek, pardonsuz incitişlerimizden kalma hasarlarda beklenen otopsi raporlarına sinmiş, "Çalıntı mecezlarımın en iyisi" okunmuşluğunu nasıl sahteleyeceksin. Bana ufukla mehtabı deniz sefasında yakalayışını dedi.

Kodularken benim bakışlarımın yüzünden göğsüne akmasıyla el değmedik yerlerimizin sessizce tepinmeleride mi yoktu. Zengin ayartma reçetelerimizden kalma çocuksu mahçubiyetimiz olmadı mı? Tasvirler arasından sırıtan çıraklığını niye bu kadar uzun sürdürdün? Kaç mekan teninin kokusunu saklayıp ellerini yüzüne taşıyabildi? Nalsız ayaklar altında fosilleşmiş hudutların kaç kağıt üzerinde senin sayıldı? De düşüm, kaç akşamla geçilir senden. Atlar yine meşelerde, yağmur çıldırmışçasına devam ediyor, bir çağrı gibi deliyor insanın sevimliliğini, taş'a su değiyor asırlardır değmemişçesine..,

Gökyüzü, siyah delice bir tayla yarışıyor sanki, sonsuz bir nehre doluyor uğultuları. Uzaklarda çok uzaklarda gitmediğim ama nasıl olduğunu bildiğim bir yerde, bilmediğim bir mâbet yıkılıyor, içinden tanımadığım birileri çıkıyor senin adını veriyorlar kurtulamıyorlar, çapalı ve yağmurluklu adamların ellerinden. Tanrı diyor ki: kes şu tuvaletin içine giren dut ağacından bir dal saldır geceye. Vur karanlığın kızının ellerine. Seni düşünmesem, huylanmıyor gece, hüzne davet etmiyor beni yeşil çam dalları arasından. Bir yılanın hem de kara bir yılanın ağzındaki sesle çağırmıyor beni, seni düşünmesem.

Davul sesleri arasında geçmişi düşünüyorum ve upuzun kemanlar içinde çıldırmamak için yarı yoldan geri dönüyorum. Hayatla ilgili çok sey düşünüyorum: Nerval'in aşık olup da sahip olamadığı tiyatro oyuncusu,"Jenny Colon'un,sahnede nasıl rol yaptığını düşünüyorum, Nerval kendini sokak fenerine asarken Jenny'in kimleri düşündüğünü düşünüyorum. Bir de hayvanlarda kızlık zarı olup olmadığını... Patatesin erdemini, maverayı ve renkleri düşünüyorum. Nerden bileceksin, "Hüzün, ter, bağışlamak'ın bana sarıyı hatırlattığını" ve "Pusula, endişe, dalgın ve aynalı'nın bana kül rengini hatırlattığını... Nerden bileceksin, pis bir sarıdan yorgun bir kül rengine geçmekte olduğumu. Oysa ben biliyorum gözlerini, karanlığa mıhlanmış geç olgunlaşan iki üzüm tanesi gibi ve bunu bilmek ekşi bir tat bırakıyor ağzımda. Parmak uçlarının telaşını hissediyorum,kilometrelerce uzaktan bir deprem uğultusu gibi korkunç ve isyankar.

Yine böyle bir geceydi, sabahlara kadar sokaktaydım. Bir kaçtane dürüst tanıdık aradım cemal çoktan yatmıştı, memiş, kaldırımdan karşıya nasıl geçileceğini dinlemekten yorgundu, cevdet'i buldum(Tanırsın, Gürgen Cevdet Bey derdik ona, babaannem gibi düşünüp sokrates gibi konuşmaya çalışan, ayakları anadoluda kafası avrupada, beli her yerde olan bir çocuk vardı ya o işte. Seninle buluşmaya gelirken elbiselerini giydiğim Cevdet) fena çocuk sayılmazdı yani böyle değildi sonradan oldu, durup dururken çocuğa küfredip kaçtım, neye uğradığını şaşırdı zavallı. Sonra ana caddeye çıktım hani benden üç adım geride yürüdüğün (beraber olduğumuzu kimseler anlamasın diye üç adım geride yürüdüğün) caddeye. Sokakta kimseler yoktu, başıboş köpeklerin siyah kalp atışlarını duyuyordum. Senin hep baktığın bir gelinlik vardı onun vitrinine doğru sokuldu köpeklerden bir tanesi. Bi de ne göreyim vitrine işemiyor mu. Ansızın kafamda bir ifade şakladı. Köpeklerin geceden işediği vitrinlerde kiralık gelinlikler dedim ve yürüdüm sabaha kadar. Kimbilir nasıl da sana benziyor çocukların ille de gözleri. Küçüğünün elleri reçele düşmüş diye belki de azarlıyorsundur onu. Nasıl da güzelleştirir seni o kızışın, sımsıcak ırmaklar akardı yüzünden, kızınca. Belki de yüzünü cama dayamış gelmesini bekliyorsun o adamın. Orta okulda kopya verirdim ona kulakları hiç duymazdı, hayret ederdim eşşek kulaklarla nasıl duymadığına. Siyah çizgili bir elbisesi vardı, benim de aynısından vardı. Her yaptığımı taklit ederdi o zavallı.Geçenlerde bir bayan (yağmurları seven bir yürek) söyledi: "Türk Dil Kurumuna telefon açalım onu anlatacak bir kelime türetsinler" Bana tapmak için beni ben yapanlar, bana taş balkondan söz atanlar, nerdesiniz? Nerde şimdi uykularıma esvaplarını bırakanlar Bunları düşündükçe upuzun ağaçlara tırmanmak düşüyor aklıma. Durmadan öksürüyor kavaklar Karşı evde bir asker anası (Hem de tek çocuklu) kimse konuşmaz sessizliği duyulur evin. Botanik kurtulur, yeşil plastikçedir bu saatte...

Ses gelmiyen bir yere taş atan gece adamıyım üstelik yalınayak sanki damlayıp duruyorum yarısı yanmış bir muşambaya. Ne zaman yanaştıysam hayata, yanaşılan yerinden, hep yerimi kaybettim haritalarda, ortasında yakalandım birçok şeye, Şiirlerimde bulamadın kendini oysa bir çakıltaşıyla anlattım seni, toy bir kısrakla, yanıbaşında eski bir yalak olan susuz bir çeşmeyle..

Bir tek gözlerinin rengini bulamadım. Şimdi önümde yılan damarı yollar ve kapkara bir saat beni çalıyor. Ellerim kan içinde bu gözlerle taşınıyorum durmadan ve yaşasam, yaşamıyorum sana ağlamadan,

20 Haziran 1995

II)Yağmurlu Bir Kıza

"Telgrafın tellerini kurşunlamalı
Öyle değildi bu türkü bilirim"
-Erdem Bayazıt-

Kimin yağmurlarını beklersin. Git niyetsiz bir şafakla söyleş. Unut adını ve zamanı. Zaman ki, ten ve tin simsarıdır sende. Ellerinden dökülen ölü kuşlar kesiyor yolumu. Sana bilmek istemediğin şeyler söyledim. Geçmişimiz seninle nasıl da benzeşiyor dedim. Park-

ların kehanetinden yorulmuşsun biliyorum. Masalarda unuttuğun o ölü parmaklar, bana susku ve gizemin dehşetini bağışlar

Eylül'ü sana anlattığım halde bırakıp geldim. Eteklerinde kadifeler büyüten sen, hangi ananın ölümünü istedin ki bu hale geldin? Sen bir türküye inanıp dağlara kaçmayı düşünürken, geldim ve dağlı bir söylev oturttum şakaklarına. Geldim, acılarımız birbirine tırmandı, anlaştı yaşamışlığımız. Sana dokunan her şey kendini eleveriyor En olur olmadık yerde, yüzünün dansına yakalandım usulca. Sesini taşıyan küçük beyaz taylara sordum seni, kimdir bu deli kız? Biz de tanımıyoruz dediler,Kim bilecek aynı burçta dikilmiş bayrağa sunduk rengimizi, balıkların niyetini anladık ve suyun usunda dinlenen halkı kustuk ağzımızdan. Yollarına pusu attım, tarumar ettim gecelerini, ki bahçelerin zehirli çiçeklere gebe idi o zamanlar, "Tez kızaran güllerden sakın" diyor birileri. Oysa ben biliyorum: Islak pervazlarda gülüşün kaldı/yağmurdan önce saçların/ateşte kızarmış güllerin vardı/bir zamanlar.

Ne çok üzdüm seni, o renksiz bahçene süzülüşüm yok mu geceyarıları, yaşam, kapı arkasında zar fırlatan kedi gibi tırmalardı bizi. Çiğnenmiş güller, taylar ve kuşlar dökülürdü damarlarımızdan. Biliyorum, seni korkutacak yüzümün allahı, ki ben en çok kuşların allahından korktum. Sıcak kuşların ve korkunun bittiği zamanı geri almak isterdim. Yorgun düştük dostum, bize doktor ısmarladılar ve polisler senin olduğun her yerde ayaktaydılar Kov beni aynalarından, kov ki utanacağım şeyler yaptırma bana, kov ki beni anlayabilesin, beklemeye razıyım. Demin bir serüven düşledim, dekorlarını siparişledim, çok yakında başlayacak başlaması gereken türkü. Beni sustur, beni sevdalı bir çocuk etme n'olursun. Tüfeksiz bir avcıydım nice zamandır Nice zamandır, yurdumu aradım durdum, kıpçaktım, kırgızdım, sırplıydım belki de. Geldin, her şeyim geldi ezberime, geldin böyle oldum işte.

Gittin kimsenin su içmediği çeşmelere dayadın ağzının kırmızısını Ne oldu sonra, badem(cik)lerin şişti. Şehirde bu kadar sorumsuz dolaşma diyorum sana Zaten kimse sevmiyor bizi, bu adamları komiklikten tutuklayacaklar bir gün ve o gün yine utanacağız onlara bakmaya. Sevmenin bir sanat olduğunu biliyorsun ve biliyorsun acı çekmenin de bir sanat olduğunu. İhanet etmeye devam ediyorsun parmaklarına. Kimin voltalarıdır ayaklarından sarkanlar: fil yürüyüşü, ayaz kelimeler, kırık dökük camlar nasıl da yakışıyor sevdana. Anamı en çok sana anlattım, sen de anlattın hikayeni ve sen de anlattın bilmek istemediğim şeyleri. Gözlerin ertelenmiş bir bahardı/rıhtımsız gemilerin süslendiği/sarı divanlarda yasaklar açılmamış nevresimler ve muskaların vardı/durmadan yağmalanan bir şeydi akşamlar, bir isyan türküsüne adını verdim, usulca **Selika** dedim. Ellerinde, gözlerinde, ayak bileklerinde tehdit· afişleri yakaladım bana dair Biz halk değiliz dedim sana biz yetim kalmış insanların evlatlarıyız. Onlar ki, uykusuzluk yüzünden miraslarını paylaşamadılar Analarımız, her limanda bir ana bekler daltaban. Denizi görmeyeli çok olmuş bu şehir Çiçeklerin dili tutuluyor, sen mihenk taşına oturmuş kimlerle konuşuyorsun öyle. Softalar sedirlere işiyor biz konuştukça. Biz konuştukça halk bildiri dağıtıyor arkamızdan. Seninle bir kış ormanına girdik sessizce uğuldayan yaprakların arasına bıraktık kendimizi.

Kayalıklarda dinlenen bir şarkıydık/yoksul adamlar bilirdi yüzümüzü sonra dağlara çektiler bizi/ama bilmediler, bilmeyecekler hangi gülün kokusundan zehirlendiğimizi. Arabesk bir mevsime soktular bizi. Suların derin gölgesi sağılıyordu zamanın kutsallığında. Zaman bizi düşünmedi. Eşyanın gülüşünü göremedik, burda mutlu olmak çok kolay biliyorsun. Her taraf insan dolu: bi kafa iki kol, al sana bir insan. Ellerimize merhametin zalimliğini nakışladılar, sonra yüksek bir yer bulup durmadan kendilerini alkışladılar Mektubunda, "Tekmeleyecek hiçbir şey bulamadım, bütün vitrinleri indirsem sanki bütün siyah sakallı ve göbekli adamların göbeği inecekti, bütün kadınların çarşafları inecekti o pis kokuları görünüverecekti. Tiksindim. Her şeyden ve herkesten en çok da, öfkeyle beynime hücum eden şekilcilikten," diyorsun. Ama biliyorsun bizim insanlarımız bunlar, bazıları dağlarda kaldı bazıları yollarda, şehirdekiler zaten burdaydılar Sesim bir kış/sesim yanmış yıkılmış, diyorsun ve kendi hesabına hiçbir şey yapmıyorsun.

Burda, müzik hep en ince yerinden kesiliyor,küçük bir kız çoraplarını giyerken oluyor bu. Bozdum kırlangıçların yuvasını, ne olmadığımı öğrensinler artık. Ağzımda uğuldayan bitişlerin esmerliği varken adın silinir diye camlarımdan dişlerimi kimseye göstermiyorum. Bak selçuk ağabey nasıl bağırıyor· Her gece yeni bir karanlığa açılıyor pencerem/yağmurlarım sabırsız rüzgarlarım kocaman/bütün camların kırılır yavrum ben şimşek çaktığım zaman. Bedenini süslemek için ayetleri ve vitamin haplarını kullananlar ve sevdalanmak için para kazananlar bize geç kaldılar bizi anlayamazlar Sana hesap vermek istiyorum dostum, bendeki seni yazdıklarımda konuştuklarımda arama, bulamazsın. Sen dağ göllerince uyumak istedikçe bendeki seni, yağmurlarda, uykularda arama. Önce beni bulmalısın. Parmağın ay ı gösteriyorsa, ay' a bak, parmağına bakma.

Bu şehrin bana yaptıklarını biliyorsun. Gece toy sandı beni, nöbet tuttu başımda, taş yağdı omuzlarıma her yalvarışımda. Evliyalar çekindi avluma girmeye, bir sahrada yakalandım çakal postları içinde, bir sibiryada anadan doğma. Ama söz etmedim kimseye içtiğim sudan, öptüğüm dudaktan, yediğim vurgundan. Pişman olmuş bir gecende soyundum ve bir insan ağzıyla konuştum ilk defa: Beni kurtar, sustur beni, geceye özlemimiz vardı, ayışığı boynumuza meraktı. Yüzümüz karanlık sular kadar derince ihtiras kokuyordu, bizi ihbarlayanları yedirip doyuruyorduk, ertesi gün adımız gazetelere düşüyordu. Ama bir gün kazan kaldırması vardır gözlerimizin ve o gün dolduracağız içerisini sözlerimizin. Nerelerden geldin, böyle ağlıyorsun. Biliyorum kirli sevdalara yelken açtık, ihanetin ölüm gibi kol gezdiği limanlarda, susuz bir şafaktı gölgedeki. Ne çok öldük. Şimdi gürültümüz sorgulanır nefes alışlarımızdan. Her aklım istiyor seni, anladığım, haykırandır yüreğime yaslanan bendeki sarhoşluğun. Burhan hocanın sesi çarpıyor camlarıma: Bu gece seni ve tanrıyı anlamak için/çok boyalı bir orospuyla yattım/göğsümde aç bir kadın çırılçıplak ağladım.

Evet dostum, niyedir bilmiyorum ama geceyarısı şeytan deresine vuran ay ışığına teslim ediyorum seni İlk defa kendimi yenmekten dönüyorum. Kendime gelirken senden gidiyorum, sen de git selika git, kendini de götür giderken. Ağzında uğuldayan bitişlerin esmerliği varken.

Tahir Özçelik "Gençlerde Müthiş Bir Birikim Var."

Yılmaz ELMAS

Tahir Özçelik'i değişik dergi ve gazetelerde çıkan tiyatro eleştiri ve değerlendirme yazılarıyla tanıdım. S. Günay Akarsu ile Tahir Özçelik bu alanda değer verdiğim kalemlerdir. Türkiye Yazarlar Sendikası'nda (12 Eylül sonrası) görevli çalıştığım dönemde kendisini daha yakından tanıma olanağı buldum. TYS'de Genel Sayman olarak çalıştığı dönemler süresince üretken ve titiz çalışmalarıyla kendini gösterdi. Eğer, ürettiği projeler tümüyle onaylanıp yaşama geçirilseydi, 12 Eylül sonrasında TYS sanırım çok daha canlı bir sanatsal ortama girebilirdi, üyeleriyle sıcak canlı ilişkiler kurulabilirdi.

Yönetim kurulunun, yürütmek üzere yetki verdiği etkinlikleri en güzel biçimiyle ve başarıyla yaşama geçirmiştir. Kendisiyle birlikte bu ilkelere başkalarının da uymasını isteyen Tahir Özçelik, yönetimde olduğu sürece TYS'ye üyelerine yararlı olabilmek için çaba göstermiştir TYS ve Bulunmaz Tiyatro Salonu'nda düzenleyip yürüttüğü söyleşiler sanat çevrelerinde ilgiyle karşılanmıştır.

Son yıllarda geçirdiği rahatsızlık dolayısıyla bir süre tedavi gördü. Yeterince iyileştikten sonra Heybeliada'da sezonluk tuttuğu konutta temiz havada yaşamını sürdürmye başlamıştır. Kendisiyle bazen Şişli'deki evinde, bazen de Heybeliada'daki konutunda söyleşilerimiz olmaktadır. Tiyatro eleştirileri, araştırma, inceleme ve tanıtma yazıları, geçöiş yıllarda Tahir Pamir adıyla yayınlanan şiirleri üzerine zaman zaman konuştuğumuz olmuştur. Tüm yazıları, dosyaları kitaplaşmayı beklemektedir. Nedense kendisi bu konuda hayli tembel. Çalışmaları, yayınlanan yazılarıkonularına ve ilgi alanlarına göre toparlanıp kitap olarak yayınlanırsa kültür ve sanat araştırmacılarına, ilgi duyanlara okurlara kaynak olacaktır

Söyleşi sorularına vereceği yanıtlarla Tahir Özçelik'i daha yakından tanıma olanağı bulacaksınız

Özgün yanlarıyla özgeçmişiniz?

-1929 yılında İstanbul'da doğdum. Karacaahmetteki aile mezarlığından anlaşıldığı kadarıyla en az ikiyüz yıllık İstanbulluyum. İlk ve ortaokuldan sonra Galatasaray Lisesinde okudum. İtalya'da yüksek öğrenim yapmak amacıyla 4 yıl kaldım, ama yüksek okul diploması alamadım. Yazın yaşamıma 1948'lerde **Yücel, Seçilmiş Hikayeler, Yadi Tepe, Dinarlı Şair,** Nedret Gürcan'ın yayınladığı **Şairler Yaprağı** ve benzeri dergilerde çıkan şiirlerimle girdim.

Türk Dili dergisinde İtalyan yazarlarıyla ilgili inceleme ve çevirilerim yayınlandı. Bu arada, kendi çabalarımla iki kitap çıkardım. Tahir Pamir müstear(takma) adıyla çıkan bu kitaplardan fazla söz etmek gerekmez.

Daha sonra "şairlik" defterini dürdük. Çünkü geç de olsa yıllardır "şiir" yazmayıp "şiirimsi" şeyler çiziktirip durduğumu anladım.

1968'lerde değerli dostum Hüsemettin Bozok'un önerileri ile Yaditepe dergisine oyun eleştirileri yazmaya başladım.

-İlk yazınız nerede nasıl yayınlandı?

-İlk yazım 1948 tarihli **Yücel** dergisinin 138. sayısında Tahir Sacit Özçelik imzasıyla yayınlanan "Sanat ve Sanatkar Hakkında" başlıklı bir denememdir. O yaşlarda insan çok şey bildiğini sanıyor.

-Tiyatro dalındaki yazılarınızla tanınıyorsunuz daha çok. Bunun dışından yayınlanan yazılarınızı konularına göre kaç dalda toplayabiliriz?

-Ben her türde yazan biri olmaktan özellikle kaçınmışımdır hep. Bazı arkadaşların yaptığı gibi her alanda kalem oynatmayı beceremiyorum.

1968'den sonra, kendimi tiyatro alanında uzmanlaştırmaya çalıştım. Edebiyatla okur olarak illşkilerimi koparmadan daha çok iyi bir tiyatro eleştirmeni olmayı amaçladım. Doğrusu bu canlı sanat dalından müthiş zevk alıyorum. Hele iyi bir yönetmenin sahneye koyduğu oyunları izlerken, bulutlarda uçuyorum adata!..

Bu alandaki yazılar, eleştiri olanların dışında, tiyatro kişileri ile sanatçılarla yapılan konuşmalar, sonra kuramsal nitelikte olanlar, genel tanıtma yazıları diye ayrılabilir.

Seksenli yılların ortalarında yanılmıyorsam kapanıncaya değin yine Tahir Pamir imzasıyla **"Günlük Yerine"** başlıklı kısa kısa yazılar yazdığımı belirteyim.

Aydınlık, Ufuklar, Millîyet Sanat, Hürriyet Gösteri,Çağdaş Eleştiri dergilerini de anmalıyım. Bir de şimdi **Gerçek Sanat'**ta yaptığım gibi, Türkiye dış marjinal Türk edebiyatı ürünlerini tanıtmayı deniyorum. Yani balkan ülkeleri. Biraz da Kıbrıs. Yoo bilgiçlik taslamak için değil kesinlikle. Birşeyler öğrenmek için birşeyleri daha iyi kavrayabilmek için ve elbette paylaşabilmek için. Aslında işin başında yine tiyatro var. Üsküp'te Türk-Arnavut Halkları tiyatrosunun Türk

bölümü bir anlamda bizim devlet tiyatrosu gibi, müthiş profosyonel. Türkiye sınırları dışında yabancı devlet topraklarında etkinlik gösteren en eski bir sanat kurumu.

Ben bunu öğrenince gözlerimi Makedonya'ya çevirdim. İster istemez bu yoldan başlayan ilişkiler, zamanla genişledi. Öteki edebiyat ürünleri de ilgimi çeker oldu. Sonra Türkçe'nin Edirne'de bitmediği gerçeğini de dikkate alarak, Bulgaristan'da, Batı Trakya'da neler oluyor Elden geldiğince bunu da öğrenmek istedim.

-Araştırma ve yayınlanan yazılarınızı kitaplaştırmayı hiç düşünmediniz mi?

-Bir değil belki beş kitaplık yazı yazmış olmalıyım bunca yıldır Tepeden baktığım zaman birçok değerli yazarın ürünleri kitaplaşmazken benim yazılarımın kitaplaşmasını düşünemem bile. Kaldı ki, benimkilerin "kalıcılığı" da yok! Neden uğraşacağım.

-Bir tiyatrosever olarak günümüz Türkiyesindeki Tiyatro üzerine neler söylemek istersiniz?

-Çok kapsamlı bir soru. Ama çok kısaca bir görüş belirtmem gerekirse, bugün Tiyatroda oldukça ilginç gelişmeler gözlemlediğimizi söyleyebilirim. Ama yazarlarımız tembel. Az ürün veriyorlar. Hele çocuk tiyatrosu dalında ürün vermekten adete kaçınıyorlar. Öykü, roman daha çok kazanç getiriyor herhelde. Ayrıca yazarların pekçoğu tiyatroya bile ne yazık ki...

Düşünebiliyor musunuz yani, adam edebiyatçı ama tiyatroya gitmiyor, oyun okumuyor. Ama gençlerde müthiş bir birikim var. Patlamaya hazır yanardağ gibiler Onları yakından izlemek gerek.

-Türkiye Yazarlar Sendikası ve diğer yazar örgütleri konusunda düşüncelerinlz?

-TYS benim üye olduğum tek yazar örgütü. Ama başına gelmedik bela kalmamış. Yeterince gelişememiş, üyeleri ile birebir ilgilenmemiş; kendi iç sorunların, özellikle de parasal sorunlarını çözümlememiş; sendikal işlevlerini yerine getirememiş; yazarlar dünyasında etkin bir rol oynayamamış. Üyeler de ona sahip çıkmıyorlar

Son yönetim kurulu TYS kurumsal bir kimlik kazandırmak için epey uğuraşıyor galiba. Gelgelim birkaç yıl önce kurulan Edebiyatçılar Derneği(Ankara) ile karşılaştırdığımızda yine de çalışmaları doyurucu değil. Bu durum ister istemez "sonradan çıkan boynuz kulağı geçer" deyimini akla getiriyor. Edebiyatçılar Derneği çok güzel işler yapıyor, kitap yayımlıyor örneğin, kaset çıkarıyor, varlığını duyuruyor. TYS... bir kurum olamadı bir türlü, ulusal ve uluslararası ilişkilerini geliştirip pekiştiremedi.

Son yönetimin aldığı tek tarihsel kararı, üyelerinin demeç, toplantı gibi etkinliklerde ödenmesini isteyecekleri telif ücreti konusu.

Her ne kadar kağıt üstünde kalmaya mahkumsa da üyeler bu ilke kararını benimser de ona göre davranırlarsa çok olumlu sonuçlar alınabilir.

Biz, eğer kendi emeğimize saygı duymuyorsak başkaları da neden duysun ki? Bundan önce gördük, adam dansöze yüzmilyon ödüyor yazara da bir milyon vermiyor Yazar arkadaşımız da buna tepki göstermiyor

Ülkemizin sorunları büyük. Yazar ve yazar örgütlerinin de!

Zaman

Belki yaratanı yaratandır
ya da buharlaşan sudur zaman
genç kızın çıplak memeleri
şahlanan kısrağın kişnemesi midir zaman

Okyanusta kudurmuş dalgalarla
boğuşan gemi
fenercinin feneri yaktığı an mıdır
zaman

Bilinçli olarak enflasyon
yaratıp köşeyi dönmek
halkı iliğine kadar
sömürmek midir zaman

İkibin metre yerin altında
giruzu patlamasıyla ölen madencidir zaman
Alın teridir belki
Belki de çingenenin kırmızı gülüdür zaman

Genç kızın sevgilisini
düşündüğü... gördüğünde
yüerğinin titrediği andır
zaman

Zaman barış... sevgidir
yoksa zamanla yarış mıdır zaman
zamanı tanımlamak
zamanı yok saymak mıdır zaman

İnsanların birbirlerini öldürmesi
aklın olmayışı mıdır zaman
ihtiyarın toprağı özlemesidir
zaman

Toprak, su, güneş, hava, yıldızlar
bir bütündür ve de
milyarlarca parçaya
bölünendir zaman

Sabri EVYAPAN

Öykü

Devrilen Çam Kırılan Cam

Sedef Dicle YAŞATILAN

I

Geldiğimden beri seni arıyorum. Anılar bir türlü bırakmıyor yakamı. Denizi doya doya seyredemiyorum balkonumdan. Berisindeki caddeye takılıyor gözlerim. Sahilde yürürken her gelen geçeni tarıyorum. Bir haftadır içimde aynı direngen umut: Belki sen de gelmişsindir!. Bekleyişlere hapsoldum.

Bu merak kıskıvrak bağlıyor beni. Karşılaştığımızda nasıl tavır alacak? Gözlerimi gözlerine alıp "merhaba" diyecek mi? Sahil sicim gibi uzuyor adımlarımın altında. O an olabileceklere karşı savunmasızım. Kalabalığın arasında senin için "herhengi biri" olmaya hazır değilim henüz. Ardından seslensem mi, seslenmesem mi? Kararsızım.

Yürüyorum. Günbatımını çekiyorum içime. Sol yanımda deniz, sağ yanımda beton duvarlar Bir kızıllık, bir mavilik, bir mor... Gerilim ve gevşemeleri ömrün. Her gün, her yerde aşınan bir şeyler var Oradan oraya savrulup parçalanan. Büyüyor kanırtanların ordusu Bir de yarlılarınkini.. ve üniformaları aynı. Büyüyor dalgalar Her gün, herkes kalp kırıyor Hazineler sahipsiz. Hazineler sulara terk edilmiş. Yüzeyde yargılayan bakışlar Büyüyor çocuklar Güvensiz, kuşkucu, tedirgin, uzak... Buzkıran sevgilerin yarıp geçemediği çöpler göz köklerinde. Göz köklerinden besleniyor yalnızlıklar

Katlanamadılar Katlanmanın koşulları yokken neye nasıl niye? Güller dikenlerin belasına soluyor. O güzelim yaprakları bir gün olsun anmadılar Sevmenin koşullarını sayıp durdular hep. Bel veren köprüler gözler önünde bir bir... Bu sesi çoktan kanıksamışlardı. Aldırmadılar. Tek ben miyim alışamayan? Onca emek güme giderken. Yarısına bile gelmeden daha. Ne çabuk tükettik birbirimizi.

Dumanlı başımı kaldırıp dağlara bakıyorum. Artık dış uyaranlara açacağım kendimi. Başka şeyler düşünceğim. Asansörlü, uydu antenli, kalofiferli, barbekülü, şömineli "süper lüks" binaların yanından geçiyorum. Ben de lüks içinde yaşasaydım, onlardan biri gibi mi düşünürdüm? Bazı doğmalara göre evet. Üzerinde son moda elbiselerle çalım satarak geçen kızların genetik ve ekonomik kalıtım bende de olsa gözlerim öyle narsist pırıltılar saçar mıydı? Hazırkalıp formüllerle yetinmeye alışmadığım için afallıyorum. Kendini aldatmadan yaşamayı öğrenen birine göre çetin bir soru. Daima dürüst olmak, metafizik bir hayal olsa gerek. Dünü-bugünü-yarını kuşatan engin bir bilgi hazinesine kim ne zaman ulaşmış ki! Bilgeler, ermişler, filozoflar başka türlü ermişler bu evrensel murada. Kafalarında kurdukları sistemle kozmik düzenin sınırsızlığını bir tutarak. "Gerçek" ile "yanılsama"yı birbirine karıştırarak. Yanılsamalarla bir alışverişim olamaz benim. Yolun soluna geçiyorum.

Yüz hatları gergin, hafif kaşları çatık bir gülümsemeyle ve sesi titreyerek yaklaşırsa hâlâ umut var demektir Görmezden gelirse "artık bitti" demiştir kendi kendine. Bir daha merhabalaşmanın serinkanlılığını taşıyamayacak kadar yenidir içindeki izler. Söküp atamadığı bir kuytuya yerleştirmiştir beni belki de? Ama en kötüsü, gözlerini gözlerime kilitleyip erişemediğim bir uzaklıktan selam vermesi olurdu. Bir zaman, bir yerde köprüleri çoktan atmış olmanın hafifliği ve kuralcı nezakatiyle. Yapay bir içtenliğe yengin gelmek, buz gibi bir "merhaba"yı kırıp geçmekten çok daha zor

Artık beynimin bir odacığına hapsetmeliyim bendeki imgeni. Zihnimin hep seninle meşgul olmasını kendime yediremiyorum. Beni bir an olsun sevgiyle andığını bilebilseydim.. Bakışlarımı içten dışa kaydırıyorum.

Önümde arkamda her yerde canımın yongası maçolar!. En kültürlü geçineninden en cahiline aynı ataerkil yapının insanları. Arsız gözlerle, gelip geçen etleri kesiyorlar Topluluk içinde yaşamanın kanıksanmış ufak bir parçası bu göz hapisleri. Erkeklerin binyıllardır olağan saydıkları bir tecavüz biçimi. Gömülü bilinçleriyle belki çoğu, farkına bile varmıyor hak ihlallerinin. Uyarmanın da bir anlamı yok, hep böyle uyarılmış dolaşırlarken.

Genç, yaşlı, yeniyetme herkes birbirinin özel hayatını didikliyor Önlenemez bir merak ve çekiştirme arzusuyla parıldıyor gözleri. Kapıyı şöyle bir aralasan hemen içeri dalacaklar Giremeseler de, göremeseler de farketmez. Her koşulda atıp tutmaya hazır hepsi. Avam dedikodu makinaları. Kendini var edemeyen insancıklar.

Uğruna hapis yatıp, işkence görüp, tecavüze uğrayacağın insanlar bunlar mı? Öyleyse alıcı gözüyle bir bak onlara. Anlıyorlar mı seni, yaptıklarını onaylıyorlar mı? Yoksa kendilerinden biri olmadığın için sana kin mi güdüyorlar? Bir kadın, giderek sağa kayan erkek egemen bir toplumda her şeye rağmen devrimci olabilmişse, gerçekten saygı duyulacak biridir Bense bunca çelişkiyi, çatışkıyı aşabilmiş değilim. Hiçbir zaman göze alamayacağım şeyler var Korkularım var Dahası; bunca keskin bir cins ayrımını her gün yaşarken, samimi bir işçi hakları savunucusu olamam.

Sevmediğim, olumlamadığım insancıklarla aramdaki çizgiyi iyice belirginleştirmem gerek. Etik değerler, ideolojik ayrılıklardan daha önde geliyor benim. Kişiliklerini kendilerine mesele edinmeyen aydınların aydınlanmış olduklarına inanmam çok güç. "Toplumu dönüştürmek" gibi ağza kolaycacık gelive-

ren bir iddiaya soyunmadan önce, kendimin emekçisi olabildim mi, ben buna bakarım...

Sonu gelmez bir iç monolağa daha kendini kaptırmış yürürken. Ani bir hisle başımı çeviriyorum. Esmer bıyıklı tıknaz bir "beyefendi" gözlerini yüzüme dikmiş ööle bakıyor Ne demeli şimdi; nasıl hatırlatmalı bu adama önce insan olduğumuzu?

-Molozluktan "kesme taş"lığa terfi etmeyi düşünmez miydiniz acaba?

-Sizin omurganız henüz oluşmadı mı?

-Siz ormandan yeni mi kaçtınız, beyefendi!.

Yok; yalnızca içimden geçiriyorum. Yapıcı, dönüştürücü bir söz bulamadın mı susmalı. Adam molozdan bir abide olduğunu öğrenirse yıkılıverir sonra. Gözlerimi gözlerine kilitliyorum. O bakışlarını kaçırana dek, kaşlarımı çatıp dişlerimi göstereceğim! Bu kez daha bir kocaman açıyor kara deliklerini. Yutar gibi bakıyor Ormandan kaçsa ya da dağdan inse böyle olmazdı diye düşünüyorum...

Israrla güzellikler arıyorum çevremde. Teyplerden yükselen bu yüksek değerlerle yüklü, zarif şarkı sözlerine inat. "Of yanar döner a acayipsin, kız hepsi seniiin mi!../Salla! Salla beni salla!/Saçlarını çöz; al beni koynuna.../ Bandıra bandıra ye beni!

Daha niceleri ince beğenilerce gün ışığına çıkarılmayı bekliyor iştahla. Kendi yeniyetmelik döneminin popüler müziklerini öpüp öpüp başıma koyuyorum. Amerikan kültür fırtınasının esintileri iyiden iyiye hissedilir oldu bu ülkede. Oradakiler-afedersin-gaz kaçıracak olsa, kokusu hemen duyuluyor burdan.

Hele şu arabalı züppelere de bak. Teyplerin basını sonuna dek açmış, sağa sola hava basıyorlar Güm güm çistak güm çistak çekiç sallıyorlar beynimde. "İlkel"(?) Afrika müziklerinden bozma bu sabit ritimleri dinleye dinleye mongollaştığının ayrımında değil mi genç kuşak? Karşıdan gelenleri görünce kendimi bir çırpıda doğruluyorum. Walkman takmış bir grup horoz, tavukların peşine takılmış badi badi koşturuyor

Neyse ki renklerden yana daha şanslıyım. İstanbul'un o kir, pas, çamur ve isinden eser yok burda. Yığınla yeni bina yapılmış. Hepsi tertemiz, pırıl pırıl. Bir o kadarı da inşaat halinde. Sanki halk- ne demekse!- hepten buraya doluşacak. Denizi pismiş, sahili çakıllıymış, millet burun burunaymış demeyip "süper lüks dairelere hucuuum" edecekler Cümbür cemmat saldıracaklar, adım başı açılmış marketlere. Ülkenin kaymak tabakası bu denli kalın mı? İçimdeki ses dürtükleyip duruyor· Ya diğerleri? Ya diğerleri!

Makaraya aldığıma bakma, aslında içim öfke dolu. Ama yanımda şimdi olsaydın, bunlardan söz açmazdım sana. Bakışlarındaki pırıltıya bırakırdım kendimi. Kaldırımlarda avuç açmış ıvırını zıvırını satan varlıklı aile çocuklarını şimdilik göremezden gelirdim. Bunları henüz soğukkanlı tartışacak düzeyde değilim. Kendimle bile. Susardım. Sazı sen alırdın eline. Sözlerinin nehrine dalardım. Hem bu kadar sosyal, hem de böylesine kendine nasıl kalabildiğini hayretle anlamaya çalışırdım. 20.yy 'dan karmaşık bir felsefe metni okur gibi dinlerdim seni. Alay ettiğimi sanıyorsun değil mi? Çünkü benim için ne kadar anlamlı bir insan olduğunu bilmiyorsun. Hoş; bilsen ne değişirdi ki zaten.

Yoruldum. Gidip balkonumda yazmaya koyulacağım. Gecenin tüm haşarıtına rağmen. İlla bir kuşatma olacak. Karadan veya denizden. Olsun ben de dalar midye çıkartırım. Sivrisinekler desen, vızzz gelir tırıs gider Sahi, sen yeterince bağışıklık kazanabildin mi bu huzur düşmanlarına karşı? Sinek vb.'den sonra anlamı biraz hafifletecek ama...Yine de anmalıyım şu sözü: "Beni öldürmeyen şeyler, daha da güçlendirir" demiş düşünürlerden biri.

Balkonun ışığını açık bırakmıştım çıkarken. Köşeye de güzel bir çiçek. Bil bakalım niye? İstanbul'dan geldim geleli hâlâ adepte olabilmiş değilim bu eve. Bütün pencerleri güneş alıyor Küf kokusundan eser yok. Hemen karşıda iskele, vapurlar, yüzenler, boğulanlar. Nefis bir manzara. Üstelik- Nasıl olsa gelmezsin bodrum katındaki daireme. Artık rahat rahat söyleyebilirim! -evet, üstelik bu evde pire de yok. Banyosunda bir tanecik solucan bile görmedim daha. Eh, doğrusu evimi iyi reklam ettim. Sahi sen de biliyorsun burayı. Nasıl olduysa gelmiştin bir iki kez. Balkon rüzgar alıyor. Üşümüştün. Üşüyeceğim derken fırsat olmamıştı konuşmaya. Yine öyle pat diye gelsen? Dikenlerime rağmen! Ben hiç gizli gizli battım mı sana?

II

"Sularında Yıkandığım Dost!

Beni eskisi gibi arayıp sormanı istedim.. diye başalayamıyorum yazıma. Arayan, özleyen, bekleyen genelde bendim çünkü. Gece yarıları ansızın İstanbul-'un bir ucundan diğerine koşup gelen... Mektubumu kapının önüne bırakmıştım. Zile basıp kaçarken sen çoktan pijamalarını giymiş, dişlerini de fırçalamıştın Dört minnoş harf yazılıydı zarfın üstünde: **"Çaps"** (Çok Acele Posta Servisi) Annen-anlaşılır bir gerginlikle- kapıyı açıp bulduğunda, kafadan gayrı müsellah olduğumu çıtlatmış mıydı? Hoş; hakkımda nasıl düşünüldüğünde aldırdığım yok. Benim için endişelenmiştin. Korku beraberinde kızgınlığı da getiriyor. Aynı fizyolojik süreçler gereği. Sonraki telefon görüşmelerimizde: -Gece yarıları çıkıp gelme bir daha! diye kaç kez veryansın ettin. Bu kadar acil, bu kadar önemli olan neydi? Ne yazmıştım o mektupta?

İnsanın hangi güdülerle hareket ettiğini açıklaması bazan en karmaşık bir mühendislik problemini çözmekten daha zor O gece yarısı beni sana getiren dalga başka zaman başka bir ilişkimi önüne sürümüştü götürmüştü. Ciddi bir kompleksim vardı, hayli zaman kurtulamadığım: Kurtarma kompleksi. Depresyon geçiren bir dostun evine zorla girmiş, üstüme kapattığı oda kapısının ardından Erich Fromm'dan pasajlar okumuştum O'na! Gel de şimdi izah et bakalım bu davranışı. Bir daha benle görüşmedi tabii. Ne diyeyim? Acaba başka bir kitap mı seçseydim?!.

Sana yazdıklarıma gelince. Hemen ertesi günü kollarına atılacağına saf saf inanarak: Her şeyi göze al! Kır zincirlerini! Seviş sevdiğin adamla! vb diyordum.

Yazdıklarımı benimsiyor muydun bilmem. Ama deli dolu davranışlarımı benimseyemedin. Bir tür enerji uyuşmazlığı vardı aramızda. Sevdiğim insanların yanında hep cereyan çarpmış gibi dolaşırım ben. Sense her zaman olgun, temkinli ve ciddiydin. Yüzün asıktı anlamında değil. Hatırlıyor musun; ilk tanıştığımızda hiddetle: -Yaa niye sen hep böyle gülümsüyorsun? Hiç doğal değilsin! diye çıkışmıştın. Her zaman güleryüzlü, neşeli ve çocuktun sen. Nedense hep de beş yaş büyüktün benden. Hâlâ öyle misin?

Sendeki yapıcılık olmasa çoktan çökerdi dostluğumuz. Ne demişler? El yarası onulur, dil yarası onulmaz. Yırtıcılığıma uyum sağlayamıyordu. Ne zaman öfkeyle parlayacak olsam dinamitle üstüme gelirdin: -Fazla tepkiselsin! Fazla tepkiselsin! Tepkiseldim elbet!! Dehşetle anımsıyorum: İlkokulda öğretmen büyüyücünce ne olmak istediğimi sorduğunda, **"Polis"** demiştim. Ne tür ilişkilerle kuşatıldığımı uzun uzadıya anlatmama gerek var mı?

Yaptıklarımı haklı göstermeye çalıştığımı sanma. Ya da san ama, "sanı"larla "bilgi"yi ayıralım birbirinden. Yaşayan herkes haklıdır. "Doğru-yanlış, haklı-haksız" gibi kavramlarla düşünmediğimi bilirsin. "Yargılamak" değil anlamaya çalışmak, açıklayabildiğimiz kadarını açıklamak ve kıssadan hisse almak. Yıllardır benimseyemediğim bu tutumun hiç yabancısı değilsin. Yoksa bir nevrotiğe katlanmaz, sen de çoktan kesip atardın.

O zamanlar içimdeki kovuktan bakardım dünyaya. 20'li yaşların başındaydım. Paraşütçüydüm. Başımda üst üste kavak yelleri esiyordu. Uçaktan atlamaya bayılırdım. Hariçten gazel okuma sendromuna kapılmıştım. Epeyce hamdım daha. Düzenin seni biçimlediğine ve köşeye kıstırdığına inanıyordum. Oysa asıl kuyruğu kaptıran bendim. Serüvenci ruhum üstümdeki her türlü baskıdan kaynaklanıyordu. Şimdikinden farklıydı sıkışma ve patlama noktalarım. -Her geçen yıl daha azalıyor insanın enerjisi dediğinde sinirlenirdim sana. Hazır olmadığı şeyleri algılayamıyor insan. Neyi nasıl görmek isterse öyle görüyor. Yıllar içinde ben de biraz pimpirikli, biraz telaşlı biri olup çıktım. Kırk yılın başında bir telefon açar oldum insanlara. Atlayıp evlerine gidecek gücüm ya da güçsüzlüğüm pek kalmadı. Kendimi az çok dizginleyebiliyorum artık. Daha bir ölçüp biçerek daha bir temkinli atıyorum adımlarımı. Birlikte yürürken "neden koşturuyorsun!" deme şansını yitirdin. Değişmeyen şeyler de var. Üşümelerine, gece sokağa çıkmamana, aile bağlarını savunmana hâlâ kızarım.

Bir koca çarkı durdurup tersine çevirebilmek için insanın başından çok çarpıcı ve sarsıcı bazı olayların geçmesi gerek. Yeterince potansiyel enerji kazanamazsak bu kinetik yapı kıstırıp sürükler bizi. Kısırlaşır, aynı dairenin içinde döner dururuz. Beni devindiren nedenlerle seninkiler bir değildi. Küçük dağları ben yarattım anlamında söylemiyorum. İşkence görmenin nasıl övünülecek bir yanı yoksa bu da öyle bir şey. Dönüm noktalarına davetiye çıkarmadığın için sana yüklenemem. Hele hele seni "tembellik, korkaklık, eylemsizlik"le damgalayamak, her şeyden önce kendimi yargılamak olurdu. Ama ben bunun bilincine varıncaya dek iş işten geçti. Çam devrildi, cam kırıldı.

Yarın öleceğimi bilsem pek de buruk ayrılmam bu dünyadan. Ardımda sayısız mektup bırakacağım. Anlaşılmak anlaşılmamak meselesine boş ver; tasız konu. Ama öylesine içten, öyle çıplak yazmış olmak kişiliğimi pekiştirdi. Onca yıl psikoloji ile cebelleştikten sonra "kişilik" üzerine ancak şunu söyleyebilirim: Kimse kimseyi çözemez yaşayan. Ya biz kendimizi ne kadar çözebildik? Sana yazdığım bütün o mektupları-kopyaları bende olduğu halde neden geri aldım biliyor musun? Bunu tümüyle açıklayabilmek için önce bireysel tarihimden başlamalıyım. Daha körpe bir fetusken atlattığım badireleri de unutmamalı. Ya toplum tarihi? Onu anlatmadan kesinlikle olmaz. Sosyoloji, ekonomi, felsefe, antropoloji... derken türün de tarihine şööle bir uzanmamız gerekir. Kısacası bunu neden yaptığımı ben de bilmiyorum.

Yazılarımı vermek için beni bir süre oylamaya çalışmıştın. İçim burkularak hatırlıyorum. Zorbaca diretmiştim. Elime bıraktığın o zarflar ilk ciddi balyozu olmuştu ilişkimizin. Şimdi olsa benzeri çamlar devirir miydim dersin?

Geçmişi anmak-kabuklarını altı cılk cılkken daha cesaret istiyor. Dokunma ve koklama duyusu körelenlerin yanında nasıl da gerilirdim. Bu iki duyumun verdiği gevşeme hissinden kendilerini-ve beni!- neden mahrum bıraktıklarını daha sonra öğrendim. Herneyse geçmişi anmak özkabul ve özgüven istiyor.

Densizidm. Aklıma eseni yapıverirdim. Bir ölçüp bin biçerek. Duyularım peşisıra sürüyüp götürürdü beni, ayaklarımı yerden keserek. Tutkular, evet onlar! Tutkularımın girdabına kapılmıştım. İki kez dibi boyladım. İki kez enkaz haline geldim. İkisinde de aynı hazin "Son" -Artık bitti! Bir daha buraya gelme!

Gersini Arsen Gürzap'tan dinleyelim. (Çocukken, sağlam bir kişiliği yansıtan sesine vurulmuştum O'nun.)

Kanadı kırılmış bir pervanenin iki seçeneği vardır: Ya ölecek ve ya o da bir ışık, bir çekim merkezi olacaktır. Ayrılıklar ölümüm olmuştu. Sonrasında kendimi buldum yavaş yavaş. Çünkü kendimden kurtuldum.

Acılardan bahsederken çokluk, buz gibi bir renge bürünür insanın sesi. Ne kendine çeker bu renk, ne düşündürür. İçerdiği anlamla biçimindeki karşıtlık kabuk gibi koparıp atar seni ortamdan. Duyumsanmadan söylenen her söz anlama vurulmuş bir kırbaçtır, yankılanır beyninde. Anılar belleğinde canlanır ve sohbete geri dönersin. Bilirsin, bir şeylerin zamanında fazlasıyla yaralamış olduğunu. Deneyimlerini yoklar, usunla dinlemeyi yeğlersin. Şahlanan bir kez daha, duygular olsun istemezsiniz her ikinizde...

Tüm oraların izlerini silmek sence mümkün mü? Geri aldığım mektuplardan birinde, kendimce parlak bir yanıtı var bu sorunun. Altını heyecanle çizdiğim cümleler bir bir kayıp geçerken gözlerinden, sen pek etkilenmişe benzemiyordun. "İstesek pekala değiştirebiliriz geçmişi. Her şey yüklediğimiz anlamlara bağlı." Şu sıra yeniden sorguluyorum bunu.

Seninle ve o eski dostla mutlaka görüşüp konuşmamız gerekmiyor. Zaten devirdiğim onca çamdan sonra "görüşelim mi? diyecek yüzüm de kalmadı. Bir de şu var: Sen ve onlar benim imgelememimdekilerden ayrı varlıklarsınız. Döne dolaşa yine sözü tekrarlayacağım: Kimse kimseyi olduğu gibi ve olduğu kadarıyla göremez. Kiminle görüşmek istediğimi az çok biliyorsam da, görüştüğümün kim olduğunu hiçbir zaman tam olarak bilemem. Biraz da bu yüzden görüşmekten soğudum. Yok; aslına bakarsan onlar soğudu. Soğumak da ne kelime. Açık kapı bırakmayan onlar. Bense deliler gibi zıpyarak koşup gitmeye hazırım. Bu gerçeği kendçmden sakyamam. Serde hâlâ pervanelik var biraz.

Çam devirmekte nevrotiklerin üstüne yoktur. Ben de epeyce derece yaptım bu konuda. Hasta bir usta, usta bir hastaydım. Ne ardıçlardı onlar, ne köknarlar, ne ladinlerdi. Bana armağan ettiğin o kolum kadar bebeği bir kriz anında kapına getirip asmış, zile basıp kaçmıştım. Hatırlıyorsun değil mi? Kimbilir ne seve-

rek almıştın. Neden yaptın diye sorma, bilmiyorum. Usumda sen, usumda biriken kırgınlıklar, kızgınlıklar az mı dolaştım. Seninkiler bana öfkelenmiş. -Küstah terbiyesiz!.. Sen de O'nun aldıklarını götür bırak kapısına. Kapıyı açtığımda başıma taşlar yağmıştı. Derler ki taş, düştüğü yerde ağırdır -Ben de sana ait hiçbir nesnenin kalmasını istemiyorum. Neyin varsa geri al! Nesnelerin yaşadığını ve yaşattığını önceden öğrenmiştim. Birisi, ona yazdığım mektuplarla verdiğim atı sularda boğduğunu söylediğinde. Bir an şok olmuş, sonra o her zamanki dönüştürücü tavrımla kendimi rahatlatmıştım: -Ama sen okudun onları. Sana sunduklarımı geri çevirmedin. Ne yapsan değiştiremezsin... Nesnelerden kurtulmakla yükümüz hafifliyor belki. Ama önemli olan ağırlıklarımızı tek başımıza kaldırabilmek değil mi? Kendimizi yadsımadan.

Benimki bir delilikti, kimbilir neye kafam bozuldu da ondan getirdim bebeği... deyip işin içinden sıyrılacağım müsaadenle. İyi ama sana ne olmuştu öyle? Her gün biraz daha yaklaşıyordu o koca çatırtı ve şangırtı. Duyuyor, o kaçınılmaz sonu önlemek için ter dökülyordum.

Saçlarım belimden ellme düştüğünde, üç örgüden birini koşarak sana getirmiştim: -On yıldır benim bir parçamdı bunlar. Artık sende dursunlar. Beni sevmeni ve olduğum gibi kabul etmeni istiyordum. Sen de bir parçam olmuştun, dostluğunu vazgeçilmez sayıyordum. Aynı şeyin senin için de geçerli olması umudunu daha iyi ifade edebilir miydim? Bu bir tutam saçın sana niye hüzün verdiğini hala anlamış değilim. Karşılık versen de vermesen de dert değildi ki benim için.

Gelelim son darbeye, çatırtı öncesindeki ana. Bilirsin saldırıların altında çoğun karmaşık süreçler yatar. Asıl meselem kendimleydi. Gözaltına alındıktan sonra anladım bunu. Sana örgütlen diye bağırıp çağıran(?) ben, kıyısından köşesinden hiçbir örgüte bağlanmamışken boşu boşuna şubedeydim. "Mücadele"ci müdürün ilk sorduğu soruya verdiğim sakin yanıt, gözlerinde bir anda yücelmeme yetti. -Hayır. Henüz örgütlü değilim.

Bu arada benimle birlikte gözaltına alınan suç unsurlarını da eklemeden geçmeyeyim: 2 adet Özgür Bilim Dergisi, Sosyalist Sol Konuşuyor (Rafet Ballı), 2 adet İnsancıl vd.

Nedense tek bir fiske bile vurmadılar Sadece- bu dergileri okuduğum için olsa gerek- akıl fikir vermeye çalıştılar biraz. Gözlerimi gözlerine kilitleyip dinledim. İçlerinden en dengesiz olanı: -Senin silahlı örgütlerle bir bağın yok, buna inandım. Senin silahın kalemin demişti, evde arama yaparken. Ağızlarından çıkan ilk ve son usturuplu söz bu oldu iki gün boyunca.

Düşünüyorum da "insanları yargılamayın, anlamaya çalışın" diye sayfalarca kurşun sıkan ben, acaba kimseye isabet ettirebilmiş miyimdir? Okuyup olumlayanlar zaten paralelimde düşünen insanlardır Ya diğerlerini nasıl dönüştüreceksin? Benzeri sözleri polise de söylese miydim? Ya bu DGM'deki savcıya!

Yeri gelmişken, henüz çürütemediğim şu sözü anmadan geçemeyeceğim: "Hiç kimse bir şeyden kitaplar da giriyor bunun içine- zaten bildiğinden fazlasını çekip alamaz. Bir şey bize yaşantı yoluyla açık değilse, onu duyacak kulak da yoktur bizde " (F.N)

Zor zamanlarımda yanımdaydın. Senden aldığım destekle, güçle kendimi daha hızlı onardığımı hiç

Neye Yarar

insan ellerini nereye koyar
bütün nesneleri ateş sanırken
bağlamışsın yüreğini
en büyük tutaklığın kapısına
durmadan içini çekiyorsun -neye yarar-
işte çocuk gözlerin büyüdü
çözüldü ipleri ırmaklarının
için sağanaklardan geçiyor -neye yarar-

Aydın ÖZTÜRK

söylemiş miydim sana? Paylaştıkça yükümün hafiflediğini? Beni zenginleştirdiğini? Saçlarımı çöpe atmış da olsan, değişmeyecek şeyler bunlar Benim için neler duyumsadığını bilemiyorum. Belki hiçbir zaman da öğrenemeyeceğim. Çok da önemi yok zaten. Sendeki imgemin, bendeki anlamınla bir bağı kalmadı artık. Ne olursa olsun... Hep kalbimdesin."

III

Yakında İstanbul'a döneceğim. Kimbilir bir daha nerde, ne zaman?.. Yürüyüşe de çıkamaz oldum. Her an gerilim içindeyim: "Karşılaştığımızda nasıl tavır alacak? Gözlerini gözlerime yanaştırıp sesi titreyerek "merhaba" diyecek mi?" Son kez görüşmeyi teklif ettiğimde: -İlkece evet! demişti. "Seni ararım." Bir daha hiç...

Anlamak kabullenmek değildir her zaman. Yargılamamayı biliyorsak, saf gözlerle bakıyorsak dünyaya kimseyi yargılayamayız. Kendimizi çiğnetmek anlamına gelmez bu. Gerektiğinde gereken tavrı da alırız. Ama insanları, kafamızdaki olumsuz niteliklere mahkum etmeden. Usumuzu çirkin düşüncelerle kirletmeden. Kendimize ve başkalarına saygılı, çıkıp gideriz hayatlarından. Hiç ses etmeden, kapılarımızı usulcacık kapatırız.

Bu yönüm kolay kolay kabul edilmez biliyorum Birdenbire köpüren bu mizaç. Ne çok çam devirdim şimdiye değin, ne çok kalp kırdım. Ateşe körükle gidip yaktım yakıldım. Dost bildiğim canlar ince duyarlılıklarıyla katlandılar dikenlerine. Ama belli bir yere kadar. Kopan ip yeniden bağlanabilirse de, tuzla buz olmuş bir cam için artık çok geç.

Şimdi devirdiğim çamları birer birer dönüştürmeye uğraşıyorum. İşte kalem, işte kağıt... Güzel insanlardı dostlarım, beni affettiler. Çünkü kendi kendimin kuklasıydım. İşte ipler, işte makas, işte parmaklarım...

Kendimi arıtmaya devam!.. Devirdiğim her çam için yeni bir fidan dikeceğim. İşitiyor musunuz beni. Sizi sevdim ben. Hep seveceğim.

Çekincedeyim Çelişkideyim

Kaygısızlığı sınayamadım dalıp, dargınım kendime
yıkılan kentlerdeki çığlık. çürüyen kan yordu beni
ve ben yamayamadım bir aşkın yırtığını bile
yüreğine bakar şair, ellenmemiş yarasıdır
gidildikçe üstüne, taşlara çarpıp akan bir su, ürkekliği

Kendi düğmemi dikiyorum gül yerine
ilkyazdan umuyorum yeşersin diye insan adayı
unutuyorum barut fıçısını karda, aptallık
basmıyor gözlerimdeki tetik, parmak şaşı
ayları sayıyorum teskere için, eyvah yine onyılbaşı

Adını üfle ve dur, yetmez mi yaktığın ağıtlar
yanlış atlara oynuyorsun her seferinde
nerde fitiline ulaşamayan ateş, gurbetteki avcı
yüreğin ceylan, elin titrek görmezsen restini
yarın verebilir de en acı cezayir'i

Ömrümüz, muz ve biber, diken ve menekşe
bir merhaba yaratır mı yanyanalığı bunların
dürüstlük ve alçaklık bugün efendi ile köle
yüzündeki yağmaya hazır bulut kimin göklerinden
alnında açılan çukur başka yeryüzünden mi miras

"Sürüldüm, beni doğuran ve besleyen ülkeden" diyorsa şair
koparıp ciğerini bir dünya parçasında,
artık ironik bir hüzündür baktığımız yüzler
ufuklar ötesindeyim, barışık değilim yaşadığımla
bir hoşum, sürgünüm ben de kendimistandan

düşleri ateşle, suyu yak, yaprağı giyin
uyut gönlünün asi çocuğunu ankalarla
karartıyorum karanlıkları saklambaç faslı şimdi
başlar birazdan fısıltıyı çözmenin kambur uyanıklığı
çeyiz sandığında sakladığımız geçmiş aşk gibi

Yine incittim kendimi işte bu kötü
bu kez dağ ben, kar o, yok başımda ıslaklığı
ben karanfilim, kelebek o, konmuyor uçlarıma
okyonusun adı ben, deryası o, kurumuş muyum diyor
yaktım kendimi, nesnesi benim, ateşi o, işte bu kötü

Özgen SEÇKİN

Yıldız Güncesi

Cengiz GÜNDOĞDU

6 Eylül Çarşamba

Sabah kalktım baktım... Eylül Bulutları gelmiş. Radyoda bir şarkı... segah. "Sormadım halimi hiç /Kalbimin esrarı nedir." Bir cigara yaktım. Düşünüyorum. Neden "kalbin esrarı"nı araştırmayız... neden... baktım sinirleneceğim sabah sabah. Giyindim. Düştüm yola. insanlar... duraklar... otobüsler... tramvaylar insanlarla dolu. İşte kapitalizm, her sabah, bilinci dumura uğratıyor.. bütün olguları insana benimsetiyor insan, "Ben, neden biryerden bir yere rahat gidemiyorum. Tramvayda neden güzel bir müzik yok... neden rahat koltuklarda oturmuyorum... neden bir kitap... bir dergi okuyamıyorum" diye düşünmüyor. Bunun nedeni burjuva ideolojisi... Burjuva idelojisi bütün bu durumları, doğru... güzel gösteriyor. Bu açıdan bakıldıkta ideolojik mücadele son derece önemlidir. Batıda burjuva ideologları, ikiyüzyıl, durmaksızın saldırdı feodal-aristokrat ideolojiye. Sanat... felsefe... bilim.. günlük hayat... ahlak... tek bir nokta bırakmaksızın her bir yerde kökten eleştirdi... bütün tutamakları, yerle bir etti. "Fransa'da Diderot, d'Alembert, Rousscau, Voltaire gibi düşünürlerin çabalarıyla köklü bir bakış açısı olarak gelişen Aydınlanma, doğaüstünden doğaya dönüşü, bağımlayıcı dinsellikten doğal dine geçişi önerirken Fransız Devrimini hazırladı. (Afşar Timuçin Felsefe Sözlüğü) Alfred Weber'in deyişiyle "oturduğu ve şimdiye kadar yalnız bir cephesini bildiği evin gerçek şeklini görmek insana nasip oluyordu" Tabii şimdi durum değişik. Burjuvazi, şimdi insana oturduğu evin bir cephesini gösteriyor... evin gerçek şeklini saklıyor Marksist ideolojiye yenileceğini bilen burjuva ideologları, ideolojik mücadeleyi şiddetlendiriyor ideolojisiyle herbir durumu "ideolosizleştirme" kampanyaları açıyor.

Şimdi sanatı, ideolojiden arındırmak istiyorlar Şu, Sanatta Star Sistemi Sanatçıları... Neymiş... ideoloji kötülermiş sanatı. Güzel şiir güzel roman... güzel öykü idelojisiz olmalıymış. Bilinci burjuva güzeline kelepçeli kimi kişiler de, boynunu büküp "Evet"diyorlar "Şiir güzel olmalı" Burjuva ideoloğu bunu duyar duymaz "Şiiri şiir için yazacaksın" dedikte boynunu bükene bastırıyor, "ideoloji olmayacak şiirde."

İdeolojisizlik taslayan burjuva ideologuna şunu söylüyorum. İdeolojisiz sanat olmaz. Bu, eşyanın tabiatına aykırıdır. Üstelik şiir, şiir için yazılmayacak. İnsan için yazılacak... kapitalist sınıfın duyarlığını... düşüncesini yerlebir etmek için yazılacak. Benim için güzel şiir budur Sizlerin, insanın içini bunaltan bomboş imgelerinizin... dirimsiz benzetmelerinizin... özetle sizin şiirinizin güzellik açısından kırkparalık değeri yoktur bende. Çünkü sizler, sanatınızla... şiirinizle evin gerçek şeklini saklıyorsunuz.

Kimileri, bizim bunlarla fazla uğraştığımızı söylüyor Hayır. Fazla uğraşmıyoruz. Fazla... daha fazla uğraşmalıyız. Afşar Timuçin bu konuda şöyle diyor. "İdeolojisiz sanat olmaz, ideolojisiz gibi görünen sanat olur. (...) Kurulu düzen sanatı, dilekleri olmayan bir sanat olarak, her zaman sorumsuzluğun getirdiği yavanlıkla sakatlanmıştır."

Biz, bunların ideolojilerden kaynaklanan yavanlıklarını göstermek zorundayız. İdeolojik mücadeleyi sıkılaştırmalıyız. Bunun için donatımlı olmalıyız... yine o sorun. Her ne gerekçeyle olursa olsun donatımsızlığı kabul etmiyorum. Donatımsız insan mücadele edemez. herbir işi yüzüne gözüne bulaştırır.

Sabah yolda yürürken... Eylül Bulutları'yla... o kediyi gördüm... patilerini parmaklığa koyan... Sağa sola bakan kediyi... Seviştik... oynaştık biraz... Güneş, Eylül Bulutları'nın arasından sıyrılıyordu.

7 Eylül Perşembe

Dün gece HBB Televizyonunda, Erhan Akyıldız'ın Yüksek Tansiyon'da 6-7 Eylül olayları konuşuldu. Ben o tarihte... 1955... 12 yaşındaydım... İstanbul dışındaydık. İstanbul dışında olmamıza karşın ciddi bir korku yaşandı evde. İstanbul'da başlatılan kırımın Anadolu'ya yayılacağı korkusu birkaç sürdü. Balkan savaşını... Birinci Dünya Savaşını yaşamış... ordan oraya savrulmuş... görmüş geçirmiş bir hanımdı anneannem. Ben odaya girince kesilen konuşmalarda, son duyduğum kelimeyi hiç unutmam "Devlet... " Yıllar sonra 6-7 Eylül'ü de devletin hazırladığı ortaya çıkmıştır. Dün gece Erhan Akyıldız'ın programında Metin Toker, mahkeme zabıtlarını okudu. Hem Fuad Köprülü'nün, hem Adnan Menderes'in olaydan haberi varmış. Orhan Birgit, kışkırtıcıların resmini gösterdi... adını verdi.

Tabii, 6-7 Eylül'den önce kitle hareketleri var, böyle kırıp dökücü... öldürücü... Dün gece Erhan Akyıldız'ın programını izlerken sokakta silahlar atılıyordu. Ulusal Takım, Macaristan'ı 2-0 yenmiş de, onun sevinciymiş.

Sokaklarda sevinç adına sıkılan silahların anlamı ne. Bence sistem şunu söylüyor. Bu ülkede güzel bir dünya için mücadele edenler... bu uğurda politik... kültürel mücadele edenler. Felsefe... bilim... sanat diyenler... Tiyatro yapanlar. Görün işte benim elimde silahlı bir güç var. Gazete başlıklarını iyi okuyun.. silah seslerini iyi dinleyin... göğü tarayan kurşunlara iyi bakın... Fazla ileri gitmeyin... oturun oturduğunuz yerde. Canımı sıkarsanız sizi yerlebir ederim. Bir sevinci havai fişeklerle... halaylarla... türkülerle kutlamak varken, sokaklara... caddelere sağa sola kurşun sıkarak kutlamanın başka ne anlamı olur.

6-7 Eylül'ün temel amacı mağazaları talan etmek olmayabilir... Sivas'ta amaç 37 insanın katledilmesi olmayabilir. Ama bunlar oldu. Eline silah tutuşturulan... sağa solu kurşunlarken "ya sev, ya terket" diye bağıran yanlış bir zembereği boşalttıkta kopacak kasırgayı nasıl durduracak bu işi tezgahlayanlar.

Kapitalist sistemi yürütme... ayakta tutma hakkı-

nız var Ama akıllı olun.

11 Eylül Pazarteal

Dün, CHP Kurultayını seyrettim televizyonda. Murat Karayalçın'la Deniz Baykal'ın konuşmasını dikkatle dinledim. Hitabet sanatını bilen biriyim. Bu açıdan bakıldıkta Murat Karayalçın şunu söylüyorum.. Karayalçın iyi bir konuşmacı değil. Deniz Baykal'a geldikte. Deniz Baykal konuşma sanatı biliyor, ama bu sanatı kötüye kullanıyor. Konuşma sanatı dendikte, bir düşünceyi en dolayımsız biçimde dinleyenlere aktarmak gerekir Bu, belirli bir çalışmayla öğrenilir Soruna nerden gireceksin... nereleri açımlayacaksın... nasıl açımlayacaksın... nasıl toparlayacaksın. İyi ama, aktaracağın bir düşünce yoksa... ya da bir düşünceyi aktarmayacaksan... Böyle bir durumda susmak gerekir

Dün Baykal herhangi bir düşünce aktarmadı. Aynı cümleleri, kelimelerin yerini değiştirecek saatlerce konuştu Bilinçli kilitlenmemiş bir insan, Baykal'ı beş dakika dinler Dün böyle olmadı. Delegeler, durup durup alkışladılar Baykal'ı... saatlerce dinlediler.

Baykal'ın konuşma yöntemine bir örnek. Karayalçın tatsız bir durumdan söz etti. Karayalçın'ı suçlayan bir gazete dağıtmışlar Kurultay'da. Bu sırada bir muhabir, bu konuda Baykal'ın görüşünü sordu. "Doğru değil, katılmıyorum bu tür hareketlere" demedi. Doğru değil, katılmıyorum demek için beş dakika konuştu. Üç saniyede söylenecek bir sözü, bir insan niçin beş dakikada söyler Burda niçini beni şimdilik ilgilendirmiyor Beni ilgilendiren şu. Nasıl bir beceri bu

Şunu söylemeliyim. Bu beceri beni korkuttu. Biri çıkıyor Tek bir sorun için nokta kadar düşünce üretmeden saatlerce konuşuyor... üstelik çılgınca alkışlanıyor

Afşar Timuçin düşünceyi şöyle açıklıyor. "Bilinç olgularının tümü Kavramları karşılaştırarak fikirler oluşturma yetisi.. (.) Gerçekçi felsefeler de düşüncenin temel gerecini oluşturan kavramlar, duyu organlarının sağladığı verilerle sonradan elde edilmiştir " Timuçin düşünce için şunu söylüyor Zihnin kavramları ve fikirleri inceleme karşılaştırma edimi (..) Her bilinç, kendi ufukları çerçevesinde dünyayı düşünceyle algılar Bu yüzden düşünmek hem bir varolanı görmek, hem bir geriye dönmek, hem de ileriye yani geleceğe açılmak anlamını taşır."

Şu kesin. Düşünmenin gereci kavram. Kavramlarla haşır neşir olmayan düşünemez. Düşünür gibi yapar CHP Kurultayı'nda beni korkutan bu. Sözgelimi, biri kalksa o kurultaya gitse... başkan adayı olsa, sorunları düşünceyle didik didik etse tek oy alamaz.

Düşünce-eylem diyalektiği koparıldı Türkiye'de. Bu, insan için ciddi bir tehlike...

13 Eylül Çarşamba

Çoktanberi sesi soluğu çıkmayan bir tanıdık, dün telefon etti. "Biz" dedi "İnsancıl'ı en az on kişi okuyoruz. İnsancıl'ı beğeniyoruz. İnsancıl yazarlarını seviyoruz. İnsancıl yazarları arasındaki tartışmaları da dikkatle izliyoruz" Burda durdu... kaygısını dillendirdi. "Bu tartışmalar şahsi hakaretlere sövüşmeye dönmeyecek değil mi Gündoğdu" dedi. "Hayır" dedim "İnsancıl yazarları hakaretsiz... sövgüsüz tartışacaklar "

Bu ara Hikmet Çetinkaya'nın bir polemiğinden söz etti. O yazısında Çetinkaya, hiçbir düşünceyi dillendirmiyor... Cumhuriyet'i eleştiren birine sövüyordu. Tanıdık, "Siz de Cumhuriyet'i eleştiriyorsunuz. Dikkat edin" dedi.

Şunu biliyorum. İnsancıl yazarlarının kendi aralarında tartışması okuru korkuttu. Aman diyorlar, bu işin sonu kişisel hakarete... sövgüye gidecek... İnsancılımız bozulacak. İlk bakışta doğru bu kaygı. Çünkü biz tartışma yöntemini bilmiyoruz. Uzun yıllar süren baskı nedeniyle benimize güvenmiyoruz. Ezberci bir eğitimden geçtiğimiz için, savunduğumuz görüşü sağlam temellendiremiyoruz. Şurdan burdan edindiğimiz bilgilerle, iyi kötü bir doğru bulmuşuz. Biri, doğrumuzu eleştirdi mi dünyamız kararıyor Bu karartıda bir düşman yaratıyoruz. Düşmana, hakaretle... sövgüyle topyekün saldırıyoruz.

Şimdi adını unuttum. Kadıköy'de bir yere söyleşiye gitmiştim. Doğruları eleştirdim diye bir dolu kişi sövgülerle saldırmıştı bana. Yanımda arkadaşlar olmasaydı güzel bir dayak atacaklardı. Söylemek istediğim şu. Türkiye'nin geleneği bu. Bir kez daha söylüyorum. Benimize güvenimiz yok. Savunduğumuz görüşler temelsiz. Düşman yaratmak karakterimiz. Bundan ötürü tartışamayız. Hakaret ederiz. Söveriz. Ama bu İnsancıl'da olmayacak. Ben istediğim için değil. Olmayacak çünkü, İnsancıl yazarları benine güvenir. insancıl yazarının dünyası kararmadığı için düşman yaratmaz. İnsancıl beşyıl boyunca kültür-sanat alanında yolaçıcı oldu. Tartışma yönteminde de yolaçıcı olacak. Bundan nokta kadar kuşkum yok. Hiç kimse kaygılanmasın. 25 yıldır kültür dünyasındayım. Buna dayanarak söylüyorum. İnsancıl'daki tartışmalar kültürümüzde nitelik değişimini sağlayacak. Tartışmalarda geleneğin etkisiyle ufak tefek sapmalar olabilir bunu hoşgörüyle. olgunlukla karşılamamız gerekiyor. Düşünün, bakanından sürücüye kadar her mekanda sövgüyle yaşayan insanlarız. Övgülerimizde bile sövgü var. Bu kültürü kırma sürecine giren yazar arkadaşlarımızı hoşgörüyle desteklemek gerekir. Düşünceye dayalı tartışmalar derinleştikçe, inanın hepimizin kazancı olacak.

Şimdi tartışmalarla ilgili söyleyeceklerim var. Tartışmalar hemen politik kanala giriyor. Belli, bu konuda hepimizin bir sözü var. Peki, marksist estetikte... marksist bilgi kuramında söyleyecek sözümüz yok mu. Sözgelimi, politik tartışmalarda son derece sert konuşan bir marksist, Mirkelam'ı güzel bulabilir mi. Burda "Şunlar şunlar Mirkelam'ı güzel bulmuş" demek yeterli değil. Mirkelam bir yana bir marksist Orhan Pamuk'un eserlerine güzel diyebilir mi.

Bakın, burjuva yazarlarında estetik refleks var. Mahmut Makal'ın **Bizim Köy**'ü dedin mi Selim İleri, saniye durmadan "Kötü" der. Bizim marksistlerde estetik refleks sıfır. Marksist estetiği kavrayamamışız da ondan.

Marksist bilgi yöntemine geldikte... Marksist bilgi yönteminde temel nokta olup bitenleri kavramlaştırmaktır... böylece dünya... olup bitenler net görülür. Sözgelimi, artı değer... toplumun sınıflardan oluşumunun kavramlaştırılmasıdır.

İdealist bilgi yönteminde bu yapılmaz. Tam tersi. Bir kavram oluşturulur ya da bir kavram alınır... bu kavramla hayata müdahale edilmek istenir. Sözgelimi sanat, sanat için denir. Bu kavram sahtedir... ama bu kavramla sahte bir gerçeklik oluşturulur Hayata müdahale edilir. Nolur o zaman... sanat yozlaşır. Çünkü

sanat insan işidir insan içindir Hayatı hiçbir biçimde karşılamayan bu ilke dayatıldığında ciddi sorunlar çıkar. Çıktı. Çıkacak. Yine sözgelimi sınıflı bir toplumda güzel sınıfsaldır. Ama bir kapitalistin beğendiği.. güzel dediği eseri bir proleter beğeniyorsa. güzel diyorsa, o toplumda proleterin bilinci sistem lehine dumura uğratılmıştır Sanatta Star Sistemi'nin önemli bir işlevi de budur

Sahte kavramlardan bir de imtiyazsız. sınıfsız millet kavramıdır Kapitalist bir toplum, imtiyaza... sınıfa dayanır... o toplumda imtiyazlar vardır... sınıflar vardır. Hayatı karşılamayan kavramlarla sorun çözülmez. Tam burda şunu söylemek gerekiyor Hem marksist olacaksın... hem de hayatı karşılamayan kavramlara, hayata müdahale etmeyi düşüneceksin. Bu doğru mu. Sözgelimi, Sovyetler Birliği'nde Prolekult üyeleri, insanlığın geçmiş kültürünü inkar etti. Sıfırdan bir proleterya kültürü yaratacağını iddia etti. Ama marksist bilgi yöntemini çok iyi bilen Lenin, bu olayı durdurdu. Proleterya kültürü için şunu dedi "İkibin yıldan fazla geçmişi olan insan kültür ve düşüncesinde değerli olan ne varsa bir araya getirmesinden ve yeniden gözden geçirmesinden ileri gelir "

Ne anlama geliyor bu. İkibinyıllık kültürü inceleyeceksin. değerliyle değersizi ayıracaksın... gözden geçireceksin. Ayrıca proleterya kültürünün gelişimi için proleterya diktatörlüğü olacak.

Lenin'in kültürü kavramlaştırması hayatın içinden çıkıyor Şimdi bu konumda proleterya kültürü oluşmadan, marksist olduğunu iddia eden biri, "Şu proleterya kültürüne aykırı" diyebilir mi. Ciddi bir örgütün yapabileceği bir işi marksist olduğunu iddia eden... üstelik uzun pantolonu yeni giymiş biri... proleterya kültürü yaratmayı iddia ederse.

Bir de şu var. Bir marksist, tarihin geçici kategorilerini... din... millet. erk... mutlaklaştırarak çözümleme yapabilir mi.

Gotha ve Erfurt Programlarının eleştirisi, marksist bilgi yönteminin son derece güzel kullanımıdır Sözgelimi bu programda "Emeğin kurtuluşu, işçi sınıfının eseri olmalıdır" der Program bu maddede uyduruk bir kavramla hayata müdahele etmek istiyor. Bu idealist bilgi yönteminin işi. Çünkü hayatta emeğin kurtuluşu yok. Marks, "kurtarmakla görevli bulunan 'emekçiler sınıfı'dır-neyi? Emeği. Anlayabilen beri gelsin" Marks şunu gösterir İşçi sınıfı, emeği kurtaramayacak. İşçiler, işçi sınıfını kurtaracak, insanı kurtaracak.

Marks, "adil paylaşma"kavramını, marksist bilgi yöntemiyle, milim milim açımlar "içi kof"adil paylaşma kavramını yerlebir eder

Bize geldikte... Ömer Laçiner, "marksist perspektif içersinde, işçi sınıfının devrimin öznesi olma tesbitinin nasıl yapıldığı sorusuna cevap veren" konuşmasında, sosyalist toplumlar için "Prensip olarak temelde yanlış kurulmuş toplumlardır" diyor. (İşçi Sınıfının Öncü Rolu. Toplumsal Araş. Vakfı, Panel Dizisi 1-2. Alan Yayıncılık İstanbul 1994) "Prensip olarak temelde yanlış" kurulan hep yanlışta kalır... "prensip olarak temelde doğru" kurulan hep doğruda kalır, olgusal düşünme yöntemi. Ömer Laçiner, olgusal yöntemle düşünebilir olup biteni olgusal yöntemle açıklayabilir. Buna bir diyeceğim yok. Ama "marksist, açıdan" dedin mi marksist yöntemle düşünmelisin... böyle düşünmek gerekir. Ayrıca Ömer Laçiner, o konuşmasında işçi sınıfı için bir çerçeve saptıyor kendince. Sosyalist kuruluş, o çerçeveye uymadığı için yanlış oluyor Zihnimizde oluşturduğumuz bir tümelin ölçüsüyle bir tekili yanlışlamak diyalektik yöntemle bağdaşmaz.

Soru. Üçgenin iç açılarının 180 derece olduğu mutlak doğrusuyla büyümüş bir marksist var. Bir marksist daha var Lobatchewsky'i... Riemann'ı harmanlamış. Şimdi bu iki marksist arasında olayları gözleme... irdeleme... sonuç çıkarma farkı olur mu olmaz mı. Sözgelimi ben Ömer Laçiner'e, yanlış kurulmuş, sonra doğruya gitmiş, ya da doğru kurulmuş, sonra yanlışa gitmiş yüzlerce durum gösterebilirim. Ayrıca burda yanlışın doğrunun nolduğu da tartışılmalı. Bugünden 70 yıl önceye bakıp "şu yanlıştı" demek doğru mu. Şunu da düşünmeli. Bir marksist hiçbir zaman doğru yanlış ikilemine düşmemeli. Bazen yanlışlardan yanlış seçmek gerekir.

Sovyetler Birliği "prensip olarak yanlış" kurulmuş olabilir Ama tarihi olarak doğrudur Sovyetlerin kuruluşu.

Şimdi burda şu var Doğru yanlış derken ne demek istiyoruz... doğruda yanlışta ölçütlerimiz ne. Bütün bunları birbirimize sövmeden tartışmalıyız. Bizcileyin düşünmeyeni düşman belleme huyunu bırakmalıyız. Bırakmak zorundayız.

Nevzat Levent, hem İnsancıl'ı, hem beni eleştirdi... Kaan Arslanoğlu'yla Mustafa Topal'ı. Kendisine teşekkür ettim. Sağolsun, İnsancıl'a geldi. Güzel güzel konuştuk. Nevzat Levent'le sıkı bir dostluğun başladığına inanıyorum.

Şunu hiçbir zaman unutmamalı. Bir marksistin sövgüye gereksinmesi yoktur Kapitalist toplumun oluşturduğu karakteri en azından benimizde kırmalıyız. Kırmak zorundayız. Burjuvazi, bizim saç saça, başbaşa kavga etmemizi zevkle seyrediyor

Burjuvaziyi sevindirmeyelim.

16 Eylül Cumartesi

Dün görüş vardı, Berrin Taş, Sedat Yılmaz, ben cezaevine gittik... Önce şunu söyleyeyim. Ben, pek sevilen bir insan değilim. Önce yüzüm biçimsiz. İtici. Gençken pek üzülürdüm. Güzel yüzlü. sevimli olmak için uğraşırdım. Annem, bülbülce yürümek isteyen karga masalını anlattı da kendime geldim. Sonra Sedat'ın deyişiyle hem en demokrat... hem de en despot biriyim. Üstelik açık konuşurum... net konuşurum. Ayrıca güzel... ya da çirkin bir sözü... bir davranışı yıllar geçse bile unutmam... yıllarca iz sürerim. Özetle... nerden bakılırsa bakılsın sevimli biri değilim. Ama hapishanede seviyorlar beni... bunu hissettim. Belki hapishane koşullarının etkisi var bunda. Olsun. Şimdilik olsa bile... koşullar değişene kadar olsa bile seviyorlar ya beni, yeter bu bana.

Önce Sadık'la konuştuk Sadık genç... 20 yaşında Sadık, İnsancıl'da yayınlanan öykülerin proleteryaya hitap etmediğini söyledi. Sadık'a söylediklerimi özetliyorum. Bir sanat vardır, bilinci açar. Bir sanat vardır, bilinci dumura uğratır. Bilinç açıcı sanat, konusu nolursa olsun proleteryaya hitap eder. Sözgelimi, proleter bir öykü okudu. Öykünün konusu nolursa olsun bu proleter "Evimde ben de begonya yetiştirmeliyim" diyorsa, o öykü proletere hitap etmiştir. Şimdi bunu somutlayayım. Sait Faik, proleteryaya hitap eder. Bütün proleterler Sait Fait'i okumalı. Buna karşı yarı proleterlerin acısını anlattığını söylenen İrfan Yalçın'ın **Ölümün Ağzı** Proletere hitap etmez. Çünkü

bu roman bilinç açıcı değil, bilinç durdurucudur

Yakup Kadri'nin **Panaroma** romanı bizim kültür zenginliğimizin romanıdır. Mustafa Kemal'in hiç eleştirilmediği bu romanı okudukta Mustafa Kemal hareketinin sınıfsal yapısını çıkarabilirsiniz. Buna karşı Kemal Tahir'in **Yol Ayrımı** romanı. Bu romanda Mustafa Kemal eleştirilir. Ama bu romanda kişiler tarihsiz. sınıfsız bir ortamda yaşar İktidar kavgası verir kişiler **Yol Ayrımı**, devrini yansıtmaz. Bundan ötürü bilinç açıcı değildir

Şu bilinmeli. Sanat eserinde konu, estetik, ideolojik bir ölçek olamaz. Burdan bakıldıkta İnsancıl'daki öykülerin proletere hitap etmediği söylenemez. Ama şunu kabul ediyorum. Öykücülükte Sanatta Star Sistemi'nin etkisiyle toplumdan... insandan kaçış var Öykücü, kalemini toplumsal dağların derinine sokmuyor yüzeyde dolaşıyor Sözgelimi, Sivas kırımının. Gazi olaylarının.. görüş günlerinin... DGM duruşmalarının öyküsü yazılmadı. Şairlerimiz bu alanda ciddi bir mücadele verdi. Öykücülerimiz sustu.

Sadık, İnsancıl'da kimi yazarların menşevik olduğunu. İnsancıl'ın genel çizgine gör "liberal" kaldıklarını söyledi. Bu konuda şunları söyledim. İnsancıl'ın genel çizgisine göre liberal görülen... bu yazarların İnsancıl dışında sekter görüldüğünü ben biliyorum. Önce şunu söyleyeyim. İnsancıl, belli sınıra kadar demokrat bir dergi. Nedir bu sınıf. Ta Spartaküs'ten bu yana ezilen. sömürülen sınıf için bir mücadele veriliyor İnsancıl, bu mücadelede eksenine emekçiler sınıfının kurtuluşunu koyan bir dergi. Bu kurtuluşu önlemek. bulandırmak... kösteklemek isteyen bir "düşünce" demokrasi sınırımızın dışında kalır Biz bu konuda bir yanlış yapmışsak yanlışımızı kabul eder, eleştirimizi kayıtsız şartsız yaparız. Ama İnsancıl'ın bugün geldiği noktada, bu sınırın bozulduğunu söylemek ciddi bir haksızlık olur İnsancıl'daki tartışmalar, bu kurtuluşun daha çabuk... daha güzel nasıl olabileceği konusundadır. Dikkat edilirse İnsancıl'da marksizmin temeli tartışılmıyor. Türkiye'de proleterya adına hareket edenlerin düşünceleri. davranışları eleştiriliyor

Bir de şu var İnsancıl, okurlarıyla... temsilcilikleriyle bu sınırları gözeten özerk bir yapı Ben, şimdiye kadar hiçbir arkadaşıma "Şu konuda şunu şöyle yazın. şöyle davranın" demedim. Böyle demeyi hem kendim için hem arkadaşlarım için hakaret sayarım. Desem bile. böyle dediğim kişi bana "Sen kimsin.. ne hakla böyle konuşuyorsun" der, yerlebir eder beni. Sonra ben hiçbir konuda otorite değilim. Ama İnsancıl'ın ekseni belli. Süreç içinde bu eksenden rahatsız olanlar zaten ayrılır İnsancıl'dan. Sözgelimi, içimizden biri "Ben ya da biz yarın devrim yapacağız. insancıl'la bu iş olmuyor" der, ayrılabilir ya da "Emekçi ekseni de neymiş... bana ya da bize ne bundan.. tarih bitti" diyebilir. Böylesi de ayrılır

Daha sonra HasanPolat'la konuştuk. Önce aydın sorunu. aydının görevi Aydınların dönekliği karşısında napabiliriz Hasan Polat son derece güzel bir şekilde sorunu çözümledi. Küçükburjuva... burjuva aydınlarının güzel dünya mücedelesine katkıları yadsınamaz. Ama burda esas olan aydının proleterya'dan çıkması İnsancıl işte bunu yapıyor Sözgelimi ben bu konuda kendi mezarımı hazırlıyorum. Ben sosyalist bir dünyanın rantını yemek için mücadele etmiyorum. Sosyalist bir dünyada yok olmak için mücadele ediyorum. Sosyalist dünyanın gerçekliği bana son derece ters gelebilir Çünkü ben eski dünyanın... kapitalist dünyanın oluşturduğu bir insanım. Tatsız kalıntılarım var Sosyalistim. Ama öbür sosyalistler gibi kendimi sosyalist dünyanın ideal insanı diye görmüyorum

Biliyorum, İnsancıl'da yetişen proleter aydınlar, birgün beni yerlebir edecek. Çok üzüleceğim. çok acı çekeceğim. Ama doğrusu bu... napayım.

Hasan Polat'la daha sonra marksitler arası tartışmada yöntem sorununu konuştuk. Hasan Polat, bu konuda da güzel konuştu. Söz verdi, İnsancıl'a yazacak yöntem üstüne. Hasan Polat daha sonra felsefenin. sanatın önemini vurguladı.. bu konuda ciddi uğraş verilmesini gerektiğini söyledi. Hasan Polat'ın bu düşünceleri beni pek sevindirdi.

Hasan Polat "Yıldız Güncesi'ni dikkatle okuyoruz" dedi. "Yıldız Günce'si insana umut. direnç aşılıyor. Sizi seviyoruz" "Sağol" dedim Polat'a.

Ben bir hücrede arkadaşlarla konuşurken, Berrin Taş, başka bir hücrede başka arkadaşlarla konuşuyordu. Biz sabah gitmiştik... konuşa konuşa saatler akıp gitmiş... görüş saati bitmiş. Ayrıldık. Şunu söylemeliyim. Burjuva... küçük burjuva dışında niteliksel değişime uğramış yeni duygular masa başında yaratılmaz. Duyarlık eylemde yaratılır Pastanede seni bekleyen sevgiline gül götürürken bir duyarlık yaratırsın. yaşarsın. Hapisaneye giderken götürdüğün gülle de bir duyarlık yaratırsın... yaşarsın. İkiside duyarlıktır, ama nitelikçe son derece farklı. Pastaneye daralmış... tecrit edilmiş benini götürürsün. Hapishaneye genişlemiş. İnsanla ilişkili özgürlüğü götürürsün.

Hapishaneye giden gül solmaz. Taşa kök salar. Özgürlüğe doğru büyür dallı budaklı gövdesiyle yabancılaşmayı kırar güzel kokar demire ateşle biçim veren insan kokar

Dün.. gül götürdük hapishaneye.

18 Eylül Pazartesi

Biz okur yazar takımı, acaba neyi. niçin savunuyoruz. Acaba bizler, bize inanan belli bir çevrenin... az sayıda insanın, "Bakın nasıl korkusuzca yazıyor ne güzel söylüyor" demesi için mi yaşıyoruz Acaba biz, devrimci bir sanatçının eseri basılmadığı için neden rahatsız olmuyoruz. Afşar Timuçin'in **Felsefe Sözlüğü** yüzbin basılamadığı için neden içimiz sızlamıyor Acaba biz, neden "sert yazılarla" burjuva kültürüne karşı sonuç alınabileceği kandırmacasında yaşıyoruz. Brecht'i bir burjuva çevirmenin eline bırakmak bizi üzmüyor mu. Devrimci bir orkestranın olmayışı niçin içimizi kanatmıyor

Burjuva her alanda örgütlenmiş. burjuvazi, kültürel güç odağıyla eyliyor Biz napıyoruz. eyleme karşı konuşuyoruz. Konuşa konuşa hiçbir durumu değiştiremediğimiz için bir süre sonra bıkıyoruz. Bıkkınlık hızla yayılıyor.. umutsuzlukla. kimileri de gitgide sert yazılarla kızgınlığını boşaltıyor Bıkkınlıkta kızgınlıkta işe yaramıyor Burjuvazinin kültürel güç odağı, adım adım kuşatıyor hepimizi. Bu kuşatmaya dayanamayan, sevdiğim... beğendiğim kimi yazarlar Sanatta Star Sistemine girmek için mücadele ediyor İnsani kültür mücadelesi ciddi bir kan kaybında. Hiç kimse kişisel durumuyla kendini aldatmasın. Yarın öbür gün bir zam dalgasıyla sıfırlayabilirler hepimizi. Bunun ötesinde devrimci-insani kültür mücadelesi dergi çıkarmak.. kitap çıkarmakla sınırlandırılamaz. Burju-

vazi, kültürel güce odağıyla, insanı güdümlüyor Bu güdümlemeyle Orhan Pamuk'a talep oluşturuyor O talep, sözgelimi Afşar Timuçin'e kapanıyor İşte burda yazıp çizmenin etkisi olmuyor... işte burda devrimci kültürel güç odağıyla, Star Sisteminin oluşturduğu pazarı bozmak gerekiyor. Buna sahte hayatın kırılması denir Sahte hayat kırıldıkta, Orhan Pamuk, 500'e iner Afşar Timuçin 100 bine çıkar Bunun için kültürel güç odağı oluşturmak gerekiyordu.

Şimdi böyle bir gücün temelleri Ankara'da atıldı. Bu gücün adı **KARYA**.

Devrimci bir yazarın eseri basılamıyor diye rahatsız oluyorsanız... Brecht'i yanlış ellerin çarçur etmesi sizi üzüyorsa... Afşar Timuçin'in eserlerinin bulunamayışı içinizi sızlatıyorsa... devrimci bir orkestranın olmayışı içinizi kan ağlatıyorsa... **KARYA**'yı desteklemek gerekiyor.

KARYA için, devrimci kültürel güç odağı dedim. devrimci güç odağı yalnızca yazarlardan. şairlerden... müzikçilerden oluşmaz. Oluşamıyor. Bu, Türkiye'de denendi. İşte Yazarlar Sendikası... işte PEN Kulüp.. işte Edebiyatçılar Derneği. Bu örgütlerin temelde iki hatası var Birincisi yazarlar arasında ideolojik ayrım yapmaması. Sözgelimi, Zülfü Livaneli'yle insani kültür mücadelesi verilemez. Bu, eşyanın tabiatına aykırıdır sıkıntı yaratır

Süreyyya Evren'in yeni bir eseri çıktı. Genç Şairler ve Yazarlar Kitabı. Bu eserin Önyazısı'nda Günümüzün Türk Edebiyatı Şeması var. Köşebaşları- Tampon Bölge-Genç Bölge. Şöyle diyor Süreyyya Evren "Köşebaşları malum, genelde devletlere ve sermayelere ferah bir yazınsal ortam sağlayan Memet Fuat. Hilmi Yavuz, Enis Batur, Mehmet H.Doğan, Doğan Hızlan gibi kültürmüdürleridir Bunlar hangisinin iyi yapıt değil de kimin uygun adam olduğuna bakmayı bir DNA gibi kabul etmiş ve ettirmişlerdir.(.)Tampon bölgedekiler çok emicidir. Edebiyattaki çok duygusunu ılımlandırırlar Yumuşatıcıdırlar. Yazınsal kaygıları hedefsizleştirirler Kriz döneminde boşluk dolduran geçici kurumlardır Nitekim 80 sonrası kriz döneminde tampon bölge tam aradığı yeşerme zemini bulmuştur "

Kimdir bunlar Süreyya Evren, edebi geleceğini tehlikeye atıyor ciddi bir cesaretle, edebiyatımızı hedefsizleştiren tampon bölgedekileri sayıyor. "Metin Celal, Metin Cengiz, Semih Gümüş, Hulki Aktunç, Osman Hakan A., Orhan Alkaya, Turgay Kantürk, Gültekin Emre, Engin Turgut, Tuğrul Tanyol, Adnan Özer, Haydar Ergülen, Feridun Andaç, Vural Bahadır Bayrık, Orhan Kahyaoğlu vb."

Süreyyya Evren'in bir ayrımı son derece doğru. Bu kişilerin değil yönetici olduğu üye bile olduğu bir kültürel örgütte insani kültür mücadelesi verilmez. Bu açıdan bakıldıkta **KARYA** mutlaka ideolojik ayrımı gözetmelidir Peki ama demokrasiye noluyor. Tabii demokrat olmalı **KARYA**. Ama bu adlardan biri bile demokrat değildlir Bunlar ele geçirdikleri... üyesi oldukları bir örgütü derhal antidemokratik raylarla sistemle bütünleştirirler

Estetik bilinçleri dumura uğramış bu kişiler, Türkiye edebiyatını çöplüğe çevirmişlerdir. **KARYA** bu çöplüğü kaldırmak zorundadır.

Süreyyya Evren şöyle diyor. Tamponcular için "Tüm resmi yazışmalarda" yukardakilere saygıda kusur etmeme" amblemini kullanırlar Zamanla iyice törpülenmiş, edebiyat duygusunu yeni gelen konukların avuçlarına sıkılacak kolonya zannetmeye başlamışlardır Köşebaşındakilerin kendilerini "büyük" hissetmelerini sağlarlar Olası bir isyanı engellemekle görevlidirler. Kısacası dengeyi bu bölge kurar Bu bölgede kontenjan sınırsızdır Milyon şair, yazar gelse yine yer vardır"

Tamponcular, Sanatta Star Sistemi'nin bekleme odasında oturur. Burda sanatın belini kırarlar starlaşmayı beklerler iflah olmazlar Tamponcularda insani duygular körelmiştir Kesinlikle arkadaş olamazlar... sürekli birbirlerini çekiştirirler dedikodu üretirler... girdikleri herhangi bir örgütü derhal sıfır noktada dengeye çekerler.

KARYA, başarılı olaraksa tamponculara son derece dikkat etmeli. Yoksa Edebiyatçılar Derneği'ne döner. Daha kimsenin haberi yokken bu derneğin kuruluşunu Ahmet Say haber verdi bana. "Amaç nedir dediğimde "Edebiyat mafiasının belini kıracağız" dedi. Yapılanmayı anlattı. "Bu yapılanmayla mümkün değil, bu dediklerin olmaz" dedim Ahmet Say'a. Olmadı. Ahmet Say, son derece doğru bir amaç için yola çıktı Ama, belki kendine çok güvendiği için. kim naparsa yapsın... kim olursa olsun hedefi bozamaz diye düşündü... ideolojiyi önemsemedi. Bir örnek veriyorum Hayatı boyunca devletin baskısında yaşayan şair arkadaşım Zeki Öztürk'le, devletin kültür danışmanı Hasan Bülent Kahraman Edebiyatçılar Derneği'nin üyesi, Zeki, benim 25 yıllık arkadaşım, Zeki'yi eleştirmiyorum. Bülent Kahraman'ı da eleştirmiyorum. Edebiyatçılar Derneği'nin karışık yapısını söylüyorum Bu karışık yapıyla insani kültür mücadelesi verilmez diyorum. Edebiyatçılar Derneği, bugün ilk bana söylenen amacının çok dışında sistem kültürünün derneği olmuştur **KARYA**, üyelerinin ideolojik tutumunu gözetmeli.. sahte demokrasi adına "bulaşık ideolojik" yapılanmaya girmemeli. Böyle örgütler var Türkiye'de. **Pen Kulüp... TYS... Edebiyatçılar Derneği**. Sistem içi eylemler için yeterlidir... **KARYA** sistem dışı ideolojisini korumalıdır.

19 Eylül Salı

Sabah gelirken... az yağmurlu sabahta... **KARYA**'yı düşündüm. İçim acıdı. Burjuva faşist kültürüne karşı **KARYA** ile yürüyüş başlatan arkadaşlarımı,ağır bir yenilginin burgacında derin... onulmaz yaralarla yaşayacaklar belki. Arkadaşlarımı Roma'ya karşı yürüyüşe geçen Trakyalı köle Spartaküs'e benzetiyorum. Son derece olumsuz koşullarda yürüyüşe geçen arkadaşlarım. Şimdi bir trajedinin ilk satırlarını yazıyorlar.

Peki ama bu trajedi durduralamaz mı. Durdurulur Nasıl. **KARYA**'nın başkanı Uğur Karabağlı konuşuyor "Bu yürüyüş İnsancıl okurlarının desteğini düşünerek başlattık." Sonra devam ediyor " Sol muhalif okur ve yazarları içine alabilecek geniş bir çeperle örgütlenmek istiyoruz.(...)Her muhalif okurun yazarda olabileceği anlayışından hareketle bu düşünceyi savunuyoruz. (...) Muhalif okur, dergisini gazetesini okuyarak kendi içine kapalı, edilgen olmadan ve yazılandan direkt olarak yönlenmemek zorundadır.(...)Bulunduğu yerden direkt alarak ilintilecek şube ve temsilcilikler açabilecek ve ürünlerini-üretimlerini ulaştırabilecek kanalları açabilecektir "

Ne demek bu. Şimdiye kadar Türkiye'de herkesi kendi yerinde tutan... okursan... okurluğunu bil... ya-

zarsan yazarlığını bil mutlakçı görgütlenmeler yapıldı. İlkkez **KARYA** bir mutlakçılığı kırıyor okuru ürün tüketen bir pazar diye görmüyor. "Ben şiir kitabı çıkardım. Alın... Ben tiyatro yapıyorum. Gel, seyret. Ben türkü söylüyorum. Gel dinle" demiyor **KARYA**, insani yaratıcılığın önünü kesen bu mutlakçılığın kıracak bir yap lanmayla yola çıkıyor.

Şimdi, insanın kendine güvenme zamanı Sen, Orhan Pamuk'tan çok daha güzel romanlar yazabilirsin. Senin düşüncelerin Selim İleri'den... Enis Batur'dan daha doğru. Sen, Zülfi Livaneli'den daha güzel türkü söylersin. Sen, bu kişilerin tırıl eserlerini tüketmek zorunda değilsin. Türkiye sanatına sen girmelisin. girmek zorundasın. "Sen anlamazsın" diye abur cubur ürünleriyle seni korkutan... seni edilgenleştiren Sanatta Star Sistemi'nin her üyesinden daha güzel ürünler yaratabilecek durumdasın. Silkin. Kendine güven **KARYA**'nın yürüyüşüne katıl. Güzel ürünlerle Sanatta Star Sistemi'ni yerlebir et.

Birinin güzel şiir yazmasını bekleme. Sen yaz. Birinin güzel roman yazmasını bekleme. Sen yaz. Birinin güzel beste yapmasını bekleme. Sen yap.

Birini bekleme. Kültür mücadelesini ürünlerinle sen yürüt. **KARYA**'da. İşte o zaman karanlık köşelerde trajedi yaşanmaz... emeğin güneşi bütün yurdu aydınlatır

Ölmüş bit kabuğu gibi bir köşede dururs an... KARYA'nın yöneticileri çarmıha gerilirken, akan kanımızı silmek için... su vermek için sakın gelme. Yüzüne bile bakılmaz. Senin suyun içilmez. Senin mendilin yaramızı dağlar.

Sen, evde oturangil... ölmüş bit kabuğu. sen. bu yürüyüşe katılmazsan... sakın bizler için anma günleri düzenleme. Hakkın yok buna. Tek tek düştüğümüz topraklarda rahat bırak bizi. Bizler, geleceğin güzel dünyasında yeniden canlanacağız. Kızıl karanfiller yeşerecek düştüğümüz topraklarda.

Bunu, böyle bil.

23 Eylül Cumartesi

Ankara İnsancıl'daki arkadaşlarım, ekim ayında, Ankara'da bir konferans vermemi istediler. Konusunu da bana bıraktılar Bunun üstüne bende "Olabilmek Kavramının Işığında Neydim... Ne Oldum. Ne Olacağım"ı anlatmak istedim. Olabilmek, yolda yürürken.. şurda burda düşündüğüm bir sorun. Sözgelimi, insan olabilmek... marksist olabilmek... faşist olabilmek.. yazar şair olabilmek. Çevirmen.. hekim. öğretmen... yargıç... proleter kapitalist. gazeteci. eleştirmen.. öykücü... romancı olabilmek.

"O insan bile olamamış... o iyi bir marksit değil.. ben iyi marksistim... en iyi vatansever benim" dendikte insan olabilmeyi... marksist olabilmeyi. vatansever olabilmeyi... hep olabilmek kavramına yüklüyoruz. İyi ama olabilmek kavramı ne anlama geliyor Olabilmek kavramını, sağından solundan deşeledikte Platon'un ideası çıkıyor karşıma. Afşar Timuçin'in deyişiyle "Herbiri değişmez bir gerçekliği karşılayan ve duyulur dünyadaki gerçekliklerin özünü oluşturan" yetkin gerçeklikler. Türkiye'de birçok yazarın, her bir durumu "yetkin gerçekliklere" ölçüp biçtiğini görüyorum. Ama bu, hep kendine göre "yetkin gerçeklik" Türkiye'de insanın" yazarın düşünce mücadelesi olmadığı için o "yetkin gerçeklik" aslında "tırıl gerçeklik" oluyor Selin İleri, tırıl bir aydın ideasına göre aydın tanımı yapıyor. Selim İleri'nin yadın ideası deşildikte şu görülmüyor Aydın ideası Selim İleri'nin ta kendisi Aydın olabilmek için Selim İleri'den pay almak gerekiyor. Böylesi bir tavıra, hep gülüyorum. Selim İleri, önünde sonunda bir burjuva yazarı, Platon'a gidiversin . nolacak. Peki ama marksistlerde ne arıyor ideacılık. Sözgelimi Ömer Laçiner, hem marksist açıdan baktığını söylüyor hem bütün görüşlerini Platon'nun ideasına göre disipline ediyor

Burda soru şu. Herhangi bir insan, sözgelimi, "Ben marksistim" dedikte marksist olabiliyor mu Hayır dersek, olabilmeyi nasıl disipline edeceğiz. İşte idea burda çıkıyor karşımıza. Eğer bir insan "oluş"u hesaba katmazsa, hızla Platon'un ideasına kayar Oluşla, olabilmek arasında ciddi bir ilişki var Şundan ötürü. Evren, diyalektik süreçlerle sürekli bir oluşta.. belki hiçbir zaman olabilmeyen... ama hep olabilmenin anlarını yaşayan bir oluş.

Bizde birçok marksistin dikkat etmediği. hesaba katmadığı işte bu. süreçler oluş olabilmek. Süreçleri... oluşu ancak felsefeyle. fizikle kavrayabiliriz Yok... hayır, bunlar beni ilgilendirmez, ben Marks'ın, Lenin'in, Engels'in sözlerini ezber geçeceğim" dersek, kendimize göre bir "Marksist ideası" yaratır alıkıran başkesenlik taslarız.

Peki o konferans noldu... Caydım. Sorunu eşeleyince yeterli görmedim kendimi. Herkesin her konuda yeterli. yetkin olduğunu söylediği. iddia ettiği, bir toplumda yetersizliğimi görmek. anlamak beni üzüyor ama, napayım. Ben birçok sorunda bugün bile yetersizim.

Ankara'da konferans noldu... Gazetelerde okudunuz mu bilmem. Geçen hafta Esenköy'de kan gövdeyi götürdü. Birbirlerini vuran... gazetelere "saldırgan" diye geçen bu insanlar benim arkadaşlarım. Hele Kemal Küçük... Bu güzel insanlar, neden kurşun sıktılar birbirlerine. Burjuva haber yöntemiyle anlatılan esenköy'deki olaylarda Türkiye'de kapitalistleşme sürecinin, insanı getirdiği nokta var Ne yazık, haberi, sürece... oluşa çengelleyen bir gazetemiz yok. 7 Ekimde Ankara İnsancıl'da konferansının konusu şu. Kapitalistleşme sürecinde Esenköy'de ne oldu.

26 Eylül Salı

Cumartesi günü Büyükdere'ye gittim. Sarıyer Halk evinin Barış Yenlikleri için. Şenlik, Çelik Gürsoy Parkı'ndaydı. Berrin Taş, şiir okuyacaktı. Gençler, iyi karşıladı bizi. "Sizi nasıl rahat ettirebiliriz hocam" dediler Böyle davranışlara seviniyorum.. hemen

Bulutlu.. esintili bir gündü. Bir masaya oturduk. gençlerle konuşuyoruz ordan burdan. Etkinlik, Nubar Terziyan'ın yıllarca oturduğu eve yürüyüşle başlayacakmış. Nubar Terziyan bir sinema emekçisi. Bu yürüyüşe sinemacıların gelmesi bekleniyordu. Taksim'e kaptıkaçtı gönderilmiş. Nubar Terziyan'ın oğlu Berç Alyanak da masamızda. Epey beklendi sinemacılar Taksim'e giden kaptıkaçtı boş döndü.

Ben, gelmeyeceklerini söylemiştim. Gençlerden biri "Hocam" dedi "nerden biliyordunuz gelmeyeceklerini" Güldüm. Türkiye'de birçok insan sahte gerçeklikte yaşar... emekçiye saygısı yoktur inkarcıdır Bunlar yaşamazlar görünürler Sinemacılara, bütün TV kanallarının bu yürüyüşü o akşam gösterecekleri söylenseydi, mutlaka hepsi gelirdi.. mutlaka hepsi kameraya bakmıyormuş gibi ağlardı. kamerada daha fazla görünmek için birbirlerine gizlice dirsek ata ata.

Kimse gelmedi. Biz kalktık o sokağa gittik. Bir delikanlı evin önünde konuştu. Terzlyan'ın oğlu Berç Alyenak da konuşmak istedi ama, üzüntüden sözleri düğümlendi. Yeniden parka döndük. Yolda Berç Alyanak'a "Üzülün ama, kendinizi heder etmeyin"dedim. "Onların gelmedikleri daha iyi oldu. Gelselerdi etkinlik bozulurdu"

Şunu da söyleyeyim Sinemacılar gelseydi yürüyüşe katılmayacaktım.

Parka döndük. Etkinlik başladı. Önce bir çingene çıktı. Şiir okudu. Şiirin adı Zaman. Çinganin adı Sabri Evyapan'mış. Sabri Evyapan'la tanışmak istadım. Geldi. Kucaklaştık. Severim böyle babayiğit insanları... "Sabri arkadaş, şu şiiri var de İnsancıl'da yayınlayalım" dedim. Sevindi. İnsancıl için verdi şiiri. Daha sonra genç bir kızla bir delikanlı karşılıklı oynadılar Arada yağmur yağıyordu. Olsun... Biz yağmurda etkinlik yapıyorduk. Şiirler okundu... Lazlar oynadı. Etkinliğin sonuna doğru yağmur hızlandı. Güzel bir gün böylece bitti

Güzel bir gündü. Şundan ötürü. Durmaksızın insanları birbirine düşüren kapitalizme karşı, insan barış için mücadele ediyor Orda kısa konuşmamda söyledim. Kapitalizm... kapitalist sınıf, proleteryanın öncülüğünde mutlaka yerlebir edilecek... kimsenin kimseyi sömürmediği güzel bir dünya kurulacak.

29 Eylül Cuma

Geçen pazar İkitelli'de Eymir Köyü Derneği'nin düzenlediği panelde konuştum. Konu 12 Eylül ve Sonrası

Dernekte panel saatini beklerken bir genç geldi. "Hocam" dedi "öbür konuşmacı benim" Tunç.. Tunç Yılmaz. Geçen yıl İnsanlaşma Semineri'ne katılan gençlerden... "Bakalım beni nasıl bulacaksınız" dedi. Sevindim. heyecanlandım. İlk konuşmacı Tunç Yılmaz. 21 yaşında delikanlı. Güzel hazırlanmış... güzel konuştu. Tunç Yılmaz, 12 Eylül'ün tatsızlıklarıyla başladı. İdamlar tutuklamalar... kapatmalar... Daha sonra 1950'ye döndü. 1950'den 1980'e kadar Türkiye'nin ekonomi politiğinde olup bitenleri... 27 Mayıs'ı... 12 Mart'ı. daha sonra 12 Eylül'ü anlattı.

Genç arkadaşımı zevkle dinledim. Kendimi de düşündüm. Ben o yaşta bu lafların birini bile edemezdim. Sonra ben konuştum. Bilinen görüşlerimi söyledim. Daha sonra dinleyenlerden biri söz aldı. "İkinizi eleştireceğim" diye söze başladı. 12 Eylül'de olup bitenleri anlattı. Konuşmacıyı dikkatle dinledim. Bizi eleştirmedi. "Bizi eleştirecektiniz, unuttunuz mu yoksa" dedim.

12 Eylül'ün insanı yozlaştırdığı söylenir. "Sizi eleştireceğim" diye söze başlayan da böyle dedi. Bu düşünceyi doğru bulmuyorum. "Siz, bizi eleştirmediniz. Ben sizi eleştireyim" dedim. Benim düşüncem şu. Biz bozuktuk. 12 Eylül bu bozukluğu iyice ortaya çıkardı. Yoksa 12 Eylül bizi bozmadı. Bozuktuk. İnsan kendini tanımazsa "olabildim" sanır. O sanıysa... olabildim sanıysa konuşur eyler. Sıkı... tatsız bir durumda, sanı çöker olamadığını görür. 12 Eylül öncesi ekstra ekstra birinci sınıf birçok marksist tanıdım. Öyle sanıyorlardı kendilerini. Hiç birinin kafasında şimdiki durumları yoktu. 12 Eylül'de sıkıyı görünce... hele Sovyetler yıkılınca kendilerini gördüler. Geçen gün Haydar Kutlu'nun konuşmasını okudum. Haydar Kutlu o sözleri söyleyeceğini bilemezdi. Ulvi Alacakaptan islamcı olacağını nerden bilebilirdi. İnsancıl'da da sıkıntı başlayınca birçok insan iradeli... direngen olamadığını gördü. Ondan sonra gelsin tuzlu biberli açıklamalar... efendim 12 Eylül geldi de böyle oldu.

Hiçkimse yüksekten atmasın. Yüksekten atacağına kendini tanısın. Onbin satan bir gazete, televizyon veriyorum dedikte bir günde bir milyon satıyorsa, bu ülkede bir insan sorunu vardır. Bunun nedani 12 Eylül değil, kapitalizmdir. Lenin, kapitalizmin insanın ahlakını bozduğunu net bir şekilde söyler. İnsanı herhangi bir ideden görmemeli... gerçeklikte görmeli. Yoksa işin içinden çıkamayız,sık sık hayal kırıklığına uğrarız.

Bu söyledıklerim tartışıldı. İyi oldu. Panelden sonra dernekte kalanlarla söyleştik... Çay içtik... cigara içtik... Yani insanlar tanıdım. güzel insanlar. Sevindim.

30 Eylül Cumartesi

Sabah kalktım baktım... bulutlu... esintili... serin. Giyindim düştüm yola... Mehmet'i düşündüm. Mehmet, Manisa cezaevindeydi... Ceyhan'a gönderilmiş.

Rukiye Ceylan, İnsancıl'da yayınlanan şiirinde şöyle diyor fırtına için "Rengarenk bir hengamedir fırtına/alından moruna" Cezaevinden her mektup... her haber gelişte bir fırtına esiyor içimde... alından moruna. İnsanı düşünüyorum.. insanın tarih boyunca mücadelesini... bugün cezaevli bir toplumda yaşıyorum. Kapitalist sınıf, cezaevlerinden utanmıyor. Meta üretimi böyledir... duygu bırakmaz insanda. Utanma duygusu yerlebir oldukta herbir işi yapar kişi. Cezaevini bile olağanlaştırır. Bundan ötürü, kapitalizme karşı her saniye... her dakika direnmek gerekir. Su uyur, kapitalizm uyumaz. Adım adım izler insanı... gazetelerde... televizyonlarda... sokaklarda... eğitim kurumlarında, insanın duygularını... bilincini dumura uğratır. Kapitalizmin karşı konulması son derece zorlu bu gücü olmasaydı, bunca çirkinliğe onay vermezdi insan. Düşünün... Sivas'ta 37 insan katlediliyor, Sivas halkı aynı kişiyi yine Belediye Başkanı seçiyor. Cezaevlerinde insanlar öldürülüyor, çoğunluğun kılı kıpırdamıyor. İşte kapitalizmin gücü.

Kapitalizm bilinci dumura uğratırken, duyguları da köreltir. Burda şuna dikkat etmek gerekir. Birinin romantizmi eksikse, bilinçli sözler etmesine bakmayın... o sözler sahtedir... bilinç söz düzeyindedir. Böyle biri kapitalizmin kelepçesine girmiştir.

Romantizm dendikte... insanı evde oturtucu... ölmüş bit kabuklu romantizm değil, diri... direngen... dalgakıran kırıcı bir romantizm...

Peki nolacak... Yapıp ettikleriyle hep böyle mi kalacak dünya. Hayır. İnsanın milyarlarca yılda oluşturduğu kültürü, kapitalizm, bütün gücüne karşın yerlebir edemeyecek. Tam tersi. İnsan, kapitalizmi yerlebir edecek. Kapitalizm insanı hayvanlaştıramayacak. İnsan kapitalizmi yıkacak.

Kapitalizmle mücadele, insanın, insanlaşma mücadelesidir.

Peki, kapitalizmin kesinkes başarısı düşünelemez mi. Düşünülemez. Şundan ötürü. Kapitalizmin kesinkes başarısı insanın kesinkes hayvanlaşması demek. Bilinç bütünüyle dumura uğramış... duygular körelmiş... insan, insan olduğunu unutmuş. Peki böyle bir dünyada iletişim nasıl olacak. Birkaç kelime... al kol hareketleri yeterlidir. Dünya kocaman bir sirke benzeyecek. Sirklerde arabaya... bisiklete binen köpekler... maymunlar varya... Bu, köpek için... maymun için mümkün. Çünkü hayvan kültür varlığı değil... ama in-

sanın kültürü var İnsan, işte bu kültüründen alacağı güçle yerlebir ederek kapitalizmi. "Kapitalistler, durun bakalım" diyecek "biz hayvan değiliz. Hayvan olmayacağız."

Bugünü mutlaklaştırmak... kapitalizme yıkılmaz bu hep böyle gider diye bakmak ciddi bir hesap hatasıdır Bu hesap hatasıyla kişi, geleceğe utanç bırakır

İnsan, geleceğe onur bırakmalı.

Hapishanelere bu açıdan baktıkta orda... hapishanenin temellerinde... duvarlarında kapitalistlerin utancını görüyorum. Kapitalistlerden geleceğe bu utanç kalacak. Ama koğuşlarda... telörgülerin ardında gülümseyen yüzlerde de onur var. Güzel dünya mücadelesinin onuru. İnsanlık, işte bu onurla kapitalizmin utancını yerlebir edecek... geleceğin güzel dünyası, kanla. ateşle yoğrulan bu güzel insanı onurun temellerinde yükselecek.

İstanbul'dan. hapishaneden bana yazılan bir mektupta şöyle diyor genç bir insan. "Ben, komünist olmam ve dolayısıyla buna uygun yaşam biçimine geçmemden dolayı, bugün tutsak düştüm Fakat düşüncelerimden ve buna uygun mücadele etmekten bir adım geri atmış değilim ve atmayacağıma size ve İnsanlığa söz veriyorum"

Helal olsun sana genç yolarkadaşım. Senin onurlu alnından öpüyorum... Bugün kapitalizmin kahredici baskısında bunalan insanlık seni ergeç duyacak.

Mehmet'in Ceyhan'dan gönderdiği kartla bunları düşündüm... senin bulutlu eylül sabahında. Mehmet aralık ayında çıkacakmış damdan. Sevindim. "Beyni kara yüreği karaların ellerine el vermeden sizle çay içeriz" diyor.

Ne güzel değil mi... Mehmet'le oturup çay içeceğiz. Ne güzel diyor Arif Madanoğlu "Yaşam ki nasıl anlatsam/önce insan, sonra insanla ilgilidir"

Yaşam bu işte... hapishaneden selam almak.. hapishaneye bir selam göndermek. sonra çay içmek için bir insanı beklemek... dünyada onurlu insanların varlığını bilmek.

Sevgideğer İnsancıl Okuru,

Okur-yazar bütünleşmesinin önemli bir basamağı olarak gördüğümüz **KARYA** (Bilimsel Kültürel Araştırmalar Yayıncılık ve Üretim Kooperatifi), İnsancıl Emekçileri'nin girişimiyle kuruldu. İnsancıl Emekçileri, İnsancıl Okuru'nun diğer dergi okurlarından farklı olduğunun ayırdında. İnsancıl Okurları'nın biraraya gelip, Türkiye'nin çeşitli yerlerinde temsilcilikler açması, bunun en açık göstergesidir. Kooperatif girişimi için yola çıkarken de aynı İnsancıl Okuru'nun desteği göz önünde bulunduruldu.

Kooperatifin içeriğini, amacını, faaliyetlerini dergimizde açıklamaya çalıştık. Buna önümüzdeki sayılarda da, sizin de katkılarınızla, devam edeceğiz. Kooperatifin kurulma sürecinde, çevremizdeki dostlarımızdan en çok gelen soru şuydu: "Yazarın kooperatife katılması için nedenler var, ama okur bu kooperatife neden katılsın, ne çıkarı olacak?" Bugüne kadar kurulan bütün yayıncılık kooperatifleri yalnızca yazarı örgütlemişti. Oysa biz amacımızı, hem yazarı hem okuru aynı çatı altında örgütlemek olarak ortaya koyduk. **KARYA**, şu an sadece, çıkaracağı süreli yayını (ya da yayınları) ve kitapları, üyelerine ücretsiz olarak sunabilir. Düzenlenen diğer etkinliklere (paneller, geceler, konferanslar) o şehirde bulunmayan üyelerinin katılması pek olanaklı olmayacaktır İyi bir kapitalist kafa için bu, hiç de iyi bir yatırım değil. Yine bu kafaya göre, üye, parasının karşılığını alamayacaktır. Evet, bizim de okurun parasının hakkını vermek gibi bir kaygımız yok. Yaptığımız işe, kültürel mücadele adını veriyoruz. Bir mücadele verilirken, mücadeleye katılanlar, destekleyenler, kapitalist kafanın düşündüğü gibi "benim bu işten çıkarım ne?" diye soruyorlarsa, onlar, içinde bulundukları mücadelenin ne anlama geldiğini kavrayamamışlardır. İnsancıl Temsilcilikleri açan İnsancıl Okurları, bu girişimleri için maddi bir çıkar gözetmemiş, tersine temsilciliklerinin açılması ve devamının sağlanması için, emeklerini ve ceplerindeki paralarını ortaya koyarken akıllarına "benim bu işten kazancım ne olacak?" sorusu gelmemiştir. Bütün bunlardan ötürü, İnsancıl Okuru'nun kooperatife katılırken, bir inşaat kooperatifine katılmanın bilincini değil, bir mücadeleye katılmanın bilincini taşıyacağını biliyoruz.

Okur açısından, üzerinde durulması gereken diğer bir nokta ise şu: Kooperatifte her okur, yazarlarla aynı haklara sahip olacaktır. Yani bütün üyeler, eşit oy hakkına sahiptir Okur, içinde bulunduğu kültürel mücadelede, yazarlarla aynı doğrudan yönlendirici, belirleyici bir konumda olacaktır Burjuvazinin kültüründe-sanatında sıkı sıkıya korunmaya çalışılan okur-yazar ayrımını biz kırmaya çalışacağız. Her İnsancıl Okuru aynı zamanda bir İnsancıl Yazarı adayıdır bize göre. Derginin şu andaki yazarlarının önemli bir kısmı İnsancıl Okuru iken, daha sonra İnsancıl Yazarı-Emekçisi olmuşlardır. Kooperatifin, okurları yazmaya yönlendirici bir yanının olması için çaba harcamaya özen göstereceğiz.

Tekrarlıyoruz... evet... ne okurlara sadece ucuz yayınlar sağlıyalım diye, ne de İnsancıl Emekçileri olarak, nasıl para kazanırız, nasıl kitaplarımızı bastırırız diye yola çıktık. Kooperatif aracılığıyla ulaşmaya çalışacağımız tek vazgeçilmez hedefimiz, kültürel mücadeleyi yaymak ve ilerletmek.

Sevgideğer İnsancıl Okuru, elimizi tutmanı bekliyoruz.

Tüm İnsancıl Emekçileri

Not: İlk genel kurul toplantısına kadar kooperatif aidatı 300.000 TL olarak belirlenmiştir. Ayrıca, üyelerin, üye oldukları ilk yıl için 1.000.000 TL taahhüt etmeleri ve bunu da kendi belirledikleri taksitler halinde ödemeleri gerekmektedir. Maddi durumları bu miktarları karşılayamayacak olan okurlarımızın da kendi aralarında örgütlenerek üyelikler almalarını bekliyoruz.

İletişim Adresi: İnsancıl Dergisi Ankara Bürosu Necatibey Cad. Lale Sk. 4/18 Sıhhıye/Ankara Tel:0312-2320080

İNSANCIL Gülümsüyor

KASIM AYI ETKİNLİKLERİ

ANKARA İNSANCIL

Söyleşi
Tülin ÖZGEN
Organik Aydın
4 Kasım Cumartesi Saat 15.00

İmza ve Söyleşi
Edip POLAT
Kürt Edebiyatı
11 Kasım Cumartesi Saat 15.00

Söyleşi
Muhittin ÇOBAN - Hasan H. GÜNDÜZALP
İnsancıl'da İnsan ve Sanat
18 Kasım Cumartesi Saat 15.00

Söyleşi
Aydın ÖZTÜRK
'80 Sonrası Şiir
25 Kasım Cumartesi Saat 15.00

ANTAKYA İNSANCIL

Kitap Şöleni, Söyleşi-İmza Günü
Adnan YÜCEL
Muhittin ÇOBAN
Hasan Hüseyin GÜNDÜZALP
Hüseyin FERHAT
Cevdet RENDE
Ozan TELLİ
4 -11 Kasım Pazar Saat 13.30

Söyleşi
Hasan Hüseyin GÜNDÜZALP
İnsancıl'da İnsan ve Sanat
(Kitap Şöleni İçerisinde Yapılacaktır)

Tanışma-Tartışma
Sevin SUNA
Bir Besteci-Bir Eser
18 Kasım Cumartesi Saat 15.00

Film Gösterimi
23-24-25 Kasım Saat 17.00

İstanbul İnsancıl Etkinlikleri Felsefe Seminerleri Kapsamında Devam Etmektedir.

İNSANCIL YAYINLARI

Şiir Dizisi

İnsanın Ayak Sesleri Berrin TAŞ	100.000.-TL.
Pazar Resimleri Ali Ersin GÜNÇE	100.000.-TL.
Dinlenen Cadı Nihat ATEŞ	100.000.-TL.
Açık Gece Ömer BİLGE	100.000.-TL.
Öbür Yanı da Ateş Bozan YAMAN	100.000.-TL.
Gül Dikenini Öpünce Arif MADANOĞLU	100.000.-TL.
Saklı Süleyman Sırrı KAZDAL	125.000.-TL.
Havass'ın Sözleri Halid ÖZKUL	125.000.-TL.
Kırmızıyı Unutma Aliye ÖZLÜ	100.000.-TL.
Bir Saksılık Dünya Ayhan ERGÜN	150.000.-TL.
Abc Denemesi Aytekin ARIK	150.000.-TL.

Öykü Dizisi

Arka Balkon Kezban ÖZBAY	100.000.-TL.
Uzaydan Gelen Kadın Fatma KETHÜDAOĞLU (İkinci Baskı)	150.000.-TL.
İnsan Eli D. Mehmet ŞEKEROĞLU	100.000.-TL.
Sengisemai Ölüm Lütfiye AYDIN(Tükendi)	100.000.-TL.

Roman Dizisi

Proxima Centauri Ömer BAYTAŞ	250.000.-TL.
Çağrısız Hayalim Kaan ARSLANOĞLU	250.000.-TL.
Kişilikler Kaan ARSLANOĞLU	250.000.-TL.

Deneme-Eleştiri

Denemenin Kıyılarında Yusuf ÇOTUKSÖKEN	150.000.-TL.
Yanılmanın Gerçekliği Kaan ARSLANOĞLU	150.000.-TL.
Eleştiri Cengiz GÜNDOĞDU	150.000.-TL.
Şiir Gündemi Sennur SEZER	100.000.-TL.

İnsancıl Dergisi: 1. Yıl Cildi (Tükendi)	600.000.-TL.
İnsancıl Dergisi: 2. Yıl Cildi	600.000.-TL.
İnsancıl Dergisi: 3. Yıl Cildi	600.000.-TL.
İnsancıl Dergisi: 4. Yıl Cildi	600.000.-TL.

Not: Posta masrafları nedeniyle ödemeli gönderilmez. İstenen kitabın bedeli banka veya postaçeki hesabına yatırıldıktan sonra istenen kitabın adıyla birlikte makbuzun fotokopisi **İnsancıl** adresine gönderilmeli.